भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरपाखें च्वया, अनुवाद व सम्पादन यानाबिज्या:गु सफू

आचरणीय व्यावहारिक अभिधर्म

भाय् ह्यूम्ह : भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

आयुष्मान् जनकाभिवंस महास्थविरया
च्वयागु ग्रन्थ

आचरणीय व्यावहारिक अभिधर्म

भाय् ह्यूम्ह:
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
धम्माचरिय, बी.ए. अग्गमहासद्धम्मजोतिकधज

आयुष्मान जनकाभिवंस महास्थविरया
च्यागूगु ग्रन्थ

आचरणीय व्यावहारिक अभिधर्म

थ:गु चित्तयात तिव्र तीक्ष्ण निर्मल जुइकथं
अन्वेषण याये मास्तिव:पिं
धाक्वसिनं स्वया ब्वना अध्ययन व अभ्यास
यायेया निंतिं अस्य: मचायेकेगु तातुना
अभिधर्म स्वभावयात सूत्रलिसे संयुक्त जुइका
व्यवस्थितगु थ्व सफू

भाय् ह्यूम्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर
धम्माचरिय, बी.ए., अग्गमहासद्धम्मजोतिकधज

पिकाकः

दिवंगत उपासिका शान्तिदेवी कंसाकारया पुण्यस्मृतिइ
निर्वाण कामना यासें थुगु सफू पिदंगु जुल ।

दाता :

नीलवीरसिंह कंसाकार
परिवार, क्षेत्रपाटी, यें
फोन : ४२५१५०८

न्हापांगु पिथना : १०००

पिथना दँ :

बु.सं. २५५५
ने.सं. ११३१
वि.सं. २०६८
ई.सं. २०११

थाकू : आइडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस
ग्वार्को, ललितपुर, नेपाल
फोन : ५००७५६३, २१२०२३५

भूमिका

पजा सब्बा सुस्सयन्तु, वुट्ठहन्तु सुमङ्गला ।
दूसेन्तु दुग्गतिं गामिं, पूरेन्तु सब्बपारमिं ॥

पजा सब्बा = म्हतिं म्हतिं, थःथःपिनि देशय्; स्वापु दुकथं न्ह्याइपु ताःपिं दक्वदिक्व सत्त्वप्राणीपिं, **सुस्सयन्तु** = थी थी म्हगस, बांलाक म्हना; लय्ता भय्बिका प्रसन्न तायेका; न्ह्यो वयेकेदुपिं जुइमाल । **सुमङ्गला** = श्रीशोभा मंगल, बांबांलाक ह्वया, भाग्य चम्के जूपिं जुइदया; **वुट्ठहन्तु** = बांलाक सुथ जुया, जहाँ थिना, याउँक न्ह्यलं चायेका दनावयेदुपिं जुइमाल । **दुग्गतिं गामिं** = अपाय दुर्गती, थ्यनीगु कारण, बांमला मभिं हाकुसे च्वंगु, दुश्चरित्र धाक्वयात; **दूसेन्तु** = सत्पुरूष शस्त्र, धर्मचक्रद्वारा, नष्ट भ्रष्ट यायेफुपिं जुइमाल । **सब्बपारमिं** = बोधिसत्त्वपिसं, पूर्ण यायेल्वःगु, भिंगुलिं स्वको गुनय् यायेमाःगु, पारमी पुचः, भिंगु आचरणयात; **पूरेन्तु** = तँतँपतिकं; माक्व परिपक्व जुइमाक्व, त्वःति मफीक, पूपूवंक; पूर्ण यायेफुपिं जुइमाल ।

थौंयागु युगया उत्पत्ति ब्यय घटनायात क्वथीक बिचाःयाना यंकेगु इलय् आपालं आपालं मनुष्य सत्त्वपिंके मैत्री, करूणा, मुदिता धयागु ब्रह्मचर्यधर्मत लोप जुया तना वना थःथःगनांच्वंगुथेंतुं च्वं धका भाःपीमालाच्वना । इपिं व्यक्तिपिनि थःथःगना गनावनाच्वंगु मियागु रापधातु सत्पुरूषपिंके समेतं कःवना कात्राक्क हे गनावनीन ला धयाथें जुयाच्वने धुंकल ।

मिंयागु रापधातु धयागु छु ?

उगु मिंयागु रापधातु धयागु नं छम्हं मेम्हसिके करूणाया दृष्टिं स्वये मफयेक उत्पन्न जुयाच्वनीगु लोभ, दोष, मान, ईर्ष्या, मात्सर्य (कपटी स्वभाव) आदित हे खः । उगु रापधातुं थुगु जीवनया दुने जक कात्राक्क गंका छ्वइगु मखु, संसार छस्वाकं लिपा लिपायागु जीवनय् नं कात्राक्क गंका छ्वयाच्वनीतिनिगु जुयाच्वन । उकिं उगु रापधातुतय्त आःथेंजाःगु जीवनं सामर्थ्य दक्व स्याना शान्त याना श्रेष्ठोत्तमगु मनोवृत्तिद्वारा मैत्री करूणा, मुदिता धयागु ब्रह्मचर्य शीतलधातुयात निरन्तर वाउँसे हराभरा जुयाच्वनीकथं उद्योग प्रयत्न यायेबहःजू ।

संसार धयागु छु खः ?

"संसार छस्वाकं" धयागु खँपु अनुसार "संसार धयागु छु खः ?" धका बिचाः यायेबहःजू । सत्त्वप्राणीपिं च्वनाच्वंगु थुगु विश्व ब्रह्माण्डयात "संसार" धका धाःगु मखु; चित्त चैतसिक रूपधर्मत छगुलिं मेगु स्वात्तुस्वाना उत्पत्ति विनाश जुयाच्वनीगु क्रियायात जक "संसार" धाःगु खः । (सं = स्वात्तुस्वास्वां + सर = उत्पत्ति जुइगु)

मनुष्य देव ब्रह्मा धयापिं सु सु खः ?

चित्त चैतसिक निगूयात नामधर्म धाई । उगु नामधर्म व रूपधर्मत जोडेजुया स्वात्तुस्वाना उत्पत्ति विनाश जुयाच्वंगु श्रृंखलायात हे मनुष्य, देव ब्रह्मा धका व पुद्‌गल, सत्त्व, जि, व, मिजं, मिसा (भाजु मय्‌जु) धका धयाच्वनेमाःगु खः । वास्तवय् नाम व रूप निगूयात छखे चीका तल धाःसा मनुष्य, देव, ब्रह्मा सत्त्व धका अलग्ग दुगु मखुत ।

नाम रूपत छाय् उत्पन्न जुयाच्वंगु लय् ?

नाम रूप धर्मपुचःतय्‌गु स्वात्तुस्वाना उत्पत्ति विनाश जुयाच्वनेमाःगु नं विनाकारणं अथें अथें उत्पत्ति विनाश जुयाच्वंगु मखु; थःथःपिनि बाह्यक्षेत्रय् न्ह्याबलें ध्वदुइका च्वनेमाःगु आलम्बनत व थःथःपिनि सन्तानय् (थःथःपिंके) न्हापा न्हापानिसें दयाच्वने धुंकूगु कर्मतय्‌गु कारणं याना जक नाम रूपधर्मत स्वाकं उत्पत्ति बृद्धि जुयाच्वनीगु खः । उकिं नाम रूप उत्पन्न जुइत पिनेपाखेयागु आलम्बनकारण, न्हापा न्हापायागु कर्मकारण धका कारण निथी दयाच्वन ।

महत्वपूर्णगु कारण

इपिं निथी कारणमध्यय् पिनेपाखे ध्वदुइका च्वनेमाःगु आलम्बनकारणत विभिन्न प्रकारया आन्तरिकचित्त उत्पन्न जुइकथं छायाचित्र (किचः) क्यनेगु मात्र जक जुया महत्वपूर्ण मजू; भिं मभिं बांला बांमला पिनेयागु थी थी आलम्बनलिसें स्पर्श जुइगुली थःपिनि आन्तरिकचित्त भिंकेगु बांलाकेगु जक महत्वपूर्ण जुयाच्वन ।

मुख्य तात्पर्य खः - "थःपिनि आन्तरिकचित्त न्ह्याबलें भिना बांलानाच्वन धाःसा लिपा लिपायागु भवय् लुयावक्व नामरूपत भिंगु बांलाःगु जक जुयाच्वने दइ । छगू भव हिला वंसां नं भिंगु चित्त भिंगु रूप (मनुष्य देव ब्रह्मा सत्त्वप्राणी)

जक जुयाच्वने दइ । थःथःपिनि आन्तरिकचित्त दूषित जुया मभिनाच्वन धाःसा (न्हापा न्हापायागु भिंगु चित्तया कारणय् थुगु भवय् भिना बांलाना च्वंसा नं) लिपा लिपायागु भवय्, मभिंगु बांमलागु चित्त मभिंगु बांमलागु रूप (नरक प्रेत तिरश्चीन जाति) जक मुक्कं लुइका च्वनेमाली धका धायेत्यंगु जुल ।

योनिसो दःसा तिनि भिंगु चित्त दइ

योनिसो (उचित विचार) दःसातिनि भिंगु चित्त बांलाःगु नुगः दयेका च्वनेफइ । नाप लाइगु ध्वदुइगु कृत्यय् उचितरूपं हृदयंगम यायेगु बानि दइगुयात "योनिसो मनसिकार" धाइ । थौंकन्हे मनसिकारयात लिकया "योनिसो" धका धाइगु जुयाच्वन । उकथं उचितरूपं हृदयंगम यायेगु (योनिसो) दयाच्वन धाःसा अकुशलचित्त (मभिंगु चित्त) लुया मवःसे भिंगु चित्त मुक्कं जक लुयाच्वनीगु खः । योनिसो मन्त धाःसा भिंगु चित्त लुइबहःगु ज्याखँय् हे नं मभिंगु चित्त लुयावयाच्वनेयः । उकिं आपालं श्रमण गृहस्थ पुचःतय्के भिंगु चित्त लुयावयेकेत "योनिसो" हे जक महत्वपूर्णगु जुयाच्वन ।

पारम्परिक कारण

योनिसो दइगु मदइगुया कारणत ला बांबांलाःगु ग्रन्थ साहित्य स्वयेगु मस्वयेगु, प्रज्ञावानयाथाय् विधि ग्रहण यायेगु मयायेगु खः । बांबांलाःगु ग्रन्थ साहित्य स्वयेगु बानि दुम्ह प्रज्ञावान् सत्पुरूषयाथाय् विधि ग्रहण यायेगु बानि दुम्ह (प्रज्ञावान सत्पुरूषलिसे संगत यायेगु बानि दुम्ह) जुल धाःसा बहुश्रुत अभिवृद्धि जुयाच्वनी । उकथं बहुश्रुत अभिवृद्धि जूम्हसिके "जिगु सन्तानय् (जिके) न्ह्याबलें भिंगु चित्त लुइकाच्वने" धका अधिष्ठान याना तल धाःसा नाप लाइगु ध्वदुइगु आलम्बनय् योनिसो दयाच्वने दइ । बांबांलाःगु ग्रन्थ साहित्य नं मस्वः, प्रज्ञावान् सत्पुरूषयाथाय् नं विधि ग्रहण मयाःम्ह व्यक्ति बहुश्रुत कमम्ह जुया मनोवृत्ति बांलाके मसःम्ह जुयाच्वनी ।

१) उकिं नापलाइगु ध्वदुइगु ज्याखँ पुचलय् योनिसो दया उचितरूपं हृदयंगम याना प्रत्येक क्षेत्रय् ब्रह्मचर्यधर्म ल्हातीतया विशालगु मनोभावना दुम्ह, हेमखेम दयेका च्वनेसःम्ह भ्यलेबूम्ह जुइका तये मास्ति वइगु;

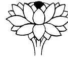
२) "हर्ष प्रसन्न सुखी सम्पन्न मान पदवी भोग ऐश्वर्य विकास जुयाच्वंम्ह हे थजु, छुं छगू विनाश जूगुया कारणं दुःखित अवस्थाय् थ्यनाच्वंम्ह हे

थजु, मनोवृत्ति हिला मवं, भिंगु चित्त मस्यं, मन भिन चच मच कना दृढ स्थिर क्वात्तुसे च्वना जुइच्वनेफूम्ह जुइके बी मास्ति वइगु;

३) लिपायागु भवं निसें शुरूयाना निर्वाण प्राप्त जुइगु भवय् थ्यंकं जजमान जुया जहाँथिना तनंतं श्रेणी उच्च जुइकेत थुगु भवंनिसें हे दानशीलादि ल्हातं न्ह्यायेदक्व पारमीपुण्य कुशल पुचःयात उद्योग प्रयत्न यानाच्वंम्ह जुइके बी मास्ति वइगु;

थुगु तथ्य स्वंगूयात प्रमुख थासय् तया आपालं आपालं मनुष्य समूहपिं व्यावहारिक आचरण शुद्ध जुइकेत "व्यावहारिक आचरणीय अभिधर्म" नामं छगू न्हूगु ग्रन्थ रचना याना निर्माण यायेमाःगु जुल ।

धंका तःगु न्हाय्कनय्, थःगु स्वरूपयात
सजे धजे याये मास्ति वयेका, न्हिथं स्वयेथें,
आः थुगु ग्रन्थयात, न्हाय्कं भालपा;
स्वके बी मास्ति वयाच्वन, थःगु जीवनी
घटनायात, यायेमाल न्हिथं निरीक्षण ।
उकिं या न्हिथं परीक्षण, न्हिथं या न्हैं निरीक्षण ॥

थःगु छ्वुं खँ

"**आचरणीय व्यावहारिक अभिधर्म**" सफू भाय्‌हिलेगु ज्या तःदँमछि न्ह्यवः हे इवः छुनातये धुंगु खः । तर मेमेगु हे ज्याय् अलमले जुयाच्वने माःगुलिं स्वाकं तुं ज्या न्ह्याके मफुत । बल्लतल्ल छगू दशकं मयाये धुंका आः तिनि थुकीयात सफूया ख्वापलं पुइके फूगु अवस्था वल ।

थुकथं गुगुं ज्या महत्व दु, ग्यसु लाः, दुदं धका सीक सीकनं उकीयात पूर्णरूप बीत दथुइ दथुइ यक्व पंगलःत दंवयेयःगु जुयाच्वन । लिकुना लिकुना वनाच्वनेयःगु जुयाच्वन । थ्व हे स्थिति थुगु महत्वपूर्णगु सफूयागु बारे नं जुयाच्वंगु जुल । छुं ज्या पूवंकेत ई-ब्यलं यक्व खँ ल्हाये यः खनि ।

धर्म न्ह्यःपिं, दुग्यःगु धर्मया खँ सीके मास्तिवःपिं थःथःपिनिगु वास्तविक चरित्र व स्वभावयात वाःचायेका दुने दुबिना स्वये न्ह्याःपिं, थःगु मनयात थःथःम्हं तःपाः न्हाय्‌कनय् स्वयेथें स्वया दुवाले माःपिं, दुदंक धर्म खँ थुइका ज्याय् छ्यलेगु मनसाय दुपिं व्यक्तिपिनि निंतिं थुगु सफू न्हाय्‌कँथें, आधारथें, लिधंसाथें, न्वकूथें जुया ग्वाहालिमी जुया बी फइ धयागु मनंतुनाच्वना ।

थुगु सफू गुजाःगु सफू खः, थुकी छुछु विषयत कःघाना तयातःगु दु, थ्व सफुतिं छुछु खँ न्ह्यब्वयाच्वंगु दु, गुकथं थुगु सफू जनजीवनयात बांलाका बीगुली सुथांलाका बीगुली, च्वन्ह्याका बीगुली न्ह्यग्वाना थ्वं लँपु क्यनाबी, आदि इत्यादि खँ समिक्षात्मक भूमिका च्वया बिज्याःम्ह आवुसो कोण्डन्य स्थविरयागु अतिकं ग्यसुदुगु पठनीय, मननीय, चिन्तनीय, विचारणीय, विवेचनीय च्वसु न्हकुइ ल्हाः दिका अस्यः मचाःसे छगू छगू शब्दय् भाव व्यक्त जुइकथं सफू स्वकुमि, ब्वमिपिसं नुगःमिखा चायेका, शान्त दान्तगु मनं ध्यान बिया मन छथासं तया न्हापां ब्वनेगु याना बिज्यात/दिल धाःसा यच्चुसे किलः मदुगु सफागु लखय् दुनेच्वंगु थीथी चीजवस्तुत छुटे छुटे जुइक स्पष्टं छर्लङ्ग जुइक खनेदइथें खनेदया वइताया । वसपोलयागु च्वसुं पिज्वःगु उगु स्यल्लाःगु धाःयात न्ह्याक्व च्वछाःसां गाइमखु ताया । थुकथं थुगु सफूयागु ग्यसुयात अभ ग्यसु दयेक समिक्षा याना बिज्याःम्ह वसपोल आवुसोयात न्ह्याक्व हे साधुवाद व सुभाय् देछाःसां गाइमखु धका नं तायेकाच्वना ।

थुगु सफू पिथनेत खेस्रा च्वयेगु, प्रुफ ब्वनेगु, माःथाय् माःकथं सरसल्लाह व सुझाव बीगु आदि ज्याखँय् निरन्तर सहभागी जुया थःगु

अमूल्य योगदान ब्यूम्ह धर्मया केहेँ अनागारिका उत्पलवर्णा, कम्प्यूटर टाइप याना सफू पिथने ज्याछिंक ग्वाहालि ब्यूम्ह शिष्य भिक्षु जनक, सफू पिथनेत दकसिबें महत्वपूर्णगु अंग पिकाकः श्रद्धालु दाता चूलाका प्रेस समेतं व्यवस्था यानाब्यूम्ह विश्व शान्ति विहार संरक्षण समितिया सचिव अले विश्व शान्ति बौद्ध शिक्षालययया प्रधानाध्यापक शिष्य भिक्षु निग्रोधप्रति दुनुगलंनिसें कृतज्ञता पूर्वक आभार देछायाच्वना । थाकू परिवार सकलयात नं मेहनतपूर्वक सफू पिथना बियादीगुलिं आपालं आपालं सुभाय् ।

च्वय् न्ह्यथनाथें दकसिबें महत्वपूर्णगु अंग सफू पिकामी दातापरिवार हे जुल । थुगु सफू पिथनेगु निंतिं थःगु हिचःतिया दसू आर्थिक अभिभार कुबिया धर्मदानय् श्रद्धा प्वंकादीपिं श्री नीलवीरसिंह कंसाकार परिवार अतिकं प्रशंसा व साधुवादया पात्र जुयादिल । वय्कपिन्त सम्पूर्ण सांसारिक दुःखया अन्त निर्वाण लाभया निंतिं थुगु अनुपम योगदान मूलहेतु व प्रत्यय जुइमाः । वय्कपिनि सम्पूर्ण परिवारपिं सुखी जुइमाः, निरोगी जुइमाः । सर्वन्तरायं मुक्त जुया दीर्घायु जुइमाः । बुद्धशासनया उत्थानय् वय्कपिनि योगदान स्वां ह्वयेथें चक्कंक ह्वयाच्वने फयेमाः ।

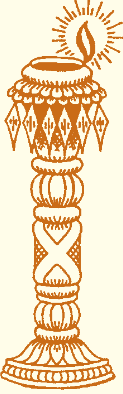
चिरं तिट्ठतु बुद्धसासनं !

- भाय् ह्यूम्ह

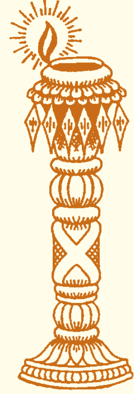
विश्व शान्ति विहार, मीनभवन
न्हू बानेश्वर, यँ ।
बु.सं. २५५५, बि.सं. २०६८ जेष्ठ
ई.सं. २०११, मई ३० तारिख

निर्वाण कामना

दिवंगत उपासिका शान्तिदेवी कंसाकारया पुण्यस्मृतिइ
निर्वाण कामना यासें थुगु सफू पिदंगु जुल ।

दिवंगत उपासिका शान्तिदेवी कंसाकार

जन्म : १९८९ पौष

दिवंगत : २०६४ मंसीर २२

देछा:पिं

नानी हेरा कंसाकार (तता)
प्रा. नीर वीर सिंह कंसाकार (जहान)
आनन्द वीर सिंह कंसाकार (काय्)
गौतम वीर सिंह कंसाकार (काय्)
वीणा कंसाकार (म्ह्याय्)
नीला तुलाधर (म्ह्याय्)
सुजाता कंसाकार (भौ)

अलिना कंसाकार (भौ)
निकिता तुलाधर (छ्य्)
सुमेध तुलाधर (छ्य्)
सुप्पिया कंसाकार (छ्य्)
राहुल कंसाकार (छ्य्)
अनुप्पिया कंसाकार (छ्य्)
रुजा कंसाकार (छ्य्)

पिकाकः पाखें

मानव जीवनय् दकलय् महत्वपूर्णगु कारक तत्व खः मन । वचन व क्रियाया उत्पत्ति दकसिबे न्हापां मनय् जुइ । ततःधंपिं मनोवैज्ञानिकतय्सं मनयात अनेककथं विश्लेषण यानातःगु दु । मनयात चेतन, अर्धचेतन व अचेतन अवस्थाय् विभाजन यानातःगु दु । तर थ्व फुक्क मनोवैज्ञानिकत सिबें नं भगवान बुद्धयात सर्वश्रेष्ठ मनोवैज्ञानिक मानय् यायेमाः । वसपोलं मनयात अत्यन्त सूक्ष्मरूपं विश्लेषण याना बिज्याःगु जक मखुसे मनयात दुष्प्रवृत्ति एवं दुष्कर्मपाखे मछ्वःसे परिशुद्ध यायेगु तौर तरिका समेत क्यना बिज्यात । वसपोलं क्यना बिज्याःगु लँपुइ भी न्ह्यांवने फत धाःसा भीगु जीवन अवश्य नं सुखमय एवं शान्तमय जुइ, सार्थक जुइ । थ्व लँपुइ न्ह्यांवनेगु उलि अःपु मजू, थुकिया लागि अत्यन्त कठोर एवं निरन्तर प्रयासया आवश्यकता दु ।

भगवान बुद्धं क्यना बिज्याःगु थ्व लँपुयात भी सकसिनं थुइगुकथं अत्यन्त परिश्रमपूर्वक थुगु सफू अनुवाद याना बिज्याःम्ह श्रद्धेय विद्वान भन्ते ञाणपुण्णिक (ज्ञानपूर्णिक) महास्थविरयात दुनुगलंनिसें आभार प्रकट यानाच्वना ।

वसपोलयात दुनुगलंनिसें साधुवाद बिसें थ्व सफू थुगु रूपय् पिब्वयेगु ज्याय् ग्वाहालि याना बिज्याःपिं भिक्षु कोण्डन्य, भिक्षु निग्रोध, चिनी गुरूमांपिं सकलप्रति दुनुगलंनिसें आपालं आपाः कृतज्ञता देछानाच्वना ।

दिवंगत उपासिका शान्तिदेवी कंसाकारया पुण्यस्मृति निर्वाण कामना याना थुगु सफू अर्पण यानागु जुल । सुभाय् ।

प्रकाशक दाता
प्रा. नीलवीर सिंह कंसाकार
सपरिवार
क्षेत्रपाटी, फोन : ४२५१५०८

"आचरणीय व्यावहारिक अभिधर्म" दुवालाः ब्वनेधुंका

तथागत शास्ताया महापरिनिर्वाणं ल्यू धर्म व विनययात शास्ता भाःपीगुकथं बुद्धशासन-प्रवाह थौंतक न्ह्यानाच्वंगु दु । तथागतया श्रीमुखं पिज्वःगु चयन्निद्वः धर्मस्कन्ध वा सामर्थ्यवान श्रावक शिष्यशिष्यापिनिपाखें देशित निद्वल धर्मस्कन्ध हे चय्प्यद्वः धर्मस्कन्धया म्हसीका खः । थुकियात थौं सुत्तपिटक, विनयपिटक व अभिधम्मपिटक वा "तिपिटक" धाइगु खः । बुद्ध व बुद्धशिक्षानापं दके सतीगु वाङ्मयिक साहित्य धैगु हे त्रिपिटक खः, अथेजुया थुकियात प्रामाणिक पालि बौद्ध वाङ्मयिक कृतिकथं नालेगु याः । सर्वसाधारण सकसियां जीवन सुथांलाकेत माःगु व्यवहार देशना, उपदेश-रूप वा दिट्ठिविनिवेठन-कथाया स्वरूप अधिचित्तशिक्षा वोहारदेसनाअन्तर्गत सुत्तपिटक-धाः न्ह्यानाच्वंगु दुथें विनयपिटकअन्तर्गत पालनीय धर्मया उपदेश संग्रहित विनय आज्ञादेशना, संयम-रूप वा संवर-असंवर-कथाया स्वरूप अधिशीलशिक्षा-आणादेसना दुथ्यानाच्वंगु दु । अथे हे मनोवैज्ञानिक धर्मया विश्लेषण, गम्भीर-दार्शनिक सिद्धान्त उपदिष्ट मानसिक-निष्पर्याय-परमार्थ देशना, तत्त्व-रूप वा नामरूप-परिच्छेद-कथाया स्वरूप अधिप्रज्ञाशिक्षा परमत्थदेसनाअन्तर्गत अभिधर्मपिटकया गम्भीर धाः न्ह्यानाच्वंगु दु । सुत्त, विनय व अभिधर्ममध्ये अभिधर्म विषय मुक्कं चित्त-विज्ञान-मनलिसे स्वापुदुगु जुया थुकियात गम्भीरातिगम्भीर विषय धायेगु याः । आचार्य बुद्धघोषद्वारा उल्लिखित परम्परा अट्ठसालिनीया लिधंसाकथं धायेबले 'उच्चतर', धम्म, 'विशेष' धम्म, अतिरेक-विशेष मानसिकदेशना दुने कःघानातःगु नामरूप-धर्मया गम्भीर-दुर्बोध दार्शनिक विवेचना अर्थात् चित्त, चैतसिक, रूप व निर्वाणयात कुशल, अकुशल तथा अव्याकृत (विपाक व क्रिया) रूपं विश्लेषण यानातःगु चक्कंगु ब्यः खः- अभिधर्म । अथेजुया "अभिधम्मत्थ-सङ्गहो" या च्वमि आचार्य अनुरुद्ध महास्थविरं **"चित्तं चेतसिकं रूपं निब्बानमिति सब्बथा"** धका न्ह्यथना बिज्याःगु खः ।

अभिधर्मया गहनताय् दुतिनेबलय् भ्नी-सर्वसाधारण तसकं अलमल जुया ढलेजुयेथें, इपांथिपां मदया ग्वःतुलेथें, बाँलाक लालकाये मसःम्ह (धर्ब्वाय् मसःम्ह) समुन्द्रय्-कुतुंवनी बलय् इई पनीथें जुइगु स्वाभाविक खः । नामरूप-धर्म, मन-पदार्थ वा चित्तलिसे स्वापुदुगु विषय धैगु न्यँजक न्यनाः, चिन्तन-मन्थन

जक याना:, तर्कना वा कल्पनाया भरय् थ्वीके मफैगु विषय धैगु अभिधर्म खः। द्योनें द्योनें जक ताक्सीं वैद्य जुया न्ह्यायेगु प्रवृत्ति, ब्वसा अले माय्‌बिलिचां त्यप घयेपुइगु पहःचहःकथंया परम्परावादी ढङ्ग व कर्मकाण्डीय सोचया धाः क्वबुया च्वनाः अभिधर्मया सारयात थःनाले मफइगु जुयाच्वन। आधुनिक विज्ञानया ख्यलय् सफलतम प्रयोग वा आविष्कारं मनूया जीवन व जगतयात थुलि सुविधासम्पन्न यानाबिल लिसेलिसें भयभीत व दुःखबन्धनय् स्वतिपाँय् गथःमथः चिनीगुथें गाँइगाँइ गुँईगुँई निइका ब्यूगु अनुभूत जुयाच्वन। वस्तुतः वैज्ञानिकतसें भौतिक पदार्थयात जक प्रयोगशालाय् ब्व ब्व थलाः अतिभौतिकवादी विकासपाखे न्ह्यायेत स्वःगु खःसा बुद्धं मानसिक-धर्म, मनसा कर्म वा चित्त, चैतसिक, रूप व निर्वाणयात ब्व ब्व थलाः चिरफार यानातःगु चित्तसम्बन्धी अनुसन्धानात्मक विश्लेषण 'अभिधर्म' खः। शील, समाधि व प्रज्ञाज्ञान सम्पन्न व पुष्टि मजुइकं ब्व ब्व थलातःगु चित्तधाःयात अलग अलग व फारे फारे याना स्वये मफैगु जुयाच्वन। चित्त व चैतसिकया स्वभाव, लक्षण व उकिया ज्याखँ, अले उपिं सकतांया उत्पत्ति, स्थिति व भङ्ग प्रकृयायात छुटेछुटे जुइक सूक्ष्मातिसूक्ष्म तवरं उबलय् स्वये फइ, गुबले संवृत्तिसत्य (व्यवहारसत्य) व परमार्थसत्य (अन्तिम सत्य) यात ब्व ब्व थलाः सिइकाथुइका कायेफइगु जुयाच्वन। अथेजुया आचार्य बुद्धघोषं अट्ठसालिनीया निदान-कथास **'अयं अभिधम्मो नाम केन पभावितो** ? अर्थात्- थुगु अभिधर्म धयागु छुकिं प्रभावित जुयाच्वंगु दु ?" धकाः अभिधर्मया विकसित स्वरूपसम्बन्धी मार्मिक न्ह्यसः छूगु खः। **"बोधिअभिनीहारसद्धाय** अर्थात् बोधिप्रार्थना श्रद्धां प्रभावित जुयाच्वंगु" अभिधर्मया मू तसकं च्वह्यं।

बुद्ध-जन्मभूमि नेपाः देसय् समग्र पालि तिपिटक ब्व पूर्णरूपं भाय् हिलेगु तातुनाः वीरपूर्ण पुस्तक संग्रहालयया बुद्धशासनिक कुतलय् यलस्थित गाःबहालय् "तिपिटक ट्रान्सलेशन बोर्ड, नेपाल" नीस्वने ज्या जुया सक्षम भिक्षु, अनागारिका, उपासकोपासिकापिं न्ह्यब्वानाच्वंगु धर्मप्रीतिंजाःगु लसताया खँ जुल। सम्पूर्ण त्रिपिटकया ल्यंदनिगु अनुवाद ब्व न्हापां नेपाल भाषं पिथनेगु तातुनाः न्ह्यानाच्वंगु सद्धर्मयुक्त प्रयासप्रति साधुवाद लिसें उगु ज्याय् सम्बद्ध ख्यलं याकनं हे अभिभार पूवंके फय्‌मा धैगु मैत्रीपूर्ण कामना यानागु जुल। सूत्रपिटकअन्तर्गत अनुवाद सफू करिव करिव नेपालभाषाय् उपलब्ध जुइधुंकल सा विनयपिटकअर्न्तगत श्रामणेर विनय व उभयप्रातिमोक्ष बाहेक मेगु सफू पिदंगु मदुनि। गनतक अभिधर्मया सवाल खः, अभिधर्मपिटकअन्तर्गत तःदँ न्ह्यवः नालन्दा देवनागरी पालि ग्रन्थमाला प्रकाशनं ल्यू विपश्यना विशोधन

विन्यासपाखें धम्म-गिरि-पालि ग्रन्थमालाअन्तर्गत धम्मसङ्गणी ३२७ पृष्ठ, विभङ्ग ५१२ पृष्ठ, धातुकथा व पुग्गलपञ्ञत्ति संयुक्त १८७ पृष्ठ, कथावत्थु ५०६ पृष्ठ, यमक ३ गू भागय् क्रमशः ३८६, ४११, ४८६ पृष्ठ, पट्ठान न्यागू भागय् क्रमशः ५२९, ५७६, ७४४, ७८६, ४९७ पृष्ठ यासे मूल संग्रह जक ५,९४८ पिदंगु दु। अभिधर्मपिटकअन्तर्गत बःचाधंगु पुग्गलपञ्ञत्ति छगू बाहेक मेगु छगू हे नेपलय् अनुवाद-कृत्ति पिदने मफुनिगु खःसा भारतय्‌नं थ्व हे समस्या खने दु। गाम्भीर्य, बोधगम्य मजूगु, इतःमितः कनिगु जुया हे सम्भवतः अभिधर्मपिटकया सफू अनुवादया ख्यलय् विद्वत्‌जनपिसं हथाय् चाये म्वाःगु तायेकूगु जुइमाः।

"न्हायपं प्वाःखनेगु बखतय् चिकिपुगु मुलुंनिं प्वाः खनाः लिपा छ्वलाः तुकि, तःप, धुंग्री सुइजिइकीगु खः, वथें हे सरलगु अर्थनिसें सुरु याना यंका गम्भीरगु अर्थ लिपा कनायंकेगु यायेमाः।" धैगु म्यानमाःया भद्दन्त महारट्ठसार महास्थविरया धापू लुमंके बहःजू। सम्भवतः थुकथंया हे बुद्धशासनिक आशय, अभिप्रायं ११ गू शदीया भद्दन्त अनुरुद्धाचार्य महास्थविरं सम्पूर्ण अभिधर्मपिटकया न्हयगु महान ग्रन्थरत्नया गम्भीररूपं अध्ययन-अनुष्ठानं ल्यू धार्मिक श्रम-मेहनतपूर्वक सरल, सहज व सुबोधगम्य तवरं सरलिकृतरूपय् "अभिधम्मत्थसङ्गहो-अभिधर्मार्थ-संग्रह" पुनर्लेखनकथं रचना याना बिज्याःगु बुद्धशासनिक स्मरणीय इतिहास जुल। अभिधर्मार्थसंग्रहयात १) चित्त, २) चैतसिक, ३) प्रकीर्णक, ४) वीथि, ५) वीथिमुक्त, ६) रूप, ७) समुच्चय, ८) प्रत्यय व ९) कर्मस्थान संग्रहकथं गुंगू परिच्छेदय् विभक्त यानातःगु दु। संक्षिप्त व सरलढंगं प्रतिपादित अभिधर्मार्थसंग्रह अभिधर्मसम्बन्धी अध्ययन याये न्ह्याःपिं प्राथमिक जिज्ञासुया लागी महत्त्वपूर्ण लुखादुवाः/प्रवेशद्वार हे खः। थेरवाद बुद्धशासन संरक्षण व सम्बर्द्धन जुयाच्वंथाय् मध्यय् म्यान्माः देसय् अभिधर्मया व्यापक अध्यनय-अध्यापन च्वजायाच्वंगु हिसाबं प्रधान केन्द्र हे धाःसां अत्युक्ति जुइमखु। नेपलय् थेरवाद बुद्धधर्म पुनर्जागरणं ल्यू पिदंगु भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरया **विशुद्धि ज्ञान दर्शन**, भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरया **'धर्म व विनय'** (अभिधर्म शीर्षक) अनागारिका धम्मवतीया '**अभिधम्म**', भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया **अभिधर्मार्थसंग्रह**-१, महेन्द्ररत्न शाक्यया **अभिधर्म**-२, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया **अभिधर्मार्थसंग्रह** (मूलपालि भावार्थसहित), भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरया **अभिधर्मार्थसंग्रह** १, २ नेपालय् अभिधर्म अध्ययन ख्यलय् सकारात्मक पलाः खः। उगु पलाखय् एन. भि. गोरकमया आर. वि. वन्द्यपाखें नेपाली भाषं अनुदित **जीवनको प्रत्येक घडीमा अधिर्मको उपयोग**, अभिधम्म समाजया **अभिधम्म स्मारिक**, भिक्षु सुदर्शन

महास्थविरया सम्पादनय् पिदंगु '**बुद्ध, चित्त व विपस्सना विषयय्-इन्द्रनारायण मानन्धर**" नांगु प्रकाशित सफूत अभिधर्मसम्बन्धी अध्ययनार्थ सरल-बोधगम्य प्रकाशन जुइफु ईच्छुक ब्वनामिपिन्त । बि.सं.२०६४ स पुग्गलपञ्ञत्ति सफू भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविरं नेपाल भाषाय् अनुवाद याना बिज्यात, निदँलिपा उगू हे सफू तीर्थरत्न शाक्यपाखें अनुदित नेपाली भाषां नं पिदने धुंकल । अथेला नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाया उच्च तहलय् अभिधर्मार्थसंग्रह पाठ्यक्रमय् दुथ्याः तर न त सहजकथं विद्यार्थीपिसं अध्ययन याये खं, न त ब्वंकीपिं हे सुलभ जू । थथे धयागु अभिधर्मसम्बन्धी अध्ययनया विषय अझं सर्वसुलभ व सहज जुइमफुनिगु हे खः धयां अप्व जुइमखु ।

गम्भीर व उच्चतर अधिप्रज्ञा शिक्षायुक्त अभिधर्म विषयत हिसाबं तःधं, प्रतिष्ठित, च्वछाय् बहःजू धका धायेबले नं उच्चतर व तःधं हे जुइगु खः तर सर्वसाधारणया दथुइ सुबोधगम्य तवरं थुइगु भासं, हृदय परिवर्तन व व्यवहारतः परिर्वनमुखी जुयावनेत लँपु चालीगु प्रेरणादायी थुगु सफू **"आचरणीय ब्यावहारिक अभिधर्म**" नेपाल भाषाय् पिदंगु शासनिक सुखकर-प्रज्ञाकर विषय खः । बर्मा देसय् तःदंतक बुद्धधर्म व पालि भाषा अध्ययन यासे "शासनध्वज धर्माचार्य" उपाधि परीक्षाय् सम्मुत्तीर्ण, धर्मदेशक-धर्मकथिक, सफू च्वमि, प्रसिद्ध धार्मिकग्रन्थ अनुवादक, अभिधर्मया व्याख्याता, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया धार्मिक-परिश्रमपूर्ण कुतलं पिदंगु 'आचरणीय ब्यावहारिक अभिधर्म' सफुतिं ब्वनामिपिन्त सलल याउँक ब्वने अःपुका ब्यूगु साधुवाद-योग्य प्रयास खः । थुगु सफू ब्वनेबले प्रवचन-शैली अधिक प्रभावित खने दइ । यद्यपि प्रवचन शैली हे जूसांतबि नं ब्वनामिपिन्त थी थी कथंया बःचा बःचा हाकयुक बाखं, घटनाक्रम, जातकया दसु, चिना खं, धम्मपद व मेमेगु पालि-गाथा आदिया सरल-सुबोधगम्य छ्यलाबुला सलल ब्वनाः थुइका काये अःपुइगु खनेदु । सम्भवतः प्रवचन शैलीं प्रभावित जुयाः हे थी थी कथं विषयवस्तुया प्रस्तुतीकरण गुलिं पति हाक सा गुलिं ताताःहाकः खने दु । चित्तसम्बन्धी म्हसीका निसें सुरु यानाः निर्वाणतक चर्चा अले ग्रन्थ क्वचाःगु निष्कर्षतक जम्मां भिंछगू द्याः दुने कःघाना तःगु बाँला जू । आपायाना शीर्षकीयकथं व्यावहारिक अभिधर्म थुइका बीत भूमिकासहित थी थी चर्चापरिचर्चा उपशीर्षकअन्तर्गत न्ह्यब्वयातःगु दु । टिप्पणी, कथावस्तु टिप्पणी, निगमन, स्मरणिका अधिकांश थासे न्ह्यब्वयातःगु दुसा गनं गनं उकथं त्वाःदःगु नं खनेदु । श्रद्धेय अनुवादक भन्ते नं ब्वनामिपिन्त थ अःपुयेमा धका प्रसङ्गयात प्रभावकारीरूपं न्ह्यब्वयेगु आपालं कुतः ब्याकूगु खनेदु ।

कुशल, अकुशल व अब्याकृतभावं तरङ्गित जुया न्ह्याना च्वनीम्ह चित्तया धाःयात चायेका च्वने अःपु मजू । उगुं स्यू थुगुं स्यूकथं आलम्बन वा बःकयाच्वंगु सीकेसःगु स्वभाव हे चित्त खः धयागु परिभाषासहित प्यंगू परमत्थ वा उत्तमगु अर्थस्वभाव चित्त, चैतसिक, रूप वा निर्वाण खः धयागु खँ न्हापांगु द्याय् न्ह्यब्वयातःगु दु । चित्तया आकार-प्रकार ख्वाःपाःथें चित्त नं पाइगु, भिं व मभिं चित्तया पहः जुयाच्वनीगु खयानं चित्तवृत्तियात सुधार वा सचे यायेज्यूगु आशावादी भाव भ्कीके दयेमाः । इन्द्रियद्वारयात संयमयासे विधिसम्मत तवरं निश्चित नीतिनियमय् प्रतिष्ठित जुयेफुसा आदर्श पात्र जुइफु धैगु भन्ते नागसेन व मिलिन्द जुजुया प्रसङ्ग नमूना प्रस्तुति खः । चित्तयात परिमार्जित व परिष्कृत याना न्ह्यज्यायेमाः धैगु सन्देश प्रवाह जुयाच्वंगु चिनाखं न्ह्यब्वसे चित्तविषयसम्बन्धी न्हापांगु द्या क्वचायुकातःगु दु ।

चित्त, विज्ञान, मन थुपिं थी थी खँग्वः खयानं अर्थ छगू हे खः । चित्त विना चैतसिक भाव पिज्वये फइमखुसा चैतसिक विना प्रवृत्त-चित्त नं पिज्वये फइमखु । अथेजुया चित्त व चैतसिकया धाः छु गुगुकथं न्ह्यानाच्वनी धयागु याउँक धाये अःपु मजू । चित्तया उत्पत्ति आलम्बन व हेतुया कारणं जक सम्भव जुइगुलिं हे आलम्बन ग्रहण मयासे चित्त उत्पन्न मजुइगु जुयाच्वन । **चिन्तनं चित्तं** धयातःथें आलम्बनयात म्हसीकेगु-तिफ्यायेगु ज्या याइम्ह चित्त खःसा उम्ह चित्त मदय्कं आलम्बनयात म्हसीके फइमखु । चित्त मदु धैगु खःसा इन्द्रियद्वार फुकं निकम्मा हे जुइ । चित्त 'वस्तु' स्वरूप मखु, व ला अनेक मानसिक क्रिया-प्रक्रियातय्गु बारे म्हसीका बीगु वा बोध यानाबीगु खँग्वः खः । कामावचर (लोक), रूपावचर, अरूपावचर, लोकोत्तर चित्तया धाःकथं चित्तया ल्याः ८९ दुसा उपिं चित्तलिसे उत्पन्न व निरुद्ध जुइगु चित्त-धर्म प्रकार चैतसिक न्येनिगू दु । स्वभावतः चित्त शुद्ध व निर्मल लःथें जुइ धाइ । अले चैतसिक रङ्ग थें जुइ रङ्गरूपी चैतसिकया कारणं चित्तयात बुलुसेच्वंका बीगु जुयाच्वन । लोभ, द्वेष, मोह, अलोभ, अद्वेष, अमोह व मेमेगु चैतसिक भावं चित्तयात ह्याउंक वाउंक रङ्ग छिइथें चित्तया धाःयात प्रभावित यासे न्ह्यानाच्वनी । गुगु चित्तय् ब्वलनीगु चैतसिक खः, उगू चैतसिकभाव लिसेलिसें उत्पाद व निरोध जुयाच्वनीम्ह चित्त खः । अथे जुया चैतसिक विषय व अकुशल चैतसिक दुथ्याकातःगु थुगु सफूया निगूगु द्याः चैतसिकं चित्तयात प्याखँ ल्हुइकातःगु दु धका सुरुवात यानातःगु खः । भिंगु व मभिंगु चित्त धका सीकेत चैतसिकतय्गु विषययात नं स्वाकं तुं अध्ययन व अनुसन्धान यायेमाः धका चित्तयात मभिंक चक्र चाःहीका च्वंगु

मोह, अहीरिक, अनोत्तप्प, उद्धच्च, लोभ, दिट्ठि, मान, दोस, इस्सा, मच्छरिय, कुक्कुच्च, थिन, मिद्ध, विचिकिच्छा यानां १४ गू अकुशल चित्तया बारे छसिंकथं न्ह्यब्वयातःगु बाँलाजू ।

सीके मसःगु स्वभाव धैगु मोह जुयाच्वन । विषमाय् विष-फलतय्त सेयेकेबीफूगु क्षमता दुसुलाच्वनीगुथें भ्मीके नं सीके बहःगु धर्मतय्त सीकेमफयेक त्वःपुया तइगु अनुसयमोहरूपी क्यातुगु क्षमता दयाच्वनेयः । थुकथंया आवरणं भुनाच्वनीगु कारणं अनित्य दुःख, आनात्मा स्वभावतय्त पूपूवंक मसीगु, प्यंगू आर्यसत्ययात नं क्वक्वजीक मसीगु अले प्रतीत्यसमुत्पादयात नं स्पष्ट स्पष्ट जुइक मसीगु जुयाच्वन । भ्मी पृथग्जनपिसं अध्ययन-अध्यापनया भरय्-जक अनित्य, दुःख, अनात्मा आदियात स्यू धाःसां नं व ला अनुमान समानगु ज्ञान मात्र जुइ। श्रोतापन्न, सकृदागामि, अनागामि जुया हे वंसां उगु अनुसय-मोहधातु तनंतं सालुयावनीगुजक तिनि, अरहन्तत्वय् थ्यंकेफुसा तिनि अनुसय-मोहधातु निर्मूलरूपं त्वाःदलीगु जुयाच्वन सा अरहन्त मजूनितल्ले कुशल कर्म याना च्वंच्वनीगु क्षणय् नं अनुसय-मोह-धातु वामचायेक दुचायेकवना च्वंच्वनीगु हे जुल धैगु उल्लेख्य खँ मार्मिक जू । अभ्म परियुट्ठान मोह उत्पन्न जुयावइगु अवस्थाय् न्ह्यवः प्रज्ञावान सत्पुरुष जुयाच्वंपिं तक नं दोषयात खंकेमफुसे हे दुश्चरित्र कर्म याये लानाच्वनीगु जुयाच्वन । थुगु मोह अकुशल क्षेत्रय् अतिकं प्रचण्डगु मूर्खतां युक्तगु स्वभाव-धर्म हे जुल सा थुगु लोकय् मूर्खतां युक्तगु ज्या धाक्वलय् थुगु मोह हे आधारभूत तत्त्व दयाच्वंगु जुल धयागु खँ स्पष्ट यायेया लागी हरितच बोधिसत्वं मोहयागु मूर्खतापूर्ण दुर्व्यबहारयात गम्भीररूपं होश याये मफुबले अधर्मकर्म याःगु चारित्रिक बाखं ब्वनेधुंका सुंगुम्हसितनं मोहया दबाबया कारणं ध्यान-अभिज्ञान लोप जुयावनीगु स्पष्ट जुइ । अथे हे मस्यूगु धाक्व मोह भाःपी मज्यू धैगु शीर्षकअन्तर्गत न्ह्यब्वयातःगु मस्यूगु सामान्य मनूतय्के ला अथें ति, अरहन्तपिंके तक नं दयाच्वनीगु, महाप्रज्ञावान धर्मसेनापति सारिपुत्र महास्थविरं हे नं थः शिष्य छम्ह युवक भिक्षुयात कर्मस्थान बीगु द्वंका बिज्यात तिनि धैगु घटनाक्रम ब्वनेधुंका सर्वसाधारणयात अभ्म गम्भीर याना बिइ, धात्थेंला सुद्धधर्मया अभ्यास अले चर्याप्राप्ति धैगु अःपु मजू, तसकं हे थाकुगु जुयाच्वन ।

वाचसिक, शारीरिक वा मानसिक न्ह्याग्गु हे अकुशलकर्म याना जूसां उपिं पापपूर्ण-अकुशल धाक्व हे मछालापुसेच्वंगु बाँमलागु ज्याखँ जुल । उकिं अहीरिक-मछाःमजूगु चित्त कः घासे दुश्चरित्र कर्म यानाजुल धाःसा मछाः मजूम्ह

हे धाइगु स्वभाविक खः । मिज्वाला बाँला भाःपीया वा मतय् जू वइपिं वर्षाया कीचा तय्सं उगु मिया रापयात ग्यानापु भाःमप्यूसे सूरबीर जुया भुं वनेगु धैगु तक्यं वनेगु हे खः । मभिंगु दुश्चरित्रयात खुया खुया यायेगु बानी दुम्ह छम्ह दुष्ट मनू या स्वभाव खःसा उकथंया स्वभाव भ्मीके भूसिइ मदय्क दयाच्वनेयः । श्रमणधर्मय् शान्तदान्तपूर्वकं चित्त स्थिर याये मफया जनपदकल्याणीयाथाय् लाछिं मलाछिं चित्त भुरु भुरुं ब्वयेका जूम्ह नन्द भिक्षुया बाखँ मनोवैज्ञानिक दृष्टिं उत्कृष्ट जूथें लोभयात प्रेम, तृष्णा, राग व समुदय, खंग्वः छ्यला तःगु दु । लःत्वने प्याःचाचां चिलः त्वने लाःबले, त्वने धुंका भ्मं प्याःचाः, प्याःचाःगुलिं हानं त्वन, त्वंलिसे भ्मं भ्मं प्याःचाया वइगुथें जीवनय् प्रेम-मतिना आदि आसक्तिपूर्ण ज्याखँ खः धयागु उपदेशात्मक प्रवाहयात पुलांगु प्रज्ञाविद् काव्यमार्फत न्ह्यब्वयातःगु साहित्यिक दृष्टिं नं च्वछाये बहःजू । तृष्णा-प्रेम क्वातुयाच्वंथाय कुशलकर्मया तिबः दत धाःसा अपायय् पतन जुइमखु धका ल्वहँग्वारा जक मुक्कं लखय् दुबिना वनीगु जूसां नं नांचिगु ग्वहालिं लखय् दुना मवनीगु उपमा छ्यलातःगु लुमंके बहःजू । अथे हे थुगु जन्मय् मन मिलेजुया चित्त बुभ्मेजुया लय्तायाच्वंपिं त्यपू-दम्पत्तिपिं मेमेगु जन्मय् बाया च्वनेम्वाक न्ह्यानाच्वने मास्तिवःसा परस्परय् श्रद्धा, शील, त्याग, प्रज्ञा आदि विषयय् समानता दयेका च्वनेमाः धका नकुलपिता व नकुलमाताया उदाहरणीय बाखँ न्ह्यब्वयातःगु दु । माया विषयक परिभाषासहित मिसापिनिगु माया बारे न्ह्यब्वसे थम्ह मिजंयात ध्वं लाइगु प्रवृत्तियात तङ्खणुप्पत्ति ञाण वा काचाक्क चिन्तन यायेसःगु ज्ञान धका पिब्वयातःगु, घरपति मिजं मदुबले घरपति मिसा च्योलिसे सघन-स्वापू तयाजुइगु, छन्हु थःमिसां च्योयात चुप्पा नयाच्वंगु प्रत्यक्ष खनीगु अवस्थाय् उल्टां उम्ह च्यो नं मरि खुया नःगु जुया म्हुतु नतुना स्वयागु भ्मूठ खँ ल्हात, इमान्दार मजू पितिने माल धका तत्क्षण उत्पत्ति ज्ञान छ्यःगु नं मिसापिनि मयाया चिं खः धका न्ह्यब्वया तःगु घटना ब्वनेबलय् लैङ्गिक समानता व नारीवादी सोच प्रवाहया भ्मवलय् मिसापिनिगु दुर्गुणता वा चारित्रिक अवगुण न्ह्यब्वया तःथें नं जुइफु सर्वसाधारण ब्वनामिपिन्त ।

सफूया निगूगु द्याय् साठेय्य यानिकि मदुगु गुण दु धका ध्वाँस त्वःतेगु, चाहे शीलसदाचार मदुसां शीलवान जुयाक्यनीगु जु, आचरण बाँमलाःसां तसकं भिंम्हथें क्यनेगु जु, मसः मस्यू मथूसां सःस्यू तसकं ज्ञानंपूर्णम्ह थें पहःक्यनेगु जु, सम्पत्ति मदुसां दुम्हथें क्यनेगु, अध्ययन मदुसां यक्व ब्वना तयागु दु धका नक्कली सर्टिफिकेट क्यनाः जु उकथंया ठगा-ध्वंलायेगु प्रवृत्ति साठेय्यपन न त्यागीपिन्त

ल्वः, न त गृहस्थपिन्त हे ल्वः धैगु उल्लेख जुयाच्वंगु नं न्ह्यलं चायेकेत वा सजग व सतर्कताया लागी मार्गप्रशस्त याना तःगु अनुभूत जू। मिखा ल्वात, खं जुल, मन मिले जुल अले तन गुबलय् स्वायेगु धका आसक्तियात बःकया अत्याधुनिक व परासंस्कृतिकरणलिसे न्ह्यइपुतायाच्वंगु इलय् नं जबरजस्तिं इहिपाः याना बीगु वा ह्वंका बीगु बानि दुपिं माँ-बौपिन्त छगू सन्देश प्रवाह यायेथें भारतवर्षय् जुयावंगु यथार्थ घटना न्ह्यब्वयातःगु विषयगत प्रसङ्गं झीगु मनयात ख्वाउँका बी। अथे हे बोधिसत्वया शमन प्रकृया, मल्लिकाया मनोभावना, अष्टलोकधर्म आदि विषययात ध्वाथुइक कनातःगु-न्ह्यब्वयातःगु ब्व थुगु सफूया निगूगू द्याः दके ताःहकःगु द्याय् चित्तयात मभिनिकथं चक्र चाःहिकिगु वा चालबाजी म्हितीगु अकुशल चैतसिक क्वचाय्का तःगु दु।

स्वंगूगु द्याय् भिंगु चैतसिकत जक दुथ्याकाः चित्तलिसे स्वापु दयाच्वंगु न्हिथंया व्यवहारनापं सतिनाच्वंगु खँ आदर्श कायेबहःकथं न्ह्यब्वयातःगु दु। धर्मयात थुइकेत झीके स्यल्लागु-सकली श्रद्धा आस्था माः। तर नक्कली श्रद्धां भय्बियाच्वंगु थासय् थ्यंके फइमखु, न त आज्जुयात हे प्राप्त यायेफइ। अथे जुया थौंकन्हेया जालसाजि व थके यायेगु अप्वः जुयावल धका बुद्धधर्मया दुने हे नं अचम्भ अचम्भगु कर्मस्थान आदि विधिव्यवहार पिब्वइपिं छथ्व, वया ल्यू ल्यू मिखा तिसिनाः ब्वाँ जुइपिं छथ्व, थुपिं निगुलिं पक्षयात सजग व सतर्क यायेत न्हापां धर्मया ख्यलय् दके अप्वः नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह यानाच्वंपिं मिसाख्यलय् सुधार-उद्धारया आवश्यकता बारे सचेतताया लागी पलाः ल्ह्वनेमाःगु खँय् बःबियातःगु दु। अथे हे श्रद्धा व प्रज्ञायात व्याय्लेन्स याना न्ह्यायेमाःगु विषययात चतुधम्म जातक व महोषध जातकया प्रस्तुतिं अझ स्पष्ट यानाब्यूगु दु। श्रद्धा अप्वल कि तृष्णा, अले प्रज्ञा अप्वल कि माया बढे जुइगु खँ न्ह्यथनातःगु दुसा म्यांनमार् देयात प्रज्ञापक्षय् लगे जुइगु बानी कम जूगुलिं अन दुगु मतचिकँयागु खानि, पत्थरयागु खानि आदि वञ्चनाप्रज्ञाया मालिकतय्सं न्हि स्वाल्यां वःपिं मस्तयृत छले यायेथें सोहरेयाना हजम यानाच्वंगु उदाहरणं ब्वनामिया नुगः सालाच्वंगु महशुस जुइफु। मैत्री, करुणा, मुदिता व उपेक्षाया म्हसीकालिसें मैत्रीभाव पिज्वयेका '**अवेरा होन्तु**', '**सुखी अत्तानं परिहरन्तु**' पाखे न्ह्यायेत मार्गप्रशस्त यानातःगु दु। थी थी कथंया दुश्चरित्रं तापायेगु, विरत जुसे सम्यक्वाचा, सम्यक्कर्मान्त व सम्यक्आजीविकाय् प्रतिष्ठित जुसे जीवन न्ह्याकेगुली बःब्यूसे ब्वमिधाक्वसिगु मभिंचित्त हिलाः भिंगुचित्त लुइमाः, निर्वाणय् थ्यंक वने दयेमाः धका मैत्री-कामना यासे चित्तयात भिनीकथं चक्र चाःहीकिगु चेतसिकत मुनाच्वंगु ब्व स्वंगूगु द्या क्वचाय्का तःगु दु।

भिंगु व मभिंगु चेतसिक निथीयात छथाय् कःघाना प्यंगूगु द्याय् स्पर्श, वेदना, संज्ञा, चेतना, एकाग्रता, जीवितिन्द्रिय, मनसिकार, वितर्क, विचार, अधिमोक्ष, वीर्य, प्रीति व छन्द यासे १३ गू आलम्बनयागु बःचा बःचा हाकय्‌क म्हसीका न्ह्यब्वयातःगु दुसा ११ गूगु आलम्बन वीर्य वा उद्योग यायेगु स्वभावअन्तर्गत आर्थिक शीर्षकस म्यांनमार् देसय् आर्थिक क्षेत्रय् मय्‌जुपिसं उद्योग यानाच्वंथें मिजंपिं भाजुपिं दक्वसिनं कुतः याःसा विकसितगु राष्ट्र जुइगु खइ धाःसे **वीरियवतो किं नाम नसिज्झति** अर्थात् उद्योग-वीर्य दुम्हसित सिद्ध जुइ मफइगु छुं मदु धैगु रचनात्मक सन्देश प्रवाह यानातःगु दु। 'प्रकृति स्वभाव भिं-मभिं ल्वाक ज्याना......थ्यंकः वने फयेमाल, तप्यंक निर्वाण' धैगु चिनाखं प्यंगूगु द्या क्वचायेका तःगु दु। दके चीहाकःगु न्यागूगु द्याय् चरित्र व वासनासम्बन्धी न्ह्यब्वया पतिहाकःगु खयानं ब्वंमिया ध्यान सालीगुकथं न्ह्यब्वयातःगु दु। पुलांगु जन्मया मभिंगु संस्कार व वासना दयाच्वंम्हसित थुगु जन्मय् भिंगुचित्त दइकथं सम्हालय् याये थाकुइगु जुयाच्वन । प्रज्ञावानपिनिगु सत्संगतय् "चित्तयात सम्हालय् यानाच्वना भाव पिज्वय्‌फु सा प्रज्ञावानपिनिपाखें तापानाच्वनेबलय् "मिलिसे तापना च्वंगु झौ" थें हारांगु-दुष्टगु चित्तत बारबार लुयावयेयः धका चाःतुगु खिचायात न्हिप्यंया तप्यना वइकथं सम्हालय् याइम्ह व्यक्तिं झिंनिदँ तक चिकनं छाइसे च्वंका त्वाःचाय् स्वथना तःसानं त्वाःचा लिकाय् साथं हे न्हापा गथे खः, अथे हे चाःतुलातुं वनीथें खः धैगु प्रस्तुति लुमंकेबहःजू। राग, द्वेष, मोह, श्रद्धा, बुद्धि व वितर्ककथं झीके खुगू चरित्र दयाच्वनीगु खः। भवसम्पत्तिया चाहना व प्रार्थनां रागचरित्र, दोसं चाहुइकाच्वंम्हसित दोषचरित्र, ज्ञानबुद्धि कम जुइका मोह अप्वयेका जूम्हसित मोहचरित्र, प्रज्ञापूर्वक प्रज्ञासम्बन्धी कुशलतां बुद्धिचरित्र, श्रद्धा क्वातुका जूम्हसित श्रद्धाचरित्र, कामवितर्क आदि मभिंगु वितर्क चाहुइका कर्म यानाजूम्हसित वितर्कचरित्र उत्पत्ति जुइगु क्षयविधि बारे स्पष्ट जुइक न्ह्यब्वयातःगु दु। थौंया परिवेश छाडा व स्वच्छन्दतायात बःबीगुकथं न्ह्याना च्वंगु खःसा छगू धाः सम्भोगपाखें समाधिपाखे सतिका बिइधयागु धारणा-प्रवाहयात कयेच्यानाच्वंपिं नं मदुगु मखु। थुगु न्यागूगु द्याय् सरासर खँ बाहेकं अलग निगमन, स्मरणिका, टिप्पणी छुं छुं न्ह्यब्वयातःगु मदु।

खुगूगु द्याय् दश-पुण्यक्रिया दान, शील, भावना, अपचायन, वेय्यावच्च, पत्तिदान, पत्तानुमोदन, धर्मश्रवण, धर्मदेशना, दृष्टिऋजुकर्मया विषय म्हसीका न्ह्यब्वयातःगु दु। दानया बारे तसकं हे ताः हाकय्‌क न्ह्यब्वयातःगु जबकि उकिया तुलनाय् मेमेगु न्याब्वय् छब्व जक दु। न्यने मनंनिगु न्यने दइ, हाकनं

न्यनाः ध्वा थुइगु, शंका उपशंका दुसा निवारण जुइगु, दृष्टि-धारणा तप्यनाः मन यचुसे च्वनीगुकथंया प्रतिफल धर्मश्रवणं प्राप्त जुइगु न्ह्यब्वयातःगु व धर्मदेशनासम्बन्धी **सब्बदानं धम्मदानं जिनाति** अर्थात् दान धाक्वयात धर्मदानं त्याकी, धर्मदानं फल बीगु च्वन्ह्याः धका बाँलाक ध्वाथुइक स्पष्ट यानातःगु दु। धर्म-उपदेश कनेफुम्ह सामर्थ्यवान व्यक्ति साधारणम्ह व्यक्ति मखु, यइपुसेच्वंगु सः स्पष्टगु वचनं थम्हं धायेमाःगु मुख्य अभिप्राययात श्रोतागणपिसं ध्वाथुइकथं धायेफूम्हसित "द्वछि मय्जुपिसं बुइकुम्ह छम्ह मात्र काय्मचा खः" धका धर्मकथिक-धर्मदेशकयात तसकं च्वछायातःगु दु। तथागत शास्तायागु उत्तम धर्मयात थःम्हतुसिं पिज्वःयेके बीबले आलपं सः बांलाइकथं यायेगु, मिजं सः, मिसा सः, पतिहाः सः, ताहा सःयात बिलकुल चिइका विशुद्ध पहलं स्थिरगु सलं उपदेश कनेमाःगु पक्ष लुमंकेबहःजू। म्ये हाःगु सः पिज्वइकथं ताःहाकः जुइक सःसाला उपदेश बीगुली न्यागू दोष मज्जाताइगु तृष्णा, श्रवण तृष्णा, म्ये हालीगु धका दोषारोपण, समाधि भंग, सःदयेका उपदेश कनेमाः धैगु सकसिकें भ्रम ब्वलनीगु बारे थौंया उपदेशक-धर्मकथिकपिनि लागी सही मार्गदर्शन खः।

कायिक, वाचसिक, मानसिक कुशलकर्म-अकुशलकर्म व फल, कर्मभेद व विपाकसम्बन्धी म्हसीकासहित थी थी कथात्मक उपदेश संग्रह न्हय्गूगु ग्राय् खुले जुइक न्ह्यथनातःगु दु। बुद्धया पालय् उदेन जुजुया काय् बोधिराज कुमार व राजकुमारीं पूर्वजन्मय् झंगःचातय्त स्याना नयावयेनंगु कर्मया कारणं काय्म्ह्याय्पिं मदुगु प्रसङ्ग मार्मिक जू। झंगःचातय्त स्याना नःबले कलाःम्हसिनं समर्थन मयाःगु जूसा मिसायापाखें काय्म्ह्याय्पिं दयेल्वःगु व मिजंया चित्त बुझे मजूगु जूसा मिजंयापाखें कायम्ह्याय्पिं दये ल्वःजू धका न्ह्यथनातःगु। थौंया टेष्टट्युब बेबी व वीर्यबैंक अवधारणा विकास जुयेधुंकूगु लिसें क्लोनिङ्गया प्रयोगसम्बन्धी चर्चा जुयाच्वंबले अवश्य नं न्ह्याइपुगु हे प्रसङ्ग जुल थ्व। अथे हे कर्मविपाक प्रसङ्गस लोसक तिस्स भिक्षु जुया अरहन्त जुयेधुंका नं छन्हु धका प्वाः जायेक भोजन यायेमखंगु व छन्हु वनापं भिक्षाटन बिज्याबले सारिपुत्र महास्थविर वसपोल नं ग्यांलागु काश्यप तथागतयागु शासनया इलय् मभिंगु कर्मयानावःगुलिं धैगु ब्वनेबले नुगः काइयाँ मिनी भीत चिन्तन यायेत बाध्य यानाबी। थी थी प्यंगू सम्पत्ति अले प्यंगू विपत्तित कर्मानुसार हे न्ह्यानाच्वनीगु खः धका मभिंसां कर्म, भिंसां कर्मयात जक पाःयाना उकी जक लिधना च्वने मज्यूगु खँ बांलाक न्ह्यब्वयातःगु दु। थुगु मिथ्यादृष्टियात बिचाःयाना यंकल धाःसा थौं कन्हे 'मभिंसां कर्म, भिंसां नं कर्म' धका कर्म छगुली जक आशक्त जुयाच्वंपिं बौद्धत

नं पूर्वकृतहेतुदृष्टिपाखें मुक्त मजूगु उल्लेख जुयाच्वंगु रचनात्मक ह्यूपाःया लागी पतिं धस्वाकातःगु खः ।

मरणधर्म व मरणासन्न अवस्थाय् घटे जुइगु घटनात न्ह्यब्वयातःगु च्यागूगु द्यां ब्वमिया नुगः काइयाँ मिंका बी । गन जन्म जुइ मृत्यु अवश्यम्भावी खयानं मृत्यु यः धैगु जुये हे फइमखु । आयु फुना, कर्मशक्ति मदया, आयु-शक्ति नितां फुना, उपच्छेदक कर्मया कारण संगुम्हं सीगु खः । चिकँमत सिना वनीगु, इता फुइगु, चिकँ व इता नितां फुइगु, चिकँ व इता दयाच्वंसां नं फय् वया (दुर्घटनां) सीगु बारे मर्मस्पर्शी बाखँ-उदाहरण न्ह्यब्वयातःगु बाँलाजू । स्वयं तथागत शास्ता ८० दँय् महापरिनिर्वाण जुयाबिज्याःगु खःसा महाकाश्यप, आनन्द, विशाखा महाउपासिका सच्छि व नीदँ आयुतक म्वाःपिं खःसा अभ्र बाकुल भिक्षु सच्छि व ख्वीदँतक म्वाःगु खः । मौद्गल्यायन थें जाःम्ह महास्थविर पूर्वकर्मया कारणं खुंतसें स्याका तिनि परिनिर्वाण जूगु घटनां श्रद्धा क्वातु मजूनिपिं सर्वसाधारणया नुगलय् द्वन्द्वात्मक चिन्तन जुइगु स्वाभाविक जुयाच्वन । अन्तिम घडी बिम्बिसार जुजुं पालितः चिरेयाका च्वनेमाःगु, श्यामावतीं मिं पुका जीवन अन्त यायेमाःगु कर्मभोग यायेमाःगु पराकाष्ठा दसु खःसां थुकिं सर्वसाधारणया मन ल्वाकः बुकः जुइगु खने दुसा धर्म-अभ्यास बःलाःपिं क्वातुगु श्रद्धा दुपिन्त अभ्र अप्वः कर्म सुधारया लागी सजग-सतर्क याना बीगु सुनिश्चित खः ।

मनूया जीवनय् मरणासन्न अवस्था, सी त्ययेकाया अन्तिम घडी तसकं संवेदनशीलपूर्वक न्ह्याइगु खः । सी त्यय्का कर्म, कर्मनिमित्त, गतिनिमित्त थुपिं स्वंगू आलम्बनं तःधंगु भूमिका म्हिती । अन्तिम घडी सुगति कामना यासे सीत्यंम्हसिया चित्तवृत्ति-मनोवृत्ति ठीक आलम्बनय् प्रतिष्ठित यानातये लागी जियां जितले सकतां विधिकर्म बः काः जुइपिं भ्रीपिं हे खः । सी त्यय्का विक्षिप्त रूप, बेढङ्गं ब्वःबीगु-हालीगु, बरबरे जुइगुकथं कर्म-आलम्बन, कर्मनिमित्त-आलम्बन, गतिनिमित्त-आलम्बन सतहलय् खने दःवयेफु तर न्ह्यःने च्वंपिं सम्बन्धितपिनिपाखें उचितगु व्यवहार जुयेफुसा सुधारया लागी पहल जुइफइगु जुयाच्वन । सासः चब्बुइत्यय्का च्यूतिचित्त उत्पत्ति जुइधुंका लिपा न्हूगु भवय् प्रतिसन्धिचित्त उत्पन्न जुइगु खःसा थुपिं निगू चित्तया स्वापु-धाः गतिशील जुयाच्वनी । न्हूगु भवय् प्रतिसन्धि नामरूपत पुलांगु भवया अविद्या, तृष्णा, कर्म धयागु प्रत्ययया कारणं उत्पन्न जुइगु जुया "पुलांगु भवलिसे स्वापु मतःसे न्हूगु भवय् अलग (परमेश्वर आदिपिसं श्रृष्टियाइगु कारणं) उत्पन्न जुइमाःगु

खः” धयागु उच्छेददृष्टि असत्य खःसा 'पुलांगु भवया जीवआत्मा न्हूगु भवय् सरे जुयावइगु' धारणा नं द्वनाच्वंगु शाश्वतदृष्टि हे जुल। न्हूगु भवय् प्रतिसन्धि नामरूपत न्हापां उत्पन्नजुया वइगुली न्हापा पुलांगु भवयागु अविद्या, तृष्णा, कर्म धयागु प्रत्ययया कारणं “प्रतिसन्धि” धयागु न्हूगु रूप न्हूगु नाम उत्पन्न जुइगु धैगु सम्यक्दृष्टि (सही धारणा) जुयाच्वन। थुकियात स्पष्ट जुइक हालेगु थ्वः सः, च्यानाच्वंगु मतं मेगु मत च्याकेगु उदाहरण न्ह्यब्वयातःगु उत्कृष्ट जू।

भ्मीगु कर्मअनुसार, न्हूगु भवय् दकसिबे न्हापां चित्तचैतसिक व रूपत उत्पन्न जुइगु खःसा उगू उत्पन्न जुइगु चित्तचैतसिक व रूपतय्त हे प्रतिसन्धि वा स्वापुतयेगु धाःगु खः। पुलांगु भव त्वाःदलेवं प्रतिसन्धिकथं न्ह्याइगु न्हगु जीवनलिसे स्वापुसम्बन्धी घटनाक्रम गुंगूगु द्याय् न्ह्यथनातःगु दु। मांया गर्भय् च्वनेम्वाःगु उपपातप्रतिसन्धि, प्यपुना तासेजुया उत्पन्न जुइगु संसेदजप्रतिसन्धि, मांया गर्भय् दुने ख्यंचय् उत्पन्न जुइगु अण्डजप्रतिसन्धि, मांया गर्भय् मचाछें उत्पन्न जुइगु जलाबुजप्रतिसन्धिकथं प्यंगू प्रतिसन्धि-धाः व व्यक्तिया प्यथी भेद छुटेछुटे जुइक न्ह्यथनातःगु दु। थुकथं गुंगू द्यातक चित्त व चेतसिकसम्बन्धी चर्चा जुयाच्वंगु खःसा भ्रिगूगु द्याय् रूपसम्बन्धी लुमंकेबहःगु विषयत कःघाना तःगु दु। २८ गू रूप दःसां नं महत्त्वपूर्णगु १९ रूप बारे छसिंकथं विभाजितरूपं न्ह्यब्वयातःगु दु। प्यंगू महाभूत पृथ्वीधातु, आपस्धातु, तेजस्धातु व वायुधातु बारे विस्तृतरूपं चर्चा यानातःथें चक्षु,, श्रोत, घ्राण, जिह्वा कायप्रसादया चर्चा, रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्शालम्बनया नं चर्चा यानातःगु दु।

सत्त्वप्राणीपिनि थाय्बाय्-वासस्थान-भूमिबारे नुगःहे काइयाँ मिनीकथं भ्रिंछगूगु द्याय् विस्तृत चर्चा यानातःगु ब्वनेबहःजू। नरक, तिरश्चीन, प्रेत, असुरकायभूमिकथं प्यंगू अपायभूमि, मनुष्यभूमि छगू चातुर्महाराजिक, त्रयश्त्रिंशत्, यामा, तुषिता, निर्माणरति, परनिर्मितवशवर्ती याना छगू देवभूमि यासे जम्मां न्हय्गु कामसुगतिभूमि, रूपब्रह्मभूमि भ्रिंखुगू व अरूपब्रह्मभूमि प्यंगू याना नीगु ब्रह्मभूमिया चर्चा यासे ३१ गू भूमिसन्बन्धी विवरण न्ह्यब्वयातःगु दु। भूमिसम्बन्धी ब्वनेबलय् नरकसमान भूमिं नुगलय् थुं दीगु खःसा ब्रह्मभूमिं भ्मीत कपाय्थें हलुका याना क्लाइमेक्शय् थ्यंका बी। मनूया उत्पत्ति, नसात्वंसा, मिसामिजंया भावना, सामाजिक व देवतुल्य जीवन पद्धतिया विकासक्रम न्ह्यब्वयातःगु ब्वंब्वं चार्ल्स डार्विनया विकासवादी सिद्धान्तयात लुमंकाबी। मिस्तय् थी मज्यू जुइगु न्ह्यसः मनूत व देवलोकय् यःत्यसम्बन्धी न्ह्यसः निम्हत्यपु मनूत हे थें ला, मचायात मुलय् तया दुरु त्वंकीगु खःला, गर्भाधान आदि विषयसम्बन्धी मांली

सयादोया न्ह्यसः व मिङ्क्वन अलय्‌तोया सयादोया लिसः इन्टेष्टिङ्ग जू। मनूतय्‌थें ल्याय्‌म्हल्यासी जुयाच्वंपिं देवपुत्र-देवपुत्रीपिनि व्यवहार मपाः धैगु पञ्चसीख देवपुत्रं तिम्बरू देवराजया ल्यासीम्ह म्ह्याय् सुरियवच्छसा देवकन्याप्रति आसक्त जुया बीणा थाना संगीतया माध्यमं ह्ययेकूगु प्रसङ्ग स्वाभाविक खः। थी थी कथं भूमि, थी थी देवराजपिनि बारे ब्वनेबले छु धाःगु छु धाःगु थें अलमल जुइगु स्वाभाविक खःसा मैत्रेय तथागतया प्रादुर्भाव प्रसङ्गं भ्रीत गम्भीर याना बी।

थुगु द्याःया विचाः याये बहःगु शीर्षकअन्तर्गत न्ह्यब्बयातःगु १५ गू प्रसङ्ग धाःसा गम्भीरगु चिन्तनीय विषय खः। "बुद्धशासनया विषययात बिचाः यात धाःसा थौंकन्हेयागु इलय् हे भिंम्ह पुद्‌गलयात गुलिखे गुलिखे मालाजूसा तिनि लाभ याये फइगु ई जुयाच्वने धुंकल। लौकिक आलम्बनत नं उग्रताय् थ्यनाच्वने धुंकल। नां दयेकेगु व लाभ दयेकेगु लिनाजूपिं नं यक्व दयेधुंकल, गृहस्थी उपासक उपासिकापिसं नं शील, समाधि, प्रज्ञा दुम्हसित स्वया नां दंम्हसित मानेयाये मास्ति वयेकाच्वने धुंकल। थःपिनि गुरु आचार्यपिनि नं नां दनिकथं उखे चाकरि या थुखे चाकरि यानाच्वने धुंकल। मनूत थवं थवय् नां दनिकथं प्रचारप्रसार यानाजू, थुगु रूपं शासनया अभिभार कुबीपिनि निंतिं धुरिं वा ज्वयाच्वने धुंकल" धका च्यूता प्वंकातःगु दु। शासनदायक-उपासकोपासिकापिनि काय्‌म्ह्याय्‌पिन्त शासनभारवाहक भिक्षुपिसं स्यनेकने यायेगु ज्या बुलुहुँ बुलुहुँ च्वद्‌यला वनाच्वंगु, विहारय् भिक्षु-श्रामणेरपिं मदयावंगु, सःपिं प्रव्रजित मदइगु, भविष्ययागु गुलिचां मदुगु इलय् वृद्ध प्रव्रजितपिं जक ल्यनाच्वनीगु लू भविष्यवाणीकथं उल्लेख यानातःगु समग्र बुद्धशासनिक ख्यःयात खबरदारी यानातःगु खः। थौंकन्हे लौकिक शिक्षामुखी जुइगु प्रवृत्ति धार्मिक ख्यलय् नं दुतिंगु दुसा निर्वाणमुखी शिक्षायात बेवास्ता यासे कर्म व कर्मफल शिक्षा तापाना वनीगु बखतय् दानधर्म यायेमाः धैगु तकं ल्वमनीगु खःसा भिक्षु संघयात प्वाःदंक भोजन दानयाये निंतिं तकं लुमनाच्वनीगु खइला धका भविष्य-चिन्तित मार्मिक न्ह्यसलं सम्बद्ध ख्यःया ध्यान सालाच्वंगु दु। बुद्धशासन लोप जुयावनीगु स्थितियात यथार्थतः चित्रण यायेगु शुभचिन्तक, बुद्धशासनानुरागीकथं गुगु चिन्ता न्ह्यब्वयातःगु खः उकिं सम्बद्ध ख्यःयात गुलि नायेका बी, गुलित चिन्तित याना बीगु खः थ्व नं स्वयं अनुत्तरित न्ह्यसःथें जुइधुंकल।

चित्त, चैतसिक, रूपया विषयलिसे स्वापु दुगु चर्चा च्वय् जुइ धुंकलसा अन्तिम ब्वकथं निर्वाणया बारे गम्भीर चर्चा यानातःगु दु। बुद्धशिक्षाया मूआज्जु,

परमलक्ष, शान्तिपद, विमुक्ति सुखकथं म्हसियाच्वंगु निर्वाणया वान धाःगु तृष्णाया पर्याय खःसा हा नापं ल्यहेंथना छ्वयेगु, जडमूलनिसें उच्छेद् यायेगुया मेगु नां निर्वाण खः । अच्यूत-पद, असंस्कृत, लोकोत्तर निर्वाण धयागु चित्त, चैतसिक, रूपपाखें अलगगु छगू परमार्थ धर्म खः । नामरूप संस्कारतलिसे विलकुल सम्पर्क मदुगुजुया रूपविशेष नामविशेष जुइफइमखु, नामरूपयात चिचिपापा याना हेम्खेम् दयेका च्वनापिं भ्रीपिं थेंजाःपिं पृथग्जनपिनि नितिं मछालापुसे च्वंके बहःजू धका उल्लेख यानातःगु दु ।

ग्रन्थ क्वचाःगु इति श्री निगमनकथं सफू क्वचायेकेगु भ्वलय् सःगु, स्यूगु, थूगु धर्मखँयात न्हिथंया विधि-व्यवहारय् दिपामदय्क भाविता यानातुं च्वनेमाः धका ब्वमिपिन्त सुसूचित यानातःगु दायित्व बोधपक्ष सकारात्मक जू । ज्ञान पिनें वइ, ज्ञानी जुइगु धाःसा दुनेंजक सम्भव धयातःथें ज्ञान ज्ञान जक खः, व आचरण मखु, उकिं सियाच्वने मात्रं सवाः थुइगुकथं प्रतिफल दइमखुगु जुयाच्वन । ज्ञानगुनया खं सुथांलाक सार्थकतापाखे न्ह्यायेत लँपुसम्म क्यना बी तर आचरण याका बीफइमखु । अथे जुया अन्तय् 'आपालं स्यूपिं मध्यय् योग्यताअनुरूप संयम याइपिं होश तया जुइपिं तःसकं म्हो जुयाच्वन । उजोपिं मनूत आपाः जुयाच्वंगु थ्व लोकय् भिंपिं मनूत बांलापिं मनूतय्सं हे भिंगुचित्त तये थाकुयाच्वन ।" धका न्ह्यब्बयातःगु विचारणीय जू । ज्ञान व आचरण अलग अलग धाःकथं प्रवाहित जुयाच्वनीगु खँ स्पष्ट यायेया लागी हितोपदेशय् उल्लेख्य ध्वँ लाइम्ह धुँया बाखँ प्रासङ्गिक जू । "मेपिनि कलाःयात थम्ह मां धका भाःपिया, मेपिनि सम्पत्तियात ल्वहँ ग्वारा, अपा ग्वारा थें भाःपिधुंका, सत्त्व धाक्वसित थःलिसे छुटे मजुइकथं मन तये फुसा तिनि प्रज्ञावान सत्पुरुष धाइ ....." धैगु नैतिक शिक्षा प्रवाहित बाखँनं ज्ञान मात्र ज्ञानकथं पिब्वसा जुल, आचरण धर्म मन्त धाःसा बांबांलाक युक्ति प्रमाणसहित ध्वँ लायेयःगुलिं मसिया मथुया हाराँ जुयाच्वंपिं स्वयानं ग्यानापुसे च्वनाच्वंगु विषययात ध्वाःथुइका थुगु सफू ब्वनामिपिन्त आचरणमुखी जुया जीवनधाः न्ह्याकेमाः धयागु शासनिक-धार्मिक प्रेरणा ह्वलाच्वंगु तसकं हे रचनात्मक, सकारात्मक व व्यावहारिक जू । समीक्षात्मक भूमिका च्वयेगु भ्वलय् न्हकुसँ तिं तिं स्वाःथें, चिमिसँ लेहें लेहें दँ थें, छ्यनय् तौंक तौंक खोताबजि छ्याःथें आत्मग्लानीया अनुभूत जुयाच्वन । ध्वँ लाइम्ह धुँया प्रतिनिधित्व थम्हं नं याना मच्वना ला ! ? धयाथें जुइगु, अले सिमां कुतुंवःम्ह माकःथें जुइगु जुयाच्वन । सम्भवतः थुकथंया प्रस्तुति शैलीया कारणं अभिधर्मथें जाःगु उच्चतर-गहनतम विषयवस्तुयात व्यावहारिकरूपं थुइकेत

थुगु सफू प्रकाशन, अले सललं ब्वने-थुइकेत धार्मिक परिश्रम याना बिज्याःम्ह अनुवादक पूजनीय **सासनधज धम्माचारिय अग्गमहासद्धम्मजोतिकधज** भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया बुद्धशासनिक योगदान अनुकरणीय-साधुवादयोग्य भाःपिया। व्यावहारिक जुइवं सकतां अनुकरणीय जुइमखुगु जुया श्रद्धेय अनुवादक भन्तेनं भाय् हिलेगु भ्वलय् **"अनुकरणीय व्यावहारिक"** निगुलिं ब्वाय्सु (विशेषण) खँग्वः छ्यलाबिज्याःगु दूरदर्शिताया द्योतक खः । अभिधर्म अध्ययनया ख्यलय् तसकं भ्यातुसे तौले लाःगु थुगु सफुतिं ब्वनामिपिन्त आपालं व्यावहारिक-अनुकरणीयकथं ग्वहालि उबलय् जुइ, गुबले ब्वनामिपिसं धैर्यतापूर्वक ब्वनेगुली श्रद्धापूर्वक मन बी ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरथें जाःम्ह ख्यातिप्राप्त च्वमि, ग्रन्थ अनुवादक, आधिकारिक धर्मव्याख्याता-व्यक्तित्वपाखें अनुदित **"अनुकरणीय व्यावहारिक अभिधर्म"** या समीक्षात्मक भूमिका च्वयेगु सुअवसर जिथें जाःम्ह ताय् ताय् तिति याना च्वसु ख्यलय् ल्ह्यये सयेकाच्वनाम्हसिया लागी धर्मगौरवया विषय भाःपिया । श्रद्धेय भन्ते ज्ञानपूर्णिक महास्थविरया प्रकाशन-ज्याय् दत्तचित्त तया धार्मिक ग्वहालि यानाच्वना बिज्याःम्ह चिनी गुरुमां (अनागारिका उत्पलवर्णा) यात नं साधुवाद । लिसें थुजाःगु महत्त्वपूर्ण सफू प्रकाशक दाता नीलवीर सिं कंसाकार परिवार, क्षेत्रपाटीयात नं साधुवाद !

॥ चिरं ति तु सद्धम्मो ॥

२६ चैत्र, २०६७

- कोण्डन्य

बुद्धविहार, भृकुटीमण्डप, यें-३१

संयोजक- त्रिपिटक ट्रान्सलेशन बोर्ड, नेपाल

धलःपौ न्ह्यसःत

(थुगु ग्रन्थय् दुथ्यानाच्वंगु विषयवस्तुतय्त विशेषरूपं अध्ययन याइपिनि निर्तिं न्ह्यसः जुइकथं धल-पौ शीर्षकयात न्ह्यसः दयेका क्यनातया । उगु न्ह्यसःया अन्तय् पौल्याः नं स्वया लिसः सीकेमाल)

निगूगु द्या : अभ्यास याये बहः

स्वंगूगु द्या : अभ्यास याये बहः

प्यंगूगु द्याः अभ्यास याये बहः

न्यागूगु द्या : अभ्यास याये बहः

खुगूगु द्या : अभ्यास याये बहः

न्हेगूगु द्या : अभ्यास याये बहः

च्यागूगु द्याः अभ्यास याये बहः

गुंगुगु द्या : अभ्यास याये बहः

भिगूगु द्या : अभ्यास यायेबहः

फिंछगूगु द्या : अभ्यास याये बहः

ग्रन्थ वाङ्मय अध्ययन यायेगु विधि

१. थः लिसे अनुकूलगु ग्रन्थ वाङ्मय सफू प्राप्त जुल धायेवं न्हिथं टुटे मजुइक इलय् इलय् स्वया ब्वना निदानं (भूमिकां) निसें शुरूयाना क्वचाये क स्वये ब्वनेमाः । (निदानय् ग्रन्थकारयागु उद्देश्य दयेयया निगमन (इतिश्री) ग्रन्थकारयागु विषय जीवनी जूसां, महत्वपूर्णगु विषयवस्तुत जूसां दयाच्वनेयः ।)

२. उगु ग्रन्थय् स्वया ब्वना यंकूयंकुं हे थःत ल्वःवंगु तथ्यतय्त अथवा थःगु बिचाः लिसे ल्वः मजू धका भाःपीमाःगु विषयतय्त अथवा थःमं जक निर्णय याये मफया प्रज्ञावान्याथाय् न्यनेबहःगु तथ्यतय्त क्वय्पाखें कलमचिं तया जूसां तयेमाः, अथवा पौल्याःयात जूसां लुमंका तयेमाः ।

३. फुर्सत दइगु इलय् उगु लुमंका चिं तया तइगु तथ्यतय्त चित्त बुझे जूगु जूसा बार बार स्वयेगु अथवा न्वये वयेका तयेगु यायेमाः । चित्त बुझे मजूसा प्रज्ञावानलिसे ध्वदुइबले न्यनेगु यायेमाः ।
थुकथं अध्ययन याःसा तिनि थःके बहुश्रुत वृद्धि जुयावःम्ह जुया हरेक क्षेत्रय् बिचाः यायेगु तुलना यायेगु बानि दयावया ग्रन्थ ब्वनेगु स्वयेगुया प्रतिफल सार्थक जूवनी ।
हितोपदेश - गुम्ह व्यक्तियाके थःगु स्वाभाविक ज्ञानबुद्धि मदु; उम्ह व्यक्तियाके ग्रन्थ प्रयोजनयोग्य मजू । मिखां मखंम्ह व्यक्तिं बहुमूल्य म्ह छम्हं खने दुगु तःपाःगु न्हाय्कंयात गुकथं प्रयोग याइ ?

आचरणीय व्यावहारिक अभिधर्म

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

न्हापांगु द्याः

[थुगु द्यालय् परमार्थ व चित्त सम्बन्धी खँ दु ।]

परमार्थधर्म ४-गू

परमत्थ पालि शब्द खः । भ्भीगु भाषं "उत्तमगु अर्थ स्वभाव" धायेमाल । "उत्तम" धयागु नं "प्रणीत, श्रेष्ठ, पवित्र" कथंयागु मखु, प्रकृति स्वभाव अनुसार परिणत विपरिणत मजूसे दृढ स्थिर व तप्यंगु उत्तम खः । [**परम** = उत्तमगु; **अत्थ** = अर्थ स्वभाव; **परमत्थ** = उत्तमगु अर्थ स्वभाव ।] उगु परमार्थ स्वभाव चित्त, चैतसिक, रूप व निर्वाणकथं प्यथी दयाच्वन ।

हिला मवं

चैतसिकधर्मय् लोभ दोषत दुथ्याः । लोभया इच्छा यायेगु स्वभाव, दोषया छाइगु कडा जुइगु स्वभाव खः । लोभ प्रज्ञावान् सत्पुरुषपिंके थःजु, वा प्रज्ञाहीन असत्पुरुषपिंके हे थःजु; या त खिचातय्के हे; इच्छा यायेगु स्वभावं हिला वनेगु पाना वनेगु मदु । अथे हे दोषयागु छाइगु कडाजुइगु स्वभाव नं यथिंजाःम्हसिके हे थःजु, हिला मवं, पाना मवं । मेमेगु परमार्थधर्म स्वभावत हिला पाना मवंनिगुयात नं थुगु विधि अनुसारं तुं सीकेमाल ।

थुकथं परमार्थधर्म स्वभावत तःधं चीधं ख्वाःपाः व मुलाहिज्या स्वयेगु मदुसे स्वभावतः न्हापा गथे खः अथे प्रकट जुयाच्वनिगुलिं थःपिनिगु व कतःपिनिगु मनोवृत्ति गथे खः अथे सीकेत आः क्यनेत्यनागु परमार्थधर्म स्वभावयात उत्साह व उमंगं युक्तजुया अध्ययन व मनन यायेबहःजू ।

स्मरणिका :- १. **स्वभावार्थ हिला मवं, दृढ स्थिर स्वच्छ व ।**
उत्तम गुण युक्त सो, परमार्थ धाइ जुल ।
२. **चित्त, चैतसिक, रूप अले; निर्वाण प्यथी व जुल ॥**

चित्त

आरम्मण सीकेसःगु स्वभाव चित्त

झीसं उगुं स्यू थुगुं स्यू याना ई दत्तले हे आरम्मणयात सीकाच्वनागु दु। उकथं आरम्मणयात सीकेसःगु स्वभावयात "**चित्त**" धाइ। "**स्यूगु**" धयागु नं ज्ञानं स्यूगुकथंयागु स्यूगु मखु। आरम्मणयात दयेका काये फूगुयात हे "**स्यूगु**" धाःगु खः।

खुगू आरम्मण खुथी स्यूगु

१. वर्ण	रूप धाक्व	रूपारम्मण (रूपालम्बन)
२. शब्द	धाक्व	शब्दारम्मण (शब्दालम्बन)
३. नंतुनेगु	धाक्व	गन्धारम्मण (गन्धालम्बन)
४. सवाः	धाक्व	रसारम्मण (रसालम्बन)
५. थीगु	धाक्व	स्पर्ष्टव्यारम्मण (स्पर्ष्टव्यालम्बन)
६. ल्यंदनिगु सीकेबहःगु	धाक्व	धर्मारम्मण (धर्मालम्बन)

रूपारम्मणयात खनीगु बखतय् खनास्यूगु चित्त लुयावइगु खः। शब्दारम्मणयात ताइगु बखतय् तायास्यूगु चित्त; गन्धारम्मणयात नंतुनेगु बासकायेगु बखतय् नंतुना बासकयास्यूगु चित्त; रसारम्मणयात सवाः कायेगु बखतय् सवाःकयास्यूगु चित्त; छुं छगू ध्वःदुइगु थीगु बखतय् थियास्यूगु चित्त; उगु न्यागू आरम्मणं ल्यंदुगु विषयवस्तुयात सीगु बखतय् सम्बन्धित विषययात स्यूगु चित्तत लुयावइगु खः। थुकथं सम्बन्धित आरम्मणयात दयेका कायेफूगु चित्तयागु सीकेगु धर्मस्वभाव खः।

चित्तयागु आकार

चित्त तापाक नं वने फु। याकचा चाःहिला जुइगु बानि दु। ठोस शरीर द्रव्य नं मदु। शरीरय् हृदय गुफाय् प्रायः याना उत्पन्न जुइगु बानि दु, धका धर्मपदपाली कना बिज्यानातःगु दु। अथे कना बिज्यानातःगु अनुरूप चित्तया पहःचहःयात स्पष्ट यानायंके।

तापाक नं वनीगु

चित्त तुतिं न्यासिवनेथें तापाक न्यासिवने फूगुमखु। अथे नं तःसकं तापाःगु थाय्यात स्वात्त आरम्मणयाना कायेफूगु जुया तापाक वंथें च्वनीगु

जुयाच्वन । दसु गथे धाःसा- ख्वपय् च्वना यँच्वंगु आरम्मणयात आरम्मण यायेबले चित्त स्वयं यँय् थ्यंगु ला मखु; ख्वपय् च्वना हे यँ स्वात्त आरम्मण यायेफूगु खः । उकथं तापाःगु आरम्मणयात कायेफूगुलिं "तापाक नं वनीगु" धयातःगु खः ।

याकचा चाःहिलिगु

चित्त तःसकं द्रुतगतिं लुइयः, बीयः । छगू चुट्किभरया दुनेयागु इलय् हे चित्तपुचः छगू लक्षकोटिं मयाक न्ह्योने लिउने स्वात्तुस्वाना लुइफु, बीफु । उलि तकं द्रुतगतिं लुइ, बी यःगुलिं चित्त २-थी ३-थी छकोलनं लुयावया आरम्मण २-गू ३-गू छकोलनं कायेफु धका मती लुइगु जुयाच्वन । वास्तवय् २-गू ३-गू चित्त पालाकं लुइगु धयागु बानि मदु । नियम मदु । छगू चित्तं ल्यू मेगु चित्त लुयावया छगू आरम्मणयात काये धुंका तिनि मेगु आरम्मण छगूयात हानं काइगु जुयाच्वन ।

मग मग बास वयेक स्वाँ श्रीखण्डं छायेपियातःगु मखमलया लासाय् फय्तुना चाकू पाउँ ननं प्याखँ हुला म्ये हाला च्वंम्हसित स्वया न्यना च्वनेबले रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श आरम्मण न्यातां हे न्ह्योने दयाच्वंगु दु । अबले चित्तं उगु न्यागुलिं आरम्मणयात छकोलनं मस्यू, थःत दकसिबे यःगु छगू छगू आरम्मणयात छगू चित्तं न्हापां सीके धुंका तिनि मेमेगु आरम्मणयात छगुलिं लिउ मेगु स्वात्तुस्वां सियाच्वनीगु खः । थुकथं चित्त २-गू ३-गू (यक्व यक्व) छगू पाखं लुइगु नियम मदु । छगू जक लुइगु नियम दुगुलिं "याकचा चाःहिलिगु" धयातःगु खः ।

हानं-"चाःहिलिगु" धाःसा नं तापाक चाःहिलिगु मखु, तापाःगु आरम्मणयात काये फूगुजुया "चाःहिलिगु" धाःगु खः । आरम्मण छगूयात चित्तं काइगुली नं उगु आरम्मणयात चित्त छगुलिं जक सिद्ध जुइकथं सीका काये फूगुमखु । छगू छगू आरम्मणयात सीके माक्व सीकथं आपालं आपालं चित्तपुचः स्वात्तुस्वां लुयावयेमाः । उकथं स्वात्तुस्वां यक्व यक्व लुयावःसां छगू चुट्कियागु समयया दुने लक्षकोटिं मयाक लुया बिना वनेफूगुजुया मनूतय्सं खनेवं तुं, तायेवं तुं, नंतुनेवं तुं, थीवं तुं स्यू धका मनय् तयाच्वनीगु जुल ।

शरीर द्रव्य मदु

चित्तय् शरीर द्रव्य खनेदयेक मदु । उकिं चित्तयात तुयु हाकु ल्ह्वं गंसि धका धायेमफु । आरम्मणयात सीकेफूगु स्वभावशक्ति मात्र खनेदुगु जुल ।

गुफाय् च्वनीगु

खनास्यूगु चित्त मिखाय् दुने लुयावइगु खः । ताया स्यूगुचित्त न्हाय्पं दुने लुयावइगु खः । नंतुना स्यूगुचित्त न्हाय् दुने लुयावइगु खः । सवाः स्यूगुचित्त म्ययदुने लुयावइगु खः । थियास्यूगुचित्त शरीरय् थ्युथ्युथाय् पतिकं लुयावइगु खः । थुकथं गुलिं गुलिं चित्तत मिखा आदि थासय् लुयावःसां आपालं चित्तत नुगलय् दुने दुगु हृदयवस्तुइ लुयावइगु खः । थुगुरूपं गुफाथेंच्वंगु नुगःछें लुयावइगु आपाः जूगुलिं चित्तयात "गुफाय् च्वनीगु" धायेमाःगु खः ।

संक्षिप्तं- चित्त धयागु रूपाकृति मदु, आरम्मणयात दयेकाकायेगु, आरम्मणयात सीकेगु स्वभावशक्ति मात्र खः । उकथं आरम्मणयात कायेगुली थः न्ह्याबलें लुयावइगु हृदयगुफां संगु छपुति हे नं पिने पिहाँ मवंसे तःसकं तापाःगु आरम्मणयात स्वात्त साला कायेगु यायेफूगु जुल । अथे काइगुली २-गू ३-गू चित्त पालाकं छधिछपाँय् मजू । छगू चित्तं लिपा मेगु चित्त भ्मोलकं लुयावइगु खः धका सीकेमाल ।

स्मरणिका :- १. **दयेका काइगु चित्त खः न्हां, आरम्मण छगू छगू ।**
२. **वने नं सः तापाक व, जुइगु याकचा जक ॥**
मदु शरीर नं वया, च्वनी गुफाय् सुला सुला ।
थ्व खः चित्तया आकृति, सीकी उजागु चित्त खः ॥

भिं मभिं चित्त ल्वाकबुक

चित्तत तःसकं याकनं लुइ बी यःगुलिं ५-पलाःया दुने हे भिं मभिं चित्त (कुशल अकुशलचित्त) ल्वाकबुक जुया लुयावइगु खः । सुथन्हापनं तलय् कोथाय् बुद्ध-पूजा याना कुशलचित्त लुयाच्वनीबले छें छचली वा कुने कालबिलया ज्या-खँय् सःतूसःताया लोभचित्त लुयावइगु जुयाच्वन । बुद्धयात आरम्मण यानाच्वंच्वं सहयाये थाकुक खँल्हा वइबले दोषचित्त लुयावइगु जुयाच्वन ।

न्यायेगु मीगु लोभया ज्या यानाच्वंच्वं हे दान बी मास्ते वइबले (दान बी धका बिचाः वइबले) श्रद्धाचित्त कुशलचित्त लुयावइगु जुयाच्वन । छुं छगू थःमं धयाथें मदया दोष (तँ) लुयावया च्वनीबले लाक्क हे आचार्य गुरुपिनिगु अववाद उपदेश लुमनावया स्मृतिचित्त (कुशलचित्त) हानं लुयावइगु जुयाच्वन । तृष्णाप्रेम लोभचित्तं निम्ह तिपुया खँ ल्हानाच्वंच्वं खँ मिले मजुया दोषचित्त लुयावया,सुं छम्हसिनं चित्त बुझेजुइक ह्ययेकूगुलिं चित्तक्यातुया नुगःनाया वनीबले हानं लोभचित्त लुयावइगु जुयाच्वन । आदि कथं चित्त हिला वनीगु वेगवान जूया निंतिं

चित्त लुया वः वः पत्तिकं थःगु चित्तयात "भिंगु चित्त ला मभिंगु चित्त ला" धका छुटेयाना सीकेत होशतया थःगु चित्तयात भिंगुचित्त आपालं आपालं लुयावइकथं परिष्कृत यायेमाःगुजुल ।

ख्वाः पाःथें मन नं पाः

मनूतय्के छम्ह छम्हसिगु ख्वाः उत्थें मच्वंथें अथे हे मन नं उत्थें मच्वं । ग्वंलय् ख्वाःवःगु रूप, चलाख ख्वाःवःगु रूप पाःथें, ग्वंलय् ख्वाःवःगु मन, चलाखजुया जःगु तीक्ष्णगु मन धका नं पानाच्वंगु दु । उकथं पानाच्वंगुली बांलागुली-तीक्ष्ण जुइगुली तनंतं थहाँवना ज्वः मदयेक बांलाम्ह-तीक्ष्णम्ह नं दयाच्वन । बांमलागुली-ह्वाज्यः जुइगुली नं तनंतं क्वहाँ वना राक्षस पिशाचतथें मभिंपिं नं दयाच्वन । अथे हे मन पानाच्वनीगुली नं भिंगुचित्त तीक्ष्णगुचित्तपक्षय् नं तनंतं थहाँ वना ज्वःमदयेक मती भिंपिं दया मती मभिंपिनि मती क्वय्लाःपिनि पक्षय् नं तनंतं मभिंना ग्यानापुसे घच्चायापुसेच्वंक दुष्टपिं, ज्याख्यले मदयेक वातांच्वंपिं नं दयाच्वन ।

सचे यायेफु

गामय् जन्मजुया गांयागु हि ल्वाकज्याना वःम्ह गांमा गांमानीतय्सं शहरियातय्गु नइगु त्वनीगु पुनीगु च्वनीगु फुक्कं लाना कया स्वास्थ्य बांलाकेगु मन आनन्द जुइगुयात समेतं हीका पाका सचेयाना छ्यला यंकल धाःसा गुलिचा मदुवं छगू हे कथं रूप हिला वना दच्छि निदँ दयेवं हे न्हापा खनाच्वंपिं मनूतय्सं हे म्हसीके मफयेक रूपलावण्य पानावनेफु । थुकथं विस्तारं हिला पानावनीगु सचे याये थाकूगु रूपलावण्य समेतं हीके सःम्ह हीके यःम्हं हीका यंकल धाःसा छुं छुंकथं हिलावनेफूगु जुयाच्वन । द्रुतगतिं हिला पानावनीगु अति हे हीके पाके अःपूगु चित्तयात धात्थें हीके यःसा छाय् जक हीके मजीमाःगु दु ! न्हियान्हिथं थःगु चित्त लुयावइगु पहःयात होशतया मज्यू मभिंगु चित्तयात क्वत्यला वन धाःसा गुलिचा मदुवं मती भिंम्ह जुयावया निदँ स्वदँति दइगु बखतय् थःगु चित्तयात थःथःम्हं हे प्रसन्न तायेके बहःजुइक भिंगुचित्तत लुयावइ ।

चित्तयात सचे याये बहःजूगु कारणत

थःगु मनोवृत्तियात भिंक सचे यायेत यक्व कारणत दयाच्वन । थःगु मभिंगु मनोवृत्ति दयाच्वनतिनिगु, दुष्ट जुयाच्वनतिनिगु विषययात दकसिबे अप्वः थःमं हे जक स्यू । उकथं दुष्टगु चित्त दुम्ह सामाजिक दृष्टिं च्वय् च्वय् थ्यना च्वंसां मनोवृत्तिकथं क्वय् लानाच्वंम्ह हे तिनि । मनोवृत्ति क्वय् लानाच्वंम्ह तःधं धायेका

च्वंम्ह नं लिपा लिपायागु जन्मय् ल्याखय् मलाःम्ह क्वह्यंम्ह जुइमालीतिनि । उकथं क्वह्यंका च्वनेमालीगु दुर्दशायात मनय् वायेका च्वनेमानिगुजुया मनोवृत्ति थन्ह्यना शुद्ध पवित्र जुइकथं सचेयाये बहःजू ।

मभिंगु दुष्टगु मन दुम्हं थःत थःमं नं यःतायेके फइमखु, प्रसन्न जुइफइमखु । थःथः पासा भाइपिं, दाजुकिजा तःक्यहेँपिं, थःथिति इष्टमित्रपिं कलाः भातपिं गुरु शिष्यपिसं नं वयागु दुष्ट मनोवृत्तियात सिल धाःसा ययेकेफइगु, सन्तोष जुइफइगु, प्रसन्न तायेके फइगु मखु । थुकथं इष्टमित्रपिसं क्वह्यंगु पहलं स्वइखना ग्याना नं थःगु मनोवृत्तियात यचुका पिचुका तप्यंका थःछ्वया भिं जुइक सचेयाये बहःजू ।

अनं अतिरिक्त- मभिंगु दुष्टगु चित्त दुम्हं दान हे ब्युब्यु, शील हे पालन याया, कर्मस्थान भावना हे वृद्धि याया, यथिंजागु कुशलकर्म हे थःजु, शुद्ध स्वच्छ जुइमखु धका मती तयेमज्यू । उम्ह मूलरूपं चित्त मभिंम्हसिगु कुशलकर्म फलबीगु यच्चुसे शुद्धजुया मच्वने यः । थुकथं लिपा लिपायागु जन्म सम्बन्धय् यानातःगु धाक्व कुशलया फल बीगु अशुद्धजुइ धयागु भयं नं थःगु चित्तयात यच्चुसे पवित्र व तप्यनिगु रूपं सचेयाये बहःजू ।

अनं हानं- मभिंगु दुष्टगु चित्त दुम्ह थुगु छगू जन्मय् जक दुष्ट जुइगु मखु । लुयावक्व दुष्टगु चित्तत सम्पूर्ण सन्तानय् (शरीरय् न्यंकभनं) फिजे जुयाच्वनीगुलिं लिपा लिपायागु आपालं आपालं जन्मय् नं मभिंगु चित्तत तनंतं धातुशक्ति सरेजुया च्वनीगुलिं उम्ह व्यक्तियात परिपक्वगु पारमिता दुम्ह धका धाये थाकुइगु जुल । उकिं थःत पारमिता दुपिनि भ्वलय् दुमथ्याइ धयागु भयं नं मभिंगु दुष्टगु चित्तयात याकनं याकनं परिष्कृत यायेबहःजू । थुकथं थःगु मनोवृत्तियात बाँलाना मवतल्ले सचेयायेगु विषयवस्तुत आपालं हे दयाच्वन ।

मिलिन्द जुजुया चित्त परिष्कार

आयुष्मान नागसेनयाके योग्यतानुरूप प्रश्नत न्यने धुंका बुद्ध-शासनय् अतिकं महत्वपूर्णगु प्रश्नत न्यने निंतिं विचाः लुयावःगु बखतय् उगु प्रश्नत न्यने न्ह्यवः न्हेन्हु तक थःगु चित्तय् समाधि दयेकेत मिलिन्द जुजुं सुरक्षित व संयमित जुइकाच्वंगु विधि सत्पुरुषपिसं सकसिनं आदर्श कायेबहःजू । नमूना काये योग्यजू ।

गुकथं धाःसा- सुथन्हापनं लासां दने धुंका शरीर परिशुद्ध जुइकेत मोमिल्हुया न्ह्याबलें पुनिगु वस्त्रालंकार परित्यागयाना काषायवस्त्र धारणयाना छ्यनय् नं सँखानातःगु भाव वयेकेत छ्यौं छगलं त्वःपुया (भिक्षु मखुसां) भिक्षुयागु

भाववयेक वस्त्र पुने धुंका ८-ता विषययात न्हेन्हुयंकं टुटे मजुइक चित्तय् गाडे जुइक धारण याःगुजुल । ८-ता छु छु धाःसा..........

१. न्हेन्हुया दुने राजकाजया ज्या छुं नं यायेमखु ।
२. रागचित्त लुया मवयेक संयमयाये ।
३. दोषचित्त लुया मवयेक संयमयाये ।
४. मोहचित्त लुया मवयेक संयमयाये ।
५. दास कर्मचारीपिनिप्रति तकं मनयात क्वत्यला अभिमान लुया मवयेक संयमयाये ।
६. शारीरिक व मानसिककर्मयात विशेषरूपं संयमयाये ।
७. खनिगु ताइगु ध्वःदुइगु सीगु धाक्व आरम्मणया पाखें अकुशल लुयामवयेक मिखा न्हाय् न्हाय्पं आदि इन्द्रिययात संयमयाये ।
८. सकल सत्त्वपिनिप्रति मैत्रीचित्त तये ।

थुपिं ८-ता विषययात न्हेन्हुयंकं संयमयाना ८ न्हु दुखुन्हु सुथसिया नसा त्वंसा न्हिथ्याकं सेवनयाना तःसकं इन्द्रिय दुम्ह भिक्षुथें चक्षुइन्द्रिययात संयमयाना खँ ल्हायेगुली होशतया आयुष्मान नागसेनयाथाय् स्वच्छ प्रसन्न व प्रमुदितगु मनोवृत्तितया न्ह्योनेवना गम्भीरगु प्रश्नत न्यंगुजुल ।

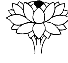
आदर्श काये बहः

थुगु मिलिन्द जुजुयागु न्हेन्हुयंकं चित्त परिष्कृत याःगु विधियात नमूनाकया सत्पुरुषपक्षय् श्रेष्ठत्वय्थ्यंपिं कुलपुत्र कुलपुत्रीपिसं नं थःथःपिनिगु छेँ हे न्हिच्छि छन्हु बान्हु सुथबंछि आदिकथं दिं छुटेयाना थःके लुयावइगु बानि दुगु अकुशलचित्तत लुया मवयेक बारबार विशेष संयमयाये योग्यजू । थुकथं तकोमछि संयमयाना यंकेगु अवस्थाय् अकुशलचित्त विशेषरूपं पाःजूपिं सत्पुरुषपिनि रूपय् थ्यंकवना विशिष्ट श्रद्धा प्रज्ञात लुयावइगु जुल । गुलिखे दिं तक न्हापा लुया वयेयःगु अकुशलचित्तत नं लुया मवःसे च्वनाच्वनीगु जुल ।

"थुगु लोकयात चित्तं न्ह्यग्वाका तइगु जुयाच्वन ।
थुगु लोकयात चित्तं साला तइगु जुयाच्वन ।
सत्त्वपिं सकलें चित्त धयागु
धर्म छगूया बसय् वनाच्वने माःगुजुल ।" (धम्मपद)

कायें न्ह्यवः किपा थःगु, याःसा बाँला सजे धजे ।
वथें संसारया किपाय्, च्वनेमाः चित्त बांलासे ॥
थ्यंके यःसा क्षेम नगर, सयेकी चित्त बांलाके ॥
न्हिथं याना परिष्कृत, च्वंकी वयात यच्चुसे ॥

चित्त विषय क्वचाल

निगूगु द्याः

[थुगु द्यालय् चैतसिक विषय व अकुशल चैतसिकत दुथ्याः]

चैतसिक

चैतसिकं चित्तयात चक्र चाःहिका चालबाजी म्हिता प्याखँ ल्हुइका तःगु

चित्तयागु विषय क्यना वयागुली "भिंगु चित्त व मभिंगु चित्त" धका क्यनावये धुन । तर चित्तयाके आरम्मणयात सीकेगु ज्या छगू जक दुगुलिं थःयाकचा भिं मभिं छुटे जुइफइमखु । विभिन्न चैतसिकत लिसे नापं लुयावये माःगुजुया इपिं आपालं चैतसिकतय्गु भिं मभिं लिना चित्त नं भिंगु मभिंगु दयेमाःगु जुल । "भिंगु चित्त मभिंगु चित्त निथी छुटे जुइत सम्प्रयुक्त चैतसिकतय्सं चक्र चाःहिका चालबाजी म्हिता प्याखँ ल्हुइका तःगु दु" धयागु मतलब खः । दसु कथं धाःसा- लः प्रकृति स्वभावकथं छगू हे रंग दुगु जूसां ह्याउँगु म्हासुगु वँचुगु हाकुगु रंगत लिसे ल्वाक छ्यायेगु बखतय् ह्याउँगु लः, म्हासुगु लः, वँचुगु लः, हाकुगु लः, जुइगुथें तुं खः । उकिं भिंगु चित्त मभिंगु चित्त धका सीकेत चैतसिकतय्गु विषययात नं स्वाकं तुं अध्ययन व अनुसन्धान यायेमाः ।

स्मरणिका :-
स्वभाव खः चित्तयागु, ग्रहणारम्मण मात्र स्व ।
मदइगु जुल विभेद जा, भिं व मभिं धका अन ॥
ल्यूल्यू वैगु चैतसिकं, हीका व रंग भिं मभिं ।
भिं व मभिं धका चित्त, याना जुल छुटे छुटे ॥
उकिं दत उदान थ्व, चैतं चित्त दया वल ॥

चित्तयात मभिंक चक्र चाःहीकाच्वंगु अकुशल चैतसिक १४-गू

१.	**मोह**	८.	**दोस**
२.	**अहिरिक**	९.	**इस्सा**
३.	**अनोत्तप्प**	१०.	**मच्छरिय**
४.	**उद्धच्च**	११.	**कुक्कुच्च**
५.	**लोभ**	१२.	**थिन**
६.	**दिट्ठि**	१३.	**मिद्ध**
७.	**मान**	१४.	**विचिकिच्छा**

स्मरणिका :-

सीके मसः मोह सीकी; मछाः मजू अहीरिक ।
ग्याये मसः अनोत्तप्प; चिल्लाय् दना शान्त मजू उद्धच्च स्व ॥
लोभं इच्छा याइ जुल; द्वंगु धारणा दिट्ठि खः ।
मान जुल च्वय् च्वय् धाइगु; दोष प्रचण्ड भाव खः ॥
इस्सा खः नुगः मुइगु; नुगः स्याः मच्छरिय जा ।
पश्चाताप कुक्कुच्च खः; वाच्यां च्वनीगु थिन जुल ॥
झुले जुइगु मिद्ध धाइ स्व; शंका बुद्धादी विचिकिच्छा ।
थुपिं जुल झिंप्यताया; अकुशल यथार्थतः ॥
(**कुसल**= कुशलया + **अ**=प्रतिपक्ष खः; **अकुसल**= कुशलया + प्रतिपक्ष ।)

मोह

मोह २-थी : सीके मसःगु स्वभाव मोह खः । उकिं **"सीके मसः मोह सीकी"** धका धयावयागु खः । उगु मोह **अनुसय मोह; परियुट्ठान मोह** धका २-थी दु । **अनुसय-** धयागु पालि शब्दया दुहाँ वनेगु; दुचायेकेगु धयागु अभिप्राय दु । **परियुट्ठान-** धयागु पालि शब्दया दनावयेगु धयागु अभिप्राय दु । उकिं सत्त्वपिनिगु सन्तानय् दिपाः मदयेक स्वात्तुस्वां लित्तुलिना वयाच्वनीगु मोह **अनुसय-मोह** धाइ । छको बको चित्त लिसे पाचिना उत्पन्न जुयावइगु मोहयात **परियुट्ठान-मोह** धाइ ।

अनुसय-मोह : विषमाय् विष फलतय्त सयेके बीफूगु धातुशक्तित दयाच्वंथें; अथे हे सत्त्वपिनि सन्तानय् सीकेबहःगु धर्मतय्त सीकेमफयेक त्वःपुया तयेसःगु धातुशक्ति छथी दयाच्वंगु दु । उगु धातुशक्तियात **अनुसय-मोह** धका धाइ । थुगु **अनुसयमोह**यागु आवरणं याना पृथग्जनपिसं अनित्य, दुःख, अनात्मा स्वभावतय्त नं पूपूवंक मस्यू; प्यंगू सत्ययात नं क्वक्वजीक मस्यू; प्रतीत्य समुत्पादयात नं स्पष्ट स्पष्ट जुइक मस्यू ।

थुगु **अनुसय-मोह** धातुयात पृथग्जनपिनिगु ज्ञानं सीकेफइमखु । थौं कन्हे ग्रन्थत अध्ययन यायेनना अनित्य, दुःख, अनात्मा- आदियात स्यू धाःसा नं छुं भति अनुमान यायेफूगुथें जाःगु ज्ञान मात्र जुयाच्वन । दुग्ययेक दुग्ययेक स्पष्टरूपं स्यूगुथेंजाःगु ज्ञान मखु । श्रोतापन्न, सकृदागामि, अनागामि जुया हे वंसां नं उगु **अनुसय-मोहधातु** तनंतं सालुयावनीगु मात्र तिनि । अरहन्तत्वय् थ्यंसातिनि अनुसयमोहधातु निर्मूलरूपं त्वाःदलीगु जुयाच्वन । उकिं "अरहन्त मजूनितल्ले कुशलकर्म याना च्वंच्वनीगु क्षणय् नं **अनुसय-मोह-धातु** वामचायेक दुचायेकवना च्वंच्वनीगु हे जुल" धका सीकेमाःगु जुयाच्वन ।

परियुट्ठान-मोह : चित्तलिसे पाचिना मोह-उत्थान जुयावइबले मभिंगु अकुशलचित्त उत्पन्न जुयाच्वने धुंकल धका धायेमाः । थुगु **परियुट्ठान-मोह**या आवरणं याना दुश्चरित्र अकुशलया लिपा लिपा भोगय् यायेमालीगु मभिंगु दुष्परिणामयात नं सीके मफइगु जुयाच्वन । आः वर्तमान अवस्थाय् हीन जुइगु क्लिष्ट जुइगु नीच जुइगु हारां व मुल्याहा जुइगुया दोषयात नं सीके मदइगु जुयाच्वन । उकिं मोह उत्पन्न जुयावइगु अवस्थाय् न्ह्यवः प्रज्ञावान् सत्पुरुष जुयाच्वंपिं तक नं दोषयात खंके मफुसे हे दुश्चरित्रकर्म यायेलानाच्वनीगु जुयाच्वन । थुगु मोह अकुशल क्षेत्रय् अतिकं प्रचण्डगु मूर्खतां युक्तगु स्वभावधर्म हे जुल । थुगु लोकय् मूर्खतां युक्तगु ज्या धाक्वलय् थुगु मोह हे आधारभूत तत्त्व दयाच्वंगु जुल ।

महाप्राज्ञयात मोहं अभिभूत याःगु पहः

हरितच- धयाम्ह भी बोधिसत्त्वं चय्गूकोटी धन थूम्ह जुया उगु ऐश्वर्य सम्पत्तियात परित्यागयाना वनय् वना ऋषि प्रव्रजित जुइ धुंका ध्यानअभिज्ञा प्राप्तयाना काःगुजुल । अनं लिपा वर्षायाम पाखे हिमवन्त प्रदेशय् वर्षा अप्वः जुइगुलिं वाराणसी देशय् वया जुजुयागु उद्यानय् विहारयाना बिज्यानाच्वंगु जुल । उम्ह वाराणसी जुजु भावी आयुष्मान आनन्द पारमी पूर्णयायेगुली सहयोगी जुयाच्वंम्ह पुलांम्ह मित्र हे जुयाच्वन । उकिं खनेवं तुं हे अतिकं श्रद्धा प्रसन्नता उत्पन्न जुइका उद्यानय् दुने बसोबास याये निंतिं प्रार्थनायाना प्रत्यय प्यंगूद्वारा उपस्थानयाना न्हिथं प्रातकालय् राजदरबारय् स्वयं थःमं भोजन प्रदान याइगुजुल ।

छगू इलय् देशय् विद्रोहीत दनावःगु कारणं याना जुजु स्वयं दमन यायेया लागी प्रस्थान यायेत्ययेका गुरु ऋषियात ल्वममंकेया निंतिं महारानीयात धुवांधु सूचितयाना तिनि प्रस्थान याःगुजुल । महारानीं नं थ्याक्क थ्याक्क इलय् भोजनद्वारा सेवायाना छन्हु सुथय् ला गुरुऋषि थ्यंक मवःनिगु जूयानिंतिं शरीर

शुद्ध व स्वच्छ जुइक श्रीखण्ड लखं यच्चुक मोल्हुया नाइसे कोमलगु वस्त्र धारणयाना गुरु ऋषि वइगु प्रतिक्षा यायां खाटाय् पलख गोतुला च्वंगुजुल ।

बोधिसत्त्व ऋषि नं अभिज्ञा समापत्तिया शक्तिं आकाशमार्ग बिज्याःगु जुया प्रासादया भ्याःयाथाय् थ्यंबले " **बल्कल**" धयागु ऋषि वस्त्रयागु सःताया काचाक्क दंबले प्रतिकूलगु दृश्य दुगु शरीरयागु बच्छिभागं वस्त्र कुतुंवंगु खना परिशुद्धगु चित्तय् स्वचाना च्वंच्वंगु **अनुसय-मोह** तुरन्त दनावया **परियुट्ठान-मोह**या रूपय् थ्यंकवना लोभतृष्णां पाचिंका महारानीयागु ल्हाः ज्वना भूत पिशाचथें जुया तःतःसकं हे मखुगु ज्याय् लाःवंगुजुल ।

कथावस्तुया टिप्पणी

थुगु कथावस्तुइ मोहयागु मूर्खतापूर्ण दुर्व्यवहारयात गम्भीररूपं होशयाये बहःजू । थुजोगु मोह जक दुहाँ मवःगु जूसा बोधिसत्त्व ऋषिं उजोगु अधर्मकर्मयात स्वयं जुजुं मानबतिं सन्तोषपूर्वक अनुमति ब्यूसा नं यायेफइगुमखु । आः ला........ महामोहान्धकारं अभिभूतजुइका थुगु जन्मयागु दोष लिपायागु संसारयागु दोषतय्त खंके मफूगुलिं याना अनुचितगु कर्म यायेलाःगुजुल । जीवनकाछिं उद्योग यानावःगु ध्यानअभिज्ञा प्रज्ञां नं आःथेंजाःगु स्थिती मोहान्धकारयात विनाशयाये मफूगु जक मखु मोहया दबाबया कारणं ध्यान अभिज्ञात जकं लोपजुया वनेमाल ।

मस्यूगु धाक्व मोह भाःपी मज्यू

मस्यूगु स्वभावयात मोह धका धयातःगुलिं सयेके मनंगु शिल्प, वने मनंगु थाय् व लुमंके मनंगु आदियात मसियाच्वनीगु नं धात्थेंगु मोह अकुशल खः धका मती तयाच्वनेयः । उगु मस्यूगु, मस्यूगु मात्र जक जुया धात्थेंगु-मोहअकुशल मजू । थःके लुमंका तयेगु संज्ञा मदयाच्वंगु मात्र खः । उजोगु मस्यूगु सामान्य मनूतय्के ला अथें ति, अरहन्तपिंके तक नं दयाच्वनीतिनि ।

तथागतं बाहेक प्रथमश्रेणीया प्रज्ञावान् जुयाबिज्याःम्ह आयुष्मान सारिपुत्रं हे नं थः शिष्य छम्ह युवक भिक्षुयात कर्मस्थानबीगु द्वंकाबिज्यात तिनि । युवक भिक्षु नच्चागु उमेरयाम्ह जुया कामराग दना च्वनीगु ई खः धका भाःपिया अशुभ कर्मस्थान बियाबिज्याबले युवक भिक्षुयागु चरित्र अनुकूल मजूगु कारणं याना प्यला तक ध्यान उद्योग व अभ्यास यातं नं आभास निमित्त तकं नं प्रकट मजूसे च्वंच्वंगु जुल ।

अनं लिपा तथागतयाथाय् ब्वनायंका तिनि तथागतं चरित्रयात अनुकूलजुइक पद्मपलेस्वाँ निर्माणयाना बियाबिज्याःसेंलि अतिकं ल्वववनापुसे च्वंकाच्वंच्वं गुलिचामदुवं गनावंक निर्माणयाना क्यना संवेगप्राप्त जुयाच्वंबले लाक्क अनित्य, दुःख व अनात्म प्रकट जुइकथं छायेपिया उपदेश कना बिज्याःगु अवस्थाय् अरहन्त जुयावंगुजुल । थुथाय् तथागतयागु महानप्रज्ञा दुगु भाव व मोहरहित जुइ धुंकूम्ह आयुष्मान सारिपुत्रयागु गुलिं गुलिं क्षेत्रय् मस्यूगु भावयात होशतया वयेमाः ।

थुकथं आयुष्मान सारिपुत्रं तकं थुगु विषय मखुगु क्षेत्रयात सीके फइमखुगु जूयानिंतिं थौं कन्हे सयेके मनंगु शिल्प आदि व महाप्राज्ञपिनिगु क्षेत्रयात मसीगु मोहया आवरणं मखु; थःगु ज्ञानप्रज्ञाया सिथिल शक्तिसामर्थ्य याना जक खः धका सीकेमाः । उपमा गथे धाःसा- न्हिनय् जजमान जुइक निभाः जः दयावंच्वनतिनिगु अवस्थाय् छुं बार मदुगु तापाःगु थाय्यात अथयेक स्वया खंके मदइगु छुं छगुलिं पना मखु; थःगु मिखायागु शक्ति मदुगु जूयानिंतिं जक जुयाच्वनीगुथें खः ।

स्थूल शूक्ष्म मोह

उगु क्यनावयागु धात्थेंगु-मोहय् अकुशल, कुशल धका तक नं छुटेयाना मसीकथं त्वःपुयातःगु मोह तःसकं स्थूल व ख्वातुयाच्वंगुजुल । नामरूप धर्मतय्गु अनित्य, दुःख व अनात्म स्वभावयात मस्यू; प्यंगू सत्ययात नं छुं भति तकं मस्यू; प्रतीत्य समुत्पाद कारणयात अनुमान यायेमसःगुथेंजाःगु मोह ला (स्थूलगु मोह स्वयेबले) छुं भति सालूगु मोह हे जुल । थुगु मोहलिसे सम्प्रयुक्तजुया उत्पन्न जुइगु चित्तयात "**मोहचित्त**= ख्यूँगु चित्त" धका धया उगु मोहधातु स्वभाव बलवानम्हसित नं "मूर्ख, हाकूम्ह मनू, ख्युँम्ह मनू; ग्वाज्यः ह्वाज्यःम्ह मनू, ल्वस्ये, ह्वान्तां, असभ्य, ज्याख्यले मदुम्ह मनू" धका थौं कन्हे व्यवहार याइगु जुयाच्वन ।

थुगु लोक ख्वात्तुक अन्धकारं त्वःपुयाच्वंगु दु । थुगु लोकय् अल्प मात्र सत्त्वपिंस विशिष्टरूपं सीके खंकेफु । जालय् क्यने धुंका जालं मुक्त जुया वनेफूपिं भ्रंगःत स्वल्प जूथें अथे हे मरणं लिपा दिव्यलोकय् थ्यंक वनेफूपिं स्वल्प मात्र जुयाच्वन ।

(धम्मपद पालि)

मोह विषय क्वचाल

अहीरिक

मछाः मजुइगु स्वभाव अहीरिक खः। उकिं "**मछाः मजू अहीरिक**" धका धयावयागु खः । अकुशल दुश्चरित्र धाक्व ध्वग्गिगु मलमूत्रथें जुल । अहीरिक ला गांया फाँथें जुल । विस्तृत याये- मलमूत्र घच्चायापुसे घृणास्प्रद खः । आकाभ्काकां कित धायेवं परिषद्या दथुइ मछालापुसे च्वनीगु जुल । तर मलमूत्रयात उत्तमगु प्रणीतगु नसा धका भाःपिया च्वनीम्ह गांया फां ला उगु मलमूत्रयात घःमचाः, घृणा मतायेकू ; मलमूत्रं की धका नं मछाः मजू । मलमूत्रय् ग्वाराग्वारा तुला यक्व यक्व मलमूत्र नये दइगुयात हे छता प्रकारया गौरव धका भाःपिया च्वनीगु जुल ।

अथे हे **पाणातिपात-** आदि दुश्चरित्रधर्मत सत्पुरुषपिनिगु मनोभावनां स्वल धाःसा अतिकं हे घच्चायापूगु घृणास्प्रदगु जुयाच्वन । आकाभ्काकां याये लात धायेवं नं सत्पुरुष परिषद्पिनि दथुइ मछालापुसे च्वनीगु जुल । तर अहीरिकया स्वभाव ला उगु उगु दुश्चरित्रतय्त घच्चायेगु घृणा तायेकेगु नं मदु; याये लाःसां मछाले मसः । वास्तवय् अहीरिक (मछाःमजूम्ह) व्यक्तिं मछाले मसःपिनि पुचलय् यक्व यक्व दुश्चरित्रयाये फूगुयात हे "महानगु छगू गौरव" धका भाःपिया च्वनीगु जुल ।

मोह उत्पन्न जुइबले थुगु अहीरिक-स्वभाव नं दुथ्यानावइगु जुया प्रज्ञावानपिसं तक नं दुश्चरित्रकर्मयात मछाः मजूसे यायेलानाच्वनीगु जुल । थ्व खँ खः मखु धयागुयात प्रज्ञावान् नामधारी धाक्वसिनं प्रत्यक्ष कियाकलापतद्वारा विचाः याना स्वयेमाः ।

हरितच कथावस्तु टिप्पणी

मोह विषयय् उल्लेख यानावयागु हरितचऋषियागु कियाकलापय् थुगु अहीरिक-स्वभाव नं ल्यहैं ल्यहैं पुइक हे प्रकट जुयाच्वंगु दु । उम्ह ऋषि ला ध्यान अभिज्ञालाभी प्रथमश्रेणीया सत्पुरुष जुयाच्वन । आचरण याःगु कार्य नं राजप्रासादया च्वय्यागु तल्लाय् सखी सहेलीपिनिगु पुचलय् धात्थें मछालापुसे च्वंगु कामकिया हे जुल । उलि तक बांमलाःगु ज्यायात हे मोहं नं त्वःपुया; अहीरिक नं मछाः मजुइक हे उत्पन्न जुयावयाच्वंगुलिं पूर्णशक्ति हे छ्यला द्वंक द्वंक धाये ल्हाये न्यने हे मछालापुसेच्वंक घटना जुइकाच्वने माल ।

अकुशल धाक्व मछालापुसे च्वं :

मभिंगु दुश्चरित्र धाल कि हे, थुगु कामकिया जक परिषद्या दथुइ मछालापुसे च्वनीगु मखु; तःतःसकं तँ म्वयेका चिच्चे चिच्चे याना हक्केगु छाक्क छाक्क ब्वःबीगु म्हुतु ल्हायेगु दोष; मुटुयात फसं ह्वायेका वन्ह्या थ्वह्यां मदयेका च्वनीम्ह वँय्थें तिँ तिँ न्हुया धः धः स्वाना कतपिन्त हाम्वःग्वःछिं नं ल्याःचाः मतःसे च्वय्च्वय् धायाजुइगु मान; नुगः मुइगु, ब्यथां ब्यथां स्वइगु दोषारोपण व उपहास याये मास्ति वइगु इस्सा (ईर्ष्या) आदि आदि नं घच्चायापुसे च्वना घृणास्प्रदगु हे जुयाच्वन । उकिं मभिंगु दुश्चरित्रकर्म धाक्व फुकं हे मछालापुसेच्वंगु जक खः धका भाःपीमाः । थुगु अहीरिक लिसे उत्पन्न जुइगु चित्तयात नं "**अहीरिक चित्त** = मछाः मजूगु चित्त" धका धया दुश्चरित्रकर्म यानाच्वनीम्हसित नं "मछाः मजूम्ह" धका धायेमाः ।

अनोत्तप्प

मग्याइगु थारा मन्हुइगु स्वभाव अनोत्तप्प खः । उकिं "**ग्याये मसः अनोत्तप्प**" धका धयावयागु जुल । अकुशल दुश्चरित्रत मिज्वाला मिया रापथें खः । अनोत्तप्प ला मतय् जू वइपिं (वर्षाया) कीतथें जुल । विस्तृत याये-मिज्वाला मिया राप तःसकं ग्यानापुसे च्वं । तर "मतय् जू वइपिं वर्षाया कीचातय्सं उगु मिया रापयात ग्यानापुसे च्वं धका भाःमप्यूसे सूरबीर जुया भुं भुं वनीगुजुल । अथे हे अकुशल दुश्चरित्रत नं विभिन्न भय दुःखयात उत्पन्न जुइकीगु जूयानिंतिं ग्यानापुसे भयंकरगु जुल । तर उगु दुःख भयतय्त मोहं त्वःपुया तइगुलिं अनोत्तप्पं भयंकर धका मखंसे हे सूरबीरपूर्वक यायेछालीगु जुल । अकुशल दुश्चरित्रतय्गु सम्बन्धय् सामना याये मालीगु भयत ला..........

१. अत्तानुवाद भय :-

कतपिसं "जित भलाद्मी, सत्पुरुष" धका तःधं तायेकाच्वंसा नं जिगु विषय जिं जक स्यू । जि इमिसं भाःपिया च्वंथें भिंम्ह सत्पुरुष मखु । "मभिंगु दुश्चरित्रयात खुया खुया यायेगु बानी दुम्ह छम्ह दुष्ट मनू खः" धका थःत थःमं हानं हानं आरोप लगे यायेगु, उपहास यायेगु, थःत थःमं श्रद्धा प्रसन्न तायेके मफइगु भय खः । [**अत्त**= थःत थःमं; + **अनुवाद**= आरोप लगे यायेगु ।]

२. परानुवाद भय :-

"अकुशल दुश्चरित्रतय्त यानाच्वंम्ह दुष्ट हे खः" धका मेपिसं आरोप

लगेयाइगु, उपहास याइगु तुच्छ तायेकीगु निख्तिखंकीगु भय खः । [**पर**= कतपिसं+**अनुवाद**=आरोप लगे याइगु ।]

३. दण्ड भय :-

अकुशल यात धायेवं थुगु जन्मय् हे "मेपिन्त स्यायेलाना थःत नं स्याके मालीगु; कतपिनि सम्पत्ति खुया कायेलाना धन थुवाःपाखें दायेका सास्तियाका च्वनेमालीगु; कतपिनि जहान परिवारपिन्त अपराध यायेलाना स्याका च्वनेमालीगु; अपराध सिद्ध जुया जेलय् च्वनेमालीगु आदि दुःखभय अन्तराय अनेक दोष दण्ड फयेमालीगु भय खः ।

४. दुग्गति भय :-

अकुशल दुश्चरित्र यानातयेलाना मरणान्त अवस्थाय् अत्याधिकरूपं पश्चाताप जुयावया लिपायागु जन्मय् प्यंगू अपाय धयागु मभिंगु गती थ्यंकवनेमालीगु भय खः ।

अकुशलयात यानातये लात धाःसा किंचित् भाय् थुइका चंख जुया चलाख जुया चतुर जुया न्ह्योनेयागु स्वंगू भयं मुक्त जुइकथं छले जुया वनेफये फुसा नं लिपायागु संसार सम्बन्धी दुर्गतिभयं मुक्त जुइक ला छलेजुया वनेगु थाकुसे च्वंच्वनीगु कारणं याना अकुशल दुश्चरित्र धाल कि अतिकं भयंकर त्राशदीपूर्ण जुइगु जुयाच्वन । तर अनोत्तप्प दुहाँ वइगु इलय् न्हापा लिपा दुश्चरित्र खना ग्यायेसःपिं घृणा तायेकीपिं सत्पुरुषपिं हे नं थुलितक भयंकरगु दुश्चरित्र खना मग्याःसे घृणा मतायेकुसे निर्भिकरूपं यानाजुइ लाइगु जुयाच्वन ।

हरितच कथावस्तु टिप्पणी

थुगु थासय् नं बोधिसत्त्व हरितच ऋषियागु क्रियाकलापयात हे हाकनं विचाः याये बहःजू । ऋषियागु क्रियाकलापय् भयानकता आपालं दु । थःमं थःत प्रसन्न तायेके फइमखुगु आत्मानुवाद भय ला धायेथाय् हे मदुगु जुल । "जुजुया आदरणीय गुरुऋषिं महारानीयात स्यंकल हँ " धयागु आपराधिक समाचार जुजु मदुनिबले हे शहर छगुलिं फइले जुयाच्वने धुंकूगुलिंयाना कतपिनिगु दोषारोपण व निन्दा फयाच्वनेमाःगु धयागु परानुवाद भय नं प्रत्यक्ष भोगे यानाच्वने मालेधुंकूगु जुल ।

उम्ह जुजु जक भावी आयुष्मान आनन्द पारमीपूर्णयायेया लागी सहभागी सत्पुरुष मखुगु जूसा थःम्ह तिरिमयजुयात अपराध याःगु कारणय्

ऋषियागु प्राणयात घाँय् छपुति नं ल्याःतइ मखुगु खः । जुजु सत्पुरुष जूगुलिं जक दण्डभयं संगुबःछिति जक मुक्त जुइखन । उलि तकं प्राणभयं हथाय् पथाय् चायेमायेक सःतिनाच्वंगु कामक्रियायात तकं अनोत्तप्प दुहाँ वःगु जूयानिंतिं सुयातं हे च्यूतामतःसे यायेछालीगु जुयाच्वन । थुगु अनोत्तप्पलिसे नापं उत्पन्न जुइगु चित्तयात "अनोत्तप्पचित्त" धका धाइ ।

गाँयाम्ह फां मलमूत्र खना घृणा मताःथें, लज्जा मदुम्ह व्यक्ति दुष्कर्म खना घृणा मताः । .... मतःजलय् भुंवइपिं कीचात मतःयागु राप खना मग्याःथेतुं, ओत्तप्प मदुम्ह व्यक्ति नं दुष्कर्म खना मग्याः .... । (विभावनी टीका)

उद्धच्च (औधृत्य)

चित्त विक्षिप्त जुइगु, शान्त मजुइगु स्वभाव उद्धच्च खः । उकिं "**चिल्लाय् दना, शान्त मजू, उद्धच्च स्व**" धका धयावया । "चिल्लाय् दनिगु" धयागु खरानी द्योनय् ल्वहँचा कुतुंवनीबले खरानीत उडे जुया वइथें छगू मखु छगू आलम्बनय् द्योनय् शान्तपूर्वकं स्थिर जुइमफुसे गबलें उगु आलम्बनय् गबलें थुगु आलम्बनय् थ्यनाच्वनीगु खः । उगु उद्धच्चलिसे सम्प्रयुक्तजुइगु चित्त नं चिल्लाय्मलाय् दनिगु जुया उद्धच्च प्रबल जुयाच्वनीबले शरीर नं अशान्त जुयाच्वनीगु जुया उखे वने मास्ति वःगुथें थुखे वने मास्ति वःगुथें जुया थातय् मदुम्ह फसंपूम्ह लिगिलिगिच्वंम्ह मनू जुयाच्वनीगु खः ।

नन्दस्थविरया चित्त अस्थिरता

जनपदकल्याणीलिसे विवाहमंगल याये जक त्यंगु इलय् नन्द राजकुमारयात भगवान बुद्धं सःता हया बिज्याना भिक्षु छुना बियाबिज्याःबले श्रमणधर्मय् शान्त दान्तपूर्वकं स्थिर जुयाच्वने मफुसे चित्त चिलाय्मलाय् दना जनपदकल्याणीयाथाय् लाछिं मलाछिं चित्त थ्यंकवनाच्वनीगु जुयाच्वन । थुगु कथावस्तुई श्रमणधर्मय् शान्तदान्तपूर्वकं स्थिर मजूगु उद्धच्च स्वभाव हे खः ।

उद्धच्च शक्तिहीन

थुगु उद्धच्च उकियागु प्रकृति स्वभाव अनुसार गुगुं नं आलम्बनय् दृढ स्थिरता मदु । गबलें उगु आलम्बनय् थ्यंक वनीगु गबलें थुगु आलम्बनय्थ्यंक वनीगु जुया चिलाय्मलाय् दना च्वनीगुलिं मभिंगुधर्म अकुशलधर्म धका धाये माःसा नं गुगुं नं दुश्चरित्रयात तकं क्वक्वजीक याइमखुगु कारणं लोभ दोष

आदितथें अपायय् कुतुंवंके फयेक शक्तिशाली मजू। उत्पन्न जूजूगु जन्मय् समाधि कमजोरजुया हल्का फुल्काकथं उत्पन्नजुइक ला व्यवस्था याःसा यायेफयेफु ।

लोभ

इच्छा यायेगु स्वभाव लोभ खः । उकिं "**लोभं इच्छा याइ जुल**" धका धयावया। "इच्छा याइगु" धाःसा नं कामगुण सम्बन्धी इच्छायाइगुथें जाःगु जक लोभ जुइगु खः। निर्वाणयात इच्छायाइगु, धर्मयात इच्छायाइगु ग्रन्थ वाङ्मय सयेके मास्तिवइगु - दुःखीपिन्त दानबी मास्तिवइगु जुया धनसम्पत्तिया इच्छायाइगु आदि भिंगु विषयय् इच्छायाइगुथें जाःगु ला लोभ मखु; लिपा क्यनेतिनिगु छन्द स्वभाव मात्र खः ।

लोभया मेमेगु नांत

थुगु लोभयात "प्रेम" धका "तृष्णा" धका "राग" धका व "समुदय" धका थीथी नांबिया धायेगु ल्हायेगु व्यवहारयायेगु याः । प्रेम धयागु नांयात काय् म्ह्याय् तक्यहें दाजु-किजा कलाः भात आदि छेँया जहान परिवार परस्पर थःथिति इष्टमित्रप्रति ययेकेगु व थःथिति परिवारथें याना ययेकेगुली प्रयोग यानाच्वनीगु खः। प्रेम धयागु वचनय् "ययेकेगु" धयागु अभिप्राय दु। थुगु ययेकेगुथें जाःगुयात हे "संयोजन" धका नं छथीकथं धायेगु याः । संयोजनधयागु वचनय् "खिपः" धयागु अभिप्राय दु । खिपतं चिनातःगुथें छम्हं मेम्हसित तोतां तोते मफयेक बायां बाये मफयेक चिनातयेगु धयागु भाव खः ।

नये पित्याइगु-प्याःचाइगुथें वर्ण, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श धयागु कामगुण आलम्बनतय्त सामान्यकथं चाहनायायेगुकथं जक मखुसे प्यप्यपुंक पित्याइगुयात "तृष्णा" धका प्रयोगयाइगु जक मखुसे मिसा मिजं छम्ह छम्हसिगुप्रति जबरजस्तरूपं प्यपुना च्वनीम्हसित "तृष्णावैं" धका तकं धाइगु जुयाच्वन । तृष्णा धयागु वचनय् "प्यपुनेगु, आशक्त जुइगु, पित्याइगु" धयागु अभिप्राय दु । उगु कामगुण आलम्बन न्यागू मध्यय् स्पर्श आलम्बन (मैथुन क्रिया)यात तःसकं चाहना जुयाच्वनिगुली "राग" धका व्यवहार यानाच्वनीगु खः । राग धयागु वचनय् "तासे जुइगु, आशक्त जुइगु" धयागु अभिप्राय दु । [थ्व साहित्यिक व्यवहार जक मखु, लोक व्यवहारयात लिना छुटेयाना क्यनागु जुल ।]

प्यंगू सत्य विभाजनयायेगु ह्यलय् ला थुगु लोभयात "समुदय" धका छ्यलेगु यानाच्वंगु दु । समुदय धयागु वचनय् "दुःख उत्पत्ति कारण भावी दुःख" धयागु अभिप्राय दु । क्यनावयागु प्रेम-तृष्णा, राग धका धायेमाःगु लोभं

अलग्ग जुइमफूगु कारणं याना जक संसारय् दु:खलिसे जोडेजुया चा:चा:हिला च्वनेमा:गु ख: । थौंकन्हे व व जि जि सकसिनं ध्व:दुइका च्वनेमा:गु त:धं चीधंगु थीथी दु:खत थुगु तृष्णा लोभ समुदयया कारणं जुयाच्वंगु जुया..........." लोभ वृद्धि जूलिसे दु:ख वृद्धि जुइगु ख:, लोभ चीधं जूलिसे दु:ख चीधं जुइगु ख:, लोभ मन्त धा:सा दु:ख मदइगु जुल" धयागु भाव ख: । थुगु लोभलिसे नापं उत्पन्न जुइमा:गु चित्तयात "लोभचित्त, तृष्णाचित्त, रागचित्त, संयोजनचित्त" धका धया व्यक्तियात नं "लोभ तच्व:म्ह, तृष्णा अप्व:म्ह, राग आपा:म्ह, संयोजन क्वातूम्ह" धका धायेमा:गु जुयाच्वन ।

तृष्णालोभ लिमच्यूगु पहः

थुगु तृष्णाप्रेम समुदय संयोजन धका धायेमा:गु लोभ धार्मिकपूर्वक संयम मया:से वया मती लूथे जक प्राथमिकता बियाच्वनेगु यात धा:सा गुबलें नं लिचिला वनीमखु । द्वहँचिगु चुलिजाया व:गु न्यकू द्वहँ त:धिक जूलिसे त:हाकः जुयावइगुथें प्रतिसन्धिंनिसें पुसा दयाव:गु थुगु तृष्णालोभ नं उमेर वृद्धि जूलिसे वृद्धि जुजुं हे वयाच्वनीगु ख: । उकथं लोभयात रोकेयाये मफुपिं जराजीर्णपिनिगु निंतिं "रंग चढे जूलिसे झुके जुइ, मनू जीर्ण जूलिसे मूर्ख जुइ" धका धायेगु यानात:गु ख: ।

चिलः त्वनेगु

जन्म जूसेंनिसें माँ-बौ ययेके मा:गु- थ:थिति ययेकेमा:गुकथं शुरुनिसें ययेकेगु निर्माणयाना गुलिखे लिपा म्हिता व:पिं परस्परय् ययेकेगु- पासा परस्परय् ययेकेगु आदि रूपं प्वाथंनिसें दयाव:गु धर्मताधर्मं प्रेमयात लँक्यना वयाच्वंगु कारणं ल: त्वने प्या:चाचां चिल: त्वने ला:बले, त्वने धुंका झं प्या:चा:, प्या:चा:गुलिं हानं त्वन, त्वंलिसे झं झं प्या:चाया वइगुथें कामगुण आलम्बनतय्त प्या:चाया व:गुजुया लित्तुलिना जूलिसे झंझं प्या:चाया वया दोषयात खंके मफुसे प्रेम समुद्रया भमरी चा:हिला च्वनेमाला वनीगु जुल ।

> **"प्रेम, प्रेम, प्रेम या:लिसे प्रेम, झं झं प्रेम, प्रेम**
> **प्या:चा: मतं; चिल: चिल:, चिल: लिना, प्या: चाक्व**
> **पतिकं त्वना जुल; त्वं त्वं मगा:, झं झं प्या:चा:,**
> **प्या:चा: मतंथें; प्रेमया क्षेत्रय्, तृष्णां कय्च्याना,**
> **उगु प्रेमं नं दोष मखं; याये मस: निरीक्षण;**
> **प्रेमं न्ह्याइपु ताये दइ भा:पा:,**

यात प्रेम छुमां छुना, स्वात्तुस्वास्वां,
न्ह्यावन प्रेम, प्रेमया लँपु थ्व हे जुल ।"

– पुलांगु प्रज्ञाविद् काव्य

मुक्कं लोभं अपाय पतन पहः

लोभ कुशलया सहयोग मदयेक उकियात जक मुक्कं विचाः यानाच्वन धाःसा चिकिचाधंगु लोभं नं अपायय् कुर्का बीफु । उदाहरण- ल्वहँग्वारा जुल धाःसा चिकिचाग्वःगु ल्वहँचा चुँ जूसा नं लखय् दुने दुबे जुयावनीथेँ खः । उकिं मरणासन्न अवस्थाय् कलाः भात परस्परय् आशक्तजुइगु, काय् म्ह्याय् व धनसम्पत्ति छुं छगूप्रति आशक्तजुइगु कारणं प्रेत जुइमालाःवंपिं यक्व हे दु । भ्मी तथागतया पालाय् भिक्षु छम्ह न्हूगु चीवर छपुप्रति आशक्त जुयावंगुलिं याना चीवरय् वया सि जूवल । ७-न्हु दयेका तिनि सियागु जीवनं मुक्त जुयावन ।

छम्हं छम्हसिगुप्रति ययेकीगु तृष्णाप्रेम जुयाच्वंसा नं कुशलकर्मया सहयोग दत धाःसा अपायय् पतन जुइके मफु । उदाहरण- ल्वहँग्वारा व जक मुक्कं जुल कि लखय् दुबिना वनीगु जूसा नं नांचिगु सहयोग दत धाःसा लखय् दुना मवंसे नांचिगु चाहना अनुरूप नांचाय् द्योनय् दयावयाच्वनीथें खः । उकिं जातक कथावस्तुइ तृष्णाप्रेमं अलग्ग मजूपिं परस्परय् घनिष्ठ सम्पर्कतया प्रतिफल प्राप्तयाना पारमी पुरेयायेत पासापिं जुयाच्वनीगु खः ।

कलाः भातपिं चित्त-हित मिलेजूपिं विचाः समानपिं जुयाच्वनीबले छम्हं मेम्हलिसे बायाच्वने मास्ति मवः, संसारय् नापनापं पारमी पुरेयाना निर्वाण प्राप्तयाना कायेमास्ति वः । भावी बोधिसत्त्व सुमेधया जीवनय् भावी यशोधरा "सुमित्ता" नां दुम्ह कुलपुत्रीं बोधिसत्त्व नापनापं बायाच्वनेम्वाक जन्मकाये दयेमाः धयागु विषयय् प्रार्थना यानावल । आयुष्मान महाकाश्यप व भावी मय्जु भद्रा नं आपालं आपालं कल्पतक नापनापं पारमी पुरेयाना वल । थुकथं जुयाच्वंगुली "लिपा क्यनेतिनिगु छन्द स्वभाव ला ? तृष्णाप्रेम लोभ स्वभाव ला ?" धका विचाःयाये बहःजू ।

निर्णय

क्यनावयागु घटनाय् दुथ्याःपिं आयुष्मानपिं ला धात्थेपिं सत्पुरुषपिं जुयाच्वन । सत्पुरुषपिं नापं तनंतं नापं च्वनेमास्तिवइगु आलपं प्रार्थना यायेमाःगु भिंगु कुशल छन्द हे जुल । वस्पोल आयुष्मानपिं पारमीयात प्रयास यानाच्वनाबिज्याःपिं शीलवान्पिं नं जुयाच्वन । ग्रन्थय् "शीलवान्यात प्रार्थना

याक्व पतिकं सिद्ध जुइफु, छन्द दत धाःसा न्ह्याथिंजाःगु नं सम्पन्न जुइफु" धयागु धापू दु । उकिं वस्पोल आयुष्मानपिंके छम्हं मेम्हलिसे बायाच्वनेम्वाक प्यपुनाच्वनेगु तृष्णाप्रेम दयाच्वने यःसा नं विशालगु कुशलछन्दया कारणं भावी बोधिसत्त्वपिनिगु छन्दानुकूल जुइक यानातक्व कुशलकर्मं साथ बिया व्यवस्था यानाबीगुलिं ख्यँ नं तःमज्याः स्वः नं मस्यंक पारमी पुरेयायेगुली सहभागीपिं जुयाच्वने दयाच्वनीगु जुल ।

इज्झति भिक्खवे सीलवतो चेतोपणिधि, विसुद्धत्ता = भिक्षुपिं,.....शीलवान् म्हसित (वयागु प्रार्थना परिशुद्ध जुयाच्वनीगुलिं) मनं प्रार्थनायाःथें सिद्ध जुइफूगु जुयाच्वन । ....(पालि)

नकुलपिता व नकुलमाता

भगवान् बुद्धया जीवनकालय् "नकुलपिता" धका प्रख्यातम्ह साहु व "नकुलमाता" नां दुम्ह साहुनीपिं न्हापा न्हापायागु आपालं आपालं जन्मंनिसें हे नापनापं उत्पन्नजुया थुगु जन्मय् भगवान् बुद्धयात दकसिबे न्हापां दर्शनयाये पावेजूगु इलंनिसें हे श्रोतापन्न जुयावंपिं जुल । इपिं दम्पत्ति निम्हं हे आपालं आपालं जन्मंनिसें बोधिसत्त्वया माँ-बौया रूपय् ककाकाकीया रूपय् तब्वाःतःमाँया रूपय् नापंनापं च्वनावयेनंपिं जूगुलिं भगवान् बुद्धयात काय्या रूपय् ययेका अतिकं घनिष्ठ जुयावःपिं जुया निवेदनयाये मास्तिवक्व विषययात ल्यंपुल्यं मदयेक निवेदन यायेगु बानि दयाच्वन । उकिं छगू इलय् साहुं निवेदन याःगु गथे धाःसा................

"जिं नकुलमातायात मचाचा तिनिबलेनिसें बसय् कयावया । वयात बसय् कया वःसेंनिसें मेम्ह छम्हसित हातपात यायेगु ला छखे हे ति मनं तक नं अपराध यानामवया । नकुलमातायात आः थुगु जन्मय् नं न्ह्याबलें स्वयाच्वने मास्ति वः, संसारय् नं न्ह्याबलें स्वयाच्वने मास्ति वः ।"

उगु खँ नकुलमातां ताःबले थःपिं नं कम मजूसे वयागु थःगु मनय् दुने दुथे निवेदन याःगु गथे धाःसा..............

"जि मचाचाबलेनिसें नकुलपिताया छें लिनावना । अबलेसंनिसें मेम्ह व्यक्तियात कल्पना तकं मयाना । नकुलपितायात थुगु जन्मय् नं न्ह्याबलें स्वयाच्वने मास्तिवः, संसारय् नं न्ह्याबलें स्वया ध्वदुइका च्वनेमास्ति वः ।" इपिं दम्पत्ति निम्हसिगु खँयात तथागतं हाकनं आज्ञा दयेका बिज्याःगु गथे धाःसा........

"थुगु जन्मय् मन मिलेजुया चित्त बुफ्रेजुया प्रसन्न तायेकाच्वंपिं दम्पत्तिपिं मेमेगु जन्मय् बायाच्वनेम्वाक उत्पन्न जुयाच्वने मास्तिवःसा परस्परय् श्रद्धा, शील, त्याग, प्रज्ञा प्रत्येक विषयय् समानता दयेकाच्वनेमाः ।

गृहपति श्रद्धाधर्म बांलाःम्ह जुयाच्वनीथें गृहपतिनी नं श्रद्धाधर्म बांलाःम्ह जुयाच्वनेमाः । गृहपति शील परिशुद्धम्ह जुयाच्वनीथें गृहपतिनी नं शील परिशुद्धम्ह जुइकाच्वनेमाः । छम्ह छम्हसिया बिया त्याग याना दानबी मास्तिवल धाःसा रोकेयाये मज्यू,"मय्जुं ब्यूसां भाजु लय्ता, भाजुं ब्यूसां मय्जु लय्ता" जुइकाच्वनेमाः । बुद्धि विवेक ज्ञान प्रज्ञा परस्परय् नं दकभनं समानता दयेकाच्वनेमाः - धका कना बिज्याये मास्तिवःगु मुख्य जुयाच्वन । थुगु अभिप्राययात उद्देश्ययाना पञ्चावुध काव्यय्-

"मनुष्य लोकय्, मिजं व मिसां, ज्वना उद्देश्य छगू हे,
याइगु खः प्रार्थना छपं जुया; याइगु खः दान, मजूकम्प शील;
जुइगु स्पर्धा श्रद्धाया, लोक सकभनं न्यनिगु कीर्ति;
मेघपुत्र व पीत लोहित देवपुत्रीथें; अजू चायेके बीगु संचित कुशल,
मुना मुना; भविष्य संसारय् तकं,
प्रेमया गथः ब्यना मवंसे, च्वनी जुल ताकाल तक नं"

धका व्यक्त जुयाच्वंगु जुल ।

कथावस्तु टिप्पणी :

थुगु कथावस्तुई श्रोतापन्न जुइ धुंकूपिं निम्हतिपुं परस्परय् यानाच्वंगु स्नेह व प्रेम प्रक्रियायात न्हापां विचाः याये ल्वः जू । उकथं परिपूर्णरूपं यानाच्वंगु स्नेह व प्रेम जूयानिंतिं परस्पर थवंथवय् बाहेक मेम्हलिसे विपरीत सम्बन्ध तःवनेया निंतिं मनं तक नं विचाः मयाः । उलि तक मनोवृत्ति परिशुद्ध जुयाच्वंगुलिं नं भ्रं जक ल्वःवंका संसार ज्वःछिं हे बायाच्वने मंमदयेका न्ह्याबलें न्ह्याबलें नापं च्वना स्वयाच्वने मास्तिवयेका च्वनीगु जुल । थुकथं नापंच्वना स्वयाच्वने मास्ति वयेका च्वनिगुली लोभ मूहाः जुयाच्वंगु चाहना हे जुयाच्वंसा नं इपिं सत्पुरुषपिनिगु तृष्णा प्रेम लोभ इपिं थवंथवय् बायाच्वनेम्वाक चिना तया संचय याक्व कुशल समूहं उत्तम पवित्र अवस्थाय् थ्यंका बियावं च्वनीतिनिगु जुल ।

माया

तृष्णालोभयात हे गुलिंगुलिं क्षेत्रय् "माया" धका धायेमाः । उकिं थुगु

थासय् माया विषययात नं वर्णन यानाक्यने । माया चट्कि समान जुयाच्वन । चट्क क्यनीम्ह व्यक्तिं ल्वहँ टुक्रायात कया लुँग्वारा भाःपीकथं छलेयाना क्यनेफुथें थुगु मायां नं मनूतय्त भ्रम जुइकथं थःके दुगु दोषयात सुचुका तयेफु । "थःके दोष दयेक दयेकं मदुगुथें च्वंक पहः काये सः" धयागु भाव खः ।

मिसातय्गु माया :

न्हापा न्हापा तक्षशिला आचार्यया शिष्य छम्ह दुगु जुयाच्वन । उम्ह शिष्यया कलाः मेम्ह मिजंलिसे सहवास यायेगु बानिदुम्ह जुयाच्वन । उगु सहवास याइगु दिनय् थः भातयात न्हापा लिपा स्वया अप्वः मायायाइगु जुयाच्वन । सहवास मयाइगु दिन जुल धाःसा च्योथें भाःपाः अपमान याइगु बानि दयाच्वन । उजोगु विशेषता दुगु पहःचहःयात मथुया मन ल्वाकबुक जुइका वःम्ह शिष्यं थः गुरुयात दक्वं खँ व्यक्त याःबले गुरुं मिसातय्सं यायेयःगु प्रकियायागु स्वभावयात यथार्थकथं कनाब्यूगु जुल ।

टिप्पणी :

थुगु कथावस्तुई वयाच्वंम्ह मिसां मेम्ह मिजंलिसे सहवास याइगु दिनय् थःगु दोषयात त्वःपुइ मास्तिवःगु कारणं थःमूलम्ह मिजंया प्रति तःसकं दयामाया दुम्हथें च्वंक पहःकाइगु जुयाच्वन । उगु दयामाया दुम्हथें च्वंक पहःकाइगु थ्व माया हे खः । थुगु मायायात गुलिं गुलिं क्षेत्रय् **"तङ्खणुप्पत्ति ञाण"** (काचाक्क चिन्तन यायेसःगु ज्ञान) धका नं धायेमाः ।

तत्क्षणुत्पत्तिज्ञान दुम्ह

घरपति मिसा छम्ह च्यो मिजं छम्ह लिसे सहवासयायेगु बानी दुम्ह जुयाच्वन । छको ला उम्ह मिजंयात चुप्पा नयाच्वंगु घरपति मिजं नं खंगु जुल । उकथं खंगु विषययात नं घरपति मिसां थःमं नं स्यूगु जुया थः भातयाथाय् वना........

"स्वामी, थ्व मिजंमचा इमान्दार मजू, थौं छित धका तयातयागु मरी कया नया, जिं न्यनाबले मकया धका भूठ खँ ल्हात, आः वयागु म्हुतु नतुना स्वयाबले म्हुतु मरी वास वयाच्वन; इमान्दार मजूम्हसित छें तइतयां जीख्वाःमवः" धका धाल ।

टिप्पणी :

थुगु कथावस्तुइ च्योयात वं चुप्पा नःगु तःसकं बांमलाःगु दोष जुया

नं उगु दोष सीमदयेकेत छले यायेसःगु तत्क्षणय् लुयावःगु विचाः, थुगु माया हे जुल । थुगु माया मिसातय्‌के जक दइगु मखु, मिजंतय्‌के नं दयाच्वंगु हे जुल ।

ऋषियागु माया

न्हापा न्हापा छगू गामय् दाता छम्हसिनं मानेयाना तःम्ह ऋषि छम्ह दुगु जुयाच्वन । खुँतय्‌गु भयया कारणं शुद्धगु लुँ निष्क सच्छि ऋषियागु आश्रमया लिक्क गाडेयाना तयाः "भदन्त, होश तया बिज्याहुँ न्हैं धका सम्फना ब्यूबले "अय् दाता, ऋषिश्रमणपिन्त रेखदेख यायेगु भाला बी मज्यू" धका धाल हँ ।

अनं लिपा ऋषिया विचाः लूगु गथे धाःसा "शुद्धगु लुँ निष्क सच्छि धायेबले गृहस्थी जीवनय् गुलिखे सुखसुविधा दइगु जुल" धका बिचाः लुइका उगु लुँयात थः वनेगु लँया लिक्क सरेयाना गाडे यानातया कन्हे भोजन सिधयेके धुनेवं तुं "दातापिन्त बःकया च्वनावयागु गुलिखे गुलिखे दये धुंकल । यक्व दत धायेवं संयोजन बढे जुइयः, अथेजुया मेथाय् वनेत्यना" धका धासेंलि दाताजूम्हं बारबार रोकेयात नं रोकेयाये मज्यूगु कारणं गाँया ध्वाखाय् तक लिनावना तःवंगु जुल ।

अनं लिपा गुलिखे तापाक्क वने धुंका हाकनं लिहाँ वया "दाता, छिमि छेँया छटयागु सु छपु जिगु जटाय् काना वल; ऋषिश्रमण धयापिसं मब्यूगु दान मयाःगु चीजवस्तु सुपौ छपौ नं कायेमज्यू" धका कंगु अवस्थाय् सिधासादाम्ह दातां "तःसकं शील बांलाःम्ह हे खः का" धका तःसकं तःसकं हे श्रद्धा प्रसन्न जूगु जुल ।

तर उगु इलय् उम्ह दाताया छें गाक्वं चलाकम्ह अतिथि छम्ह थ्यंक वयाच्वंगुलिं उम्ह अतिथिं "पासाया गुरुयाथाय् छुंछां लःल्हाना बिया तयागु दु ला, दुसा वना स्व फासँ" धका होश ब्यूसेंलि वना स्वःवंबले लुँत मदये धुंकूगु जुया अतिथि नापं तुं ऋषि ल्यूल्यू तुरन्त लिनावना लुँत नापं ऋषियात ज्वनेलाःगु जुल ।

टिप्पणी :

थुगु कथावस्तुइ ऋषिया थःमं लुँ खुया कयागु पोल खुलेजुइ धका ग्याना सुपौ छपौ लित बी हःगु थ्व माया हे खः । थुकथं पहः कायेगु माया गुलिं गुलिं ऋषि श्रमणपिंके तकं फइले जुयाच्वनीगु जुया आःथें "छलकपट बुद्धि" धयागु माया अप्वः जुयाच्वंगु इलय् पूर्णरूपं समर्पितजुया विश्वास ब्याकेबहःपिं

कम जुयाच्वंगु जूगुया कारणं सिध्दासादा जुया तःतःप्यंपिं मनूतलिसे सत्संगत दयेकाच्वने दयेकेगु विषय अतीतकर्म कथंहंसा तिनि जुइफइगु जुयाच्वनी ।

माया अप्वःगु स्थिति

थःगु दोषयात त्वःपुया तयेगु विषयय् क्यना वयागु कथावस्तुत बाहेक थःके दोष मदुगु पहः कडा व्यवहारद्वारा दाङदुङ् याना त्वःपुइगु, दोष बीम्ह व्यक्ति ग्याना वयेक ख्याना त्वःपुइगु, बढे चढेयाना त्वःपुइगु आदिद्वारा मायायागु दोष सुरक्षा यायेगु विधित थीथी दयाच्वन ।

आपालं मनूत च्वनीगु आराम छें आदिलय् उजोपिं मायालुतय्त अप्वः याना ध्वःदुइयः । बहनी त्याग याये मज्यूगु थासय् मलमूल त्यागयाना तयेलात धायेवं त्यागयाना तःम्ह व्यक्तिं, थःमखुथें च्वंक पहः कयाच्वने यः । परिषद्या दथुइ शरीरया पाखें दुर्गन्ध पिहाँवल धायेवं नं वं याःगुथें थ्वं यागुथें च्वंक छय्‌ंगुसलं ल्वाकबुक याये सइगु जक मखु (क्वय्यागु प्वालं फय् पिहाँवःगु सःयात छय्‌ंगु लासायागु सःथें ताइकथं याये सइगु जक मखु) मेपिनिप्रति च्यूवनीगुकथं नं विचाः याना छलेयायेसःगु जुयाच्वन ।

इत्यादी रूपं माया स्वभावत यक्वयक्व हे दयाच्वनीगुजुया पुलांपिं मनूतय्सं.......पर्याय द्वःछि, मायालुत छगूलाख, छलीत अनन्त, फी गुकू टुका पूमवंगुलिं अलमा ९-मायागु हःतय्त तकं ल्वाकछ्याना ल्याःचाः यायेमाः," धका धायेगु चलन दयाच्वन [थुगु धापुइ पर्याय, छल धयागु नं थ्व माया हे खः ।]

साठेय्य (शठता)

मायालिसे सम्बन्ध तया साठेय्य (शठता) विषययात नं लुमंके बहःजू । मेपिसं तःधं तायेके बीया निंतिं थःके मदुगु गुणयात दुथें च्वंक पहःकायेसःगु छता प्रकारया लोभयात हे "साठेय्य" धका धाइगु खः । मायां दुगु दोषयात त्वःपुया थःके दोष मदुगु पहःकाइगु खः । साठेय्यं ला थःके मदुगु गुणयात दु पहःयाइगु खः । थुपिं निथी नं कपटीबुद्धि छलबुद्धि ब्यकोबुद्धि मुक्कं जुयाच्वन ।

भिक्षुपिनि साठेय्य :

शील मदुसां शील दुथें, आचरण बांमलाःसां आचरण बांलाःगुथें, साहित्य वाङ्मय मसःमस्यूसां स्यूगुथें पहःकायेगु साठेय्य खः । चलाखपिं दातापिं लिसे ध्वःमदुतल्ले उगु पहःकायेगु साठेय्य उम्ह व्यक्तिया निंतिं लाभप्रद जुयाच्वनीगु खः । चलाखपिं मनूतलिसे ध्वःदुसा नं इमिसं " जिपिं थःगु थासय् द हे दु; वया

थःस्वया ध्वँ लाना जुइ यःसां ध्वं लाना हे जुया थःच्वं" धका मतीतया च्वनीगु कारणं व घनिष्ट सम्पर्क दया चलाखपिं व्यक्तिपिसं ला थः गुरु आचार्यपिनिगु योग्यता मदुगु विषय मेपिसं सी धका चिन्ता दुगुया कारणं उम्ह व्यक्तियागु पहःगुलु पहः साठेय्य थुगु जीवनया निंतिं लाभप्रद हे तिनि ।

गृहस्थ साठेय्य :

शील मदुसां दुगुथें, समाधि मदुसां दुगुथें, सामर्थ्य व क्षमता मदुसां दुगुथें, प्रज्ञा मदुसां बी.ए.,एम.ए. पास जूगुथें, सम्पत्ति मदुसां दुगुथें आदिकथं गृहस्थपिनि पहःकाइगु साठेय्य पुचः नं यक्व हे दु ।

माया साठेय्यत मभिंनाच्वंगु पहः

थुपिं माया साठेय्यत सामान्यकथं उत्पन्न जुयाच्वनीगु चाहनाजुइगु लोभ स्वया नं संसारय् मभिं । स्पष्ट याये- भिक्षुपिसं शील, समाधि व प्रज्ञा मदयेकं दु पहःयाना च्वनीगुलिं शील समाधि व प्रज्ञा धात्थें दुपिं व्यक्तिपिन्त थःलिसे समानस्तरय् तया बढेचढे याना धायेल्हाये मालीगु जुल । उकथं धायेल्हाये लाइबले सांसारिक जीवनय् आत्मीयलाभय् हानीजुइका वयेमालीगु जुल । इपिं भिक्षुपिन्त माने यानातःपिं दायकदायिकापिंके नं ज्ञानबुद्धि विवेक उन्नति वृद्धिजुइगु मदइगु जक मखु दानप्रदान याइबले नं चीजवस्तुत फुथें प्रतिफल यक्व दइमखुत । गृहस्थीपिनि दथुइ नं शील समाधि मदयेकं दुथें पहःकया च्वनीपिं साधु बिरालोतयगु कारणं ल्यासे ल्यासेचापिं मयजुपिं स्यंकाच्वनेमाःपिं जुइगु जुल । इपिं भद्रभलाद्मी धायेकाच्वंपिनिगु मभिंगु जीवनोपार्जनया कारणं नगर जनपद ग्रामीण क्षेत्रय् च्वंपिं मनूत नं आचरण चरित्र भ्रष्टजुइका च्वनेमालीगु जुल ।

शक्ति सामर्थ्य मदयेकं दुथें पहःकया च्वनीपिं नेतात धायेकाच्वंपिं व्यक्तिपिनिगु कारणं ल्यूल्यू जुइपिं अनुगामीतय् ज्यानप्राण धनसम्पत्ति क्षति जुइका च्वनां जक मगाः, छत्र त्वःधुइका नगडा ह्वगंका देश समेतं थसः पायेका च्वनेमाले यः । धन सम्पत्ति योग्यता मदयेकं दुथें पहःकया च्वनीपिं माया साठेय्यवाला थगाहातयत विश्वास याये द्वंका वर्तमानयुगय् आवाह विवाहयाना मंगलजुइका च्वनीपिं व्यक्तिपिं सम्पर्कय् वयेलाइबले धात्थेंगु मंगल मजूसे अमंगलरूपय् विपरीत जुइका च्वनेमाःगु जुल ।

स्वाका यंके- आवाह विवाह यायेगु अवस्थाय् निगुलिं पक्षय् थःजू वा छगू पक्षय्, दयाच्वंगु द्वं बिद्वंतयत त्वःपुया तइगु माया व मदुगु यशकीर्ति व धनसम्पत्ति दुथें पहःकाइगु साठेय्यत दयाच्वन धाःसा आवाह विवाह यायेधुंका

लिपा गुलिचां मदुवं खने दयावइ। अबले थःत ध्वँलाःम्ह व्यक्तियात(छगू परिवार समूहयात) माने यायेफइतिनि ला ? मानेयाये मफयेक सम्पर्क तयाच्वनेमाल धाःसा मानसिक- सुख दयेकाच्वनेफइला ? "दम्पत्ति" धयागु तृष्णाद्वारा ययेकां जक मगाः, धात्थेंगु मैत्रीद्वारा मानेयायेगु धयागु नं दुथ्याना च्वनेमानी।

बुद्धधर्मावलम्बीपिनिगु आवाह विवाह धयागु आःयागु छगू जन्मं ज्या-खँ सिद्ध जुइफइगु मखुनि, स्वभाव चरित्र मन मिलेजुया प्रसन्न प्रफुल्लित जुयाच्वने दःसातिनि चैत्य विहार वना दानप्रदान पुण्य संस्कारत भविष्य संसारया निंतिं स्वाकं बी फयाच्वनी। (दक्वं बी फइ धका धाये त्यनागु ला मखु, बीफु धका धाये त्यनागु मात्र खः।) उकथं शुद्ध स्वच्छ मजुइकुसे माया साठेय्यतय्त पृष्ठभूमि यानावल धाःसा छगू जन्म दुने जकं मयाः, नापंनापं यायेमाःगु कुशलकर्मय् नं मन प्रभावकारी मजुइबले भविष्य संसार थ्यंकं प्रतिफल पाःजुइका च्वनेमाले फु। उकिं आवाह विवाह यायेत्यना धका चिन्तन शुरुयासेंनिसें हे माया साठेय्य ल्वाकमज्याःगु बांलाकं परिशुद्धगु मंगल जुइकेगु उचित जू।

थुकथं माया साठेय्यतय्सं छम्ह छम्हसित थःजु, आपाःसित थःजु देश छगुलिंयात थःजु(बुद्ध मखया नं बुद्ध जुयाच्वंपिं तीर्थंकरतथें) सारा विश्वयात हे थःजु, छलेयायेयःगु ध्वँलायेसःगु जुइगु जूयानिंतिं तःसकं तःसकं हे दुष्टगु स्वभाव धका धायेल्वःजू। उलि तकं मभिंगु दुष्टगु जुया नं थौंकन्हे यक्व यक्व हे लुयावयाच्वंगु जूयानिंतिं थःत थःमं पारमी दुपिं सत्पुरुषपिं धका निर्णय याना तःपिंस इपिं माया साठेय्य दुपिं बहुसंख्यक पुचलय् दुथ्याःपिं मजूसे बेइमानी दुष्ट धर्मस्वभावतय्त थःपिंके नं लुया मवयेक थःपिं लिसे स्वापु दुपिंके नं उत्पन्न मजुइकेगुकथं विशेष होशतया शुद्ध तीव्र तीक्ष्ण ऋजु पवित्र उत्तम मनोभावना दुपिं जक जुयाच्वनेगु उचित जू।

दृष्टि

द्वंक द्वंक सीकेगुखंकेगुयात दृष्टि धाइ। उकिं "**द्वंगु धारणा दिट्ठि खः**" धका धयातल। थुगु सीकिगु खंकिगु द्वनाच्वनीगुयात हे थौंकन्हे "दृष्टि द्वनाच्वंगु" धका धाइगु खः। थुगु दृष्टि "मदुगुयात दु, दुगुयात मदु, मखुगुयात खः, खःगुयात मखु" धका सीका खंकाच्वनीगु जक मखु, "वयागु दृष्टि सही खः, मेपिनिगु दृष्टि द्वनाच्वंगु खः" धका मेपिनिगु दृष्टियात हे आरोप लगेयाना च्वनीतिनिगु जुयाच्वन।

उकीमध्यय् थुगु विश्व ब्रह्माण्ड व सत्त्वप्राणीपिन्त सृष्टि याइम्ह

मदयेकं हे सृष्टि याइम्ह दु धका सीके खंकेगु, सत्त्वप्राणीया स्कन्धशरीरय् दुने आत्मा धयाम्ह प्राणजीव मदयेकं हे "आत्मा दु, प्राण जीव दु" धका सीकेखंकेगु "मदुगुयात दु" धका सीकी खंकीगु दृष्टि खः । सत्त्वप्राणीपिनि सन्तानय् याक्व याक्व कुशलकर्म अकुशलकर्म भविष्यय् प्रतिफल बी निंतिं शक्ति ल्यनाच्वंगु दयेक दयेकं उगु कुशलकर्म अकुशलकर्म मदु धका सीकी खंकीगु, उगु कर्मया प्रतिफलतय्त भिं मभिं अनुभव यायेगु दयेक दयेकं उगु कर्मया प्रतिफल मदु धका सीकी खंकीगु, नामरूपधर्मतय्गु निरोध व शान्त जुइगु धयागु निर्वाण धर्म दयेक दयेकं निर्वाण मदु धका सीकी खंकीगु, निर्वाण प्राप्त मजूतल्ले थ्यंक वनेमाःगु लिपायागु जीवन दयेक दयेकं परलोक(लिपायागु जीवन) मदु धका सीकी खंकीगु " दुगुयात मदु" धका सीकी खंकीगु दृष्टि खः ।

सत्त्वप्राणीपिन्त स्यानाः यज्ञ यायेगु देवबली बिया पूजायायेगु अतिकं महानगु कुशलकर्म हे खः । तःसकं ख्वाउँसेच्वंगु इलय् मोल्हुइगु, तःसकं तांन्वःगु इलय् न्हिनय् बान्हिथः मिद्वं प्यद्वंया दथुइ च्वना शरीरयात मि पनेगु, द्वहँथें जुयाच्वनेगु, खिचाथें जुयाच्वनेगु आदि क्रियाकलापत क्लेश परिशुद्ध यायेगु कारण पवित्रगु आचरणत खः । भिंगु उत्तमगु समयय् गंगा खुसी दोषतय्त चुइक छ्वयेगु याये धुंगु दोषत परिशुद्ध यायेगु कारण भिंगु कारण आचरण खः, इत्यादि कथं सीकी खंकीगु " मखुगुयात खः" धका सीकी खंकीगु दृष्टि खः । दान, शील, भावनातय्त सुगतिभवय् थ्यनीगु कारण निर्वाण प्राप्ति कारण भिंगु आचरण मखु धका सीकी खंकीगु "खःगुयात मखुगु" धका सीकी खंकीगु दृष्टि खः । इत्यादि कथं दृष्टियागु द्वंक सीकीगु प्रक्रिया अतिकं व्यापक जुयाच्वन । थुगु दृष्टिलिसे सम्प्रयुक्त जुयाच्वंगु चित्तयात " दृष्टिचित्त" धका धया उगु द्वंगु दृष्टि दुम्हसित "मिथ्यादृष्टि" धका धाइगु जुयाच्वन । [लिपा लिपायागु चैतसिकय् नं सम्प्रयुक्त चित्त व व्यक्तिप्रति योग्यतानुरूप नां दयाच्वनीगु प्रक्रियायात सीकेमाल ।]

मान

थांग्रां थांग्रा च्वना च्वय्च्वय् धायेगु स्वभावयात मान अभिमान धाई । उकिं "**मान जुलसां च्वय्च्वय् धाइगु**" धका धयातल । मान स्वभाव दुम्ह व्यक्तिया झण्डा वा ध्वाँय् ब्वयेका तःथें अप्वःसिगुप्रति दबाव तये मास्ति वः । तुतिं बँय् मचुइगु भाव दु । मान पदवी यशकीर्ति ऐश्वर्य सम्पत्ति, रूपलावण्य, प्रज्ञा, निरोगिता आदि गुणतय्पाखें मेपिं स्वया च्वन्ह्याना च्वनीगु इलय् "छिपिथें उत्तें ग्यं ला; समानता दु ला" धका थःत थःमं तःधंछु तायेका मेपिन्त निख्ति खनेयः ।

मेपिं स्वया च्वमन्ह्यासे उत्तें ग्यना च्वंसा नं मान प्रवृत्ति दयाच्वंपिंके "छिपिं व जि छु हे पाःगु दुलय्, छिपिंति ला जि नं ग्यं नि" धका समानस्तरय्

तया अभिमान चढे जुइगु खः । मान पदवी ऐश्वर्य आदि क्वह्यना च्वंसा नं मान प्रवृत्ति दयाच्वंम्हसिके इपिं जि स्वया नं च्वन्ह्यानाच्वन धका जिं छु वास्ता यानाच्वने माःगु दु धका, थःके दुसा थः नये खनिगु- थःमं ज्या याःसा थःत दइगु ला खःनि; सुयात चाकरी यानाच्वने माःगु दु लय्" धका दाँजे वने मफुसा नं अभिमान चढे हे यानाच्वनीगु खः ।

अप्वः लुया वये यःगु अभिमानत व हटे यायेगु विधि

जातिमान

जात च्वन्ह्याइगुलिं अभिमान चढेजुइगुयात "जातिमान" धाइ । थौंकन्हे छुं भति जात च्वन्ह्यापिं दयाच्वंगु दु । अथेसां अभिमान चढेयाये मायेक-फाँय् फुँइ क्यने मायेक मेपिन्त पालितलय्च्वंपिं भाःपी मायेक जात उलि च्वन्ह्यापिं मखुनि । पवित्रगु हि दुपिं उच्चकोटिया जातयापिं धात्थें परिशुद्धपिं हे थः धायेनु, उम्ह जातं पवित्रम्ह व्यक्ति अभिमान बढेचढे मयासे छाइसे नाइसे कोमल जुया वचन नं यइपुसे च्वना हरेक विषयय् सन्तुलन तया हेलमेल दयेकाच्वन धाःसा क्वय्च्वंपिं व्यक्तिपिसं झंजक स्नेह तया श्रद्धा तया गौरब तयाच्वनी मखुला ? " हेलमेल दयेका च्वन धाःसा गौरब तंका च्वने माले यः" धाःथें गुलिं गुलिं असभ्यपिसं हेलमेल दयेका च्वना गौरब मतःसे च्वंसां च्वने फयेफु; तर उगु गौरब मतयेगु लागी उम्ह व्यक्तिया हे दोष जक जुया उम्ह व्यक्तियात हे हानी जुयाच्वनी । थुकथं हरेक क्षेत्रय् न्ह्योल्यू परीक्षण याना जातिमान थहाँ मवइकथं होश तयेमाल ।

धनमान

माक्वचाक्व सम्पत्ति थूपिनिगु मानयात "धनमान" धाइ । थौंकन्हे माक्व चाक्व सम्पत्ति दुपिं आपाः दु । तर सम्पत्ति कमपिं लिसे नापं जुइमफु, नापं नयेमफु, नापं खँ ल्हाये मफयेक फुइ हे मफइकथं आपाः दुपिं ला मखु । "स्वये मनंनिबले धःयात नं खुसी भाःपी" धाःथें थःत थःमं सेंठ साहु धका हे थः भाःप्यू, गरीब गुरुवातय्प्रति तःधंगु मनोभावना पिज्वयेका दया माया व करूणा तयेसल धाःसा झं जक गुणवान् मजुइ ला ? थःगु सम्पत्ति भय अन्तराय अप्वः मजुइक सहयोग तकं लाभ जुइ फइतिनि मखुला ? धनी मानीतय्गु न्ह्यूख्वाः वःगु ख्वाःपाः नाइसेच्वंगु बोलिवचन गरीबतय् निंतिं दकसिबे सवाःदुगु छता प्रकारया अमृत वासः हे जुइफूगु जुल ।

उकिं अतीत अवस्थाया दान कुशलं प्रतिफल बिया छगू जीवनया लागी लाभ जूगु ऐश्वर्य भविष्य संसारया विषयय् कुलवंश क्वह्यना वनीगुया कारण मभिंगु अभिमानया पृष्ठपोषक प्रक्रिया समान मजुइकुसे धनीमानी जुयाच्वंथें एकाग्रतायुक्त मनोवृत्तिद्वारा सकसियां आधार भरोसा जुइकथं प्रयत्नपूर्वक होशतया च्वनेमाल ।

"सुवर्णगृहप्रासाद व राजारानी लिक्क तया,
मन्त्री भारदारं चाःहुयेका, दायेका किचलं न्ह्याइपुक,
च्वने दुगु राजवैभव ला, समुद्र द्योने पलख थहाँ वइगु,
लःप्वःप्वःचाथें, छगू जीवनया निंतिं जक खः ।"

[अनन्तसूरिय मन्त्री]

प्रज्ञामान

साहित्य वाङ्मय सःस्यूपिनिगु मानयात "प्रज्ञामान" धाइ । वाङ्मय व प्रज्ञा धयागु अनुचितयात अनुचित धका सीका, उचितयात उचित खः धका सीकेया निंतिं ज्ञानबुद्धि बीगु शिक्षा खः । अथेसां उगु प्रज्ञायात कारण याना अधर्म अन्यायपूर्वक तच्वतं अभिमान थहाँवइगु अति हे लज्यास्प्रद जुयाच्वन । थौं-कन्हे मेपिनिपाखें छतं सयेका कया सयेके सीकेमाःगु वाङ्मय प्रज्ञात नं विशिष्टगु शिक्षा मखुनि । कारण पायछि जुया भिंम्ह गुरुयाथासय् सयेकेसीके दत धाःसा आपालं आपाः हे सयेके फइगु जुयाच्वन ।

अथे जुया कारण पायछि मजुया सयेके सीके मखंपिं विशेषं ज्ञानबुद्धि जड्पिं ध्वःदुगु इलय् च्वय् च्वय् धाया बरायचाया फाइँफुइँ याना जुइगु स्वया दया माया व करूणा पिज्वये निंतिं जक अथवा छतं स्यनेकने याना बीया निंतिं जक उचित जू । न्हापा गाक्कं ख्याति प्राप्तम्ह सयादो छम्ह न्हापायागु जन्मय् धैर्य तया दिक्क मचाःसे अध्ययन याना बिज्याये नंगु कारणं थुगु जन्मय् लोक व धर्म निगुलिं क्षेत्रय् यशकीर्ति फइले जुया नां दंम्ह छम्ह प्राज्ञव्यक्ति जुया बिज्याःगु जुयाच्वन धाइ । उकिं सःस्यूगु प्रज्ञायात संसारया निंतिं प्रयोग यायेमाल ।

वाङ्मय व प्रज्ञाया लँ निपु

वर्तमान युगय् जीवन यापन लिसे सम्बन्धितगु लौकिकप्रज्ञात न्ह्यवःनिसें हे जीवन यापन यायेगु लँयात लक्ष्य तयाच्वने धुंकूगु जुया परीक्षण यायेगु आवश्यक मजू । बुद्धशासन भारवाहक भिक्षुपिनिगु वाङ्मयप्रज्ञाय् लँ निपु दयाच्वंगुयात स्पष्ट यानाक्यने ।

क्वय्याग‍ु लँ

वाङ्मय सयासिया वल धायेवं नां दनावइ, दानयाये मास्तिवःपिं यक्व दयावइ, भोजन, चीवर, विहारत तःजीगु बांलाःगु दयावइ, मेपिनिप्रति फूर्ति क्यने फयावइ, वाङ्मय सल सिल धायेवं सुयात नं मनू भाःमप्यूसें याये मास्तिवःगु यायेदइ, इत्यादि रूपं लोभ, दोष, मान, अभिमानयात पृष्ठभूमि याना साहित्यग्रन्थ अध्ययनयाइगु जुयाच्वन । सयासिया वइबले नं मूल उद्देश्य अनुसार लाभ अप्वः दइकथं कोशिस याना मेपिनिप्रति फूर्तियाना अपमानयाइगु जुयाच्वन । उम्ह व्यक्तिया विद्या अध्ययन शिक्षा प्राप्तित क्वय्याग‍ु लँय् वनेत कारण अकुशलकर्म जक जुइगु खः । उजोगु मनोवृत्तिद्वारा ग्रन्थ सयेके सीकेगु पलेसा द्यनाच्वनेगु हे वेश जुइगु जुयाच्वन धका ग्रन्थय् धयातःगु दु ।

च्वय्याग‍ु लँ

ग्रन्थ सया सिया वल धायेवं भगवान बुद्धया धर्म सीके दइ, मेपिन्त छतं स्यनेकने याये खनी, वाङ्मय पिटक धयागु न्हाय्कनय् दिपा मदयेक स्वयेगु याना थःगु मनोवृत्ति व मनोभावनायात शुद्ध स्वच्छ सिद्धासादा उच्च पवित्र जुइकथं सम्हाले याये, इत्यादि कथंया उद्देश्यद्वारा अध्ययनयाना सयासिया वइबले नं चीजवस्तु लाभ उपासक उपासिका अप्वः दयेकाच्वनेगु पाखे ध्यान मब्यूसे मूल उद्देश्य अनुरूप हे कोशिसयाइगु जुयाच्वन । उम्ह व्यक्तिया ग्रन्थ वाङ्मय अध्ययन व शिक्षा प्राप्ति च्वय्याग‍ु लँय् थहाँ वनेगु कारण कुशलकर्म जक मुक्कं जुइगु जुयाच्वन ।

गुलिंसिके ग्रन्थ वाङ्मय मस्यूनिबले मनोभावना तये मसया परीक्षा पास याये मास्ति वइगु, नां दंके मास्ति वइगु आदि उद्देश्यत दया च्वंसां नं ग्रन्थ वाङ्मय सयासिया वइबले हरेक क्षेत्रय् मन परिवर्तन जुयावना बांलाःगु मन बांलाःगु नुगः दयावइगु जुयाच्वन । उम्ह व्यक्ति लः मजाःनिबले छ्वाम्पां छ्वाम्पां च्वंगु लःघः लःजाया वःलिसे शान्त जुयावइगुथें जुइगु कारणं याना उच्च श्रेणी थहाँ वनेत कारण भिंगु लँपु लाभ जूम्ह हे जुइगु जुयाच्वन । कम उमेर दुपिं धाक्व ग्रन्थ सयासिया वइबले थुकथं भिंगु लँपु लाभ जूपिं जुइमाः ।

वर्णमान

बांलाःगु गुणया कारणं अभिमान चढे जुइगुयात “वर्णमान” धाइ । न्हापायागु जुनी दोष कम जुइगु, स्वाँ आदि दानबीगु, चैत्य विहार प्रांगण आदिलय् धूधा सफा सुघर याना बीगु आदि कुशलकर्मया कारणं थुगु जुनी

परिषद्या दथुइ जाज्वल्य व शोभायमान जुइक बाँलाःगु वर्ण पिज्वया च्वनीगु अभिमान चढे जुइकेगु खःसा चढेजुइके थाय् दुगु जुयाच्वन ।

तर थःगु पुलांगु घटनायात हाकनं छको लिसा कया दुवाला स्वत धाःसा दोष निर्मल जुया मन स्वच्छ जुया लःदान स्वाँदान बीगु आदि कुशलकर्मकर्ता सत्पुरुष जुयावये नंगु जूयानिंतिं थुगु जीवनय् थ्यंका तिनि बांलाःगु वर्ण गुण अभिमान चढेजुया मेपिन्त निक्ति भाःपिया तःधंछु जुइगु उचित मजू । बांलाःगु शरीरय् शुद्ध स्वच्छगु मनोवृत्ति ब्वलंका हरेक विषयय् कोमलम्ह जुया इन्द्रियसम्पन्न सत्पुरुष जुइदयेक होशतया कोशिसयाये बहःजू ।

सारांश सम्भना

सारांशकथं परिनिर्वाण जुया बिज्याये धुंकूपिं सत्पुरुषपिं आःक्यना वयागु जातिमान आदि बढेचढे याना जुइगु खःसा आकाशय् थ्यंक स्वाहाने मधंकुसे थहाँ वनेफूपिं खः । अभिमान चढे याये मायेक हे जुजु महारानीपिनि ल्हाती ब्वलनेदुपिं राजकुमार राजकुमारीपिं खः । प्रज्ञापक्षय् नं महोषध पण्डित आदि रूपय् विश्व रिकर्ड तोडे याना वःपिं खः । महिला पक्षय् नं उप्पलवण्णा, खेमा, यशोधरा आदि सत्पुरुषपिं कुलवंश सम्पत्ति बुद्धि जक मखु, रूपसम्पत्ति पक्षय् नं विश्वभरीया ख्याःपाःत जुयाच्वंगु जुल ।

उलि तकं उच्चश्रेणी थ्यंपिं कुलपुत्र कुलपुत्रीपिं इमिगु कुलवंश जाति आदिया निंतिं मान अभिमान चढे मजुइकुसे "थुजाम्ह खराचा ला भ्काः पतिकं ध्वःदुइके फु" धायेगु पलेसा "न्या लाइम्ह पो स्वया न्याथें जक का" धायेगु स्थिति दुपिसं ल्यंपुल्यं दक्वं मुंका जाति, बुद्धि, वर्ण "कँमां धुमधाम" याना च्वनीगु गम्भीर रूपं विचाः यात धाःसा भ्क्यातुसे च्वंक हे मछायेका च्वनेमालीगु जुयाच्वन ।

उकिं मुटुयात फसं ल्ह्वना तःधंछु तायेका च्वनीम्हथें जुया फाइँफुइँ तःच्वयेका मान अभिमान जुइकाच्वनेगु मेपिनि मिखाया धूसमान निरर्थक जुइकाच्वनेगु जक मखुसे लिपा लिपायागु भवय् नीचजाति जुइगुया कारण मभिं मुक्क जुयाच्वनीगु जुया, बुद्धि, सम्पत्ति, वर्णकथं उचितरूपं उच्चश्रेणी थ्यनाच्वंसा नं लिपायागु तनंतं जन्मय् भ्कं भ्कं उच्चकोटी थ्यंक वनेगुयात जक लक्ष्य तया "धँवाः त्वः धूम्ह सर्प, न्यकू त्वःधूम्ह द्वहँ, पाउदानी समान" थःपिनि अभिमान धँवायात लिना क्वछुकातये फयेकेमाल ।

दोष

चित्तयागु कडा जुइगु क्वाचुसे च्वनीगु स्वभावयात दोष धाइ । उकिं **"प्रचण्ड भाव खः"** धका धयातल । कडा- धाःसा नं फ्वाँय् फ्वाँय् फ्विंफ्विं तालं कडा जुइगु जक मखु, चित्त बुलुसे च्वनाच्वन धायेवं नं बुलु मजूगु चित्तथें सुचुसे पिचुसे मच्वं, चित्तया पहःचहः छ्वासुसे क्वाचुसे च्वनीगु जूयानिंतिं मन बुलुसे च्वनीगु, मन कमजोर जुइगु, ग्याइगु, थाराथारान्हुइगु नं दोष स्वभाव हे जुल ।

सारांशय्- मन दिक्दार जुइगु, मन सुख मदइगु, ग्याइगु, मन स्यनीगु, मन ब्यकोइगु, तँ पिहाँ वइगु, दागा तयेगु, म्हुतु ल्हायेगु, हक्केगु, धम्की बीगु, हमला यायेगु, हत्या व विनाश जुइकथं ग्वसा ग्वयेगु (थुपिं) पुचःत दोष जक हे खः । थारा न्हुइगु क्वाचुइगु निगुली हे दोष दुथ्याना च्वंगुजुया तँगुलु जुया मन तीक्ष्णजूपिं ग्यायेमाःगु दत धायेवं नं ग्याये अःपु जू । [कडा जुइगुयात थहाँ वनीगु दोष, ग्यायेगुयात क्वहाँ वनीगु दोष धका नं छुटेयाना तइगु जुयाच्वन ।]

मयजु छम्हसिगु कथावस्तु

क्यना वयागु दोषतय्‌त गुलिखे पूवंक अनुभव यानावनेमाःम्ह छम्ह नवयुवतीयागु भारतय् जुयावंगु पहः ला दोष स्वभाव सीके दुगु जक मखु, युवायुवती परस्परय् मैत्री सन्तुलनय् मदयेक जबर्जस्तिं ह्वंका बीगु बानि दुपिं माँ-बौपिन्त होश बीकेगुथें नं जुयाच्वन ।

थुगु कथावस्तुइ दुपिं युवायुवतीपिं निम्हसिनं छम्हसिगु स्वभाव मेम्हसिनं मस्यू, निगू पक्षयापिं माँबौपिसं ह्वंका ब्यूगु अनुसार विवाह याये धुंकूगु जुइधुंकल । म्ह्यायम्चां कुलीनम्ह जुयाच्वंगुकथं ध्यान तया प्रसन्नतापूर्वक कर्तव्य पूवंक सेवा टहल यानाच्वन; तर भाजु जुयाच्वंम्हं न्ह्याकथं याःसा नं भिंकथं मखंकु, मेलमिलाप दयेका मायातयेगु मयाः ।

थःम्हं सेवा टहल याना नं भात जूम्हं थःत ल्याखय् मतःगुलिं वास्ता मयाःगुलिं भौमचा मयजुया दिक्क तायेगु शुरु जुयावल, दिक्दार जुयावल, मनय् सुख मदु, बारबार भ्कुले जुयाच्वनीगु जुल । न्ह्यवः निसें हे असन्तोष जुइकाच्वंम्ह भातम्हं उकथं म्हाइपुकाच्वंगु खन धायेवं भ्कं जक कुच्चाया वया गबलें गबलें दुर्व्यवहार यानाहल; भौमचाया नुगलय् स्यात; भातम्हसिगु व्यवहार सहयाये मफया वल; तर छुं नं याये फूगु स्थिति मदुगुलिं कर्तव्य पूवंक यायेमाःगु सेवा याना हे च्वन ।

अथे नं ल्वहँग्वारा ल्वहँपाः मखुसे चित्तविज्ञान दुगु स्कन्धशरीर जूयानिंतिं बारबार थःगु जीवनयात अन्त याना छ्वयेगु प्रयास यात। थुकथं तँ पिहाँ वइगु, दिक्क ताइगु, दिक्दार जुइगु, मन सुख मदइगु-ग्याना वइगु स्वातुस्वां लुइका लोकनरक भोगय् यायां काय् म्ह्याय् निम्ह जन्म जुइ धुंका तकं वाक्कुछिना सहयाना वःगु जूसा नं अन्तिमय् सहयानां सहयाये मफया वया ज्या छगूया लागी मेगु शहरय् वनाच्वंम्ह भातयात पौ छपौ थ्यंक वःगु गथे धाःसा......

"स्वामी, माँ-बौपिसं विवाह यानाब्यूम्ह भात हे जूसा नं छित धात्थें ययेका छिगु स्नेहयात नं दयेका काये फयेकेत धात्थें कुतः याना वयाच्वनागु खः। तर जिं याना वयागु कुतःया लिच्वःजक मदुगु मखु,"भ्वासी, मायालु"धका जक भाःपी मायेका दिक्दार जुया वःगुलिं जीवनयात अन्त यायेत बारबार विचाः व कुतःयाना नं मस्तय्गु ख्वाःस्वया पूवंके मफुत। आःला स्वाकं च्वना वना नं दिक्क तायेका च्वनेगु जक जुइगु कारणं थुगु पौ च्वये धुंका मस्तय्सं नइगु नसाय् विष ल्वाकछ्याये धुनेवं जिगु जीवनयात अन्त याना छ्वये धुंगु जुल" धका जुल।

उल्लिखित पौ ल्हाती लाये धुंका भात जुयाच्वंम्ह मिजंनं नं थः कलाःयागु भिंगु स्वभावत दक्वदिक्कं न्ह्योने प्रकट जुयावया काचाकाचां लिहाँ वंबले छैं तलय् तयार यानातःगु माँ व काय् म्ह्याय् स्वम्हसिगुं लाश जक स्वयाच्वने माल। उकिं तयार दुगु बन्दुकं थःगु जीवनयात नं अन्त याना छ्वःगु जुल। (थुगु कथावस्तुई तँ पिहाँ वइगु पहःत स्पष्ट जुइ धुंकल।)

म्रक्ष

दोष लिसे सम्बन्ध तया अप्वः उत्पन्न जुइयःगु **मक्ख-पलास-सोक-परिदेव-दुक्ख-दोमनस्स-उपायास**-तय्गु स्वभावयात नं म्हसीकेबहः जू। इपिं मध्यय् **"मक्ख"** धयागु कतः उपकारयात म्हुनाछ्वयेयःगु कृतघ्न जुइयःगु छ्थीकथंया दोष खः। चिधिकचातिनिबलेनिसें माँ-बौपिनि उपकार, गुरू आचार्यपिनि उपकार, भिंपिं पासापिनि उपकार, आदिकथं कतःपिसं यानातःगु उपकारत दयेयः। इपिं उपकारतय्त उपकार धका भाःमप्यु, धन्यवाद बी मसःसे "वंयागु उपकार जिके छु दु धका लय्" हे धका म्हुनाछ्वयेयःगु कृतघ्न जुइयःगु जुयाच्वन।

गुलिं गुलिं कृतघ्न जुइयःगु जक मखुसे, छ्यंगु लासाय् च्वना किनारात नया छ्वया उपकारकयात हे अपकार क्वखायेकेयः। थुजोम्हसित "**मित्तदुब्भी**=मित्रद्रोही दुष्ट" धका आपालं आरोप लगे याइगु जुल। "कतः

उपकार" धयागु ऋण ल्यनाच्वंथें ल्यना च्वनेयःगु छथीकथंया स्वभाव खः । उगु उपकारयात त्यासः पुलाः प्रत्युपकार याये मफया त्यासः पुले मफयावं च्वनतिनिसा नं उपकार धात्थें खः धका सम्फे जुया धन्यवाद ला बियाच्वने हे माली । पुले फइगु दिनय्, पुलेगु अवसर चूलाइबले ला चाक्कुक माक्कुक लय् लय्तातां त्यासः पुले हे माली ।

शिक्षाः- गुगु सिमाया किचलय् फेतुइ, द्यनी, उगु सिमाया कच्चा त्वःथुले मत्यः; किचःयात म्हुना छ्व छ्व कच्चायात त्वःथु त्वःथु, मित्रद्रोही उजोम्ह व्यक्ति दुष्ट जुइगु हे जुल ।

उपकार म्हसीकेसःम्ह काय्

छगू शहरय् विधवा माँयात कुली ज्या याना प्रयत्न व परिश्रमपूर्वक लालन पालन यानाच्वंम्ह माणवक छम्ह दयाच्वंगु खः । वया मांम्ह धाःसा मांजुया च्वंकथं स्थिर मजू । मेम्ह मिजं लिसे गोप्यरूपं ल्यवः कया जुयाच्वन । थः कायखना मछाला प्रकटरूपं नं च्वने छाःख्वाः मवः । उकथं दुनें दुनें स्यनाच्वंगु स्यूपिं माणवकया पासापिसं (सिदा सादारूपं सेवा यानाच्वंम्ह माणवकप्रति करूणा वना) माणवकयात वृतान्त खँ न्यंकूबले "जिमिमां न्ह्याइपुथें थःच्वनेब्यु, जिमिमांया चित्तसुख दत धायेवं गात का, जिगु निंतिं ला मामं न्ह्याःगु हे थःयानाजू, सेवा याना च्वनेगु हे जक का" धका विचरां धाल हँ । (भिंपिं काय् म्ह्याय्पिं दये थाकुथें भिंपिं माँ-बौपिं नं दये हे थाकुनि ।)

टिप्पणी- थुगु कथावस्तुइ मांम्हसिगु दुष्टता मांम्हसिगु भाला जुल । सेवा यायेगु काय्यागु अभिभार जक खः । उकथं दुष्टम्ह मांयात सेवा यायेगुली मांया रूपय् सेवा यानाच्वना धका मती मतःसे, उपकारकयात उपकारऋण मल्यंक प्रत्युपकार यानाच्वनागु खः धका मती तयेमाः । थुगु रूपं आः नं लिपा नं संसारयागु विषयय् दूरदृष्टि तया विचाः यायेसःम्ह सन्त सत्पुरुष धाक्वसिनं उपकारकयात प्रत्युपकार याये लाक्क प्रयास यायेबहः जू । बोधिसत्त्वं पशुजीवनय् जन्मकाये मात्तले नं प्रत्युपकार यायेसः ।

पलास

पलास धयागु प्रतिस्पर्धा यायेयःगु छथीकथंया दोष हे खः । शील, समाधि, प्रज्ञादुपिं, सम्पत्ति थूपिं, रूपलावण्य बांलाःपिं, जाति गोत्र पवित्रपिं, ज्ञानीगुणीपिन्त प्राथमिकता बी मफुसे "इपिं व जि(पिं) छु पाःगु दु लय्" धका (थःस्वया धात्थें च्वन्ह्यानाच्वंपिं, च्वन्ह्या धका नं सीकेथाय्दुपिं लिसे) छगू हे

दर्जा छगू हे स्थिति दुम्हथें जुया धायेगु ल्हायेगु प्रतिस्पर्धा यायेगुथें जाःगु स्वभाव खः । थःके उजोगु गुणत दइथें ताया तुलना याना धायेगु ल्हायेगु जूसा ला पलास मखु ।

शोक

नुगःमछिंनिगुयात "सोक=शोक" धाइ । लिपा क्यनेतिनिगु दौर्मनस्य वेदना चैतसिकयात हे नुगःमछिंकेबहःगु विषयत ध्वदुया चित्तसुखमदयेका च्वनेमालिगुली "शोक" धका व्यवहार यायेमाः । थुगु शोक लुयावक्व पतिकं दोष नं दुथ्याना च्वनीगुलिं दोषलिसे स्वापु तया शोक विषययात नं सीकेल्वःजू । शोकया नुगःमछिंनिगु क्रिया थौंकन्हेयापिं मनूतय्के यक्व यक्व हे दु । थःपिं लिसे हेमखेम दयाच्वंपिं थःथिति आदिपिं विनाश जुया नुगःमछिंका च्वनेमाःगु, सुख ऐश्वर्य स्यना विनाश जुया नुगःमछिंका च्वनेमाःगु धाक्व शोक जक हे खः ।

छथीकथंया दौर्मनस्य

"शोक" धका द्वंक मती तयाच्वनीगु छथीकथंया दौर्मनस्य नं दनि । यःपिं हेमखेम दुपिं म्हमफइ धका धन्दा जुइगु, गनं छथाय् वनीबले लिहाँ वइगु ई जुया नं लिहाँ मवया धन्दा जुइगु, मचाखाचा तुहुरातय् निंतिं हरेक विषयय् धन्दा जुइगु, इत्यादिकथं धन्दासूर्ता अप्वः जुइगु जकं मयाः "जि मन्त धायेवं इमित ला मर्का हे परे जुइगु जुल" धका लिसाकाकां धन्दासूर्ता जुइगु शोक मखु, सामान्य दौर्मनस्य जक खः ।

शोक याना फल दु ला ?

क्यना वयागु शोकत याउँक अःपुक लुयाच्वनीगु मखु, नुगःयात घाःपाःजुइका दुनेंनिसें नुगःमछिंनिगु दाहजुइगुकथं लुयावयाच्वनीगु खः । उलि तकं शरीर व मनयात ग्लानि जुइका सुख मदयेक शोकं धन्दासूर्ता जुइकीगु कारणं याना छुं भति भिंगु फल दुसा ला ठिक हे जुल; वास्तवय् ला नुगः दाहजुइगु बाहेक मेकथं भिंगु फलया हिसाबं छुं भति नं दुगु मखु । उकिं न्ह्याम्हसिगु निंतिं हे थःजु, निष्फल व निरर्थककथं अप्वः धन्दासूर्ता व च्यूता कयाच्वनेगुया पलेसा धन्दासूर्ता व च्यूता अप्वः मदइगु कथं स्मृति क्वातुका न्ह्यवः हे व्यवस्थित यानातये ल्वःजू । नमूना-मचाखाचातय् निंतिं रोग व्याधि जुइगु खँय् धन्दासूर्ता कयाच्वनेगु स्वया रोग व्याधियात आरक्षा बीया निंतिं नयेत्वने जुइ च्वनेगुयात अनुकूल जुइकथं व्यवस्था यायेल्वःजू । उकथं व्यवस्था याना नं रोग व्याधि जुयावल धाःसा बांलाःपिं वैद्यतय्त सःता क्यनेगु अभिभार दु ।

गनं छथाय् वनेगुली धन्दासूर्ता कायेमाःगु स्थिति दुसा मवंनि कथं रोके यायेगु अभिभार दु । छुं जुया मछ्वःसें हे मगात, छ्वये हे मालावन धाःसा धुक्कच्वने दइगु लँपु व्यवस्था यानाबीगु अभिभार दु । जि मन्त धाःसा जी मखुगु स्थिति दुपिनि निंतिं जि मन्त धाःसा फलानाम्हं संरक्षण बी धका मन धुक्क तयेथाय् दुम्हसिगु ल्हाती लःल्हाना बिया तयेगु अभिभार दु । उकथं धन्दासूर्ता कायेयःपिं थःजीपिं, अथवा नेता जूपिनि अभिभार पूवना नं व्यवस्था यानाब्यूथें अनुगमन मयाइगु कारणं छुं छगू भय अन्तराय जुयावन धाःसा (सी माःपिं सिना थःवं) सन्ताप कयाच्वने माःगुमदु । व्यवस्था अनुसारं अनुगमन याइमखुपिनि निंतिं सन्ताप कयाच्वनेमाल धाःसा उम्ह व्यक्तियात बुद्धि मदुम्ह ग्वाज्यः, मूर्ख, ज्याख्यले मदुम्हसिगु तहलय् हे तिनिम्ह खनिसा धका ल्याखय् तयेमाःम्ह जक जुइ ।

परिदेव

ख्वयेगु विलाप यायेगुयात "**परिदेव**" धका धाइ । थुगु परिदेव धयागु "ख्वयेगु विलाप यायेगु शब्द" हे खः । तर उगु ख्वयेगु शब्द उत्पत्तिया मूलकारण आन्तरिक दोष दौर्मनस्यत जक जुया परिदेव स्वभावयात नं थुगु क्षेत्रय् हे सम्फे जुइल्वःजू । पद, यशकीर्ति, ऐश्वर्य थःथिति आदित मध्यय् छगू मखु छगू विनाश जुइबले विनाश जुइन धका मतीवनीगु इलय् तःसकं नुगःमछिनिगु खः; निरुत्साही जुइगु खः । उगु नुगःमछिनिगु निरुत्साही जुइगुयात नुनाछ्वये मफइबले "**परिदेव**" धयागु ख्वयेगु विलाप यायेगु छथीकथंया सः पिज्वया वइगु खः । "परिदेव मि" धका धायेबले ख्वसःयात बःकया धाइगु मखु, उगु ख्वसः लुयावये मायेक नुगलय् दुने तीब्ररूपं दाहजुया छ्वयाच्वंगु दोष दौर्मनस्ययात बःकया धायेमाःगु जुयाच्वन ।

ख्वया विलाप यानाया फल दु ला ?

थुगु ख्वयेगु विलाप यायेगु नं शोकयायेगुथें फल मदुगु छथीकथंया स्वभाव हे खः । यःम्ह अथवा बःकायेबहःम्ह छम्ह थःगु मिखाय् न्ह्योनें आकाफाकां तना मदया वनीबले शोकजुइगु दाहजुइगु स्वभावधर्मथें हे जुयाच्वनीगु जुया दोषारोपण यायेथाय् मदु । भगवान् बुद्ध नकतिनि नकतिनि परिनिर्वाण जुयाबिज्याःबले श्रोतापन्न आयुष्मान आनन्द समेतं ख्वया बिज्यायेमाल । तर थौंकन्हेथें विशब्दं ख्वयेगु ला मुख्य मानसिकदुःख जुइगु स्वया थःत सकसिनं कन्ना चायापुसे चायेके बीत पहःकायेगु अप्वःथें जुयाच्वन । अप्वः धका निश्चित रूपं धायेला मफु । छम्ह मनूयागु विशब्दं हालीगु ख्वसलं ताक्वसिगु नुगःयात घाःपाः जुइकेफु ।

सुखीपिं अप्वःसित हे ख्वसः ताइबले सुखत तनावना आकाभ्फाकां मानसिकदुःख जूवनीगु खः ।

उलि तकं आपालं मनूतय्त इतमित कंकाबीफूगु ख्वसःयात छम्हसिनं तायेक, निम्हसिनं तायेक, छखाछें तायेक, निखाछें तायेक टोलंछि गामंछि इतमित कंक छाय् जक चिच्चे चिच्चे यायेमास्ति वयेके माःगु लय् ? उलि तकं चिच्चे चिच्चे यायेगुली जिके रोके याये फूगु छुं भतिचा तकं नं धर्मया लिधंसा मदु बा" धका स्वीकार याःगु स्थिती नं थ्यंकवंगु जुल । उकिं मज्जिमगाना परिदेवमि छ्वयावल धाःसा बावःगु ख्वबि याकनं शान्त जुइकथं संयम याना ख्वयेगु हे दक्कसिबे मुख्यगु जुल । वयासिबे अप्वः मनयात कजेयाये फुम्ह उच्चस्थ सत्पुरुष पारमी अधिकारी जुयाच्वंम्ह व्यक्तिं ला सामना यायेमाःगु दुःखयात उद्विग्न तायेगु संवेगधर्मद्वारा सहयाना यंके ल्वःजू ।

बोधिसत्त्वया शमन प्रक्रिया

भगवान् बुद्ध व भावी यशोधरा निम्हसिनं छगू जन्मय् करोडौं सम्पत्ति थूम्ह श्रेष्ठिभावं ऐश्वर्य सम्पत्ति दक्वयात समान मनस्थिति दुपिं जुया दान प्रदान याना ऋषि प्रव्रजित जुया मबासे हे बसोबास यानाच्वंच्वन । ऋषिनीयागु रूपलावण्य अतिकं विशिष्ट जुयाच्वंगु जुल । ऋषिनीयागु रूप लावण्य अतिकं विशिष्ट जुयाच्वंगु जक मखु मुसुमुसु काःथें च्वना भव्यतां युक्तगु ख्वाःयागु आकारया कारणं याना आपाःसिनं हे स्नेह व गौरव तइगु जुयाच्वन ।

उकथं गृहत्याग याना वःगुली श्रेष्ठिकुल श्रेष्ठिवंशयाम्ह कोमलम्ह ऋषिनी न्हापाथें उत्तमगु तःतःजीगु नसा त्वंसात नये त्वने मखना ऋषि श्रमणपिनिगु नियाम धर्मता अनुसार कण्डमूल फलफूलत व रुक्खा सुक्खा आहारं जक यापन यानाच्वनेमाःगु कारणं गुलिखे लिपा जूबले अतिसाररोगं तःसकं दुर्बल जुयावंसेंली स्वयं बोधिसत्त्वं पाचिना यंका शहरयागु ध्वाखाया लिक्क दुगु धर्मशालाय् तीजक गोतुइका तया बोधिसत्त्व भिक्षाटनया लागी शहरय् दुहाँवन ।

उकथं भिक्षाटन बिज्यानाच्वंबले लाक्क हे धर्मशालाय् ल्यनाच्वंम्ह ऋषिनी थःगु रोगया चोट ताउतक सामना याये मफयावया बोधिसत्त्व लिहाँवइगु ईतक नं पियाच्वने मफया जीवनया अन्तयाना न्हूधाः यानावनेमाल । उकथं जूगु घटनायात शहरं पिहावःपिं मनूतय्सं खना थःमखु थिति मखुसा नं ह्वाँय् ह्वाँय् ख्वया लाशया व्यवस्था याःगु जुल ।

अबले हे लाक्क बोधिसत्त्व भिक्षाटनं लिथ्यंबले आशा हे मयाथें च्वंगु

घटनायात आकाभाकां ध्वःदुबले बलंफक्व ख्वये मास्ति वयेके बहःगु स्थिति जूसां नं परिपक्वम्ह बोधिसत्त्व जुयाच्वंगु अनुसारं गम्भीर स्थिरगु इन्द्रियद्वारा धर्मशालाय् थहाँवना व्यवस्था यानातःगु लाशया छ्योंफुसे फेतुना निम्हेसिया निंतिं प्राप्त याना हःगु भोजन भिक्षाटन याकचां जक सेवन याये धुंका आपालं परिषद्पिनिगु परिदेवमियात शान्त स्वच्छ निर्मलगु ख्वाउँसेच्वंगु अववादरूपी लखं ह्वला शमन जुइका बिज्यात ।

सेनापतिया तिरी मय्जु मल्लिका

बन्धुल सेनापतिया तिरी मय्जु मल्लिकायागु मनोभावना नं उत्साहवर्धकजू । कोशल राजाया सेनापति बन्धुल व मल्लिकापिनिपाखें जन्मजूपिं जुम्ल्याहा दाजुकिजा जुयाच्वंपि ३२-म्ह राजकुमारपिं दयाच्वन । विशिष्टपिं मांबौपाखें जन्मजूपिं काय्पिं जुयाच्वंगु अनुसारं इमि परिवार सहित अबुया ल्यूल्यू जुजुया हाजिरय् वनीबले इमि पुचलं हे तःधंगु परिषद् जू वनीगु खः ।

उगु स्थितियात स्वःमफुपिं मंत्रीतय्सं जुजुयाथाय् "छन्हु मखु छन्हु बन्धुल सेनापतिं थः काय्पिंलिसे जाना देशयात हे लाका कायेफु" धका चुगली याःबले, न्ह्यवः हे विवेक कमजोरम्ह जुजुं याउँसे अःपुक हे विश्वासयाना अबुनाप काय्पिनि पुचःयात पर्यायद्वारा छलछाम याना छें छखाय् च्वंच्वंबले मि छ्वयेके बिया स्याके बिल ।

काय्-बौपिं छपुचः सिका च्वनेमाःगु बहनीयां कन्हेखुनु सुथय् मल्लिका नं आयुष्मान सारिपुत्रप्रमुख संघपिन्त भोजनदान याये निंतिं व्यवस्था यानातःगु जुयाच्वन । सुथय् भोजनदान यायेगु ई सःतिना वःबले "बहनी काय्-बौपिं दक्वं छकोलनं मरण जुगु विषय सम्बन्धी" पत्र मल्लिकाया ल्हाती लाःसेंलि चिच्चे चिच्चे याना ख्वय्मास्ति वयेकेबहःगु जुयानं ख्वबि छफुति तकं पिज्वयेके मब्युसे व्यवस्था यायेमाःगु भोजनया व्यवस्था यथावत् रूपं हे याना उगु पत्र सचेयाना तयातल ।

टिप्पणी

क्यना वयागु कथावस्तु निगुली बोधिसत्त्वया परिदेव मजूगु परिपक्वजुइ धुंकूम्ह पारमी अधिकारी जुया जुल धाये नु; मल्लिकाया परिदेवमि संयम यायेफूगु ला सकलें सकलें हे उत्साही जुइबहःगु नमूना कायेबहःगु जुयाच्वन । उकिं सच्छिदँ तक्क म्वानाच्वने मदुसा नं सच्छिता भन्भत् फयाच्वने अःपुगु संसारय् परिदेवमियात शक्ति सामर्थ्य दक्व छ्यला शान्त याये फुसातिनि आश्वस्तजुइका

च्वनेदइगु स्थिति दया परिदेव जुइमाःगु दुःखय् "जिगु पारमी गुलि तक्क स्थिर जुइ धुंकल" धका थाना स्वयेगु अवसर चूलाना वःगुजुया दुःखया कसौटी पारमीयात द्‌यतना स्वयेगु यायेमाल ।

दुःख व दौर्मनस्य

शारीरिकदुःखयात "**दुक्ख**" धका व मानसिकदुःखयात "**दोमनस्स**" धका धाइ । वये वनेगु, ज्याखँ जिखँ, जुइ च्वनेगु , सि सि कः कः जुया संकीर्ण जुइगु, रोग वेदनायागु दण्ड फया च्वनेमालीगु, दायेका दीका च्वंनेमालीगु छुं छगू लिसे ठक्कर ठिक्कर नइगु आदिया कारणं स्कन्ध शरीरया पीडा कष्ट कमजोरिपन मुक्कं दुःख खः । थौंकन्हेयागु संसारय् नं स्कन्ध शरीर स्याना सिना वल धायेवं "आया आया दुःख दुःख" धका दिक्क तायेकाच्वनीगु जुयाच्वन । उकथं स्कन्ध शरीर दुःखी जूसानं चित्त ला दुःखी मजुइ नं फु । बोधिसत्त्वं पारमी पूर्णयाना बिज्याःबले महोषधया जीवनय् , बेस्सन्तरया जीवनय् इत्यादिलय् स्कन्ध शरीर याउँसे मच्वंसे दुःखसिया वयेमाःगु जुयाच्वन । अथे नं सत्त्वपिनि लाभयात क्वात्तुक आकांक्षा तयाच्वनीगु चेतनाया कारणं मानसिकदुःख धयागु दौर्मनस्य ला लुयामवइगु हे जुल ।

मानसिकदुःख जुइगु, मानसिकसुख मजुइगु, दिक्क ताइगु, मन स्यनीगु, आदिद्वारा चित्तय् लुयावयाच्वनीगु दुःखपुचःयात हे "दौर्मनस्य" धका धायेमाः । थुगु दौर्मनस्य वेदना चित्तय् प्यपुना वयाच्वनीगु छथीकथंया ल्वय् हे जुल । उकिं "वयागु विषयय् न्यना च्वने माःगु नुगलय् दुने तःसकं स्या, जित वयागु विषयय् खँ न्यंकः वयेमत्य" आदि धका चितासु मदइगुयात हे "नुगलय् स्याः" धका धायेगु यानाच्वंगु खः । थुकथं चित्तसुख मदया च्वंकपतिकं नुगलय् स्याक्वः पतिकं शारीरिकदुःख ला मजुइ नं फु । परिवारपिं ग्वाःग्वाः दया सुख ऐश्वर्यया दथ्वी स्कन्ध शरीर सुखी जुयाच्वना नं धर्मचक्र उपदेशय् वयाच्वंगु **"यं पिच्छं न लभति तम्पि दुक्खं**=दुगु मय; यःगु मदु" जुइका च्वंपिनिगु दुःख नं थुगु दौर्मनस्य हे खः । थुगु दौर्मनस्यया दुःखजुइगु प्रक्रिया स्कन्ध शरीर दुःखजुइगु प्रक्रिया स्वया नं तःसकं तःसकं तीव्र जू । लुँद्वंया द्योने च्वनाच्वने दःसा नं दौर्मनस्यया चोटयात फये मफया लुँद्वंया द्योने क्वहाँ वया नाप नापं न्ह्याइपुक पाचिना खासिदुने शारीरिकदुःख फयाच्वनेफु ।

मानसिकसुख दयेक मरम्मत सम्हार यायेगु तरीकात विषय अनुसार यक्व यक्व दु । तर थःथःगु विषययात ल्वइकथं मरम्मत सम्हार यायेगु ला सामान्यकथंयागु ज्ञान बुद्धि दये मात्रं अःपु मजू । सारांश कथं-दूरदर्शी जुया

सम्बन्धित ज्याखँतयृत न्ह्यवः हे व्यवस्था यायेमाः । थःपिनिगु ज्याभ्वःलिसे पायृछि जुइक अलसि मचाःसे उद्योगी जुइमाः । उकथं ज्ञान नं वीर्य नं हरेक विषयं सम्पन्न जुया नं भाग्य मन्त, कारण प्रतिकूल जुल धाःसा अथवा लक्ष्य सिद्ध मजुल धाःसा हतोत्साही मजूसे मेकथं हानं अप्वः उद्योग यायेमाः । उद्योग यात धाःसा बुद्ध तक नं जुइ फुनि । वयां अतिरिक्त-लोकधर्मया कारणं कम्प मजुइकेगु नं अत्यावश्यक जू । लोकधर्म धयागु लोकयृ सामना यायेमाःगु छथीकथंया रीति खः ।

[**लोक**=संसारयृ+**धम्म**=धर्मता(रीति)] उगु लोकधर्म-

१) **लाभ** = धनसम्पत्ति लाभ जुइगु

२) **अलाभ** = धनसम्पत्ति लाभ मजुइगु

३) **यस** = परिवार आपाः दइगु

४) **अयस** = परिवार आपाः मदइगु

५) **निन्दा** = निन्दा जुइका च्वनेमाःगु

६) **पसंसा** = प्रशंसा याका च्वनेदइगु

७) **सुख** = शरीर व मन सुखजुइगु

८) **दुक्ख** = शरीर व मन दुःखजुइगु

थुकथं च्यागू दयाच्वन ।

थुपिं लोकधर्मत मध्ययृ मभिंगु प्यंगू भिंगु प्यंगू दयाच्वन । भिंगु लोकधर्मलिसे ध्वःदुइबले लयृताये दइगु, प्रसन्न जुइगु, ब्वं ब्वं दनाच्वनीगु, मभिंगु लोकधर्मलिसे ध्वःदुइबले निरुत्साह जुइगु, ख्वाःपाउँका च्वनेमालीगु लोकधर्मया कारणं कम्प जुइगु खः । लयृताये अःपुइम्ह नुगःमछिंके अःपु; तःसकं लयृतायेयःम्ह तःसकं नुगःमछिंके नं अःपु । नुगःमछिनिगु क्यनावये धुंगु दौर्मनस्य स्वभाव खः । उकिं न्ह्याबलें मानसिकसुख दयेका च्वनेयःसा लोकधर्म च्यागू स्वाभाविकधर्मया कारणं (भिंगु जुइमाः, मभिंगु जुइमाः) सीदयेक मन परिवर्तन मजुइकेया निंतिं विशेषं होशतया च्वनेल्वःजू ।

लाभ अलाभ

थःत उचितगु लाभ धार्मिकपूर्वकं दइकथं उद्योग यायेमाः । दयावइबले नं मेपिसं स्वयेमयइकथं च्वयृच्वयृ धाया लयृताना जुइमज्यू । गुलिं गुलिं माला मुंका जुइगु प्राप्त मजुइगु जक मखु "थलयृ च्वंगु लःनापं ल्वाक ज्यानावना" मानापं फुनावने यःनि । उकथं फुना स्यना वनीगु कारणं नं नुगःमछिंका

दाहजुइका च्वनेमज्यू । उकथं फुना स्यना वनाच्वंपिं ल्या:चा: यानां याये मफयेक दयाच्वंगु जक मखु, राज्ययात तक नं परित्याग याना वंश छगुलिं मालिकयागु अवस्थां नोकरयागु अवस्थाय् पतन जुइका मालिक धका स:तिबले हँ धका तकं लिस: बीगु मदया अय् जयचा धका स:तिबले तिनि हजूर धका लिस:बीपिं आपालं हे दयाच्वंगु जुल । अथेजुया लाभजुइगु अलाभ जुइगु लोकधर्म निगूया कारणं कम्प मजुइकेया निंतिं क्वात्तुसेच्वंगु चित्त जक न्ह्याबलें दयेका तयेल्व:जू ।

यस अयस

गुरु आचार्यपिं त:धंपिं च्वय्च्वंपिं मनूतय्के ल्वइकथं परिवारपिं द:सातिनि शोभा दु । यश परिवार धयापिं छैँयागु बार छैँयागु प:खात:थें भय उपद्रवतय्त पना विभिन्न क्षेत्रय् संरक्षण बिया भरण पोषण याइपिं सहयोग बीपिं ख: । उकथं यशपरिवार यक्व दयेकेत थ:गु धन सम्पत्ति मितव्ययितापूर्वक इना चना संग्रह यायेमा: । अथे जुया "इना चना ब्यूसातिनि परिषदं भुंवयाच्वनी" धका धायेगु चलन दयाच्वन । इपिं परिवारपिन्त नं नोकरथें भा:पिया दया माया मत:से यक्व यक्व ज्या ब्वयेमज्यू । थ:त: ब:कया च्वंपिन्त उन्नति बृद्धि जुइका बीगु मन जक दयेका च्वनेल्व:जू । ज्याजि याकेत तलब बिया ज्यायाकात:पिं नोकर चाकरतय्त तकं परिवारथें भा:पिया थ:गु भरोसाय् च्वनाच्वंपिन्त छन्हु मखु छन्हु विकाश जुयावनीकथं संरक्षण बी ल्व:जू । उकथं मनोवृत्ति बांला:पिं जुयानं यश परिवारपिं मन्त धा:सा मनय् सन्ताप जुइका च्वनेमज्यू । यश परिवार आपा:दत धका नं अभिमान चढेजुइका च्वने मज्यू । यशकीर्ति गुण प्रशंसा फैले जुइकाच्वनेगु नं थुगु छगू जन्मय् जक मखु जन्म जन्म पतिकं आवश्यक दु । श्रेष्ठ पवित्रगु ज्या याये धका बिचा: यायेबले गुण द:सातिनि नां दंसा तिनि सफल जुइगुयात ख्याल तयेमा: । **गुणवन्ते पस्सन्ति जना** = गुण द:सातिनि मनूतय्सं खनाच्वनी, अथवा प्रतिस्था द:सातिनि मनू भा:पीगु थ्व ई ख: । मेकथं धाल धा:सा ख्वा:पा: त:पा: जूसातिनि सकसिनं मानेयाका च्वनेदइ । अथेजुया दयेका तये बह:गु यशकीर्तित दइ कथं ज्ञान बुद्धि व परिश्रमद्वारा श्रृजनायाना तयेमा: । प्रतिस्था दया वइबले उगु प्रतिस्थाया कारणय् तुतिं बँय् मचूम्ह जुइमज्यू । दयेकातये बह:जुयानं मन्त धा:सा नुग: क्वतुंका च्वनेमज्यू ।

निन्दा पसंसा

य:मता, स्व:मफूगु ईर्ष्या अप्व:पिं-अथवा ज्या मदु खँ मदु खँत दयेका निन्दा उपहास यायेगु चिन्तना व कल्पना यानाच्वनीपिं यक्वदुगु थौंकन्हेयागु

युगय् प्रशंसा याकाच्वने थाकुसेच्वंसां नं निन्दा याकाच्वनेमालीगु ला सुनिश्चित जुयाच्वन । उकिं निन्दा याकाच्वने म्वा:क दकसिबे न्हापां होशतया च्वनेमा: । अथे नं देवराज इन्द्रं सृष्टि याना त:म्ह द्वहँ हे जूसां खि छ्वालु धका जिस्के याना धायेका च्वनेमा:गु कारणं "मयलकि दोष-यला य:सा फल:, मान दुसा श्रद्धा" तये फइगु थौंया इलय् मययेकिपिं नं दुर्लभ मजूगुलिं दोष खंके य:पिं नं आपालं दइगुजुल ।

तर मेपिनिगु दोषयात खंके अ:पुपिं इपिं मनूत अमरा किन्नरी मद्दी सम्बुलापिंथें अथवा महोषध वेस्सन्तरपिं समानं, अथवा आयुष्मान महाकाश्यप आयुष्मान् सारिपुत्र आयुष्मान आनन्दपिंथें "खुगू दोषं अलग जुया दक्वदिक्वं यचुसे च्वं" धका धाये फइला ? गाँ छगुली दक्षिणय्च्वंगु छैं च्वंम्ह बुढी खाख: धका धया जुइम्ह कान्छाम्ह कायं "अ....अ.....अबु, व.....व....व छैंय् च्वंम्ह बु....बु....बुढीया ख:...ख....खँ ल्हाइगु खा....खा.....खाख: का" धका धा:थें व थ:स्वयं निन्दा याकाच्वने धुंकूम्ह जुया "खुँ सी त पासा थ: जुइपिं" जुइ य:गु जुयाच्वन । अथवा थ:पिनि निन्दा उपहास जुइकाच्वने मा:गुयात फयां यक्व सुचुका तइपिं "सत्पुरुष भौचात" जुयाच्वने य: । छाय्लय् धा:बले "खुइ सलकि सिधा सादा जुइ सइगुलिं" ख: ।

गुलिं गुलिं विषयय् "थ: स्वया च्वजालकि स्वये मफु" जुया निन्दा या:सा नं उजोगु निन्दायात स्वयं थ:म्हं फये मफया च्वनेफु । छाय् धा:बले कुमारी छम्हसिया छैं प्रतिष्ठा दुम्ह युवक छम्ह दुहाँ पिहाँ जुयाच्वनीगुली गांछिंयापिसं निन्दा याकाच्वनीगु वास्तवय् थ:पिनि थासय् मव:गु कारणं याना जक जूथें ख: । थुकथं निन्दा व उपहासं अलग जुइ मफइगु लोकधर्म जुयाच्वनीगु जक मखु, वास्तवय् ला गुलि निन्दा यानाच्वनीगु ख: उलि दोष मदये नं फु । दोष हे दु धाये नु, ग्यायेमा:गु मछाला च्वनेमा:गु स्वया अप्व: थ:गु मनयात थ:थ:म्हं ख्याका च्वनेमा:गु अप्व: जुयाच्वने फु ।

ख्या: खना ग्याये य:म्ह मनू बहँनी खिउँसे च्वंथाय् सिंग्वं खनिबले सिंग्वं नं बिल्कुल ख्याना मच्वंसा नं मनय् मनय् "ख्या: ख्या:" धका त:त:सकं आशक्त जुया ख्या:यागु कर्मस्थान बृद्धि याइगु कारणं कर्मस्थान सिद्ध जुयावया ल्यू ल्यू लिना वयाच्वन धका भा:पिया खि पिहाँ वयेक बिस्युं वनाच्वनीथें, अथे हे गुलिं ज्या-खँय् थ:गु मनयात थ:म्हं ख्याना त:सकं त:सकं ग्यानापुसे च्वं धका भा:पिया च्वनेय: । उकिं संयुक्त पाली "जंगलय् दुने ख्वारा ख्वारा स: वक्व पत्तिकं स्यें स्यें फुँ फुँमिंक ब्वाँय् जुयाच्वनीम्ह ब्वया जुइम्ह मृगथें निन्दा उपहास याके खत्तं

ग्याना च्वनीम्हसित चित्त थातय् मलाःम्ह, चित्त क्वातु मजूम्ह, फसं पूगु चित्त दुम्ह" धका धयातल । ख्वारा ख्वारा सः वक्व पतिकं बिस्युं जुया च्वनेमाःगुलिं ब्वया जुइम्ह चलाया नसा त्वंसा प्वाः मजाःथें तुं व ग्याफरा ब्यक्तिं नं छु छगू प्रतिफल दयेका मका, न्ह्यवःनिसें हे मछायेका थच्वं धका भाव तया निन्दा यायेगु जुया उकथं मछायेका च्वनेयः, ग्याका च्वनेयः धका सिल धायेवं निन्दा याइपिनि निंतिं "मिखा भ्वय् भ्वय् कँलिसे वैद्यराज लय्ताइगुथें" जुयाच्वनी ।

छथीकथं बिचाः याना स्वत धाःसा निन्दा याकाच्वनेगु छगू प्रकारं उत्साहित जुइथाय् दयाच्वन । कारण छाय् धाःबले लाछि खिचा, धँय्, कुसि, अःपाया कापी कापी बुया वइगु घाँय्थें जापिन्त महत्व बिया धाये ल्हाये मास्ति मवः । छुं भति नां दंपिन्त जूसा तिनि निन्दा याइगु जुया खः । उकिं सिमात यक्व दया च्वनीगुली दकसिबे तःमागु सिमां अप्वः फसं कयेका च्वनेमालीगुथें अथे हे गुलि गुलि च्वन्ह्यात उलि उलि हे लोकधर्म गोफसं कयेका च्वनेमालीगु जुया निन्दायाका च्वनेमालीगुयात महत्व बिया नुगःमछिंका च्वनेम्वाःलीगु जक मखुः गुलि गुलिं निन्दात थःपिं च्वन्ह्यानाच्वंगुया संकेत लक्षण जुया लय्तायेथाय् दयाच्वन ।

उकिं न्ह्याम्ह हे थजु, निन्दा याइगुयात महत्व बिया हरेक थासय् कम्प मजुइकथं "खिचां उक्व पतिकं दना मस्वयेया निंतिं" क्वातुसेच्वंगु मनोभावना, दृढ स्थिरगु समाधि धर्मयात प्रयत्नपूर्वक अभ्यासयाना यंकेमाः । निन्दायाइगु फये वक्व पत्तिंक "जिगु चित्त गुगु स्थिती थ्यंक क्वातुसे च्वनाच्वने धुंकल लय्" धका बिचाः गाका होशतया निन्दायागु चोट्या सवाःकया स्वये नंकि । तर निन्दा याये बहः मज्वीकथं ला ख्यालतया जुइमाली ।

निन्दा याइगुली कम्प मजूथें छगू मखु छगू प्रतिस्था दया प्रशंसा याइबले नं सीदयेक मुसु कायेका मच्वंसे "ज्या बांलाना फल लाभ जुइगु ला धर्मता स्वभाव हे जुल" धका नुगलय् तया परिशुद्धगु मनोवृत्तिद्वारा "मेमेपिं नं जिथें तुं प्रतिस्था दयेका प्रशंसा याका च्वनेदुपिं जुइ फयेमाः" धका पुण्य तोता बीथें जाःगु स्वभावद्वारा मति भिंका च्वने बहःजू । (सुख दुःखतय्गु स्वभाव ला स्पष्ट जुयाच्वंगु दु ।)

सारांश-च्यागू लोकधर्म दुगु मध्यय् बांलागु प्यंगूयात "इष्टारम्मण (चाहना यायेबहःगु आलम्बन धाइ;) बांमलाःगु प्यंगूयात "अनिष्टारम्मण = चाहना यायेबहःमजूगु आलम्बन)" धाइ ।

न्हापा न्हापायागु आपलं आपलं भव संसारय् भिंगुकर्म मभिंगुकर्म (कुशल

अकुशल) नितां याना वयापिं भ्रीपिं इपिं इष्टारम्मण अनिष्टारम्मण निगुलिंलिसे धात्थें नं ध्वःदुइका च्वनेमालीपिं जुयाच्वन । उकथं ध्वःदुइगु अवस्थाय् उगु इष्टारम्मण अनिष्टारम्मण लोकधर्म गोफय्यात वीर्य, बुद्धि, विवेक, सामर्थ्यद्वारा दक्वबिधित छ्यला प्रतिकारयाना सुरक्षा यायेगु लिसें निर्वाण घातपाखे लक्ष्य तया लालकया वनेमाः ।

उदाहरण–समुद्रयात काटे याना वनाच्वनीपिं क्याप्टेनतय् निंतिं न्ह्याबलें न्ह्याबलें शान्त स्वस्तिपूर्वक काटे याना वनेदइ धका आशातया च्वनेदइ मखु । बार बार हे सामन्य कथंया छाल, तीब्र बेगवानगु छाल, जहाजयात हे अन्तराय जुइके फूगु छालत सामना यायेमाली । उकथं सामना यायेमालीबले दक्षता दुपिं क्याप्टेनत थःथःपिनिगु वीर्य बुद्धि विवेक सामर्थ्यद्वारा इपिं छालतय्त प्रतिकार याना थःपिनिगु लक्ष्य घातपाखे थ्यंक वने फइगुथें तुं खः ।

कतत्ता नानाकम्मानं–इट्ठानिट्ठेपि आगते ।
योनिसो तित्थं सन्धाय–करेय्य नाविको यथा ॥

नानाकम्मानं = भिंगुकर्म मभिंगुकर्म थीथीयातः, **कतत्ता** = आपलं आपलं भवसंसारय् दिपाःमदयेक थिंतुथिक याना वयेधुंगु कारणं यानाः, **इट्ठानिट्ठे**=भिं मभिंगु निथी आरम्मणः, **आगतेपि**=कारण अनुरूप लुयावःसा नंः, **नाविको यथा**=समुद्र तरे याइम्ह क्याप्टेनथें तुंः, **योनिसो**=उचित व अनुकूलगु सही सलामतगु नीति अनुरूप प्रयोगय् वइगु वीर्य, प्रज्ञा, विवेकद्वाराः, **तित्थं**=दुःखमि चक्र ह्वाना ह्वाना छ्वःगु थुखे पाखेयागु घातं डेरा सरेयाना भय रहितगु निर्वाण प्रासाद पारीपाखेच्वंगु घातयातः, **सन्धाय**=चित्तक्रम तप्यंक बांलाक लक्ष्य स्वयाः, **तरेय्य**=लोकधर्म छाल गोफय्या कारणं दिपाः मदयेक कम्प मजूसे बुद्धि, विवेक प्रयोग याना द्रुतगतिं पार तरेयाना वनेमाल ।

थुगु रूपं च्यागू लोकधर्मया कारणं चित्तकम्प जुइगु मदु । दूरदर्शी जुया न्ह्यवः हे ब्यवस्था यायेगु बानि नं दु । थःम्हं व्यवस्था यानाथें प्रतिफल दइकथं वीर्य नं दुपिं व्यक्तिपिं शारीरिकदुःख, मानसिकदुःख दोमनस्सपाखें अलग्गजुया सुखानन्दपूर्वक पारमी कुशलतय्त परिश्रमयाना पूर्णजुइका मनू जुयागु सार जुइकेफुपिं जुइमाः ।

लोकधर्म ध्वःदुइगु स्वाभाविक खः,

थीथी कथं हे ध्वःदुइ तिनि ।

चित्त कम्प मजुइकथं, संरक्षण याये सयेकी न्हां !

उपायास

थ:थिति प्रतिस्था ऐश्वर्य सम्पत्ति आदि सम्पत्तित छगू मखु छगू विनाश जुइगु अवस्थाय् तीब्ररूपं उत्पन्न जुइगु दोषयात "**उपायास**" धाइ । सामान्य दोष लुयावइगु अवस्थाय् तँ पिहाँवइ, स्याये पाले मास्तिवइ, थुगु उपायास धयागु दोष लुयावइबले ला त:त:सकं मन पुनावइगु ख: । पुनावइगु चित्तया मियागु रापं नुगलय्च्वंगु हियात प्रभावित याइगुलिं नुगलय् च्वंगु हियापाखें छर्के जुया चिच्चाय् दनावइगु क्वा:गु हित नसाय् सरे जुया वना म्ह छम्हं पुनावया मूर्छाकया वनेय: । क्वा:गु ग्वारा थाना बना बना पछरे जू वनेय: ।

थ:थिति छम्ह सिना वनीगुली ख्व:स: पिज्वइगु परिदेव, त:त:सकं तीब्र जुया वइबले ख्वय् मफयावना मूछ्याँ कयावनेय: । उकथं मूछ्याँ कइगु उपायास दोषया स्वभाव हे जुल । उकिं उपायासं शोक परिदेवं स्वया नं अतिकं पुइ य: । शोकया पुइगु प्रक्रिया चिकँ दायेकेबले थलया दुने चिकँ ग्वाराग्वारा दायाच्वनीगुथें ख: । परिदेवयागु ख्व:स: पिनेपाखे दासि वइगु प्रक्रिया दा:गु चिकँ भयबिया दायावया दासिवइगुथें ख: । उपायासया दाहजुइगु प्रक्रिया ल्यं दक्व चिकँत सुनावना थल क्वयाच्वनीगुथें ख:।

उपायास जुइ य:पिं

थुगु उपायास नुगःक्वतुंके य:पिं, मेपिन्त विश्वासयाना ब:कया जुइपिंके अप्व:याना लुयावइगु ख: । प्राय:याना मय्जुपिंके लुयावयेय:गु जुयाच्वन । मय्जुपिनि चित्त अप्व:याना मिजंतय्गु चित्तति त:धं मजू । शारीरिकस्थिति नं कमजोरपिं जुयाच्वन । चित्तयात त:धं जुइकथं मरम्मत सम्हार यायेस:गु ज्ञानबुद्धि बुहुश्रुत नं मदु । कतपिन्त नं ब:कया जुइय:गु बानि दु, उकिं इमिगु जीवनय् शोक जुल धायेवं परिदेव नं जुयावइगु ख: ।

उगु शोक परिदेव तापतत्वं कमजोरगु रूपयात याउँक अ:पुक प्रभावित यायेफूगुजुया उपायासया रूपय् बृद्धिजुया गुलिचां मदुवं मूछ्याँ कयावनेय: । (मिजंत हे नं शरीर कमजोर जुयाच्वनीबले मानसिकदु:ख फये मफया च्वनीगु दृष्टान्त हे जुयाच्वन ।) अथे जुया आपालं मय्जुपिसं दु:ख ध्व:दुइबले दकसिबे न्हापां लुया वइगु शोक परिदेव मियातनि गुलि फत उलि याकनं शान्त जुइकथं शमन यायेल्व:जू । अथे जूसातिनि उपायास तक थाहाँ मवंसे आश्वस्त जुइदइगु अवसर चूलाना वइ । (शोक परिदेव शान्त शीतल

जुइकेगु कारणतयत क्यनावये धुन) थन तक्कयागु वचनक्रमद्वारा दोषलिसे सम्बन्धितजुया क्यनेबहःगु विषयत क्वचाल ।

ईर्ष्या

ख्वाःपाउँसे च्वनीगु नुगःमुइगु स्वभावत ईर्ष्या हे खः । उकिं **"ईर्ष्या त्वःपुइवं तःसकं नुगःमुइयः"** धका धयातःगु खः । कतपिं बांलाःगु, धन सम्पत्ति थूगु, शिक्षा सःगु, आचरण भिंगु आदि शुभ समाचारत कना क्यना जुल धायेवं नुगःमुइगु "न्यने मास्ति मवइगु" न्यने मास्ति मवइगु जक मखु; "भुलुखाति ला न्ह्याम्ह भ्रंगः नं बांलाः, थुजाम्ह खराचा ला भ्राः पतिकं दु" आदि धका म्हुतुसि च्वामुका, फस्वका, बागःमिखां स्वया धाये ल्हाये सइगु उपहास यायेसइगु ईर्ष्या स्वभाव जक खः । (गाँमयूच्वंपिसं उपहास याइबले ला "थुजोगु ताडयागु ख्वालचा ला न्ह्याथेंजाःगु ताडमाया क्वय् नं दयेका कायेफु" धका धायेगु चलन दु ।)

"थः स्वया तःजि (थाहाँ वंम्ह) जुइवं न्यने मयः । बिचाः चूलायेवं शत्रु जुइयः । ज्या ज्वः लायेवं नुगः मुइयः" धका धायेगु चलन दुगु अनुसारं थुगु ईर्ष्या ज्या ज्वः लाना थःस्वया तःजिम्हसिगुप्रति लुयावयेयः । न्याबंजाया लुँबंजाप्रति ईर्ष्या जुइ थाकुसा नं लुँ बंजा परस्परय्, न्या बंजा परस्परय्, भिक्षुसंघ परस्परय्, धर्मकथिक परस्परय्, अध्यापक भिक्षु परस्परय्, महास्थविर परस्परय्, दोषारोपण याना ईर्ष्या जुयावयाच्वने यः । वयागु थःगु कर्मशक्ति, ज्ञानशक्ति, वीर्यशक्तिया कारणं थःस्वया च्वजाया उन्नति प्रगति जुयाच्वंम्हसित दोष बिया उपहास खँ ल्हाना ईर्ष्या जुइगु कारणं उम्ह व्यक्तियात हानि नोक्सानि मजूसे थःगुप्रति जक प्रज्ञावान्पिनिपाखें निक्ति खंका च्वनेमालीगु मखुः, भवसंसारय् नं आःयागु वर्तमान अवस्था स्वया क्वह्यना वनेया निंतिं मभिंगु छथीकथंया स्वभावधर्म जुया धात्थें नं अलग्ग जुया लिचिलाच्वने बहःजू ।

पन्नायागु गुफा प्रति नुगःमूपिं फाँत

हिमालयपर्वतय् पन्नायागु गुफाय् दुने सिंह छम्ह बास यानाच्वन । उगु गुफाया लिक्कसं नं फाँत यक्व बासयानाच्वंगु जुल । इपिं फाँतयसं पन्नायागु गुफाया दुनेच्वंम्ह सिंहयात खनाच्वनीगु जुया न्ह्याबलें ग्याकाच्वनीगु, पन्नायागु गुफाया तेज प्रकाशयात समेतं दोष खंका च्वनीगु जुयाच्वन । छको इपिं फाँत दक्व मुना सल्लाहयाना म्हछम्हं भ्यातनालय् बुत्तुबुला उगु भ्यातनालं पन्नायागु

गुफायात (तेज प्रकाश बुलुका बीतः) घ्वास्या घ्वास्या याना च्वत्तुच्वला ब्यूबले पन्नायागु गुफाया तेज प्रकाशत बुलुसे च्वनामवंसे झंजक जंहाँ थिनावल । अथे हे थः स्वया च्वन्ह्याम्हसित स्वमफया दोष बिया खँ ल्हात धायेवं थःपिं जक अथे च्वने थथे च्वने मदया उच्चकोटी थ्यना च्वने धुंम्ह ला झंजक जहाँथिना वइगुजुयाच्वन ।

अत्तुक्कंसन परवम्भन

खँ ल्हाइबले थजु, आखःच्वये चि याइबले थजु, थःत थःम्हं थल्त्वना थल्त्वना (गुण प्रकाश याना) ल्हायेगु च्वयेगुयात **"अत्तुक्कंसन"** धाइ । (**अत्त**=थःतःथःम्हं+**उक्कंसन**=थल्त्वनेगु) कतपिन्त क्वन्ह्याका क्वन्ह्याका (दोष बिया) धायेगु च्वयेगुयात **"परवम्भन"** धाइ । (**पर**= कतपिन्त + **वम्भन** = क्वन्ह्याकेगु) । उकी मध्यय् **अत्तुक्कंसन** =थःगु गुणयात मज्जा तायेगु लोभ व तःधंछु तायेकेगु मानत लुया वयेयः । **परवम्भन** क्रियाय् ला नकतिनि क्यनाच्वनागु ईर्ष्या व चाहना मदुगु स्वयेमयःगु दोष स्वभाव लुयावयेयः ।

गुण प्रकाश यायेगु पहः

खँ ल्हायेबले च्वयेची यायेबले थःपिं सःस्यूम्ह थूम्ह जुयाच्वंगु, थःके धनसम्पत्ति यक्व दुगु, ततःधंपिं थःथितिपिं दुगु, बी.ए., एम.ए. पास जूगु, मेपिंलिसे प्रतिस्पर्धा यायेबले थःपिसं त्याका कायेफूगु, आःयागुघरि क्वतुंका च्वनेमाःसा नं न्हापा न्हापा लुँयागु कुसां कुइका वयेनंगु (भिक्षु जूसा भाग्यमानी जूगु, थःपिनि उपासक उपासिकापिं धनसम्पत्ति थूपिं जूगु, मान पदवी तःधंजूगु, थःपिं परीक्षाय् सफल जूगु, उपदेश बी सःगु, अध्यापन याकेसःगु, लुँ वहः दयावःगु आदि रूपं (खःगु थःजुइमा मखुगु थजुइमा) गुण प्रकाश यायेसइगु जुयाच्वन । थुकथं गुण प्रकाश यायेसःगुली बुद्धि विवेक कमपिनि प्रति छुं भति प्रभाव दइगु जूसा नं विचार बुद्धि गाःपिसं ला "थ्व मनू वँपहः वःम्हथें च्वं" धका निक्ति खनाच्वने यः । अथेजुया खँ ल्हायेबलय् च्वय्ची यायेबले गुण प्रकाश यायेगु धयागु **अत्तुक्कंसन** क्रियायात होश तया चीकाच्वने बहःजू ।

गुण प्रकाश याये बहःगु ई

गबलें गबलें गुण प्रकाश याये बहःगु तथ्यत नं दयाच्वने यःनि । इपिं तथ्यत ला थःगु गुणयात प्रकाश मयात धाःसा थःगु ज्यायात थजुइमाः, थःगु खँ थःगु उपदेशयात थजुइमाः, कतपिसं निक्ति खंकेफूगु अवस्था दुगु तथ्य

खः । उकथंयागु तथ्यत दइबले ला थःगु गुणयात उचितकथं उल्लेख याना क्यनेमाली । थःगु ज्या थःगु खँयात गौरब तयेके बी मास्तिवया गुण प्रकाश यायेगु ला अभिमान मखु । थःगु ज्या थःगु खँयात फैले जुइकथं प्रशंसा यायेसःगु व्यवस्था यायेसःगु बुद्धिपूर्णगु दक्षता हे जुल ।

क्वथुनेगु

कतपिन्त क्वथुनेयःगु परवम्भन क्रिया नं होशतये मसःपिनिगु च्वयेची याइगुली खँल्हा बल्हा याइगुली आपालं आपालं हे खने दयाच्वने यः । न्यनाच्वंपिं धाक्वसिनं निक्ति खंकिगुरूपं क्वन्ह्याना वनीकथं कतपिन्त क्वथुनेगु तःसकं मज्यू, मभिं । तर धात्थें दुष्टम्हसित आपालं मनूतय्सं थजु, थःलिसे घनिष्ट सम्बन्ध दुपिसं थजुः, तःधं तायेका च्वनीगुली नागरिकपिसं (थःलिसे सम्बन्धितपिसं) भ्रम जुइका च्वनेम्वाःक अवसर अनुसार क्वथुने ल्वःजू । तर उकथं आपलंसिनं तःधं तायेका च्वंम्हसित दोष क्यना क्वथुनेगु यायेबले साक्षी प्रमाण मन्त धाःसा थःत समेतं घनिष्ट सम्बन्ध दुपिसं दृष्टि द्वंकाच्वनेयः ।

न्यनेनंगु गुकथं धाःसा– विहार दाता व विहार दायिकापिसं थःपिनि भन्तेयात अरहन्तयात ति हे श्रद्धा तयाच्वंगु जुयाच्वन । छको दान उत्सब छगुली संघपिनिगु भ्वलय् थःपिनि भन्तेयात मखंम्ह विहार दातां "भन्ते मफुला छुथें" धका भाःपिया विहारय् स्वःवन । अबले भुतुलिं कुं पिहाँ वयाच्वंगु खना चिवाकया स्वःबले भन्ते थःथःम्हं खा ख्यँय् भुटे यानाच्वंगु खँबले चिमिसँ ब्वंब्वं दनावया मन सुखमदयेका विहार दायिकायात कंवल । विहार दायिका मांमं "जिमि विहार दाता मन ल्वाकबुकम्ह जुल" धका धन्दा जुया "जःलःखःलःपिं, थन भ्काये माल । जिमि विहार दाता छु जुइका वल नं मस्यू" धका चिल्लाय् दना हासेंलि विहार दाता तःसकं मछायेका वेँहिचाःगु तंम्हथें याना मूं वःपिन्त छु नं जूगु मदु धका धया छ्वत । अनं लिपा हानं कोठाय् द्यनेत वंबले हानं छको धया क्यंबले विहार दायिका न्हापाथें तुं हे चिल्लाय् दना हालेत्यंगु कारणं विहार दायिका मांयाके माफिफ्वना लिपा लिपा भन्ते नं खाख्यँय् काला नःगु धात्थेंगु खँ सुयागुं न्ह्योने नं धाये मछाल ।

थुकथं गुलिं गुलिं दोषतय्त धाये ल्हायेबले धाःम्ह ल्हाःम्हसित तुं वेँ भाःपिका च्वने मालीगु कारणं याना अवस्था व स्थिति स्वया धाये ल्वःसातिनि धाये ल्हायेगु यायेमाः । तर थःपिनि छेँजः आदि तःसकं घनिष्ट सम्बन्ध दुपिन्त ला (पत्याः मयाःसा थमयाः) दुष्टपिन्त तःधं तायेका च्वन धाःसा न्ह्यवः होश बिया तयेगु हे जक दूरदर्शिता दुम्ह जुइगु जुया धायेगु ल्हायेगुयाना तये ल्वःजू ।

मात्सर्य

नुगःस्याइगु स्वभाव मात्सर्य खः । थौंकन्हे दान बीमछाः, बीबाय् यायेमछाःम्हसित मात्सर्य दुम्ह धका धाइ । मात्सर्य ला बी मंमदु, दान याये मंमदुगुथें जाःगु क्रिया मखु । मेपिन्त दइकथं याये मंमदइगु व भाव जक खः । उकिं बीमंमदइगु दानयाये मंमदइगु क्रियात थःगु सम्पत्तिप्रति प्यपुनिगु लोभ स्वभाव जक खः । थःगु सम्पत्तियात थजु, मेमेगु चीजवस्तुयात थजु, गुणयात थजु कतपिन्त दयेके बी मास्ति मवइगु स्वभाव जक नुगःस्याइगु मात्सर्य स्वभाव धका सीकी । थुगु मात्सर्य उगु उगु ग्रन्थय् न्याथी क्यनातःगु दु ।

१. **आवास मच्छरिय** (मात्सर्य)=थःगु थाय् बाय् बिहार सयनासनप्रति नुगःस्याइगु ....आपालं संघलिसे सम्बन्धितगु विहार सयनासन थःत दइगु अवस्थाय् उगु विहारय् मेपिं संघपिं वयेकेबी मास्तिमवइगुथें जाःगु खः । तर मज्यूपिं मभिंपिं दुष्टपिं भिक्षुपिन्त वयेकेबी मास्तिमवइगु मात्सर्य मखु । थुगु आवासमात्सर्य दुम्ह व्यक्ति सिनावनीबले उगु विहारय् छैँ प्रेत जूवयाच्वनेयः । अर्थात् नँयाछैँ नर्कय् दुःख भोगयाना च्वनेमालेयः ।

२. **कुल मच्छरिय** (मार्त्सय) = थःपिनि थःथितिपिं व उपासक उपासिकापिनि प्रति नुगः स्याइगु ....थःपिनि थःथितिपिंथाय् थजु उपासक उपासिकापिंथाय् थजु, मेपिं संघपिं वयेकेबी मास्तिमवइगु, सम्बन्ध तयेकेबी मास्तिमवइगु खः । तर श्रद्धाधर्मयात स्यंका बीपिं मज्यूपिं मभिंपिं दुष्टपिं भिक्षुपिंलिसे सम्बन्ध तयेकेबी मास्तिमवइगु **मच्छरिय** (मात्सर्य) मखु । थुगु कुलमच्छरिय दुम्ह व्यक्तिं थःपिनि उपासक उपासिकापिंलिसे मेपिसं सम्बन्ध तयाच्वंगु स्वयाच्वने मालिबले प्वाथय् दुने पुनावया हि ल्ह्वयेयः । दिशा जुइका च्वनेयः । आतापति टुक्रा टुक्रा जुइका च्वनेयः । अथवा लिपायागु जन्मय् लाभ मदयेका च्वनेयः ।

३. **लाभमच्छरिय** (मात्सर्य)=लाभप्रति नुगः स्याइगु....कतपिन्त चीजवस्तु लाभ जुइकेबी मास्तिमवइगु खः । तर प्राप्तजूगु लाभयात अधार्मिकपूर्वक प्रयोगयाइपिं भिक्षुपिन्त लाभ जुइकेबी मास्तिमवयेकुसे धार्मिकपूर्वक प्रयोगयाइपिं भिक्षुपिन्त लाभ जुइकेबी मास्तिवइगु लाभमच्छरिय मखु । थुगु लाभमच्छरिय दुम्ह व्यक्तिं मलमूत्र-नर्कय् दुःख कष्ट सिया ध्वगीगु मलमूत्र नये मालाच्वनेयः । (लाभमच्छरियया कारणं दण्ड भोगे यायेमाःम्ह लोसक तिष्यया कथावस्तुयात कर्मद्यालय् क्यनेतिनि)

४. **वण्णमच्छरिय** (वर्ण मात्सर्य)= शारीरिक रूपवर्ण यशकीर्ति निथिलय् नं नुगः स्याइगु ... थःस्वया रूपवर्ण बांलाइगुयात नुगःस्याइगु, थःस्वया यशकीर्ति च्वन्ह्याइगु खना नुगःस्याइगु वण्णमच्छरिय हे खः । थुगु वण्णमच्छरिय दुम्ह व्यक्ति भवसंसारय् वर्णरूप बांमलाःम्ह जुइयः । यशकीर्ति नं हीनम्ह जुइयः ।

५. **धम्ममच्छरिय** (धर्म मात्सर्य)= थःपिं सःस्यूगु धर्म (शिल्प विद्या) तयृत नुगः स्याइगु....धम्ममच्छरिय दुम्ह व्यक्ति थःपिं सःस्यूगु शिल्पविद्या कला वाकशक्ति शीपत कतःपिं सया सिया वइ धका ग्याइगुलिं न्यने कने यावइबले बांलाक कना क्यनाबी मास्तिमवइगु, सारेयाना तःगु विद्यायात क्यने मास्तिमवइगु, अध्यापन याकीगु अवस्थाय् नं थःपिंथें नं सयासिया वइ धका ग्याना दक्वदिक्वं स्यने कने यानाबी मास्तिमवयेयः । तर ग्रन्थ साहित्य सयासिया वये धुंका उकियात अधार्मिकपूर्वक प्रयोगयाना जुइयपिं बुद्धशासनयात स्यंकीपिं व्यक्तिपिन्त कनेकिने यानामबीगु **मच्छरिय** (मात्सर्य) मखु । थुगु धम्ममच्छरिय दुम्ह व्यक्ति जन्म जूजूगु भवय् लाता पाकः ग्वाज्य जूवनेयः । क्वाःगु खरानि नर्कय् दुःख स्यू वने मालेयः ।

बिचाःयाये बहःगु खँ

ग्रन्थय् वयाच्वंगु मच्छरिय न्यागूयात बिचाः यायेबले मेपिसं दान बीकातिनि नये त्वने जुइ च्वनेमाःपिं भिक्षुपिंके, शीलवतीपिंके लुयावइगु सम्भावना अप्वः दयाच्वनेयः । थौँ कन्हेयागु दृष्टान्तकथं इपिं व्यक्तिपिंके थ्व मच्छरिय ब्वंब्वं दनाच्वंगु दु । आपालं मनूतय्के नं थःपिनि स्वया बांबांलाःगु छेँ बुँत दइ धका ग्याइगु, थःपिंके स्वया धन सम्पत्ति यक्व दया उद्योग ब्यापार बांलाइ धका ग्याइगु, थःपिंके स्वया थःथिति ज्ञातिबन्धुपिं आपाः दइ धका ग्याइगु, थःपिं स्वया बांलाइ धका ग्याइगु, थःपिं स्वया यशकीर्ति च्वजाइ धका ग्याइगु, थःपिं स्वया सःस्यूपिं जुइ धका ग्याइगु, आदि स्वभावत दयाच्वनेयः । इपिं स्वभावत मच्छरिय हे खः । उकथं मच्छरिय जुइगुपाखें इपिं व्यक्तिपिंके परिहानी मजूसे थःके जक दुष्टचित्त दुगु विषय प्रकटजुया वइगुजुया थुगु मच्छरिययात वासना सहित हा नापं ल्यहेँदना वइकथं प्रयत्नयाना लिनाछ्वये बहःजू ।

कुक्कुच्च

हानं छको सन्ताप जुइगु स्वभाव कुक्कुच्च (कौकृत्य) खः । उकिं "**कुक्कुच्च ला, हानं छको तीव्र दाह**" धका धया तःगु खः । विस्तार याये-थुगु

कुक्कुच्चया पश्चाताप जुइगु, अकुशल याये धुंका तिनि "याये लाःगु तःसकं द्वन बा" धका व कुशल याये मखना "याये मलाःगु तःसकं द्वन बा" धका पश्चाताप जुइगुकथं निथी दु ।

पश्चाताप जुइगु प्रक्रिया

"दु-स-न-सो" धका यक्वसिनं धया ल्हाना जुइपिं महाजनपुत्र प्यम्हसिनं मनुष्यजन्मय् कुशलकर्म याये निंतिं प्रशस्तरूपं धनसम्पत्ति दयेक दयेकं कुशलकर्म यायेगुया पलेसा मिथ्याचार कामक्रिया अकुशलयात द्वंक द्वंक याना वयेनंगु जुयाच्वन । अनं लिपा लोहकुम्भीनर्कय् पतन जुया ख्वीद्वःदँ लिपा तिनि खने दयेक वया......

"जिमिसं प्रशस्त धनसम्पत्ति दुगु मनुष्यजन्मय् आधार भरोसा कया लिधंसा काये बहःगु कुशलकर्मतय्त याये मलासे द्वंक द्वंक जीवन हनावया खनि का" ...धका धाये मास्ति वःगु खँतय्त पूवंक धाये मफुसे "द" धका धयागु शब्दयात तिसलं धया दबेजुया तुं वन । थुम्ह ब्यक्तियाके कुशलकर्म यानावयेमलाःगु जुया पश्चाताप जूगु कुक्कुच्च उत्पन्न जुल । मेम्ह छम्हसिनं नं....

"जिमिसं भोगे यानाच्वनागु नर्कया दुःख अन्त जुइ मखुत । मनुष्यजीवन दुबले जिमिसं मभिंगु ज्या यानावयेलाये धुंकल का".... धका मुख्य धाये मास्तिवःगु खँ क्वचायेक धाये मफुसे "न" धका विशब्दं चिच्चेयाना दबेजुया वंगुजुल । थुम्ह व्यक्तियाके अकुशलयात यायेलाःगु जुया पश्चाताप जूगु खः । ...थुगु पश्चाताप जुइगु हानं छको दोहरय् याना सन्ताप जुइगु **दु.स.न.सो**-तथें लिपायागु जन्मय् जक लुयावइगु मखुनि । वर्तमान जीवनय् नं उकथं सन्ताप जुइका च्वनेमालेयः । तःतःसकं सन्ताप जुया वइबले मनय् दुने जक मखु चःति हे पिज्वयेक स्कन्ध शरीर समेतं सन्तप्त जुयावयेयः ।

पश्चाताप काये मल्वः

अकुशल याये धुंकातिनि हानं छको ताप कयाच्वनेगु कारणं यायेधुंगु अकुशलत तना वनीमखु, न्हूगु कुक्कुच्च समेतं बृद्धिजुया वयेयःनि । उकिं हानं छको ताप कया मच्वंसे यायेधुंगु अकुशलतय्सं भविष्यय् फल बीगु अवसर मदइकथं उजोगु अकुशल हानं दोहरय् मजुइकेया निंतिं स्मृतितया विरत जुयाच्वनेमाः । उकथं बिते जुया पुला वने धुंकूगु अकुशलथें जाःगु "जिके भविष्यय् उत्पन्न जुइके मखु" धका क्वातुक ध्यान बिया अधिष्ठान याना

संयमयाइम्ह व्यक्तियाके याये धुंगु अकुशलं (तःसकं तःधं मजूसां फल मब्यूसे हे तनावनेयःगु बिषययात (महावग्ग संयुक्तय्) कना बिज्याःगु दु ।

ई दुबले उद्योग या

बाल अवस्था प्रज्ञा, धन व कुशल थुपिं स्वथीयात थःके बुद्धिदुगु अनुसार इच्छादुगु अनुसार मालेमाःगु अवस्था, मालेया निंतिं अवसर दुगु अवस्था खः । "वा मवयेका तिनि बुँ पालेगु" यात धाःसा दुगु फल म्हो जुइगु जक मखु बिल्कुल हे मदुसे नं च्वनेफु । अथे नं ई पुलावने धुंका तिनि होशदया वःगु जूसां नं "कुशलकर्म यानावये मलाःगु द्रन का"धका पश्चाताप जुइके मल्वः । ई बितेजुइ धुंका तिनि होश दयावःगु बिल्कुल होश मदयाच्वंपिं आपालं मनूत स्वया गुलिखे गुलिखे जाःनि ।

तम्बदाठिक नां दुम्ह बुढां उमेर दुबले मृत्युदण्ड फयेमाःपिन्त स्यायेगु ज्यायाना जुजुयागु ज्याखँ भालाकया वल । बांलाक स्याये मफुम्ह बुढा जुइकातिनि मनू स्यायेगु पदं राजिनामा बियावल । सी त्यःगु ई थ्यंकः वःबले आयुष्मान सारिपुत्रलिसे ध्वःदुया उपदेश न्यंबले "वं यानावःगु अपराध व आःयागु उपदेश" तःसकं तःसकं पानाच्वंगु कारणं उपदेशय् दिलचस्पी दयेकेमफया च्वंच्वंन ।

अबले आयुष्मान सारिपुत्रं सिया बिज्याना "उपासक, छं स्याये मास्तिवया स्यानागु ला ? जीवन हनेया निंतिं छले यानां छले याये मजीक जुजुं नं अन्हेयाःगु जुया स्यानागु ला ?" धका न्यना बिज्याःबले "भन्ते, जिं स्याये मास्तिवया मखु, जुजुं अन्हेयाःगु जुया स्याये माःगु खः । थुकथं पर्यायद्वारा चाःहीका न्यना बिज्याये धुंका हाकनं उपदेश कना बिज्याःगु अवस्थाय् "जिके अपराध दु ख्वाःमवः खनि" धका मन याउँसे च्वनावया उपदेशयात ध्यानतया उपदेश न्यन्यं "चूल श्रोतापन्न" (चिधिकम्ह श्रोतापन्न अथवा नकलिम्ह श्रोतापन्न) जुया गुलिचां मदुवं सिनावना देवलोकय् थ्यंकवने दत ।

टिप्पणी

उम्ह बुढायाके प्राणातिपात अपराध आपालं दयाच्वंगु ला धात्थें खः, तर उगु अपराधया निंतिं कुक्कुच्च लुयामवइकथं पर्याय न्ह्यचीका न्यना बिज्याःबले कुक्कुच्च शान्त जुयावन । कुक्कुच्च शान्त जुयावने धुंका तिनि धर्मय् ध्यान ब्यूगु कुशलया कारणं देवलोकय् थ्यंकवने दत । अथेजुया यःम्ह हे थजू, यानावये धुंगु अकुशलया लागी नं ताप यानाच्वने मज्यू, कुशलयात यानावये मखना नं पश्चाताप जुइका मच्वंसे क्यनावये धुंगु विधिद्वारा न्हूगु अकुशल लुयामवइकथं

जक उद्योग याना, होश दयावःगु अवस्थानिसें जक कुशलकर्मयात उद्योग याना यंकेबहःजू ।

थिनमिद्धतय्‌गु विषय

शरीर व मन नितां क्रियाशील जुइगु मदुसे भुगुलुं भुगुलुं च्वनीगुयात "थीन" धका व गुजुहुँ गुजुहुँ च्वनीगुयात "मिद्ध" धका धाइ । उकिं "**भुगुलुं थीन गुजुहुँ मिद्ध**" धका धयातल । थुपिं चैतसिक निगू नापनापं लुयावइगु स्वभाव दु । थुपिं निगू लुयावइबले उद्योग वीर्य रहितजुया अलसिचाःम्हथें जुयाच्वनीगु खः । सम्बन्धितगु ज्या-खँय्‌ दृढता मदुसे लिलिचिला च्वनीगु खः । थुपिं निगू लुयावइगु पहः न्ह्यो वइथें च्वनीबले, धर्म उपदेश न्यं न्यं न्ह्यलंब्वाइबले प्रकट जू ।

न्ह्यो वयेके मास्तिवक्व पतिकं थिनमिद्ध मखु । गुलिं गुलिं न्ह्योवयेके मास्तिवइगु ज्यां धपित जुइगुपाखें म्ह न्यलीगु कारणं लुयावइगु खः । उजोगु न्ह्योवयेके मास्तिवइगु ला अरहन्तपिंके नं लुयावः । निभालं कया गलय्‌ जुयावनीगु सिमात नं कय्‌कय्‌ कुना चाःचाःतुला न्ह्योवयेके मास्तिवःगुथें जुयाच्वनीगु खः । उकिं ह्योवयेके मास्तिवक्व पतिकं थिनमिद्ध मखु । उगु उगु ज्या-खँय्‌ चित्त चैतसिकत तीब्र व प्रबल मजूसे कय्‌कय्‌ कुना च्वनीगु भुगुलुं भुगुलुं च्वनीगु गुजुहुँ गुजुहुँ च्वनीगुयात जक थिनमिद्ध धका सीकी । थौंकन्हे नं ज्या-खँय्‌ अलसिचाया भुगुलुं भागुलुं च्वनाच्वंम्हसित "गुलिजक थिनमिद्ध अप्वःम्ह मनू" धका धायेगु यानाच्वंगु दु ।

विचिकिच्छा

बुद्ध आदिलय्‌ शंकाजुइगु स्वभाव विचिकित्सा खः । उकिं "**बुद्ध आदी, शंका जुइवं, विचिकित्सा**" धका धयातल । "शंका" धयागु विल्कुल विश्वास मयायेगुथें जाःगु नं मखु, निर्धक्करूपं विश्वास मयाःसे "बच्छि विश्वास मदु बच्छि विश्वास दु" धाःथें जुयाच्वनीगु खः । उगु विचिकित्साया शंका जुइगु क्रियात ला-

१) सम्पूर्णयात दक्वं स्यूम्ह बुद्ध धयाम्ह धात्थें खइला ?

२) उगु धर्म अनुसारं आचरण यात धाःसा देवलोक, निर्वाण प्राप्तयाये फइ धयागु धात्थें खइगु खःला?

३) (बांलाक आचरण याइपिं संघपिन्त स्वया) बांलाक आचरणयाःपिं संघपिं धात्थें खइगु खःला ?

४) भ्हीसं चिन्तन मनन व आचरण याना संरक्षण याना च्वनागु शील शिक्षापदत फल दइगु खइगु खःला ?

५) जिपिं न्हापा न्हापायागु जन्मय् जन्म कयावये धुंपिं खइगु खःला? (थुगु जन्मय् तिनि परमेश्वरं श्रृष्टि याःगुलिं उत्पन्न जूपिं जकं जुल ला ?)

६) भविष्यय् थ्यंकवनेया निंतिं जन्म जुइगु दनि धाःगु खइगु खः ला ?(थुगु जन्मय् सिनावन धायेवं) सिद्ध जुयावनिगु जकं जुयाच्वन ला?)

७) याना तक्व भिंगु मभिंगु ज्या कुशलकर्म अकुशलकर्मया रूपय् स्कन्धक्रमय् शक्ति ल्यना च्वनीतिनि धाःगु जुइफइगु खँ खः ला? (कर्मयात विश्वास मयाइगु पहः)

८) उगु कर्मया प्रतिफलत प्राप्त जुइतिनि धाःगु खइगु खःला ? (कर्मया फलयात विश्वास मयाइगु पहः)

९) अविद्याया कारणं संस्कार उत्पन्नजुइगु आदि कारण फलत स्वापुदइगु पहः धात्थें खइगु खःला (प्रतीत्य समुत्पादयात विश्वास मयाइगु पहः) थुकथं बुद्ध आदिलय् विश्वास मयाइगुयात जक विचिकित्सा धका सीकी । थुगु विचिकित्सायात “संशय जुइगु” धका नं धायेगु याः ।

नक्कली विचिकित्सा

खँपुयागु अभिप्राययात थजु, छुं छ्गू खँ, ज्याखँयात थजु, यात्राय् वनेबले लँयात थजु “खइगु खःला, यानां जीला” आदि द्वन्द संशयत जुयाच्वने यः । अरहन्तपिसं तकं विनयसम्बन्धी विषयय् “थ्व ज्या आपत्तिं अलग्गगु खइला ?” धका शंकाजुइका च्वना बिज्याये यः । थुगु द्वन्दसंशय ला विचिकित्सा मखु । गुलिं गुलिं विषय चिन्तन मनन यायेसःगु ज्ञान, गुलिं विषय खालि तर्कना मात्रगु वितर्क स्वभाव जक खः। निश्चितरूपं विश्वास यायेबहःगु बुद्ध आदियात विश्वासमयाः, शंका जुयाच्वनीगुली जक धात्थेंगु विचिकित्सा खः। थुकथं विचिकित्सा लुयावइबले प्रज्ञावान्पिंके न्यने कनेगु यायेमाः । अले तिनि विचिकित्सां अलग जुया तापाना बुद्ध आदिलय् विश्वासयाइगु श्रद्धाधर्म लुयावयेफइ ।

निगमन

थ्व क्यनावये धुंगु वचनक्रम अनुसारं चित्तयात मभिनिकथं चक्रचाःहिके सःगु, जालभ्केल यायेसःगु अकुशल चैतसिकत क्वचाःगु जुया निगमन खँ प्रकट यायेत्यना । क्यनावये धुंगु अकुशलत थ्व थ्व व व न्ह्याम्हसिगु सन्तानय् खंके लुइकेफइगु चैतसिकत खः । सम्पूर्ण विषय इपिं मभिंगु धर्मत जथाभावी रूपं उत्पन्न जुयाच्वंगु कारणं याना विभिन्न प्रकारयागु दुःखत न्हिथं धयाथें सामनायाना न्यनान्यिना च्वनेमालाच्वंगु खः ।

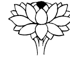
थुकथं मभिंगु दुष्टगु चित्त लुयावइकथं चक्र चाःहिकेसःगु जालसाल यायेसःगु अकुशलधर्म पुचःतय्‌त स्पष्टरूपं खुलस्तयाना आपाःसिनं ध्वाथुइकथं क्वात्तुक उद्योगयाना रचनायाना च्वयागु थुगु कुशलकर्मया कारणं जिके अकुशलधर्म कमजुइफक्व कम् जुयावनेमाः । जि लिसे सम्बन्ध दुपिं तःधि चीधिपिं सकलें सकलें नं भिंगु चित्तदुपिं हे जक जुयाच्वनेमाः । थुगु ग्रन्थयात स्वये ब्वने याइपिं आपालं मनूत नं भिंगु चित्त दुपिं जुयाच्वनेमाः ।

स्मरणिकाः–

अकुशल जाति, मभिंगु कुचित्तयात, क्वाक्वातुक उद्योग याना,
च्वयागु सामर्थ्यया कारणं, आपालं जनसमूह,
कुचित्त हिला वना, सुचित्तदुपिं जुयेमाः ।
जिगु हिसाबं ला, तःधं चीधंगु भवय्, जन्म जुक्व पतिकं,
फोहरगु पाप, जंगली अपराधत, फुना तना ब्वयेका,
भिंगु चित्त ल्यना, थःलिसे स्वापुदुपिं, तःधिचीधि दक्वं नं,
थःथें तुं जुया, भिंगु चित्तं ध्वःदुइगु, निर्वाण नगरस,
तःतःप्यंक, थ्यंकवने दयेमाः ।

चित्तयात मभिनिकथं चक्र चाःहिकिगु चालबाजी म्हितिगु

अकुशल चैतसिक क्वचाल ॥

स्वंगूगु द्याः

(थुगु खण्डय् भिंगु चैतसिकत दुथ्याः)

चित्तयात चक्र चाःहीका बांलाक हीका यंकीगु चैतसिकत

१) श्रद्धा	८) मैत्री
२) स्मृति	९) करूणा
३) हिरी (ह्री)	१०) मुदिता
४) ओत्तप्प (अत्रपा)	११) उपेक्षा
५) अलोभ	१२) सम्यक्‌वचन
६) अदोष	१३) सम्यक्‌कर्मान्त
७) अमोह	१४) सम्यक्‌आजीविका

स्मरणिकाः-

भिंगु आलम्बन, थीथी दुगुली, पत्याःयायेगु पहः, श्रद्धाधातु खः ।
लुमंकीगु स्मृति, दुश्चरित्रय् लज्जा हिरी, थारान्हुइगु अत्रपा,
इच्छा मजुइगु अलोभ, अनं मेगु, कडा मजुइगु अदोष,
प्रज्ञाज्ञान अमोह जुल ।
यइगु मैत्री बृद्धि याना, दया तइगु करूणा,
लय्‌ताइगु मुदिता, स्वइगु समतां उपेक्षा खः ।
स्वंगू सम्यक्‌वचन-कर्म-आजीव, लिचिलिगु कारण,
मयइपुगु काय वचीह सुचित्त लुइकीगु चैतसिकत जुल ।

श्रद्धा

विश्वास यायेगु स्वभाव श्रद्धा खः। विश्वास याये सःलिसे "**पत्याः यायेगु पहः श्रद्धाधातु खः ।**" धका धया तल । बर्मेली भाषं "**यउँ-ची**" धयागुली "**यउँ**" या निंतिं अभिप्राय छगू, "**ची**" या निंतिं अभिप्राय छगू धका निथी छुटे याना सीकेमाः ।

यउँ=विश्वास यायेगु पहः

दृष्टि धयागु कर्म मदु, कर्मया भिंगु फलत मभिंगु फलत मदु, न्हापायागु समयय् थःपिं जन्म कया वयागु पुलांगु भव धका मदु । थुगु भवय् सिनावन धायेवं हानं छको उत्पन्न जुइगु न्हूगुभव नं मदु, थुगु भव उगु भव धर्मधाक्वयात सीकेफूम्ह मनुष्य बुद्ध मदु, धर्म मदु, संघ मदु इत्यादिकथं धारणा द्वनीगु खः।

उगु कर्म आदियात बिल्कुल विश्वास मया:। विचिकित्सा ला विश्वास मयाइगु बच्छि विश्वास याइगु बच्छि थुगुरूपं द्वन्दसंशय जुयाच्वनीगु खः। थुगु श्रद्धा ला "कर्म, कर्मया फल आदि विषयवस्तु समूहयात निश्चितरूपं दु" धका विश्वास याइगु खः। थुगु विश्वास याइगु श्रद्धायात "**सध्दाधिमोक्ख**= विश्वास यायेगु कथं निर्णय यायेगु स्वभाव" धका नं उगु उगु ग्रन्थय् धयातल । थुकथं धात्थें दुगु विषयवस्तुइ विश्वास यायेगु जक सहीश्रद्धा कुशल खः धका सीकी ।

ची=यचुसे च्वनीगु पहः

परित्यागयाना दानप्रदान यानाच्वनेगु इलय्, शीलसमादान याना कर्मस्थान भाविता यानाच्वनेगु इलय्, उगु उगु कुशलसम्बन्धी ज्याखँतय्त यानाच्वनेगु इलय्, चित्तय् यचुसे निर्मलगु श्रद्धाधर्म लुयावयाच्वनीगु खः । बुलुसेच्वंगु लःथलय् माणिकरत्न तया बीबले फोहरगु धूधाःत क्वसिनावना लः यचुसे निर्मल जुयावइथें चित्तय् माणिकरत्न समानगु श्रद्धा लुयावइगु इलय् विचिकित्सा आदि बुलुसेच्वंगु क्लेश फोहोरगु चिलावना चित्त यचुसे निर्मल जुयावइगु खः । उकथं चित्तयात यचुसे निर्मल जुइकेफूगु स्वभाव थुगु श्रद्धा हे खः ।

उकिं गुलिं गुलिं पशुतय्के व चिचीधिकःपिं मचामिचा आदितय्के कर्म, कर्म व फल आदियात ध्वामथुया विश्वासयायेगु श्रद्धा लुयावये थाकुसां तःधिपिनिगु नक्कलयाना बुद्ध व संघयात वन्दना प्रणाम यानाच्वनीगु इलय्, मेपिन्त दानप्रदान यानाच्वनीगु इलय्, मेपिन्त उपकारयायेगु ज्या वहन यानाच्वनीगु इलय्, चित्तयात यचुसे निर्मल जुइकेफूगु प्रशन्नश्रद्धा उत्पन्न जुइफु । मिथ्याधारणा दुपिंके अस्पतालया निंतिं, वृद्धाश्रमया निंतिं, कुष्टरोगी आश्रमया निंतिं, मां-बौ मदुपिनिगु बालआश्रमया निंतिं, बांलाःगु विद्यालयया निंतिं त्यागयाना दानप्रदान याइगुली धात्थेंगु प्रशन्नश्रद्धाकुशल लुयावइगु जुयाच्वन ।

(थुगु धात्थेंगु श्रद्धा दुम्ह व्यक्तियागु क्रियाकलापतय्त भ्कं अप्वः ध्वाथुइकेया निंतिं चरित्र द्यालय् वइतिनिगु श्रद्धाचरित्रया विषययात हाकनं स्वयेमानी)

नक्कली श्रद्धा

थ्व क्यनावयेधुंगु तथ्यतय्त ख्यालतया विचाःयात धाःसा धात्थेंगु श्रद्धाधर्म धयागु निर्दोषजुया शुद्ध विशुद्धरूपं विश्वासयायेगु सत्यगु विषयतय्त पत्याःयायेगु

स्वभाव खः धका ध्वाथुइकेफइ । भगवान बुद्धं रश्मि पिज्वयेका बिमज्याःसां "रश्मि पिज्वयेका बिज्यात" धका भगवानयात बःकया नये त्वनेयानाच्वंपिसं मखुगु खँ ल्हाःगुयात पत्याःयायेगु, धात्थेंगु अस्तिधातु मखुगुयात धात्थेंगु अस्तिधातु धका धाःगुयात पत्याःयायेगु, मिथ्याधारणा दुपिनि थःथःपिनि दृष्टि व वादयात पत्याःयायेगु आदि द्वंक द्वंक विश्वासयायेगु धात्थेंगु श्रद्धा मखुः, सिधा सादा निर्बुद्धि प्रज्ञाज्ञान रहितगु मोह अकुशल जक जुल । अनं मेगु-खँ ल्हायेसः, सः बांला, रूपलावण्य बांला, उपकार यानाजुइगु बांला, भिंभिंगु जडिबुटि आदि बांबांलाःगु दुम्ह ऋषि श्रमणयात "तःसकं श्रद्धा तयाच्वना" धका धया जुइपिं मय्जुपिं व गुलिं गुलिं भाजुपिसं श्रद्धातया जुइगु नं धात्थेंगु श्रद्धा जुइफइमखु । तृष्णा प्रेमं अलग मजूगु मोह हे खः। उजोगुकथंया नक्कलीयात उगु उगु ग्रन्थय् "**मुद्धप्पसन्न**" धका धाइ । (**मुद्ध**=मूर्खतां युक्तगु+**पसन्न**=प्रशन्न तायेगु)

होश

थौंकन्हेयागु युग जालसाजि व थकेयायेगु अप्वःजुयाच्वंगु युग खः । अन्य धर्मावलम्बीतय्के अचम्भ अचम्भगु धर्मत यक्व यक्व दयाच्वंगु जक मखुः, बुद्धधर्मावलम्बी धाःपिनि दुने नं अचम्भ अचम्भगु धर्म अचम्भ अचम्भगु कर्मस्थान अचम्भ अचम्भगु जडिबुटितद्वारा थीथीकथं जाल साजयाना क्यनावये धुंपिं मुद्धप्पसन्न जुयाच्वंपिं सिद्धासादापिन्त छलछाम याना ह्येकाच्वंगु दु । उजोपिं व्यक्तिपिन्त दानप्रदान यायेगुली धात्थेंगु श्रद्धां बीगुमखु । तृष्णा प्रेमं बीगु, मूर्खता पूर्णरूपं बीगु जक आपाः जुइ । उजोपिं अचम्भ अचम्भगु बुद्धि छ्यला जुइपिन्त प्रज्ञावान् व्यक्तिपिसं "च्यूता कायेत्यःपिं मखु" धका मतीतया च्वनीगुलिं याना इपिं अचम्भ अचम्भगु कुबुद्धिवालात न्ह्योने न्ह्योने लानाच्वने धुंकल । चाहे द्वनेमाः, चाहे सही जुइमाः, धर्मसम्बन्धी क्षेत्रय् मय्जुपिसं जक नेतृत्व कयाच्वंगु दु । उकिं यगु हे ज्याखँ थःजु, पत्याःयाये ल्वःजू मजू तुलना याना स्वयेसयेकेया निंतिं धार्मिक क्षेत्रलिसे स्वानाच्वंगु ज्ञानबुद्धि विवेकयात आः दयाच्वंगु स्थिति स्वया उन्नति प्रगति जुइकेयानिंतिं मय्जुपिसंनिसें शुरुयाना) तःसकं तःसकं उद्योग प्रयत्न याये ल्वःजूनि ।

श्रद्धा व प्रेम ल्वाकःबुकः पहः

थौंकन्हे गुलिं गुलिं सत्पुरुषपिंके श्रद्धा व प्रेम ल्वाकःबुकः जुयाच्वंगु नं स्वये खने दु । जुइ च्वनेगु खँल्हा बल्हा यानाजुइगु अववाद अनुशासन बांलाःम्ह व्यक्तिप्रति, जुइ च्वनीगु व खँल्हा बल्हा यानाजुइगु सन्दर्भय् प्रशन्नता, श्रद्धाधर्म

लुयावः । थःत उपदेश अनुशासन याःगुया लागी घनिष्टपिं थःथितिपिंथें स्नेह दु । थुकथं जुइगुली प्रशन्न तायेगु स्वभाव श्रद्धा, स्नेह जुइगु स्वभाव ला प्रेम खः । भगवान् बुद्धयात श्रद्धातया जूम्ह वक्कलि हे नं भगवान बुद्धयात स्नेहतया प्रसन्न तायाच्वंगु खः । छन्न अमात्य धका आपाःसिनं सियाच्वंम्ह मचाबलेनिसें नोकर जुयाच्वंम्ह छन्न स्थविरं नं बुद्धप्रति मालिकया रूपय् स्नेह तया ययेकाच्वंगु जुल ।

उकथं जुयाच्वंगुली श्रद्धा स्वभाव धात्थेंगु कुशल जुयाच्वंसां नं संयोजन प्रेम ला अकुशल जक खः। उगु संयोजनया निंतिं "व्यक्तिलिसे हेमखेम दया धर्म यःतायेका" बुद्धि विवेकपूर्वक कुशलपारमी बृद्धि जुयावन धाःसा **अकुसलो धम्मो** = अकुशल धर्म, **कुसलस्स धम्मस्स**= कुशल धर्मयात, **उपनिस्सयपच्चयेन**=पकतूपनिश्रय धयागु छता प्रकारया पट्ठान प्रत्ययद्वारा, **पच्चयो** = उपकार यायेफूगु जुल; धयागु पट्ठान पालि अनुरूप अकुशल, आपालं कुशलयात उपकार यायेनिंतिं भिंगु कारण हे जुल । उकथं भिं जुइगुकथं नं गुरु आचार्य जुयाच्वंम्हसिनं शुद्धगु चेतनाद्वारा कने क्यनेगु उपदेश बीगुयाना शिष्य जुया च्वंम्हसिनं नं कंगु क्यंगु धाक्वयात धारण पालन याःसातिनि लाभ दइ ।

स्मृति

स्मरण जुइगु, लुमंसि वइगु स्वभाव स्मृति धर्म खः । उकिं "**लुमंकिगु स्मृति**" धका धयातल । थ्व स्मरण जुइगु लुमंसि वइगु यक्व यक्व दु । न्हापा न्हापा भिंगु कुशलकर्म छगू मखु छगू यानावया आः उगु कुशलकर्मयात हाकनं लुमना वयाच्वन । धर्म उपदेश कने क्यने यानाच्वनीगु इलय् अववाद अनुशासन बियाच्वनीगु इलय् लुमना ध्वाथुकथं होश तया न्यनीगु खः । कर्मस्थान नुगलय् थनाच्वनेगु इलय् आलम्बन तना मवनीकथं दुग्ययेक दुग्ययेक मनन यानाच्वनीगु खः।

कन्हे याये त्यनागु कुशल अथवा भविष्यय् गुलिखे लिपा तिनि यायेमानिगु कुशलयात न्ह्यवःलुमना वइगु खः। थःपिसं समादान यायेमाःगु शील शिक्षापदतय्त मस्यनिकथं प्वाःमगनिकथं होशतइगु जुयाच्वन । लोभ दोष मान अभिमान आदि लुयामवइकथं होशतइगु जुयाच्वन । गुरु आचार्ययागु अववाद उपदेश लुमंसिवइगु जुयाच्वन । इत्यादिकथं कुशलकर्म सम्बन्धी ज्याखँ पुचःतय्त लुमना वयाच्वनीगु जक धात्थेंगु स्मृति खः । थुगु धात्थेंगु स्मृतियात "(**अप्पमाद**=अप्रमाद)" धका नं धाइ । उकिं भिक्षुपिसं शील बीगु इलय् "**अप्पमादेन सम्पादेथ**=प्रमाद मजुइगु स्मृतिधर्मद्वारा कुशलकार्यतय्त पूवंका च्वने फयेमाः ।"

धका प्रेरणा बीगु चलन दयाच्वन । भगवान् बुद्धं नं "**सतिञ्च ख्वाहं भिक्खवे सब्बत्थिकं वदामि**-भिक्षुपिं, स्मृतियात दक्वभनं चाहनायाये बहःजू" धका कना बिज्यात । (श्रद्धा इत्यादि अप्वःजुया च्वने यःसा नं स्मृति ला अप्वः जुयावन धयागु मदु । न्ह्याःगु इलय् नं स्मृति दुथ्याका तयेमाः धका कना बिज्यायेगु मूल लक्ष्य जुयाच्वन ।)

नक्कली स्मृति

थःथितियात लुमंसि वइगु, निम्हतिपु वायाच्वनीगु इलय् लुमंसिवइगु, पासापिं परस्परय् प्रतिक्षा बचन ल्हानातयागु लुमंसिवइगु, थःत बांलाक बिचाः याना सेवा व हेरविचार यानातःगुयात लुमंसिवइगु इत्यादि रूपं तृष्णाप्रेम सम्बन्धी आपालं लुमंसिवइगु दयाच्वन । वयां अतिरिक्त थःत सास्ति याना तःम्हसित बदला काये निंतिं लुमंसि वयाच्वनीगु, स्याये, पालेगु ई लुमंसि वया च्वनीगु, उखे थुखे जुइबले भय अन्तराययात ख्यालतयेगु इत्यादि रूपं दोष दौर्मनस्य सम्बन्धी लुमंसि वयाच्वनीगु नं दयाच्वन । इपिं लुमंसिवइगु धात्थें स्मृति मखु । लिपा क्यनेतिनिगु संकेत बांलागु संज्ञा स्वभाव बिचाः व चिन्तन मनन यायेसःगु वितर्क स्वभाव जक खः।

ह्री व अत्रपा

मभिंगु दुश्चरित्रयात यायेमाली खना मछालेगु स्वभाव हिरी खःसा ग्यायेगु थारा न्हुइगु स्वभाव अत्रपा खः। उकिं "**दुश्चरित्रय् लज्जा हिरी, थारा न्हुइगु अत्रपा**" धका धयातल । थुपिं हिरी ओतप्प निगू मध्यय् थःगु गुण प्रतिष्ठा शिक्षायात संरक्षण यायेगु बानीदुपिंके हिरीधर्म प्रकट जू। गुरु आचार्य मां-बौ ज्ञातिबन्धु आदिपिं व मेमेपिं मनूतय्‌त गौरब तइम्ह व्यक्तियाके अत्रपाधर्म प्रकट जू।

बिस्तृत याये-"जि छम्ह भिंगु कुलयाम्ह खः । जिथें भिंगु कुल दुम्हसिनं मभिंगु ज्या यानाच्वन धाःसा (उदाहरण- पोज्या यानाच्वन धाःसा) मछालापुसे च्वंच्वनी" धका थःगु कुलयागु गुण प्रतिष्ठायात संरक्षण यायेगुकथं मभिंगु ज्या यायेमाली खना मछाः । विद्या सःस्यूम्हसिनं नं "जिथें प्रज्ञावान छम्हसिनं क्वह्यंगु मभिंगु ज्या यानाच्वन धाःसा (मेपिनि सम्पत्तियात अन्यायपूर्वक कयाच्वन धाःसा) मछालापुसे च्वंच्वनी ।" उमेरदार जुयाच्वंम्हसिनं नं "जिथें बुढाम्हसिनं मभिंगु ज्या यानाच्वन धाःसा (थगे यानाच्वन धाःसा) मछालापुसे च्वंच्वनी ।" इत्यादि रूपं थःके दुगु छगू मखु छगू गुणयात गौरब तइम्हसिके हिरीधर्म प्रकट जुयाच्वनी ।

जि छम्हसिनं मभिंगु ज्या यानाजुल धाःसा जिमि मां जिमि बौ जिमि थःथितिपिं (जिमि गुरु आचार्यपिं) मेपिनि निन्दा उपहासयात फयेमाला "फिकदानी थसःपाया चुइका" "ध्वगीम्ह न्या छम्हसिनं याना नांचा छगुलिं ध्वःगिका" च्वनेमाली । थुकथं सम्बन्धित ब्यक्तिपिन्त मर्यादा तयेसःम्हसिके दुश्चरित्र खना ग्याका थारान्हुइका च्वनेसःगु अत्रपाधर्म लुयावइ । थःगु गुण व शिक्षायात नं च्यूता मतः, गुरु आचार्य मां-बौ थःथितिपिन्त नं च्यूता मतः, न्याके ध्याके मास्तिवक्व न्याकी ध्याकीम्हसिके हिरी अत्रपा निगुलिं मदया दुश्चरित्र ज्याखँत जायाच्वनी ।

उकिं थुगु हिरी व अत्रपाधर्म निगू लोकवासी आपालं मनूतय्त काय् म्ह्याय् व मां बौ दाजुकिजा व तताकेहेँ आदि छुटे जुइकथं संरक्षण यायेसःगु कारणं (लोकपालधर्म धका व शुद्ध स्वच्छ निर्मल व निर्दोषकथं यायेसःगु कारणं शुक्लधर्म धका" नां दयाच्वन । मनुष्यलोकय् थुपिं निगू धर्म जक मन्त धाःसा .... पशुतलिसे फरक मजूसे द्वने फक्व द्वना न्यने मल्व तायेके मल्वः जुयाच्वनी । थौंकन्हे हिरी व अत्रपा मदुपिं लिसे जुइ च्वने मालाच्वंगुलिं नसा त्वंसा बसोबास जुइच्वनेगु लिसें शुरु याना मंदुपिनि मंदुथे जुया स्वये मछालापुसे च्वनेमाःगु यक्व दयाच्वने धुंकल ।

नक्कली हिरी अत्रपा

मछालेगु ग्यायेगु थारान्हुइगुयात हिरी अत्रपा धका धाःसा नं ध्वःदुगुली मछालेगु ग्यायेगुयात धात्थेंगु हिरी अत्रपा धका भाःपी मज्यू। मभिंगु दुश्चरित्रयात याये खना मछालेगु ग्यायेगुयात जक धात्थेंगु हिरी अत्रपा धका भाःपीमाः । उकिं उपोसथ समादान यायेगु, उपदेश न्यनेगु, स्तूप चैत्यय् वनेगुयात मछालेगु परिषद्या दथ्वी लेख रचना ब्वनेगु, खँ ल्हायेगु, उपदेश बीगुयात मछालेगु-(नसा त्वंसा छुटे जुया द्यांलाना सीमालीगु खना मछाः मजू । ज्याजि मदयेका लगः थगः ज्वीगु खना नं मछाःमजूसे क्वह्यंगु धका मतीतया ज्या याये खना मछालेगु, मिसा व मिजंत परस्परय् ध्वःदुइबले मछालाच्वनीगु धात्थेंगु हिरी मखु) पहःगुलु मायालु आपाःजुइगु न्याकुंकया पहःकया जुइगु जक खः। अभिधर्मया मत्अनुसारं तृष्णायागु स्वभाव जक खः।

मछाः मजुइगु प्यंगू

लौकिक अर्थ हितयात क्यनीगु उगु उगु नीति ग्रन्थय् १. न्यायेगु मीगु याना ऋण आदि बीबले २. गुरुयाथाय् लिक्कच्वना शिल्पविद्या सयेकेबले

३. नसा त्वंसाः नयेत्वने यायेबले ४. निम्हतिपु घनिष्टरूपं न्ह्याइपुकेबले थुजोगु इलय् मछालेगुयात छखेचीका तयेमाः धका निर्देशित यानातःगु दु । थुपिं लज्जा मदइगुली कुशल अकुशल जू मजूयात मुख्यकथं धाये त्यंगु मखु । थःत लाभ दइगु विषयय् मछाले मज्यू धका जक मुख्यकथं धायेत्यंगु खः ।

अनं अतिरिक्त-न्यायालय आदिलय् न्यायाधीश खना ग्यायेगु, रेल जहाज शहर शहरय् पहाड पर्वतय्च्वंपिं दिशा पिसाब याःवने खना ग्याइगु; मनू परस्परय् थजु, खिचा आदि पशुत खना थजु, ख्याः खना थजु, ग्यायेगु, वने मनंगु थासय् यात्रा याये खना ग्यायेगु, युवक युवतीपिनिगु विषय न्ह्योने वइबले ग्यानाच्वनेगु, गुरु आचार्य मां-बौ थकालिपिं खना ग्यायेगु, इमिगु न्ह्योने खँ तकं ल्हाये खना ग्यायेगु, इत्यादि ग्यायेगुत नं धात्थेंगु अत्रपा मखु । शक्तिहीनगु (धर्मस्वभाव कथं) दौर्मनस्य न्ह्यचिलाच्वंगु अकुशल पुचः हे जुयाच्वन ।

मध्यस्थ

थ्व क्यनावयागु खँयागु क्रमयात स्वया अकुशल जुइ मखुगु ज्याखँय् मछाले मज्यू, ग्याये मज्यू धका ध्वाथुइ धुंकल, तर मछाःमजूसे मग्याःसे मूर्खतय्त बःकया शूरबीर जुइमाः धका धायेत्यनागु मखु । थुजोगु मूर्खतय्त बःकया शूरबीर जुइगु छखेच्वंगु पक्षयात गौरब मतइगु अगौरब, दोष, मानधर्मत जुया मूर्खतापूर्ण शूरवीर जुया मोह दोष जक अप्वः जुइगु जुल । उकिं मछाले बहःमजूगु ग्याये मल्वःगु ज्याखँय् कांम्ह किसि जंगलय् ध्वःदुथाय् वनीथें जाःगु स्वभावद्वारा लाभ मदुगु मूर्खतापूर्ण शूरबीरतां गुरु आचार्य मां-बौ थःजीपिनि प्रति आदर गौरब मतइगुथें जाःगु अगौरब मजुइकुसे बुद्धि बिबेक बःकया थःगु मनोवृत्तियात सम्हाले याना श्री शोभा मंगल दुगु मध्यस्थगु मछाःमजुइगु मग्याइगु जक चाहनायाये बहःजू । (**अभेतब्बम्हि भायन्ति, भायितब्बे न भायरे**=लोकय् मनूत ग्यायेम्वाःगु थासय् ग्यानाच्वनीगु खः । ग्यायेमाःगु मभिंगु ज्याखँय् धाःसा मग्याः ।-उपदेश)

अलोभ

चाहना मदइगु स्वभाव अलोभधर्म खः । उकिं **"इच्छा मजुइगु अलोभ"** धका धया तःगु खः । थुगु अलोभया चाहना मदइगु लोभलिसे बिल्कुल अःखः जुयाच्वन । लः व मिथें कल्पस्थायी शत्रुथें जुयाच्वंगुलिं लोभया चाहना जुइगु विषय धाक्वयात अलोभं मुक्कं चाहना याइमखुगु जक जुल । थौंकन्हेंयागु प्रत्यक्ष दृष्टान्तकथं लोभी व अलोभीपिं हरेक क्षेत्रय् पानाच्वंगु पहःयात ख्यालतया खः ।

लोभी भिक्षु - लोभिम्ह व्यक्ति भिक्षु जुल धायेवं चीजवस्तु लाभजुइगु इच्छा

यानाच्वनीगु खः । थःत दान बी मास्तिवइकथं सात्तुसालिगु उपदेश बीगु जुयाच्वन । लाभ जुल धायेवं नं उगु चीजवस्तु दानयाये मछाः । बी मछाः । तःसकं चीचीपापा यानातइगु खः । उगु चीजवस्तु लाभ जुइगुयात कारण याना "जि ला जि हे का" धका तःधंसु पहः वयेका च्वनीगु खः। दान याये फुपिं उपासक उपासिकापिन्त कोमुली जुया व्यवहार यायेमालीगुलिं थःपिं क्वय्लाःगु पहःयात ला ख्यालतये मसः ।

लोभी गृहस्थी - लोभीपिं गृहस्थीपिं नं थुगु बिधि समानपिं हे जुयाच्वन । धन सम्पत्तियात (न्यायपूर्ण जू अन्यायपूर्ण जू परीक्षणयाये मफयेक हे) फयांफक्व माला जुयाच्वनेयः । दत धायेवं नं सन्तोष जुयाच्वनेमफु । "दःलिसे मगाः दःलिसे मगाःअय्ख्याःचा" जक जुयाच्वनीगु खः। जीवनकाछिं इलं ब्युक्व मुंका दुगु चीजवस्तुतय्त "जिगु जिगु" धका तः तःसकं आशक्त जुया च्वंच्वं यमदूतं साला यंकीगु अवस्थाय् इपिं चीज वस्तुतय्सं हे प्रेतयोनी सालायंकीगु जुयाच्वन । "लोभ धयागु थुगु अवस्थाय् तकं थ्यंका बीकथं अति हे मभिंगु जुयाच्वन खनिसा ।"

अलोभी भिक्षु – अलोभ ला थथे मखु । भिक्षु जुल कि चीजवस्तुयात यःमतायेकु । अःपुक याउँक लाभ जूगुयात नं मज्जा मतायेकु । उपासक उपासिकापिसं कुशलपुण्य दयेके मास्तिवया त्यागयाना ब्यूगु भतिचा नसा त्वंसातय्त तःसकं तःधंगु लाभ जूगु धका मतीतया च्वनीगुली बुद्धपुत्रकथं बिचाःयाना स्वयेगु याये न्ह्यवः सत्पुरुष छम्हसिगु हैसियतं बिचाःयाना स्वयेगु मात्रद्वारा मछालापुसेच्वं धका धारणा दु ख्वाःवः । "सत्पुरुष" धयाम्हसिनं थःम्हं जक मेपिन्त संरक्षण यायेल्वःजू धका भाःपीगु लक्षण दु । उकिं अलोभ स्वभाव दुम्ह व्यक्ति भिक्षु जुल धाःसा चीजवस्तु लाभ जुइगुली लोभ यायेगु स्वभाव मदु ।

अलोभी गृहस्थी – गृहस्थी जूसां नं मजिमगाना धन सम्पत्ति माला जुयाच्वने माःसां अन्यायपूर्वक माला जुइगु स्वभाव मदु । भौतिक आलम्बन कामगुणयात नं लित्तुलिना जुइगु बानि मदु । सम्पत्ति मालिगु याइगु गरीब गुरुवातय् प्रति दया करूणा तयेगु बानि दु । परित्याग याना दान बीगु स्वभाव दु । दान बीबले नं लिचिला लिचिला मखु । **मुत्तचागी=**सत्पुरुष जुयाच्वंगु सीदयेक निर्धक्करूपं त्याग यायेगु बानि दु । स्वर्णगृह स्वर्णप्रासादयात तक्क नं प्यःप्यःदंक परित्याग याना ध्यान केन्द्रयात हे प्रासाद भाःपाः विहार आश्रमय् लय्लय्ताता़ं न्ह्याइपुका च्वनेफु ।

थुकथं लोभी व्यक्ति व अलोभी व्यक्तिपिं जनुफाःल्वाका ब्वाँय् वनीपिंथें परस्परयागु स्वभाव तापानाच्वनीपिं जुया थःतःथम्हं पारमी अधिकारी सत्पुरुष

धका भाःपिया च्वनीपिसं क्यनावये धुंगु मनोभावनायात "लोभीम्ह ला अलोभीम्ह ला" धका परीक्षणयाना स्वयेमाल । लोभी जुयाच्वनतिनिसा थुगु जन्मय् हे याकनं सम्हालय् यायेमाल । अलोभपाखे दुहाँ वनेफूम्ह जूसा पृष्ठभूमि गुलिखे बांलाये धुंकूम्हजुया न्ह्योने तंनतं विकास यायेया निंतिं विभिन्न पक्षय् होशतया धात्थेंम्ह अलोभीम्ह जुइया निंतिं उद्योगयाना यंकेमाल ।

अदोष

कडा मजुइगु हारां मजुइगु स्वभाव अदोष खः । उकिं "**अदोष जुल कडा मजुइगु**" धका धया तल । थ्व अदोष नं दोषयात प्रतिपक्षीयाना विश्व विनाश जूसां उदान विनाश जुइफइ मखुगु सर्प व म्हालकाय्चाथें जुयाच्वन । दोष तच्वःपिं हारां जुइगु खःसा अदोष तच्वःपिं कोमुली जुइगु खः । मनोभावना सिचुसे च्वनीगु जुया मेपिसं जंगय् जुया खँ ल्हाइगुयात तकं सहयायेगु सिचुगु स्वभावं शान्त जुइकेफु । मनोभावना जक सिचुसे च्वनीगु मखु, दोष तच्वःपिनि मुखाकृति गुलि टन्के जुइगु खः, अदोष स्वभाव दुपिनि मुखाकृति चन्द्रमायागु आकृतिथें यचुसे बांलाना यइपुसेच्वनीगु जक मखु नाइसेच्वंगु बोलि बचनं याना ध्वदुक्कसिनं ययेके फइकथं श्रीशोभा दुपिं जुइगु जुयाच्वन । अदोष स्वभाव थुलि तकं हे महानगु आनिशंस दुगु जुयाच्वन । सम्पूर्ण लोकया दकसिबे ल्वःवनापुसेच्वंगु मैत्री धयागु नं थुगु अदोष हे खः । (मैत्री विषय लिपा ध्वःदुइतिनि)

बोधिसत्त्वया अलोभ अदोष

परापूर्व कालय् वाराणसी देशय् ब्रह्मदत्त जुजुं बडामहारानी स्वर्गय् जूसेंलि न्हूम्ह महारानी नियुक्तयाना उमेर दयेधुंकूम्ह काय् महापदुम राजकुमारयात युवराजपद बियातल । छको विद्रोहित दनावया जुजु थःस्वयं दमनयायेत पिहाँ वंबले युवराजं राजगद्दी सम्हालय् याना तयेमाल । विद्रोहितय्गु भय शान्तजुया अबु जुजु शहरय् दुहाँ वयेत्ययेका राजदरवारसहितं शहर छगुलिं छाय्पि सिधयेका बेलि विस्तार निवेदन यायेनिंति चिरिमां महारानीयाथाय् वना "याये मानीगु ज्याखँत हुकुम जुइया निंतिं" निवेदन याःबले.....

राजकुमारयागु रूपलावण्यय् न्ह्यवःनिसें आशक्ति दयाच्वंम्ह महारानीं राजकुमारयागु ल्हाःज्वना साला खाटाय् थहाँ वने निंतिं संकेत ब्यूबले राजकुमारं अस्वीकार यात । स्वको तक्क प्रेरणा बिलं नं राजकुमारं अस्वीकार जक यानाच्वंगु जुया "अथेसा जिगु वशय् मवःम्ह राजकुमारयात जुजु वयेका यायेगु स्यूका" धका अखःबतं वं नतुं हक्का छ्वत तिनि । राजकुमारं "छु याये मास्ति वः याः"

धका धया पिहाँवनाब्यूबले थःगु अपराधयात रक्षायाये निंतिं थःत थम्हं कयूकय् पुया धात्थें हे स्यंकूगु भोगय् यायेमाःम्हथें हे तुहुरा पहः वयेकाच्वन ।

जुजु नं शहरय् थ्यनाकथं हे थः महारानीयात मखना न्यना स्वबले महारानीया परिचारिकातयूसं म्ह मफयाच्वंगु खँ निवेदन यासेंलि महारानीया खोपीपाखे सवारी जुल । अबले महारानीं कयूपुयाः तःगु थायूत क्यना युवराजं वयात जबरजस्तिं बलात्कार याःगु वं बशय् मवया कयूकयूपूगु पहःत दक्वं सुं छम्ह गुरुयाथाय् नं नमूना कायेम्वाःगु दुनेनिसें प्रतिसन्धि बीजकथं दयावःगु मिसातयूगु छलछाम बुद्धिद्वारा थःपिसं चिन्तना यानातःथें दक्व दिक्वं हिहिललं ख्वया निवेदन यात ।

कथावस्तु टिप्पणी - थुगु कथावस्तुइ महारानी व राजकुमार नापलाःगु दृश्यय् महारानीयाके तृष्णा लोभचित्त प्रबल जुयाच्वन । राजकुमारयाके चाहनामदुगु अलोभचित्त प्रकट जुयाच्वन । अनं लिपा महारानीयाके थःगु अपराधयात त्वःपुया तयेगु माया चित्त, जुजुया न्ह्योने काल्पनिकरूपं छलछाम याना बिन्ति चढेयाःगु मायाचित्त (मृषावाद कर्म) उत्पन्न जुयाच्वन । जुजुयाके खँ न्यंसेनिसें शुरुयाना पर्वत च्वकां क्वफाना छ्वथाय् तक्क तीब्रगु दोष चित्तत लुयाच्वन । राजकुमारयाके ला महारानीप्रति आशत्तमजूगु अलोभचित्त, महारानी व जुजुप्रति दागा मतःगु अदोषचित्त, सहयाये फूगु क्षान्तिचित्त, मैत्री तयेफूगु मैत्रीचित्त, अदोषचित्तत लुयाच्वन । थुगु कथावस्तुइ राजकुमार बोधिसत्त्व, महारानी चिञ्चमान धयाम्ह भावी चिञ्चामाणविका, जुजु ला भावी आयुष्मान देवदत्त खः ।

कालविपाक लिपा त्वँदाः-उकथंयागु ज्याखँत घटय् जुइ धुंका लिपा राजकुमारयात नागराजं धारणयाना यंका नागलोकय् दँच्छि बासयाके बिल । अनं ल्यू मनुष्य लोकय् लिहाँ वया ऋषि श्रमण जुयाच्वंबले ब्याधालिसे ध्वःदुगु कारणं जुजुयाथाय् बिन्ति चढेयाःसेंलि जुजु स्वयं सवारीजुया यथार्थ घटना खँ स्यूगु अवस्थाय् राजपुत्रयात हाकनं सःतलं नं मज्यू, महारानीयात नं थःगुप्रति द्वंक द्वंक ज्याखँयागु जुया नुगलय् स्याःगु कारणं "कालविपाक लिपा त्वँ दायेकेया निंतिं" पर्वत च्वकां क्वफाना छ्वःगु भोगय् यायेमाःम्ह महारानीं स्वर्गय् जुइ मखंसे वाथावाथा कंक नरक भोग याःवने माल ।

अमोह (प्रज्ञा)

अमोह धयागु प्रज्ञाज्ञान खः । उकिं "**प्रज्ञाज्ञान ला अमोह जुल**" धका धयातःगु खः । मोहं त्वःपुया सुचुकातःगु विषय धाक्वयात थुगु प्रज्ञाज्ञान धयागु

अमोहं त्वःपुया सुचुकातये मफयेक फयांफक्व चायेका क्यनातःगु जुया सत्ययात सीकेदत । अथेजुया मोह व अमोह "भुलुखा व को" थें विश्वशत्रुत जुयाच्वन ।

सक्कली(यथार्थ)प्रज्ञा - थुगु प्रज्ञाज्ञान सक्कलीप्रज्ञा व नक्कलीप्रज्ञा धका निथी दु । उकी मध्यय् कर्म व कर्मया फलयात सीकेसःगु ज्ञान, ग्रन्थ साहित्यया सही अभिप्राययात थूगु ज्ञान, विपश्यनाज्ञान, मार्गज्ञान फलज्ञानलिसें भगवानबुद्धया सर्वज्ञताज्ञान तक्क निर्दोषगु बुद्धि विवेक ज्ञान प्रज्ञा धाक्व सक्कलीप्रज्ञा खः ।

नक्कली प्रज्ञा - "चलाखपिं" धका धायेमाःपिंके छगू पक्षय्यापिं लत्थ जुइक पहःचहः काये सःपिं खँखिँ ल्हायेसःपिनिगु ज्ञान, सुचुके साचुके सःगु ज्ञान, छलेयाये सःगु ज्ञान, ह्येयेके सःगु ज्ञान, छलछाम माया ज्ञानत दयाच्वंगु दु । थुजोगु ज्ञान सहीप्रज्ञा मखु, ह्येयेका छलछाम यायेसःगु **"वञ्चना नक्कलीप्रज्ञा"** जुयाच्वन । (**वञ्चना**=कतपिन्त छलय्याये फूगु+**पञ्ञा**=प्रज्ञा) परमार्थ स्वभावकथं तृष्णा प्रमुखगु अकुशल खः । अनं मेगु स्यायेगु विधि पालेगु विधि हमला यायेगु विधि बांबालाःगु शस्त्रअस्त्रत दयेकेगु विधितय्त स्यूगु थूगु ज्ञानत नं दनि । थुपिं ज्ञानत नं सक्कलीप्रज्ञा मखु, लिपा क्यनीतिनिगु "वितर्क" धयागु चिन्तना यायेसःगु अकुशल जक खः ।

तर थ्व क्यनावये धुनागु नक्कलीप्रज्ञात ह्वाज्यःग्वाज्यः लाटापाकतय्के मदु । प्राकृतिक यथार्थगु सहीप्रज्ञा बीज दुपिंके अनुभव बुहुश्रुत दुपिंके जक लुयावये फु । यथार्थगु सहीप्रज्ञा ज्ञानं नक्कलीप्रज्ञायात **पकतूपनिस्सय** धयागु प्रस्थानप्रत्ययद्वारा उपकार याइगु खः धयागु मतलब जुल । उकिं स्वाभाविकरूपं तीव्रतीक्ष्णगु ज्ञानदुपिं भिंगु ज्याखँ कुशलमार्गय् दकसिबे उच्चकोटिगु श्रेणी थ्यनीकथं समर्थवान् जुयाच्वनीथें अकुशल ज्याखँ मभिंगु मार्गय् नं अन्त सन्त हे मदयेक दकसिबे मुल्याहा बदमास जुइफु ।

जाति व प्रवृत्ति प्रज्ञा - सक्कलीप्रज्ञा जातिप्रज्ञा व प्रवृत्तिप्रज्ञा धका निथी दु । प्रतिसन्धि च्वंसेनिसें हे अलोभ अदोष अमोह स्वथी दुथ्याना वःम्हसित "त्रिहेतुक पुद्गल" धका धाइ । "प्रतिसन्धि चित्तय् अलोभ आदि हेतु स्वंगू दुथ्याना वःम्ह" धयागु भाव खः । उम्ह त्रिहेतुक पुद्गलया अमोह धयागु प्रज्ञा जातिप्रज्ञा (प्वाथंनिसें दुथ्याना वःगु प्रज्ञा) खः । उकथं जातिप्रज्ञा दुथ्याना वःम्हसिनं मचाबले निसें हे धाइगु खँ ध्वाथुइके अःपु । उगुं थुगुं कल्पना व चिन्तना यायेसः ।

प्रतिसन्धिप्रज्ञा दुथ्याना मवसे प्रवृत्ति अवस्थाय् तिनि (जन्म जुइ धुंका तिनि) भिंपिं माँ बौपिसं स्यने कने यानाबीगु, उमेर जायावया बिद्या सयेकेगु, उमेर छिपे जुयावइगु अवस्थाय् प्रज्ञावान्याथाय् न्यने कने यायेगु बानि निरीक्षण

परीक्षण यायेगु बानि दइगु, बहुश्रुत माला जुइगु आदि कारणं सया सिया थुया वइगु प्रज्ञा प्रवृत्तिप्रज्ञा खः । उकिं जातिप्रज्ञा दुथ्याना मवःम्हसिनं प्रवृत्तिप्रज्ञा दयावइकथं श्रृजना यायेफुनि । जातिप्रज्ञा दुथ्याना वइगुया अतिरिक्त (क्यना वयागु विधिद्वारा) प्रवृत्तिप्रज्ञा नं दत धाःसा उच्चश्रेणी थ्यंपिनि पुचलय् दुथ्याना वने फु ।

जातिप्रज्ञा दइकथं श्रृजना यायेगु विधि - प्रतिसन्धिनिसें बुद्धिबीज दुथ्यानावइगु लौकिक स्थिती जक लाभ आपाःदइगु मखु । भावनाधर्म उद्योग यायेगुली नं आपाः दु । प्रतिसन्धिप्रज्ञा दुम्हसिनं जक भावनाधर्म उद्योगयाना सिद्धयाना कायेफु । उकिं जन्म जूजूगु भवय् प्रतिसन्धिनिसें दुथ्याम्ह प्रज्ञावान् जुइकथं थुगु वर्तमान जीवनय् हे श्रृजना यायेबहःजू । श्रृजना यायेगु गुलिंगुलिं विधित ला-दकसिबे न्हापां बुद्धिविवेक ज्ञानप्रज्ञा तीक्ष्णम्ह जुइमास्ति वयेके मानि । अथे जुइमास्तिवःगु अनुसारं नं बुद्धिविवेक ज्ञानप्रज्ञा वृद्धि जुइकथं च्वयातःगु ग्रन्थतय्त मनबिया दिलचस्पी तया स्वये ब्वने यायेमानि । प्रज्ञावान लिसे सम्पर्क तया वयापाखें बांबालागु सल्हा साहुतितय्त सरसल्लाह याना लुमंका तयेमानि । थुलि तक्क कोशिस यात धायेवं हे प्रबृत्तिज्ञान बृद्धि जुयावया हरेक क्षेत्रय् बिचाः यायेसःम्ह जुयावइ । अबले भविष्य संसारया निंतिं ज्ञानप्रज्ञायागु संस्कार वा वासना दुथ्यानावये गाइगु जुल । अथेसां सन्तोष तायेके बहःमजूनि ।

ज्ञानप्रज्ञा चक्कना वइकथं वसःइसः थाय्बाय्लिसें कया म्ह छम्हं न्ह्याबलें यचुसे पिचुसे च्वंका तयेमानि । दान आदि कुशलकर्म याक्व पतिकं "प्रज्ञाज्ञान तीक्ष्णम्ह जुइ दयेमाः" धका मन नं क्वछुगु जुइमाः, म्हुतुं नं प्रकटयाना प्रार्थना यायेमाः । भिक्षुसंघपिन्त दान यायेबले नं "साहित्य सयेके फयेमाः, अध्यापनयाके फयेमाः, च्वयेफयेमाः" धका चेतना उत्पन्न जुइकेमाः । फयावन धाःसा परियत्ति विहार स्थापनायाना ग्रन्थ अध्यापन याकेफूम्ह व्यक्तियात स्थापनायाना ग्रन्थ अध्यापन याकेफइकथं नं सहयोग बीमाः ।

गृहस्थी स्कूलतय्त नं सहयोग बीमाः । जनतापिनि प्रज्ञावृद्धि जुइकथं गुहाली यायेमाः । थःम्हं स्युक्व ताक्व मेपिन्त कने क्यने यायेमास्तिवःगु चित्त, थुइके बीमास्ति वःगु चित्त दयेमाः इत्यादि रूपं प्रज्ञापक्षय् चित्ततीव्रम्ह व्यक्ति संसारय् प्रकाण्ड विद्वान जुइ फु । थ्व भविष्य जन्म जन्म पतिकं तंनंतं जातिप्रज्ञा (प्वाथंनिसें दुथ्याःगु प्रज्ञावान्) जुइकथं पुसापीगु बिधि खः।

श्रद्धा व प्रज्ञा पानाच्वंगु पहः - श्रद्धाया स्वभाव त्याग यायेगु बीगु दान प्रदान यायेगु याये दत धायेवं गात । भविष्य संसारय् सुखसुविधा उत्पन्न जुइत जक

महत्वपूर्ण जू । जाति भाषा शासन बृद्धियायेगु विषयय्यत क्वःक्वःजीक होशतयेगु यायेमसः । प्रज्ञाया स्वभाव ला जाति भाषा शासन प्रज्ञा वृद्धि यायेगु बिषययात क्वःक्वःजीक बिचाःयाये धुंका लाभ दइथें च्वंसा जक दानयाइगु खः । कारण भिंसा फल भिनि धका (कर्म व कर्मया फलयात) विश्वास यायेधुनिगु जुया लिपायागु जन्मय् फल लाभ जुइगु विषययात विशेषरूपं चिन्तना यानाच्वनी मखुत । थुगुरूपं श्रद्धा व प्रज्ञा जग शुरु जूसेंनिसें गाक्क हे पानाच्वंगु दु । म्यांमार राष्ट्रयात श्रद्धामिखां प्रज्ञामिखां थीथीकथं स्वयेगु यानाच्वनी । तर छज्वः कथं स्वयेगु पहःयागु मखुसे छगू छगू पक्ष छुटे याना अत्याधिकरूपं स्वयेगुकथं जुल धाःसा श्रद्धा नं मज्यू प्रज्ञा नं मज्यू । निगुलिं पक्षं स्वयेसःसातिनि ज्यू । "श्रद्धा अप्वल कि तृष्णा, प्रज्ञा अप्वलकि माया" धका ग्रन्थया धापु दु ।

टिप्पणी – श्रद्धामिखां प्रज्ञामिखां छगू छगू पक्षं स्वइगु पहः निगुलिं पक्षं स्वइगु पहःयात पूपूवंक च्वयेमाल धाःसा छगू ग्रन्थ हे जुयावइकथं च्वःसातिनि पूवनीगु सम्भावना दुगु कारणं थुगु क्षेत्रय् च्वयेगु मयासे उपेक्षाभाव तयेमाली ।

प्रेरणा – हे कुलपुत्रपिं, बुद्धि विवेक ज्ञान प्रज्ञा धयागु सक्कली जूसां नक्कली जूसां थःके बीज धातु दयेकेगु आवश्यक जू । मनूत म्वानाच्वने निंतिं मुटु अत्यावश्यक जुयाच्वंथें प्राणी लोक व संसार निगुलिं विकाश यायेगु विषयय् नं प्रज्ञाज्ञान दकसिबे महत्वपूर्णगु मुटु खः । दान शील आदि पारमी दक्वया प्रतिफलयात प्रज्ञाज्ञान दुम्हसिनं जक फ्वःचायेक सीके फया प्रज्ञाज्ञानया कारणं जक इपिं पारमीत परिपूर्ण जुइगु खः ।

लोकय् नं छेँयागु शान्तिसुख निम्हतिपुयागु बुद्धि विवेक ज्ञान प्रज्ञाय् लिधना च्वनीगु मखु ला ? कलाः काय् म्ह्याय् आर्थिक उन्नतिया क्षेत्रय् नं प्रज्ञाज्ञान दुसातिनि वीर्ययागु प्रतिफल ध्वाथुया उद्योगयाना झःझःमझः धायेका च्वनेफइ । परिषदतय्गु दथ्वी नं "प्रज्ञां शूरबीरपिं जक परिषद् दथ्वी शोभा दुपिं" जुइफइगु खः । बालमूर्ख लाटा पाकः प्रज्ञापक्षय् क्वय्यागु दर्जाय् च्वनाच्वंपिं साहु महाजन हे जूसां नं उच्चश्रेणी थहाँवने फइमखु ।

विश्वयात त्वःपुया अधिकार जमेयाये फूगु शक्ति थुगु प्रज्ञाया सामर्थ्य व प्रभावं जक दइगु खः । साहु महाजनत उम्ह प्रज्ञावान्यात सहयोग बीपिं जूगुलिं उन्नतिया विषयय् भाग थ्याःपिं जक जुयाच्वन । निक्ति निक्तिगु ल्वापु ख्यापुनिसें शुरु याना राष्ट्र राष्ट्र परस्परय् युद्ध याइथाय् तकं प्रज्ञावान्पिनि पक्षय् जक विजय प्राप्त जुइफइगु स्वाभाविक जुयाच्वन । चतुधम्म जातकय् गंगा खुशीया दुने वया थःगु क्षेत्र जुयाच्वंगु युद्धक्षेत्रय् तकं बोधिसत्त्व माकः

जुजुं वञ्चनप्रज्ञाद्वारा छलछाम याना गोंजूयात त्याकेफूगु जुल । (थ्व कथावस्तुइ छलछाम यायेसःगु ज्ञान नक्कलीप्रज्ञा जक खः । तर लौकिक उन्नति क्षेत्रय् थुगु नक्कलीप्रज्ञा नं ज्या हे वःनि ।)

महोषध जातकय् नं ल्याःचाः यानां याये मफयेक यक्वदुपिं सैन्यद्वारा थ्यंकवःपिं केवट्ट ब्राह्मण व चूलनि जुजुयात बोधिसत्त्वयागु प्रज्ञाया सामर्थ्यद्वारा कोतय्‌त ख्याना छ्वयेथे ख्याना छ्वया भव्यरूपं विजय हासिल यानाकाल । प्रज्ञापक्षय् लगे जुइगु बानी कम जूगु म्यांमार राष्ट्रयात नं मतचिकँयागु खानि, पत्थरयागु खानि सिमायागु जंगलतय्‌त ई चुलुचुलु वंकाच्वंपिं वञ्चनाप्रज्ञाया मालिकतय्‌सं न्हि स्वाल्यांवःपिं मचातय्‌त छले यायेथें याना सोहरे याना मुंका यंकूगु इमिगु प्रज्ञा सामर्थ्य हे खः।

थौंकन्हेयागु इलय् तकं न्याये मीगु याना व्यापार यायेगुली ज्ञानमिखा थीपिं विदेशीतय्‌सं भ्री भाजु मय्‌जुपिन्त मचाथें धका भापाः चीजवस्तुयागु जक मखु मनूयागु कच्चामचासमेतं मतीलूथें न्हाया कयाच्वंगु जक मखु निम्नश्रेणीयापिं धका मती तयेबहःपिं विदेशी खुद्रा ब्यापारी मचातय्‌सं तकं उद्योग वीर्यद्वारा प्वाःथनेगु लँपुयात फयांफक्व च्वात्तच्वाना ह्वता दयेकाच्वन । भ्री भाजुपिं धाःसा "तुयुगु वसः पुना भिक्षुपिनि सेवक जुयाच्वंपिं मनूत त्वाकः छगःलिसे बरमांया क्वय्-न्ह्यो वयेकावं च्वनतिनि ।"

अय् कुलपुत्रपिं, सःस्यू म्हो जुयाच्वंगु राष्ट्रधाक्व हरेक क्षेत्रय् क्वह्यना च्वनीगु खँय् जोतिषतय्‌के न्यनाच्वने माःगुमदु । जाति कुलवंशयात ययेकाच्वंपिं अध्यापकपिसं नं फयांफक्व बांलाःगु विधि सत्यगु लँपुत क्यना यंकाच्वने माल । विद्यार्थी भाजु मय्‌जुपिसं नं मन बिया ध्यान बिया कोशिस याना यंकेमाल । साहु महाजन उमेरदार जुया तःजिपिं मनूतय्‌सं व संघपुचलं नं शिक्षाक्षेत्रय् विकाश जुइकथं हरेक पक्षय् उत्साहित यायेमाल । थुकथं सकलें देशवासीपिसं कोशिस याःसातिनि थुगु जीवनय् स्वस्थ जुयावया छगुलिं मेगु भविष्य संसारय् नं तीक्ष्णगु जातिप्रज्ञाया अधिकारीपिं जुयावयेफइगु जुयाच्वन ।

मैत्री

"मैत्री"धयागु नामं अलग चैतसिक मदु, न्ह्योने क्यनावयेधुंगु अदोष चैतसिकयात सत्त्वपिनि भिंगु प्रतिफल सुख सुविधायात चाहनायाना यःतायेकाच्वनीगु क्षेत्रय् "मैत्री" धका धायेमाःगु जुयाच्वन । उकिं "**चायेकी ययेकेगु बढे याना मैत्री**" धका धयातःगु खः । अथेजुया सुं छम्हसियाप्रति वयागु

अर्थहितयात चाहनायाइगु (उन्नति अभिवृद्धि जुइकथं रक्षायाना सहयोग बी मास्तिवइगु) कथं ययेकेगुयात मैत्री धका चायेकी ।

नक्कलीमैत्री – थःथितिप्रेम कुलवंशप्रेम मिजंमिसाप्रेम आदि प्रेमतय्सं नं छम्हसिगु अर्थ हितयात मेम्हसिनं चाहनायाइगु सहयोग बी मास्तिवइगु संरक्षण याये मास्तिवइगु लिधंसा बी मास्तिवइगु जुयाच्वन । थुकथं ययाच्वंम्ह व्यक्तिप्रति "मैत्री दु"धका नं धायेगु याः । तर उजोगु मैत्री सक्कलीगु मैत्री मखुः लोभखण्डय् क्यनावयागु "**गेहस्सितपेम**=छेँलिसे स्वापुदुगु प्रेम" खः ।

न्हापा न्हापा उपासक छम्हसिनं "मैत्रीभावना यायेबले सुयात शुरुयाना भावनायाये माःलय् ?" धका वया थः गुरुयाके निवेदन याःबले गुरुं "दकसिबे अप्वः मैत्री दुम्हसितनिसें शुरुयाना भावनायायेमाः" धका धाःगु जुया बहनी च्वनेगु कोठाया पिने फयेतुना वया थः कलाःयात उद्देश्यतया मैत्रीकर्मस्थान भावनायाना यंकुबले कलाःयाप्रति प्रेम बढेजुया वया तुरुन्त दना कलाःयाथाय् वन, तर दुनें चुकू तया तःगुलिं दुहाँ वनेगु अवसर मदुगु कारणं अंगयात छ्यनं घ्वातुघ्वाना मैत्रीया प्रतिफल भोगेयाना च्वनेमाल धाइ । उकिं उजोगु प्रेमयात "**गेहस्सितपेम**" धका चायेकेमाल ।

साया मैत्री – उजोगु तृष्णाप्रेमद्वारा ययेकाच्वंम्हसिगुप्रति "गुबले नं सक्कलीमैत्री कुशलचित्त लुयावये फइमखु" धका धाये मल्वः । इलय् ब्यलय् सक्कलीमैत्री कुशल लुयावइगु समय नं दयेफु । न्हापायागु अवस्थाय् मां जुयाच्वंम्ह सां सक्कलीमैत्री तया चिकिचाधिकःम्ह काय् द्वहँचित दुरुत्वंका च्वंबले ब्याधां भालां सुया स्यायेत्यंबले मैत्रीया प्रभावं भाला दुहाँ मवंसे ताडमाया हःथें सेलय् जुया कुतुंवन धाइ । थुगुरूपं थःथिति ज्ञातिबन्धु मां व काय् कलाःभातपिनि मनय् दुने नं परस्परय् सक्कलीमैत्रीत लुयावयाच्वने फु ।

श्यामावतीया मैत्री - कौशाम्बी देशया उदेन जुजुया श्यामावती, मागण्डी व वासुलदत्तादेवी धका महारानीपिं स्वम्ह दयाच्वन । श्यामावतीयाके त्रिरत्नप्रति श्रद्धा दु । मागण्डी महारानी जुइन्त्यवः ल्यासेतिनिबलेनिसें हे भगवानबुद्धप्रति दागातया वःम्ह ब्रह्मुनी खः । उकिं मागण्डीं श्यामावतीयाके न्ह्याबलें दोष मालाच्वनीगु खः । श्यामावती ला मैत्रीधर्मयात विशेषरूपं हे भावनायानाच्वनीम्ह जुल । उदेन जुजु महारानीपिं स्वम्हसिगु खोपी पालंपा सुख अनुभव याना बीणा थायेगु वासना दुम्ह छम्ह जुजु खः ।

छको श्यामावतीया खोपी सरे जुइगु ई सःतिना वःबले मागण्डिं वया थः ककाया थासं घोरविषदुम्ह सर्प धया छ्वया विष लिकायेके बी धुंका बीणायागु

ग्वाराया दुने दुछ्वया तल । अनंलिपा वीणाय् दुगु प्वाःयात स्वाँमालं प्वाःतीधुंका जुजुयाथाय् वना म्हंगसे म्हनाच्वंगु बांमलाःगुलिं श्यामावतीया खोपी सरेजुया मवनेया निंतिं मिसातय्गु स्वाभाविक ज्ञानं बिन्ति चढे याःबले जुजुं वास्ताकिस्ता मतःसे श्यामावतीया खोपी पाखे सरेजुया वंसेंलि मनमच्वंगु पहःकया जबर्जस्तिं लित्तुलिना वन ।

खोपी थ्यंका चढे यायेहःगु नसा त्वंसात नये त्वने याये धुंका खाटाय् गोतुंवंबले वा मचायेक थःपिसं वीणाय् प्वांःतिनातःगु स्वाँमा लिकया बिल । अबले दुने स्वथनातःम्ह सर्प तःसकं तँपिकयाच्वंगु जुया सुइँत सःवयेका पिहाँवया जुजुया छ्यों फुसय् थ्यंबले तःसकं थारा न्हुया चिन्ता जूगु पहःकया जुजुयात क्यना श्यामावतीलिसें सखिपिनि पुचःतय्त हतुमतु हक्का जुजुं नं थःपिनिगु खँयात मन्यंगु कारणं याना आःथें जुइका च्वनेमाल धका दोषारोषण यात ।

उदेन जुजुं मागण्डीं व्यवस्था यानातःगु धाक्वयात बिल्कुल मथूगु कारणंयाना तःसकं थारान्हुइका राजअभिमान चढेजूगुलिं याना "जुजुपिनिगु बागःमिखां कारण ल्यये मसः" गुलिं न्ह्याबलें ज्वनाच्वनीगु धनुष खिपः साला श्यामावतीपिनि पुचःयात भ्वःलाक थंके बिया बाणं कयेकेया निंतिं चिच्चेयाना च्वंबले हे सत्पुरुष महारानीं थःपिनि सखीपिन्त अववाद उपदेश ब्यूगु गथे धाःसा-

"मैंयापिं, स्वामी जुजु व मागण्डीपिनिप्रति भ्याभतिचा नं मनं अपराध यायेमत्यः, थुजोगु अवस्थाय् मैत्री बाहेक आधार भरोसा कायेबहःगु मदये धुंकल । मैंयापिसं न्ह्याबलें भावना यानाच्वंगु मैत्रीयात जक स्वामी जुजु व मागण्डीपिनिप्रति कोशिस याना भावना यानाच्वं ।" धका उपदेश ब्यूसेंलि न्ह्यवःहे सभ्य व सुसंस्कृतपिं सखीपिं जुयाच्वंगुलिं सत्तिनाच्वंगु ज्यानयागु भययात महत्व बिया बिचाःमयासे हे मैत्रीयात जक भाविता यानाच्वन । उदेन जुजुं तँक्वलाय् मफुनितिनिगु जुया लक्षित यानातःगु बाणयात ज्वरतोरं तोता छ्वःबले मैत्रीयागु आनुभावया कारणं बाणयागु बेग न्ह्योने न्ह्यामवंसे कयेका छ्वम्हसिथाय् फःहिला वसेंलि उदेन जुजुया होश वया महारानीया तुतिक्वय् फेतुना क्षमा बीया निंतिं प्रार्थना याःगुजुल ।

कथावस्तुया टिप्पणी – मागण्डीयाके श्यामावतीयाप्रति थःस्वया च्वय्लाःम्ह जुया नुगः मूगु ईर्ष्या चित्त पहःकया कुबुद्धि छ्यलेमाःगु मायाचित्त, सीके बी मास्तिवःगु दोषचित्तत लुया वयाच्वंगु जुल । उदेन जुजुयाके सर्पयात खसांनिसें शुरु याना दोषचित्त अभिभूत जुइका बाण लिखतं लिहाँवःगु अवस्थाय् तिनि

तःसकं भयभीतगु दोष दौर्मनस्य चित्तत लुइकाच्वन । आपालं सखीपिंलिसें श्यामावती महारानीं ला मभिंगु बिचाः तःपिं शत्रुतय्‌प्रति शत्रु धका भाःमप्युसे मैत्रीचित्त तया च्वनेफूगु जुल ।

नमूना कायेबहः - थौंकन्हेयापिं सत्पुरुषपिसं उच्चश्रेणी थ्यंकेगु मूल लक्ष्य दयेकाच्वंपिसं नं श्यामावती महारानीयागु नमूनायात नुगलय्‌ थना थःगुप्रति अनुचित व अधार्मिकपूर्वक ईर्ष्या मात्सर्य अप्वःपिन्त हे जूसां प्रतिशोध क्यना शत्रुभाव पिमज्वयेकुसे थःगु चित्तयात जक बांलागुली नं भन्‌ं बांलाइगुकथं सम्हालय्‌ याना तयेमाल । अर्थ हित वहनयायेगु अवसर चूलाः वल धाःसा थःत मभिं तुनिपिनिगु अर्थ हितयात हे दिलोज्यान बिया वहनयाना अतिकं मूल्यवान्‌गु मैत्रीशस्त्रयात थातय्‌लाक्क प्रयोगय्‌ हयेल्वःजू । उकथं प्रयोगय्‌ हये फूसा तिनि पारमी अधिकारी धका भाःपीफयेफु ।

करूणा

दुःखीपिं सत्त्वप्राणीपिन्त खनीगु ताइगु अवस्थाय्‌ लुयावइगु दया माया तयेगुयात "करूणा" धका धाइ । उकिं "**दया तयेगु करूणा**" धका धयातःगु खः । उकथं सक्कली करूणा लुयावइबले उम्ह दुःखीम्ह सत्त्वयात तरेयाना बीमास्ति वइगु खः। दुःखयात गुलि फत उलि क्वलाना वनीकथं रक्षायाना बी मास्ति वइगु खः । सहयोग याये मास्ति वइगु खः । उकथं सहयोग बी मफुत धायेवं मनय्‌ आपालं धक्का लगे जुइगु खः। छाती पुना वःथें जुइगु खः । थुकथं मनयात धक्का लगे जुइगु ला सक्कली करूणा मखु । करूणायात पृष्ठभूमि याना सत्पुरुषपिनिगु सन्तानय्‌ लुयावयेयःगु दौर्मनस्य अकुशल मात्र खः । तर थ्व अकुशल हीनगु बांमलाःगु ला मखु ।

नक्कली करूणा – गबलें गबलें थःलिसे सम्बन्धदुपिं व्यक्तिपिं दुःख जुइकाच्वंगु स्वयेमाला न्यनेमाला सक्कलीथेंजाःगु करूणां तरेयाना बीमास्तिवइगु स्वभावत लुयावइगु खः । अबले सक्कलीगु करुणाथेंच्वंगु शोक लुयावयेयः । सक्कलीगु करूणां दयामाया तःसां चित्तयात पुकाबी मसः । नक्कली करूणां ला तापबिया च्वनेयः ।

विशिष्ट पुद्‌गलपिनि मनोवृत्ति - सत्पुरुष धायेकाच्वंपिं थौंकन्हेयापिं मनूतय्‌के धात्थें दया तयेबहःपिं दुःखित सत्त्वपिन्त खनिबलेतिनि करूणा उत्पन्न जुयावये फया धात्थें ययेकेबहःपिं थःथिति ज्ञाति आदिपिनिप्रति जक मैत्री लुयावयेयः । उच्चश्रेणीगु पारमीयात पूर्णयाना बिज्यानाच्वंपिं बोधिसत्त्वपिं व पारमी छिपे जुइ

धुंकूपिं सत्पुरुषपिसं ला (थःपिनि काय्म्ह्याय्पिं दुःखसिया च्वनीबले मां-बौपिंके तीब्रगु करूणा लुयावइथें) सत्त्वप्राणी धाक्वसिगुप्रति आकाङ्क्षाकां कःवइ त्यनगु अपायभय संसारवर्तभय दुःखतय्त न्ह्यवःनिसें विचाःयाना करुणातया च्वनीगु खः । (ययेके बहःमजूम्ह काय्मचाचित हे मांयागु मैत्री पाःजुइके मब्यूसे दुने दुने थ्यंक ययेकाच्वनीथें) सत्त्वप्राणी धाक्वयात नं सोहरेयाना मुंका यइगु मैत्री सामर्थ्यद्वारा तःतःसकं हे ययेका प्रशन्नतायेका बिज्यानाच्वनीगु जुल ।

उकथं यचुसे पिचुसे श्रेष्ठ पवित्रगु मैत्री करूणा बीजधातु पारमीपूर्ण यानाबिज्याना च्वंबलेनिसें हे थःपिनि सन्तानय् दुग्ययेक स्थापितजुया अमृत समानं विशाल व सुदृढरूपं लिनावयाच्वंगु कारणं याना बुद्ध जुयाबिज्याये त्ययेका तःतःसकं बिध्नबाधा ब्यूवःम्ह मारदेवप्रति स्वब्याना मवंगु मैत्रीद्वारा स्वयाबिज्याये फूगु जक मखु प्राणयात हे शत्रुभाव तयाच्वंम्ह आयुष्मान देवदत्तयाप्रति तकं करूणा तयाबिज्याये फूगुजुल । उकिं थौंकन्हे सत्पुरुष जुइमास्ति वयेकाच्वंपिं धाक्वसिनं बोधिसत्त्वपिनिगु मनोवृत्तियात नमूना कया "व गति लासा तिनि जि भिंम्ह जुइ" धका भाःमप्युसे हे "व गति ला ला मला ला ? जि भिंम्ह जुइ" धका अधिष्ठानयाना यथिंजाःम्हसियाप्रति थजु सक्कली मैत्री सक्कली करूणा लुयावइकथं होशतया च्वनेफयेमाः ।

मुदिता

सम्पन्नपिं धनीपिं सुखीपिन्त स्वये खने दइगु न्यने तायेके दइगु अवस्थाय् लय्तायेगु स्वभावधर्म मुदिता खः । उकिं "**लय्तायेगु मुदिता**" धका धयातःगु खः । विस्तृत याये-धन ऐश्वर्य गुण प्रशंसापाखें थजु ज्ञाति बन्धु रूपलावण्य निरोगिता प्रज्ञावान् जुइगु आदित मध्यय् छथी मखु छथी पाखें थजु सम्पत्ती थ्यनाच्वंम्हसित स्वये खने दइगु न्यने तायेके दइगु अवस्थाय् अभिध्या ईर्ष्या प्रबलपिंके अधार्मिकपूर्वकं चाहनाजुइगु नये मदुगु लाय् फि ह्वले मास्तिवइगु आदि हीन नीचगु धर्मत लुयावये यःसां नं मनोवृत्ति यचुसे पिचुसेच्वंपि सत्पुरुषपिंके ला "योग्यपिं खः बा योग्यपिं खः बा साधु साधु न्हापायागु कुशलकर्मया कारणं आःथें सुखी जुयाच्वने दत" धका सक्कलीगु मुदिता लुयावये फइगु खः ।

नक्कलीगु मुदिता – गबलें गबलें ला थःपिंलिसे सम्बन्धदुपिं व्यक्तिपिंके सम्पत्ति उपलब्धि जुयाच्वंगुयात स्वयेदया लय्तायेगु व सन्तोष तायेगु लुयावयाच्वनेयः । थुजोगु घटना मुदितालिसे उत्तें उत्तेंथें जुयाच्वनीगु तृष्णा लोभं अलग मजूगु

प्रीति सौमनस्यत खः । प्रीति जुइगु जक मखु तःतःसकं सन्तोष तायेका ख्वबि नापं हाया च्वनेयःनि । थुकथं जुइगुयात "नक्कली मुदिता" धका चायेकी । तर उकथं जुक्व पतिकं नं सक्कली मुदिता मखु धका धाये त्यनागु मखु । सक्कली मुदिता नं यक्व यक्व हे जुयाच्वने यःनि ।

उपेक्षा

सत्त्वप्राणीपिनिप्रति उपेक्षितभाव तयेगु स्वभाव उपेक्षा खः । उकिं "**च्यूता मतयेगु उपेक्षाया**" धका धयातःगु खः । (थुगु उपेक्षायात अभिधर्मग्रन्थय् "तत्रमध्यस्थता चैतसिक" धका धाइ ।) उपेक्षितभाव तयेगु धयागु मैत्रीथें ययेकेगु नं मखु, करूणाथें दयामाया तयेगु नं मखु, मुदिताथें लय्तायेगु नं मखु, दोषथें तँचाइगु नं मखु । "मभिंसां वयागु थःगु कर्म, भिसां वयागु थःगु कर्म" धका कर्म हे थःगु सम्पत्तिरूपय् दिकातयेगु खः । "**कम्म**=थःपिसं यायेगु कर्म जक+**सक**=थःगु सम्पत्ति खः धका भाव तयेगु ।)

थौंकन्हे धया अनुशासन याना मज्यूपिं शिष्यपिं काय्म्ह्याय्पिन्त "उपेक्षा तयाच्वना" धका धायेगु याः । उगु उपेक्षा तयेगु ला शिष्यपिं अथवा काय् म्ह्याय्पिन्त नुगलय् दुनेतया बिचाः मयासे चाहे भिनेमा चाहे मभिनेमाः, ययःथें थःजु धका वास्ताकिस्ता मयासे तयातयेगु खः, उगु वास्ताकिस्ता मयासे तया तयेगु थ्व थासय् क्यना च्वनागुथेंजाःगु उपेक्षा मखु । थुगु उपेक्षाया उपेक्षितभाव नुगलय् दुनेतया बिचाः याइतिनिगु खः । तर तँयागु पक्षय् नं मथ्यं, यःगु पक्षय् नं मथ्यंसे मध्यस्थकथंयागु मनतया स्वयेफूगु स्वभाव खः । थुजोगु उपेक्षा सामान्य मनूतय्के उत्पन्न जुइमफुः मैत्री करूणा मुदिता छगू मखु छगूद्वारा धर्म सिद्ध जुइ धुंकुपिंके जक अभिवृद्धि जुइकथं उद्योग याःसा तिनि थुगु सक्कली उपेक्षा उत्पन्न जुइफु ।

ब्रह्मचर्या धर्म प्यंगू

थ्व क्यनावयेधुंगु मैत्री करूणा मुदिता व उपेक्षा प्यंगूयात पालि भाषं "**ब्रह्मविहार**" भ्रीगु भाषं नं "ब्रह्मविहार" धर्म प्यंगू धका धाइ । (**ब्रह्म**=उत्तमगु+**विहार**=च्वनेगु) "सत्त्वपिनिप्रति मैत्री वृद्धियाना थजु, करूणा मुदिता उपेक्षात मध्यय् छगू मखु छगूयात बृद्धियाना थजु च्वनेगु उत्तमगु श्रेष्ठगु च्वनेगु खः" धयागु भाव खः । उकथं बृद्धियाना च्वनेगु दोषचित्त अभिध्या ईर्ष्याचित्ततद्वारा च्वनेगुथें थथगनीगु मखुसे मनय् दुने वाउँसे यइपुसे च्वना हराभरा जुयाच्वनीगु कारणं "**ब्रह्मविहार**" धका धयातःगु जुइमाः । (गुलिंसिनं

"ब्रह्मचरिय" धयागु पालियात "ब्रह्मचर्या" धका भ्रीगु भाषं भाय्‌हिला तःगु विषयय् धयाच्वनीगु खः ।)

मैत्रीबृद्धि – मैत्रीचित्तयात थःगु सन्तानय् बारबार लुइकाच्वने फत धायेवं थःके मैत्री चित्तत विकासजुया बृद्धिजुया च्वनीगु खः । थुकथं मैत्रीचित्तत बढे जुइकेगु बृद्धि जुइकेगु यक्व दयेके बीगुयात "मैत्रीभावना यायेगु" धका धाइ ।

मैत्री त्वःतेगु - सुं छम्हसित लक्ष्यतया "सुखी जुइमाः" धका आलम्बनयाना च्वनेबले थःगु मैत्रीं उम्ह व्यक्तिलिसे सम्पर्कतया च्वनीगु खः । अबले थःगु मैत्रीयात उम्ह ब्यक्तियाथाय् थ्यनीकथं तोताच्वनीगुथें जुइगु कारणं मैत्रीभावना याना च्वनेगुयात हे "मैत्री त्वःताच्वन" धका थौकन्हें छ्यलीगु खः ।

आपाःसिनं उपयोग यानाच्वंगु मैत्री त्वःतेगु विधि

पालि- **"सब्बे सत्ता अवेरा होन्तु,** १
अब्यापज्जा होन्तु, २
अनीघा होन्तु, ३
सुखी अत्तानं परिहरन्तु, ४

हिलाभाय् १-सकलें सत्त्वपिं शत्रु भय मदुपिं जुइमाः,
२-दौर्मनस्य मदुपिं मन सुखीपिं जुइमाः,
३-दुःख मदुपिं शरीरं सुखीपिं जुइमाः,
४-सुखीपिं जुया थःत थम्हं दीर्घायु जुइ कथं ज्या-खँ याये फूपिं जुइमाः ।

सही मैत्री त्वःतेगु विधि – आपालं सत्त्वपिन्त थजु छम्ह छम्हसित थजु लक्ष्यतया उम्ह व्यक्तियागु सुखसमृद्धियात चाहना याःसातिनि उम्ह व्यक्तियाथाय् मैत्री त्वःतूगु जुइगु खः । ध्वःदुगु बिचाःयाना ध्वःदुथे कल्पनायाना थःगु म्हुतुइ वःगु **"अवेरा होन्तु"** आदियात ब्वनाच्वंसां नं धात्थें मैत्री त्वःताच्वंगु मजू । उकिं थःपिसं ध्वाःमथुगु (धाये त्यंगु अभिप्राय थःगु मनय् लुयामवःगु) पालिद्वारा **"अवेरा होन्तु"** आदि ब्वना मैत्री त्वःतेगु स्वया थःगु भाषं मैत्री त्वःतेगु जक धात्थें थातय् लाःगु जुइ । उकिं थःपिसं मैत्री त्वःते मास्ति वःम्ह ब्यक्तियागु नां दुथ्याका-

"जिमि मां शत्रुभय मदया मन सुखी जुया शरीर समेतं निरोगी स्वस्थि जुया, अतिकं लय्‌लय्‌ताया सुखी जुइमाः । थःत थःम्हं ता आयु दइकथं ज्या-खँ याये फयेमाः" धका मन नं शरीर नं न्ह्यचीका पाठयाना मैत्री त्वःते बहःजू । अबुयात त्वःतेबले "जिमि अबु, गुरुयात त्वःते बले "जिमि गुरु" धका फेरे फेरे याना धायेमाः । सत्त्वपिं दक्वसितं सोहरेयाना मैत्री त्वःतेबले "सत्त्व धाक्व" धका

धायेमाः । थ्व विधि पालि अनुसारं तप्यंक भाय्‌हिला तयागु जुल । थ्व मैत्री त्वःतेगु विधियात ताहाकः जुल तिनिका धका मती वन धाःसा नं

"जिमि मां शत्रुभय मदया सुखी निरोगी जुइमाः"....

"जिमि अबु शत्रु भय मदया सुखी निरोगी जुइमाः"...

"जिमि गुरु "... " "

आदि धका धया दिलचस्पी तया मैत्री त्वःता ब्यु ।

करूणा त्वःतेगु विधि

करुणाया स्वभाव ला दुःखी जुयाच्वंम्हसित स्वये खने न्यने ताये दइबले उगु दुःखं मुक्तजुइका बीमास्तिवइगु तरेयाना बीमास्तिवइगु स्वभाव खः । उकिं करूणा त्वःता छ्वयेबले पालि भाषं "**दुक्खा मुच्चन्तु**" धका व भीगु भाषं "आः थ्यंकवयाच्वंगु दुःखं मुक्त जुयावनेमाः" धका त्वःता छ्वयेमाः । दुःखं मुक्तजुयावना सुखय् थ्यंका बीमास्तिवइगु जक सक्कली करूणा खः । "दुःखया ई पतिहाक जुया वनेमाः" धयागु भावं "याकनं याकनं सिना वनेमाः" धका प्रार्थना यानाच्वनेगु ला करूणा त्वःता बीगु स्थिती मथ्यंनिगु जक मखु ब्यापाद दुश्चरित्र समेतं जूवनीतिनिगु जुल । थुगु करूणा नं दुःखीम्ह ब्यक्तियात मनं दुग्येक त्वःता छ्वःसातिनि सही करूणा जुइगु खः । कण्ठ वयाच्वना "**दुक्खा मुच्चन्तु**" धका धा जक धाये मात्रं करूणा जुइफइमखु ।

मुदिता त्वःतेगु विधि

मुदिता धयागु सुख जुयाच्वंम्हसित स्वये खने न्यने ताये दइबले लय्‌लय् ताया वइगु, उगु लाभ जुयाच्वंगु सुख ऐश्वर्य अलग जुइकाच्वने मास्ति मवइगु खः । उकिं मुदिता त्वःता छ्वयेगु स्थिति पालि भाषं "**यथालद्धसम्पत्तितो माविगच्छन्तु**" भीगु भाषं "लाभ जुयाच्वंगु सुख ऐश्वर्य अलग्ग जुइका च्वनेम्वालेमा" धका त्वःता छ्वयेमाः । थुगु मुदिता नं सुखी जुयाच्वंम्हसित स्वया खना न्यना ताया लय्‌लय्‌तातां त्वःता छ्वःसातिनि सक्कली मुदिता जुइगु खः । म्हुतुइकण्ठ वया "**यथालद्धसम्पत्तितो माविगच्छन्तु**" धका धाये मात्रं मुदिता जुइगु मखु ।

उपेक्षा त्वःतेगु विधि

उपेक्षा त्वःता छ्वयेगु स्थिति पालि भाषं "**कम्मस्सका**" भीगु भाषं "कर्म हे जक निजी सम्पत्ति दयाच्वन, भिंसां थःगु कर्म, मभिंसां थःगु कर्म" धका त्वःता छ्वयेमाः । मुख्य भाव छु धाःसा-जिं सुख दइकथं मैत्री त्वःता छ्वःसा नं वया थःगु कर्म दःसातिनि सुख जुइ, जिं करूणा तःसा नं वया थःगु

कर्म दःसातिनि दुःखं मुक्त जुइ, व सुखी जुयाच्वंगुयात जि लयताया थुगु सुख ऐश्वर्य अलग्ग जुइके बीमास्ति मवसां नं वया थःगु कर्म दःसा तिनि थुगु ऐश्वर्य व थुगु जीवन स्थिर जुइफइ । अथे जुया जिं च्यूता कया च्वनेमाःगु मदु । **"कम्मस्सका"** खः धयागु भाव जुल ।

सारांश स्मरणिका

थुगु मैत्री आदि ब्रह्मचर्याधर्म प्यंगू छगू लिसे मेगु सत्त्वपिनिप्रति परस्परय् आलम्बन याइगु पहः उत्तेंमजू । मैत्रीं सत्त्वयात ययेके बहःजूगुकथं आलम्बन याइगु खः, करुणां दयातये बहःकथं आलम्बन याइगु खः । मुदितां लय् ताये बहःकथं आलम्बन याइगु खः, उपेक्षां उपेक्षितभाव तये बहःकथं आलम्बन याइगु खः । उकिं सत्त्वपिं यक्वसित थजु, छम्ह छम्हसितः थजु, छगू हे पाखं ब्रह्मचर्या प्यंगूयात आलम्बन यानां जुइफइमखु । अथेजुया धात्थें दुग्यकेक त्वःता छ्वयेगुली मैत्री त्वःता छ्वयेगु जुल धाःसा मैत्री सःथ्वयेक **"अवेरा होन्तु"** निसें शुरूयाना **"सुखी अत्तानं परिहरन्तु"** थ्यंकं प्यथीयात (पालि भाषं थजु, थःगु भाषं थजु) प्रयोग यायेमाः ।

वथेंतुं करूणा आदियात नं थःथःलिसे सम्बन्धितगु पालि भाषं अथवा थःथःगु भाषं धया त्वःता छ्वयेमाः । धात्थें दुग्ययेक त्वःता छ्वयेगु मखुसे थःके वयाच्वंगुयात ब्वनाच्वनेगुकथं जुल धाःसा **"सब्बे सत्ता"** निसें शुरूयाना **"कम्मस्सका"** थ्यंकं ब्वसां नं विशेषं ब्यवस्था यानाच्वनेमाःगु आवश्यक मदु । तर थौंकन्हे "बुद्ध धर्मावलम्बी" धायेकाच्वंपिनि धार्मिक ज्याखँय् फासांफुसुं याइपिं जक अप्वः जुयाच्वंगु जुया धार्मिक गतिविधियात गौरबतइपिं भविष्यया ब्यक्तिपिं बिधिपूर्वक जुइफयेक सम्हालय् यायेबहःजू ।

विरति स्वंगू

<u>सम्मावाचा</u> <u>सम्माकम्मन्त</u> <u>सम्माआजीव</u>

थुगु विरति चैतसिक स्वंगूयात अध्ययन यायेगुली दकसिबे न्हापां दुश्चरित्र १०-गूयात ध्वाःथुइ धुंकूगु जुइमाः । (थुगु सफुति ला दुश्चरित्रतय्त क्यनाच्वने मखुत) इपिं दुश्चरित्रतय्त जीवन हनेगुलिसे सम्बन्ध दु मदु निथी छुटे यायेमाः । उकी मध्यय् परप्राण हत्या यायेगुली सिनावंम्हसिगु सम्पत्तियात ल्वःवंगु जुया थजु, मेपिसं ध्येबा बिया हरे याःगु जुया थःजु, ब्याधा जुया पो जुया जीवन हनाच्वंगु जुया थःजु प्राणीहत्या यायेगु जीवन हनेगुलिसे स्वानाच्वंगु कायदुश्चरित्र खः । छुं छगू चीजवस्तुयात लक्ष्य मतःसे खालि तँपिहाँवया हत्या यायेगु जीवन हनेगुलिसे सम्बन्ध मदुगु कायदुश्चरित्र खः । मेमेगु दुश्चरित्रय्

नं ज्यूज्यूकथं छुटे यायेमाः । चीजवस्तु लाभ जुइकेगु निंतिं भ्हूठमुठया साक्षी च्वंजुइगु अधार्मिकपूर्वकं वकालत याःजुइगु, ख्यालःजुया असत्यगु दण्डारी बाखँत कँजुइगु जीवन हनेगुलिसे सम्बन्धितगु वचीदुश्चरित्र खः । चीजवस्तु छुं छगूयात लक्ष्य मतःसे खालि असत्य खँ ल्हायेगु, चुगुली यायेगु, छ्वाःगु क्वाचुगु खँ ल्हायेगु, सत्य मखुगु दण्डारी बाखँत कनेगु, जीवन हनेगुलिसे सम्बन्ध मदुगु, वचीदुश्चरित्र खः ।

विरति – उगु उगु कायदुश्चरित्र वचीदुश्चरित्रकर्मत पाखें जुइगु स्वभाव विरति खः । असत्य खँ ल्हायेगु अवसर (वचीदुश्चरित्र लुयावइगु अवसर) चूलावइबले "धाये मखुत" धका विरतजुइगु अवस्थाय् उगु अवसर चूलावःगु असत्य खँ जीवन निर्वाह यायेगुलिसे स्वापु मन्त धाःसा सम्यक्वचन विरति जुया,जीवन निर्वाह यायेगुलिसे स्वापु दत धाःसा सम्यक्आजीव विरति जुइगु खः । परप्राण हत्या यायेगु अवसर (कायदुश्चरित्र लुयावइगु अवसर) चूलावइगु इलय् "स्याये मखुत" धका विरतजुइगु अवस्थाय् उगु अवसर चूलावःगु पाणातिपात कर्म जीवन निर्वाह यायेगुलिसे स्वापु मन्त धाःसा सम्यक्कर्मान्त विरति जुइगु खः । जीवन निर्वाह यायेगुलिसे स्वापु दत धाःसा सम्यक्आजीव विरति जुइगु खः ।

विरति मखुगु विषय – विरतजुइगु दुमथ्याः-विरत जुइमाःगु मदुसे भिंगु वचन धायेगु ल्हायेगु इलय् व "**पाणातिपाता वेरमणी सिक्खापदं समादियामि**"– आदि धका शील समादानयायेगु इलय् सम्यक्वचन (भिंगु वचन) धका धायेफु । कुशलचेतनात लुयावयाच्वनीगु खः । विरत जुइमाःगु दुमथ्याःसे निर्दोषगु ज्या-खँत यानाच्वनेगु इलय्, दान बियाच्वनेगु इलय्, बुद्धदर्शन यायेगु उपदेश न्यनेगु आदि इलय् सम्यक्कर्मान्त (भिंगु ज्या) धका धायेफु । कुशलचेतनात लुयावया च्वनीगु खः । विरत जुइमाःगु दुमथ्याःसे परम्परागत कालबिल यायेगु, बने ज्यायेगु, बुँ बालि ज्यायेगु, आदि कर्मतद्वारा जीवन निर्वाह यायेबले सम्यग आजीव (बांलाःगु जीवन हनेगु) धका धायेफु । तर विरतजुइगु स्वभाव दुमथ्याःगु कारणं इपिं सम्यग्वचन आदियात विरति चैतसिक धका भाःपी मज्यू; सामान्य कुशलचेतनात जक खः धका भाःपीमाः ।

समादान, सम्पत्त व समुच्छेद छथी

स्वथी स्वथी, नांत थी थी दु ।

सम्यग्वचन सम्यक्कर्मान्त सम्यग्आजीव धका स्वथी छुटेजूगु विरति थीथीकथं समादानविरति, सम्पत्तविरति, समुच्छेदविरति धका स्वथी स्वथी छुटेजुयाच्वंगु दु । उगु स्वथी मध्यय् शील समादानयायेगुकथं दुश्चरित्रकर्मं विरतजुइगु समादानविरति खः । स्यायेत द्वहँ छम्ह न्ह्योने थ्यंकवयाच्वंगुली स्याये मखुत धका विचाःयाना "**पाणातिपाता वेरमणी सिक्खापदं समादियामि**" धका

समादान यात धाःसा समादान यानाच्वच्वं नं समादानविरति जुइफु ।

न्हापा न्हापा उपासक छम्हसिनं स्थविर छम्हसिथाय् शील ग्रहणयाये धुंका तंम्ह द्रहँ मामां पहाडच्वकाय् थ्यनेवं तुं अजिंगरं तुती ब्यरे याःगुलिं चुपिं पालाछ्वये धका बिचाःयाये धुंका लिपा शीलयात लुमंसिवया मस्यासे लिचिल । शीलयागु आनुभावं सर्प नं त्वःतावन । थुगु कथावस्तुइ शील समादानयानातःगु जुया मस्यासे विरत जूगु कारणं याना समादानविरति जूगु जुल । थुकथं शीलसमादान यानाच्वंच्वं थजु, समादान याये धुंका थजु, विरत जुइबहःगु दुश्चरित्रं विरत जुल धाःसा समादानविरति जुइगु खः । (**समादान**=शील समादानयानातःगु कारणं+**विरति**=मभिंगु ज्यां विरतजुइगु ।)

शीलसमादान मयासे आकाभ्काकां चूलावइगु इलय् विरतजुइगु सम्पत्त (सम्प्राप्त) विरति खः । लंकाद्वीपय् चक्कन धयाम्ह उपासकं मचाबले रोगी जुयाच्वंम्ह मांया निंतिं ताजै ताजागु खराचिगु ला पथ्य आहार जूगु जूयानिंतिं जंगलय् वना खराचा माः वंबले क्यातु क्यातुगु घाँय्त नये धका वम्ह खराचित ज्वना "स्याये त्यल" धका बिचाःयाये धुंका हानं करूणा वंका मस्यासे विरत याना खराचित त्वःताछ्वत । छेँय् लिथ्यंबले मांम्हसित जूगु बृतान्त खँ दक्वं कना "जिं भाषं स्यूगु उमेरं निसें परप्राणीयात स्याये मास्तिवःगु चेतनां स्याना वये मनं" धका सत्य कराल ल्हाःबले वयागु सत्य करालया प्रभावं मांम्हसिगु रोग नं लना तनावन । थुगु कथावस्तुइ शील समादानमयासे आकाभ्काकां चूलाना विरत जूगु कारणं सम्पत्तविरति जूवंगु खः । (**सम्पत्त**=संयोग चूलाः वःगु (आकाभ्काकां ध्वदुइके हःगु) मभिंगु दुश्चरित्रं+**विरति**=विरतजुइगु ।)

मार्ग लाभ जुइगु इलय् क्लेशधातु विल्कुल त्वाःदला वनीकथं विरत जुइगु कारणं मार्गचित्तय् दुथ्याःगु विरति समुच्छेदविरति खः । (**समुच्छेद**=क्लेश अनुशयधातुयात ल्यंपुल्यं मदइकथं त्वाःथला+**विरति**=विरतजुइगु ।) थुकथं सम्यग् वचन आदि मूलविरति चैतसिक स्वथी दुगुली छथी छथिलय् समादान विरति आदिकथं स्वथी विभेद जुइफुनि ।

निगमन

थुलि प्रमाण दुगु वचनक्रमद्वारा चारित्रिक आचरणया निंतिं मनूतय्सं सीकेबहःगु चित्तयात बांलाइकथं चक्र चाःहीकीगु चैतसिकत पूवन । आः, थःगु चित्तयात बांलाइकथं चक्र चाःहीकिगु चैतसिकत व (निगूगु द्यालय् क्यना वयागु) बांमलाइकथं जालभ्केल यायेसःगु चैतसिकतय्गु विषयय् थुइ धुंकल । उकथं थुइके धुंका लिपा "बांला बांमला निगू पक्ष दुगुली गुगु पक्ष अप्वः याना लुयावइगु आपाःजुइलय् ?" धका बिचाःयाये थ्यानि ।

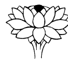
बांलागु चैतसिकतय्‌त क्यनेगु थासय्‌ "बांलागु सक्कलीगु मखुसे नक्कली श्रद्धा नक्कली स्मृति नक्कली हिरी ओत्तप्प" आदिरूपं नक्कलीत दुथ्यानाच्वंगु दु । मभिंगु चैतसिकतय्‌त क्यनेगु थासय्‌ मुकं मभिंगु जक भिंगु ल्वाक मज्याः । थुलि प्रमाणं विभेद याये मात्रं हे "मुकं भिंगु लुयावइगु कमजुया भिं मभिं ल्वाक बुकःगु व मुकं मभिंगु जक जिमिगु सन्तानय्‌ लुयावइगु आपाः खनिका" धका बिचाःयाये फइगुजुल ।

उकथं मभिंगु धर्मत छ्याल बिछ्याल जुयाच्वंगु कारणं याना हे संसार ताःहाक जुयावयाच्वंगु खः । आःथें सया सिया थुयाच्वंगु जीवनय्‌ हे मभिंगु धर्मत आपाः आपाः उत्पन्न जुइकाच्वनीतिनि धाःसा निर्वाण लाभ यायेमास्तिवःगु विषयय्‌ कथुह्वगंक प्रार्थनायाना जूसा नं दकसिबे भिंगु निर्वाणलिसे यक्व यक्व हे तापाना च्वनीतिनि । अथे जुया सत्पुरुष ल्याखय्‌ दुथ्याक वनेमास्ति वः, निर्वाण याकनं लाभ यायेमास्तिवःपिं धाक्वसिनं मेपिसं तःधं तायेके बहःजुइकथं जक सत्पुरुष धायेके दुपिं जुइगु स्वया नं थःतः थःपिसं तःधं तायेके फुपिंथें जापिं सत्पुरुषपिन्त जक दुग्यंक दुग्यंक चाहना यायेमाल । जिगु निंतिं ला माया, शठता ल्वाक मज्याःगु पुराकापुरा यचुसे पिचुसेच्वंगु भिंगुचित्त तीक्ष्णगु चित्त जक जन्म जन्म पतिकं दयेका च्वनेमास्तिवः । जिगु सम्पर्कय्‌ वयाच्वंपिं तःधि चीधिपिं सकसिनं नं धात्थें धात्थेंपिं सत्पुरुषपिं जुइकथं थःत थःपिसं धस्वाका यंके फयेमाः ।

भिंगु चित्त, लुइकथं, चक्रहीकिगु, आःक्यनागु चैतसिकतय्‌त,
याना भेद पुचः चिनागु, भिंगु चित्तचैतद्वारा, लुधंके बहःगु,
अतीत पुण्यप्रभावं याना, ब्वमिधाक्वसिगु, मभिंचित्त हिला,
भिंगु चित्त लुइमाः । थःगु निंतिं ला तःतःप्यंक निर्वाण वनेत,
चित्त शक्ति तीक्ष्ण जुया, त नं तं थाहाँ वनेफयेमाः ।
सम्पर्क दुपिं तःधी चिधी धाक्व सकलें, जिथें हे तुं,
भिं मती लुइका, तप्यंक निर्वाणय्‌, थ्यंक वने दयेमाः ।

चित्तयात भिनिकथं चक्रचाःहीकिगु

चैतसिकत क्वचाल

प्यंगूगु द्याः

(बांलागु बांमलाःगु चित्त निथी नं दुथ्याःगु चैतसिकत)

१) स्पर्श	६) जीवितिन्द्रिय	११) वीर्य
२) वेदना	७) मनसिकार	१२) प्रीति
३) संज्ञा	८) वितर्क	१३) छन्द
४) चेतना	९) विचार	
५) एकाग्रता	१०) अधिमोक्ष	

स्मरणिका :-

थीगु धर्म-स्पर्श धका का, अनुभव-वेदना, चायेकीगु-संज्ञा।
प्रेरित-चेतना, स्थिर-एकाग्रता, नाम आयु छुटे मजू,
स्वाका जीवन, मस्यं मतंः, नुगलय् थनिगु-मनसि जुल।
उगुं थुगुं चिन्तन-वितर्क धाये। परामर्श थीथी विचार भाःप्यू।
निर्णय-अधिमोक्षः, शूर वीरत्व धाइ वीर्य जुल। लुधं लयता प्रीति खःसाः,
याइगु आलम्बन मात्र-छन्द स्वभावः, भिं मभिं ल्वाकबुक भिंस्वंगू धायेनु।

स्पर्श

आलम्बन थीगु स्वभाव स्पर्श खः। उकिं "**थीगु धर्म-स्पर्श**" धका का" धका धयातल। "थीगु" धयागुली म्हं म्हं थीगुथें जाःगु, चीजवस्तु छगूलिसे मेगु ठक्कर नइगुथें जाःगु थीगु मखु:, चित्त व आलम्बन चूलाइगु इलय् धातु स्वभाव अनुसार ठक्कर नःगुथें जुइक धातु स्वभाव जुटे जुइगु खः। उगु धातु स्वभाव जुटे जुइगु थीगु ध्वःदुइगु गुलिं गुलिं थासय् म्हं म्हं थीगु स्पर्श जुइगु ति हे स्पष्ट जू।

विस्तृत याये - नकतिनि बिरामिसु लंम्ह मनू छम्हसिनं मेपिसं कागति नःगु खनिबले वया म्हुतुइ ई बुयावये यः। ग्याफराम्ह मनू मेपिं दाया दिया ल्वानाच्वंगु खनिबले तुती फिरिफिरि खाकाच्वने यः। भरखरया ल्यासेत थःलिसे उमेर ज्वःलापिं स्तर ज्वःलापिं ल्याय्म्हतय्गु रूप खनिबले सः ताइबले नुगलय् छुथें छुथें जुइका च्वनेयः। ल्याय्म्हत नं थथे हे जुइका च्वनेयः।

थुकथं जुइगुली चित्त कागति आदितलिसे ध्वःदुगु थ्यूगु ठक्कर नःवंगु कारणं याना शरीरय् तक्कं ई बुयावःगु कम्प जूगु आदित जुयावःगु जुल। थुगु धातुस्वभाव ध्वःदुगु थ्यूगु ठक्कर नःगु स्वभाव स्पर्श स्वभाव हे खः। थुगु स्पर्श कुशल सम्बन्धी आलम्बनयात नं स्पर्श यायेमाःगु, अकुशल सम्बन्धी

आलम्बनयात नं स्पर्श यायेमाःगु जूगुलिं भिंगु चित्त मभिंगु चित्त निथी नं न्ह्याबलें दुथ्याना च्वनेमाःगु धर्म खः । उदाहरण-ची साःगु तरकारी तःसानं चिन्वः, मसागु तरकारी तःसानं चिन्वइगुथें खः । लिपा क्यनेतिनिगु वेदना आदि चैतसिकत नं थथे हे भिंगुचित्त मभिंगु वेदना आदि चैतसिकत नं थथे हे भिंगु चित्त मभिंगु चित्त निथी नं दुथ्याना च्वनेमाःगु विषययात सीकेमाः ।

वेदना

आलम्बन रसयात अनुभव याइगु स्वभाव वेदना खः । उकिं "**अनुभव वेदना**" धका धया तल । रूपालम्बन आदि खुगू आलम्बनयात चित्त विषयय् क्यनावये धुन । उगु खुगू आलम्बनयात हे इष्टालम्बन अनिष्टालम्बन इष्ट मध्यस्थालम्बन धका स्वथी स्वथी ब्वथलेमाः । उकी मध्यय् आपालं मनूतय्सं चाहना यायेमाःगु प्रार्थना यायेमाःगु माला जुइमाःगु आलम्बन इष्टालम्बन खः । (**इष्टालम्बन**=चाहना याये बहःगु यइपु तायेके बहःगु आलम्बन ।) बांलाःगु बर्ण बांलागु शब्द गन्ध रस स्पर्शत व बांलाःगु नां बालाःगु थाय् बाय् आदित खः ।

आपालं मनूतय्सं चाहना मयाइगु प्रार्थना मयाइगु माला जुइ मखुगुथें जाःगु आलम्बन **अनिष्टालम्बन** खः । (**अनिष्टालम्बन**=चाहना याये बहःमजूगु यइपु ताये बहःमजूगु आलम्बन ।) बांमलागु वर्ण, बांमलागु शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श, नां, भ्वाथःगु छेँ, दुना वयाच्वंगु छेँ आदि थाय् बाय्त खः । बांलागु पक्षय् नं दुमथ्याः, बांमलागु पक्षय् नं दुमथ्याःगु आलम्बनथें जाःगु मध्यस्थगु आलम्बन इष्टमध्यस्थालम्बन खः। बांमलागु वर्ण नं मखु बांलागु वर्ण नं मखुगु वर्ण आदित खः ।

वेदना नं सुख, दुःख, सौमनस्य, दौर्मनस्य व उपेक्षा धका न्याथी दु । उकी मध्यय् इष्टालम्बनय् बांलागु रस दुथ्याः । उगु बांलागु रसयात अनुभव याइगु वेदनायात सुखवेदना धका धाइ । उगु बांलागु रसयात अनुभव याइगु इलय् लय्लय्तातां अनुभव याये दइगु जुया सौमनस्यवेदना धका नं धायेमाः । उगु सुख सौमनस्य धका धायेमाःगु वेदनात लुयावइगु पहः रूपालम्बन शब्दालम्बन आदि कामगुण आलम्बनतय्त ध्वःदुया अनुभव यानाच्वनीगु इलय्, बुद्धालम्बन धर्मालम्बन आदितलिसे ध्वःदुइके दया सुख जुया लय्लय्ताया च्वनीगु इलय् प्रकट जू ।

अनिष्टालम्बनतय्के नं बांमलागु रस दुथ्याः । उगु बांमलागु रसयात अनुभवयाइगु वेदनायात दुःखवेदना धका व दौर्मनस्यवेदना धका धाइ । उगु दुःख दौर्मनस्यवेदनात लुयावइगु पहःतय्त दोष चैतसिकलिसे स्वापुतया शोक,

परिदेव, दुःख, दौर्मनस्य, उपायास धयागु नामं क्यनावयेधुन । (स्कन्ध शरीरलिसे सम्बन्धितगु चित्तया सुख दुःखयात सुख दुःख धका धयाः मिखा न्हाय् न्हाय्पं म्ये चित्तलिसे जक सम्बन्धितगु सुख दुःखयात सौमनस्य दौर्मनस्य धका धाइ ।)

इष्ट मध्यस्थारम्मणय् बांलागु नं स्पष्ट मजू बांमलागु नं स्पष्ट मजूगु रसत दुथ्याः । उगु रसयात अनुभवयाइगु वेदनायात उपेक्षावेदना धका धाइ । थुगु उपेक्षावेदनाया आलम्बनरस अनुभवयाइगु पहः स्पष्ट मजूगु कारणं स्वयं थम्हं आलम्बनया रसयात अनुभव यानाच्वना धका तकं सीके मफयाच्वनीगु खः । तर दँ दँ फयतुना च्वंच्वं जुइ च्वने यायां यक्व यक्व आलम्बनत ध्वःदुया च्वनीबले उगु आलम्बन रसयात अनुभव यानाच्वना धका तकं सी मदुगु उपेक्षावेदनात यक्व यक्व हे लुयावया च्वनीगु जुयाच्वन ।

थुगु वेदना नं कुशल सम्बन्धी आलम्बनया रसयात नं अनुभव यानाच्वनीगु खः । अकुशल सम्बन्धी आलम्बनया रसयात नं अनुभव यानाच्वनीगु खः । थुकथं बालां बांमला नितां आलम्बनया रसयात अनुभव यायेफूगुलिं "कामगुण सुख ऐश्वर्ययात अनुभव यानाच्वन, धर्मया रसयात अनुभव यानाच्वन" धका धायेगुली थुगु वेदना स्वभाव धका जक लुमंकी ।

संज्ञा

चिन्हतयेगु स्वभाव संज्ञा खः । उकिं "**चायेकीगु संज्ञा खः**" धका धयातल । थुगु चायेका चिन्हतयेगु पहः ज्ञानबुद्धि कम्पिं बहुश्रुत मगाःपिंके प्रकट जू । उमेर मगानिपिं मचातय्त थःथितिपिसं "थ्व मनू अबु, थ्व मनू मां" धका क्यनाच्वनी । मचां इपिं मनूतय्त "मां अबु" धका लुमंकातइ । हवाइजहाजयात दकसिबे न्हापां खनिगुली "पपू गुकथं, न्हिप्यं गथे म्ह गुकथं" धका लुमंकाच्वनी । वने मनंनिगु थासय् थ्यनीबले नं विशेषता दुगु धाक्वयात लुमंकातइ । थुकथं संज्ञाया लुमंकातयेगु यक्व यक्व हे दयाच्वंगु दु ।

लुमंकेगुली फल निथी - संज्ञाया लुमंकेगुली फल निथी दु । थःथितिपिसं मचायात "थुम्ह मनू अबु का" धका क्यनीबले मचायागु संज्ञां लुमंकीगु जुया उगु क्षणय् धात्थेंम्ह अबु धका सीके दइगु फल, लिपा "थुम्ह मनू अबु हे खः" धका लुमनाच्वनीगु फल, थुकथं संज्ञाया लुमंका तयेगुली फल निथी दयाच्वंगु दु ।

द्वंसां मद्वंसां लुमंकीगु पहः - संज्ञां प्रज्ञांथें सहीयात जक सियाच्वनीगु मखु, द्वंगुयात नं लुमंकीगु खः, सहीयात नं लुमंकीगु खः । ख्याः खना ग्याइम्ह व्यक्ति बहनी ख्युउँसे च्वंथाय् सिमाख्वंयात ख्याः धका भाःपीगुली द्वंगुयात भाःपीगु खः ।

द्वनाच्वंगु धर्मयात सहीधर्म खः धका भाःपीगुली नं मिथ्यादृष्टि जक मखु, थुगु द्वनाच्वंगु संज्ञा नं दुथ्याः । द्वनाच्वंगु थासय् संज्ञायागु लुमंकीगु पहः क्वाक्वातुक तासेजुयाच्वने धुंकूम्ह व्यक्तियात सहीरूपं सीकथं सचे यायेगु थाकुसे च्वं ।

संज्ञाया क्षेत्र तःचलाय् – द्वंगुयात सही धका भाःपियाच्वनीगु संज्ञाया क्षेत्र तःसकं हे तःचलाय् । संसारय् ताकाल तक चाःचाःहिला च्वनीगुली अविद्या तृष्णाया निंतिं जक मखुसे थुगु संज्ञाया लुमंति द्वनीगु नं दुथ्याः । **स्पष्ट याये**-मलमूत्रयात मनूतय्सं घचायापुसेच्वं धका सहीकथं भाःपिया च्वनीगु खः । त्वँतय्सं तःसकं साःगु आहार धका भाःपीगु खः, खिचासी ध्वग्गियात गिद्धतय्सं भाःपीगुली नं थ्व हे पहः खः ।

बुद्ध अरहन्तपिसं कामगुण आलम्बनतय्त घृणा चायापुसेच्वं धका सहीकथं भाःपिया बिज्यानाच्वनीगु खः । "**हीनो**=हीनगु खः, **गम्मो**=गाँमातय्गु सम्पत्तित खः; **पोथुज्जनिको**=शुद्ध स्वच्छ मखुपिं पृथग्जनतय्गु चीजत खः, **अनरियो**=शुद्धपिं आर्यपिनिगु चीजत मखु, **अनत्थसंहितो**=अनर्थलिसे स्वानाच्वंगु दुः," धका प्यःप्यःदंक निन्दा उपहास यानातयाबिज्यात । तर आपालं मनूतय्सं उगु धर्मयात स्वीकार मयासे कामगुण आलम्बनतय्त फयांफक्व मालां तुं जुयाच्वन तिनि । थुकथं संज्ञाया भाःपीगु पहः द्वनाच्वंगुलिं संसारय् ताकाल तक्क चाःचाःहिला च्वनेमाःगु खः ।

संज्ञां स्मृतिया नकल कयाच्वंगु पहः -कुशल सम्बन्धय् हाकनं लुमनाच्वनीगु थासय् स्मृतिया स्वभाव नं दुथ्याः, बांलाःगु संज्ञाया स्वभाव नं दुथ्याः । "मचाबलेसिगु प्रेम सच्छिदँ तकं ल्वःमंके थाकु, मचाबलेनिसें नापं च्वनावयागु भिंद्वः दँ तक ल्वमंके मज्यू" धका धयातःगुथें जाःगु ल्वमंके मफइगु अकुशल सम्बन्धी जुया सहीस्मृति मखु, स्मृतिथें लुमंकिगु क्वातुगु थुगु संज्ञा हे खः । इत्यादि कथं स्मृति द्यालय् क्यनावये धुंगु नक्कलि स्मृतियात थुगु संज्ञा धका चायेकी ।

चेतना

थःलिसे नापं उत्पन्न जुइपिं चित्तचैतसिकतय्त प्रेरणा बीगु चेतना खः । उकिं "**चेतना-प्रेरणा खः**" धका धयातल । **स्पष्टयाये**-आलम्बन छगूयात चित्तं ग्रहण याइगुली स्पर्श उगु आलम्बनयात थीगु खः, वेदनां अनुभवयाइगु खः, संज्ञां लुमंकीगु खः । इत्यादि रूपं लिपा क्यनीतिनिगु एकाग्रता जीवितिन्द्रिय मनसिकारतय्सं नं स्वापु दुदुगु अभिभारयात कुबिया चित्तलिसे छगूपाखं उत्पन्न जुयाच्वनीगु खः । लोभ दोष आदि मभिंगुधर्मत, श्रद्धा स्मृति आदि भिंगुधर्म पुचःत

नं चित्तं आलम्बनयात ग्रहण याइगुली दुथ्याक वनाच्वनीगु खः ।

उकथं संम्बन्धित सम्प्रयुक्त चैतसिकतलिसे नाप नाप चित्तं आलम्बनयात ग्रहण याइगुली यथिंजाःगु चैतसिकत हे थजू लिपा लाका च्वं च्वने मज्यू । यथिं जाःगु चैतसिकत हे थजु थःपिनिगु अभिभारयात त्वःफिका च्वने मज्यू, चैतसिकत दक्वं चित्तलिसे नाप नापं प्यप्यपुंक ज्वरय् जुयाच्वंगुथें च्वंक आलम्बनयात ग्रहण यानाकायेमाः । उकथं आलम्बन व चित्तचैतसिकत क्वातुक्क जोडे जुइ कथं प्रेरणा बीगु धर्म मेगु मखु, थ्व चेतनां हे खः । उकिं "चेतना,-प्रेरणा खः" धका धयावया ।

हानं क्यने तिनि - सम्बन्धित चैतसिकतलिसे नाप नापं चित्तं आलम्बनयात ग्रहण याइगुली छुं छगू धर्म तकं लिकुनाच्वने मज्यूगु जुया नापं उत्पन्न जुइमाःपिं चैतसिकतलिसें चित्तयात छपुचः पासापिं (संगठन छगू) धका भाःपियाति । उगु संगठनय् चित्त नायः अध्यक्ष, चेतना सचिब खः । साधारण संगठनय् सचिब अति हे ब्यस्तम्ह जुइगु खः । संगठनया सदस्यपिन्त नं सम्बन्धित ज्याखँय् टुटफुट मदयेक प्रेरणा बिया बिया वनाच्वनेमाः ।

उकिं सचिवयाके मेमेपिं सदस्यपिंके स्वया निदुगं अभिभार तच्वः । अथे हे चेतनां नं मेमेगु चित्तचैतसिकतयत सम्बन्धित ज्याखँय् तोति मफिक आरम्मणलिसे जोडेजुया प्यपुना च्वंथें च्वंक नं लिमलाका च्वनेमाः । स्वयं थःम्हं नं थःगु ज्याखँ वहन याना वनाच्वनेमाः । युद्धक्षेत्रय् सेनापति जुयाच्वंपिं लिमलाका जुइमाःगु पहःयात नं उदाहरण बीमाः । उकिं छुं छगू ज्याखँ यायेबले चेतना कमजोर जुयाच्वन धाःसा मन नं वं मवं हे जुयाच्वनीगु खः । मेमेगु चैतसिकत नं कमजोर जुयाच्वनीगु खः । चेतना तीक्ष्ण व शक्तिशाली जुयाच्वन धाःसा चित्तचैतसिकत नं तीक्ष्ण व शक्तिशाली जुयाच्वनीगु खः । चित्त नं तीक्ष्ण व शक्तिशाली जुयाच्वनीगुली स्कन्ध शरीर नं उगु ज्याया निंतिं चल्तापूर्जा जुया वयाच्वनीगु खः । थुकथं यथिंजाःगु आलम्बनय् थजु आलम्बनयात ग्रहण याक्वपतिकं चेतना जक प्रमुख प्रधान जुयाच्वन ।

चेतनायात कर्म धका धायेमाःगु पहः - मनू छम्हसित यक्व मनूत जाना स्यायेगु याइबले मेमेपिसं छुं भति जक दाइगु च्वाइगु याःसा नं विशेष छुं मजू, मनू छम्हसिनं धाःसा मेमेपिसं स्वया दोब्बर घाःपाः जुइकथं दायेगु च्वायेगु याःगुजुया विचरा सिनावने माल । उगु मनूस्यायेगु ज्याय् सिनावंक दायेगु च्वायेगु याम्ह व्यक्ति जक धात्थेंम्ह हत्यारा जुइमाःगुथें, अथे हे दान शील आदि कुशलकर्म, प्राणातिपात आदि अकुशलकर्मयात आपालं चित्तचैतसिकत छपुचःजुया याइबले

चेतना दकसिबे तीक्ष्णगु शक्तिदया दकसिबे क्रियाशील जुइगु जुया चेतनाया शक्ति हे जक कर्म दयेकिम्ह ब्यक्तियाके कर्मया प्रभाव ल्यनाच्वनीगु खः । उकिं उगु कर्म दयेकीम्ह कार्यकर्तायात माला यंकल धाःसा चेतनायाके जक भार लाःवनीगु खः । अथेजुया चेतनायात "कर्मधर्म=कार्यकर्ता=प्रमुख" धका नां बिया **"चेतनाहं भिक्खवे कम्मं वदामि"** धका भगवान् बुद्धं कना बिज्यात । (भिक्षुपिं, चेतनायात कर्म धका जि तथागतं कनाच्वना । थ्व खँपु अनुसार चेतना तीक्ष्ण जुलकि कर्म तःधं जुइगु खः । चेतना कमजोर जुलकि कर्म कमजोर जुइगु खः धका लुमंकी ।

एकाग्रता

स्थिर जुइगु शान्त जुइगु स्वभाव एकाग्रता खः । उकिं "**एकाग्रता-शान्त स्थिरता**" धका धयातल । थुगु एकाग्रतायात "**समाधि**" धका नं धाइ । थुगु एकाग्रता धयागु समाधिया सामर्थ्य याना चित्तं आलम्बन ग्रहण याइबले छगू आलम्बनय् गुलिखे ताउतक बारबार ग्रहण यायेफु । उकिं थुगु समाधियात फय् मवःगु थासय् च्याकातःगु मियागु राप शान्त जुयाच्वनीगु पहःथें छगू आलम्बनय् थातं च्वनीगु (स्थिरगु) धर्म शान्तगुधर्म धका धायेमाःगु खः ।

छगू मखु छगू कर्मस्थान आलम्बनयात ग्रहणयानाच्वनीगुली उगु छगू आलम्बनया द्योने ताउतक हानं हानं आलम्बन याये फत धाःसा "समाधि लाभ जुल, समाधि क्वातुया वल" धका धायेगु चलन यानातःगु खः । उगु समाधि क्षमता बल्लाम्ह ब्यक्ति जुइच्वनिगु स्थिर जू, खँल्हा बल्हा नं स्थिर जू, जुइ च्वनेगु अवस्थाय् नं इन्द्रिय दु । परस्परय् ब्यवहार याइबले नं ततप्यं जू । अथे नं क्वातुक ज्वनेलाइगु उगुं थुगुं आलम्बनयात धाःसा आशक्त जुयाच्वने यः ।

जीवितिन्द्रिय

चित्तचैतसिक निगूयात नामधर्म धका धाइ । इपिं नामधर्मतय्गु प्राण जीवितिन्द्रिय खः । दयावक्व चित्तचैतसिकतय्के प्राण दु । उकिं उत्पन्न जुयाच्वंगु चित्तचैतसिकत सिनाच्वंगु मखु, म्वानाच्वंगु खः । उकथं म्वानाच्वंगु जूयानिंतिं हे आलम्बनयात सीके फूगु खः । यदि प्राण मदुसे चित्तचैतसिकत निष्प्राण जक जुयाच्वंगु जूसा छुं गुगुं ज्याखँयात तकं वहनयाये फइमखु । सारांशकथं थुगु जीवितिन्द्रिय धयागु प्राण दुध्यानाच्वंगु कारणं याना हे चित्तचैतसिकत छगुलिं ल्यु मेगु स्वाकं विनाश मजूसे (कर्मयागु प्रभाव दया च्वंतले) स्थिर जुयाच्वने दुगु खः । उकिं "**नाम आयु छुटे मजू, स्वाका जीवन, मस्यं मतं**" धका धयातःगु खः ।

नाम आयु दुथ्याथेंतुं रूपधर्मय् नं रूपआयु दुथ्यानाच्वंगु दु । थुगु नामआयु व रूपआयु जुयाच्वंगु जीवित निगूयात हे सत्त्वपिनिगु आयु वा प्राण धका धायेमाःगु खः । उगु रूपजीवित, नामजीवित निथिलं अतिरिक्तगु सत्त्वपिनि शरीरय् दुने जीवआत्म विज्ञानआत्म हंसआत्मा धका मदुगु हे जुल ।

मनसिकार

मनं तुनिगु स्वभाव मनसिकार खः । उकिं "**मनंतुनिगुयात मनसि धाइ**" धका धया तल । "मनं+तुनिगु" धयागुली चित्तयात "नुगः"धाइ । थुगु चित्त धयागु नुगलय् दुने छगू मखु छगू आलम्बन प्रकट जुयावइकथं (दुतिना बीथें) याना बीगुयात "मनं+तुनिगु" धका धाइगु खः । वास्तबय् थुगु मनसिकारं चित्तय् दुने आलम्बन दुहाँ वइकथं साला दुछ्वये फइगुमखु । अथेसां मनसिकारयागु सामर्थ्यया कारणं छगू मखु छगू आलम्बन न्ह्याबलें दयाच्वनीगु जुया थुगु मनसिकारं हे आलम्बनयात सालायंका दुतिना ब्यूगुथें च्वंक आरुढयाना धायेमाःगु जुयाच्वन ।

चैतसिक न्हेगू-चित्त उत्पत्ति जुक्व पतिकं दुथ्याः – छगू मखु छगू चित्त उत्पत्ति जुयावइगुली आरम्मणयात थीगु "स्पर्श" व "मनसिकार" तक्क न्हेगू चैतसिकत न्ह्याबलें दुथ्यानाच्वनेमाः । लोभ दोष श्रद्धा स्मृति आदित ला थःथःपिनि सम्बन्धित आलम्बनयात ग्रहण याइबले जक अप्वःदुथ्याना वइगु खः । इपिं न्हेगू मध्यय् छुं छगूयात अनुभव यानाच्वनीबले वेदनायागु शक्ति प्रकट जुया छुं छगूयात लुमंका च्वनीबले संज्ञायागु शक्ति प्रकट जुयाच्वनीगु खः । छगू मखु छगू कर्म यानाच्वनीबले चेतनायागु शक्ति प्रकट जुया छगू मखु छगू आलम्बनयात ध्यान तयाच्वनीगु अवस्थाय् एकाग्रता धयागु समाधिया शक्ति प्रकट जुइगु जुयाच्वन । ल्यंदुगु स्पर्श जीवितिन्द्रिय मनसिकार स्वंगूयागु ला गबलें नं इमिगु शक्ति प्रकट जूगु खने मदु ।

वितर्क

चिन्तन यायेगु स्वभाव वितर्क खः । उकिं "**उगु उगु चिन्तन वितर्क धाइ**" धका धयातल । उगु चिन्तन यायेगुयात "कल्पनायायेगु बिचाःयायेगु" धका नं धायेगु याः । थुगु वितर्क कामवितर्क, व्यापादवितर्क व विहिंसावितर्क धका मभिंगु वितर्क स्वथी, नैष्क्रम्यवितर्क, अब्यापादवितर्क व अविहिंसावितर्क धका भिंगु वितर्क स्वथीकथं खुथी दयाच्वन ।

काम व नैष्क्रम्यवितर्क – रूपालम्बन शब्दालम्बन आदि कामगुण विषयवस्तु कामगुण क्रियाकलाप पुचःतयत चिन्तनयायेगु कल्पनायायेगु, धन सम्पत्ति मालाजुइगुयात चिन्तनयायेगु कल्पनायायेगु आदि लोभं अलग मजूगु चिन्तनयायेगु कल्पनायायेगु धाक्वयात "कामवितर्क" धाइ । गृहत्याग यायेया निंतिं, ऋषि श्रमण जुइया निंतिं, दान प्रदान यायेया निंतिं, उपोसथ शील समादान यायेया निंतिं, भावनाधर्म उद्योग यायेया निंतिं आदि लोभ तृष्णां अलगगु चिन्तनायायेगु कल्पनायायेगुयात "नैष्क्रम्यवितर्क" धाइ ।

ब्यापाद व अब्यापादवितर्क - ब्यापाद धयागु कतपिन्त विनाश जुइके बीमास्ति वइगु सिके बी मास्ति वइगु दोष खः । उगु दोषलिसे सम्प्रयुक्तगु चिन्तनयात "ब्यापादवितर्क" धाइ । अब्यापाद धयागु दोष लिसे प्रतिपक्षी जुयाच्वंगु मैत्री खः । उगु मैत्रीलिसे सम्बन्ध दुगु चिन्तन "(सत्त्वपिन्त सुख जुइके बीमास्ति वइगु सुख जुइकथं यायेमास्तिवइगु चिन्तन" तयत "अब्यापादवितर्क" धाइ ।

विहिंसा व अविहिंसावितर्क - विहिंसा धयागु कतपिन्त पीडा कष्ट बीमास्तिवइगु दोष हे खः । उगु दोषलिसे मिलेजुया दायेत स्यायेत चिन्तनयायेगु छगू मखु छगू विधिद्वारा दुःख जुइकथं चिन्तनयायेगुयात "विहिंसावितर्क" धाइ । अविहिंसा धयागु उगु विहिंसा (दोषया) प्रतिपक्षी जुयाच्वंगु करूणा खः । उगु करूणालिसे मिलेजुया दुःखित सत्त्वपिन्त दुःखं पारतरे याना बीयानिंतिं चिन्तनयायेगु कल्पनायायेगु, छगू मखु छगू विधिद्वारा दुःखं मुक्त जुयावनीकथं यायेया निंतिं चिन्तनयायेगुयात "अविहिंसावितर्क" धाइ । मभिंगु वितर्कतयत छले याना भिंगु वितर्क स्वंगूयात जक उत्पन्न जुइका च्वनेमाल ।

विचार

छगू मखु छगू आलम्बनयात थितुंथिक बारबार परामर्शयायेगु स्वभाव विचार खः । वितर्क छगू मखु छगू आलम्बय् थ्यना थ्यना च्वनीकथं चिन्तन याःसा नं उगु आलम्बनया द्योने तातक्क स्थिर मजू, मेमेगु आलम्बनयात नं हाकनं हाकनं चिन्तन यानाच्वनीगु खः । विचार ला वितर्कयागु सामर्थ्यया कारणं थ्यंकः वयाच्वंगु आलम्बनयात गुलिखे ताउतक छुटेजुया मवंक बारबार च्वत्तुच्वलाच्वनीथें उगु आलम्बनयात हाकनं हाकनं आलम्बन यानाच्वनीगु खः । उकथं हाकनं हाकनं आलम्बन यायेगुयात हे उगु आलम्बनयात च्वत्तुच्वला च्वंगुथें परामर्श याःगुथें च्वनाच्वंगु कारणं "**बारबार परामर्शन विचार भाप्यु**" धका धयातःगु खः।

अधिमोक्ष

निर्णययायेगु स्वभाव अधिमोक्ष खः । छुं छगू ज्या यायेमास्तिवइगु अवस्थाय् थःजु, छुं छगू आलम्बनयात द्वंविद्वं विभाजनयायेगु अवस्थाय् थजु, थुगु निर्णय यायेसःगु अधिमोक्ष स्वभाव दयेमाःगु जुयाच्वन । प्राणातिपात आदि दुश्चरित्र ज्याखँ व दान शील आदि भिंगु ज्याखँत नं थुगु अधिमोक्षं निर्णययाये धुंकातिनि सिद्ध जूवनीगु खः । उकिं "**निर्णय अधिमोक्ष**" धका धयातल । मेपिसं ध्वँ लाःगुयात विश्वास याइगुली नं श्रद्धा मखु, थुगु अधिमोक्षं द्वंक निर्णय याइगु जुया खः ।

वीर्य

उद्योग यायेगु स्वभावयात "वीर्य" धका आपाःसिनं सियाच्वने धुंकूगु दु । उगु उद्योग यायेगु स्वभावयात बिचाःयाना यंकल धाःसा सम्बन्धित ज्याखँ वहन यानायंकेया निंतिं भयभीत मजूसे शूर वीर जुइगु स्वभाव खः। उकिं "**शुर वीरत्व वीर्य खः**" धका धयातल । व खँ सही खः । -उद्योग वीर्य मदुम्हसित "अलसि चाःम्ह" धका धाइगु खः। उम्ह अलसिया दांग्रा नं छु छगू ज्या दतकि "न्हिथ्यानि, लिबाये धुंकल, ख्वाउँसे च्वंनि, तःसकं तान्वःनि, थौं जानय् मसाः, थौं जा यक्व नये लाःगुलिं भतिचा म्ह भ्यातु, नकतिनि म्हफया वल, यात्राय् वने मानि, नकतिनि यात्रां थ्यंक वया" इत्यादि धका त्वहः तया ज्यायाये मालिगु अवस्थायात मनय् वयेका ग्यानाच्वने यः । उकथं अलसि चायाच्वनीगु चित्त कुशलचित्त मखु, स्त्यान मिद्ध अप्वयाच्वंगु अकुशलचित्त हे खः ।

उद्योग वीर्य दुम्हसिनं ला ख्वाउँ तांन्व आदि मामुलि खँयात छखे तयेनु । धात्थें ज्याखँ चूला वइबले प्राणयात समेतं च्यूता मतःसे ध्वःदुयाच्वंगु ज्याखँयात दिलोज्यान बिया यायेछालिगु जुयाच्वन । महाजनक जातकय् पानीजहाज विनाश जुइ त्यंबले न्हेसः ब्यापारीतय्सं वीर्य सिथिल याना वंश परम्परागत देवतापिन्त पुकार यायेगु आराधना यायेगु याःसांतबि नं तरे याना ब्यूपिं पिहाँ मवः, स्वँजु गोँजु न्यातय्गु नसा त्वंसा हे जक जुइका च्वनेमाल । बोधिसत्त्वं ला सुं छम्ह देवतायात तकं आधार कया मच्वंसे शुर वीरत्वं जाःगु चित्तं वीर्यधातुयात बारबार ब्वलंकायंका समुद्र फाँतयात लालकया उपोसथब्रत समेतं समादान यानाच्वंगु जुल । थुकथं वीर्य धयागु ध्वदुइक वइगु ज्याखँय् भयभीत मजूसे शुर वीर जुइगु स्वभाव खः ।

स्वास्थ्य- वीर्यया प्रतिफल संसारय् आपालं प्रकट जुयाच्वंगु दु । स्वास्थ्य

हेरविचार यायेगु क्षेत्रय् न्हिथं तुटे मजुइक चाह्युवनेगु (तापाक वनेगु कथंमहंसा नं थःगु छेँया लिक्क लिक्क जूसां चाह्युवनेगु) नसा त्वंसा इलय् लाक्क तुटे मजुइक नये त्वनेगु, दिसा पिसाबयात अलसि चाःगुलिं (चिकुलां लासाय् नतुं च्वना) रोके याना मतयेगु, उचितगु इलय् ब्यलय् मोल्हुइगु, अनुकूलगु वासः पथ्य आहारतय्त इलय् तुटे मजुइक नयेगु आदि याना यंकेमाः । इपिं फुकं वीर्य मदयेका अल्सीया दाँग्रा जुयाच्वनां जुइफइ मखु । उकिं वीर्य दुम्हसिनं जक स्वास्थ्यया हेरविचार यायेफु ।

आर्थिक

आर्थिक आर्जन याना जुइगु क्षेत्रय् नं तान्वः चिकु आदित खना ग्यानाच्वन धाःसा वीर्य दुपिसं उम्ह ब्यक्ति स्वयानं न्हापालाक्क न्याये मी सिधयेका च्वनीगु जुया वीर्य मदुम्ह व्यक्ति हरेक थासय् लिपा लाना थ्वपु थिपु जक दयेका च्वनीम्ह जुइ । बर्मेली मनूत वीर्य सिथिल जुइकाच्वनीगु पहः नमूना बी बहः जुयाच्वन । विदेशीतय्सं सुथन्हापनं दना शोभा दयेक न्याय् मी यायेगु ज्याखँतय्त सजे धजे याःपिसं याना बँ बि पुइमाःपिसं पुना मो मि ल्हुइगु वसः इस फेरे यायेगु याना च्या समेतं त्वने धुंका कार्यक्षेत्रय् थ्यंक वनाच्वनीगु इलय् आपालं बर्मेली मनूत लासां तकं दनावइ मखुनि । लासां दनावये त्ययेका नं उखें मूपुला थुखें मूपुला हाइ हाइ वयेका थःगु अलसि पहःतय्त गबयेत तक फूफू पुया ब्वयेके धुंका तिनि बलं तलं दनावये धुंका लिपा नं गबयेत तकं अलच्छिनगु भुलसुलुदंगु ख्वापलं भ्कुले जुयाच्वनीतिनि । उलि तकं अलसिया दांग्रा जुयाच्वंपिं मनूत गबले जक आर्थिक क्षेत्रय् श्रेणी थाहाँवने फुपिं जुइगु खःलय् ?

मय्जुपिनिगु उपकार – बर्मेली मय्जुपिं ला न्याय्मी यायेगु व्यापारिकक्षेत्रय् स्वयं थःपिं संलग्न जुयाच्वने मालाच्वन । आपालं पसःमीत मय्जुपिं जक जुयाच्वन । इपिं पसःमी मय्जुपिनि उमेरय् थ्यनाच्वंपिं भाजुपिं ला स्कूलय् वंपिं वनाच्वन, ज्या मदयेकाच्वंपिं मदयेकाच्वन जुइका थःपिं मां-बौ तताकेहेँपिन्त भरोसाकया च्वंच्वनेमाः । बर्मेली मय्जुपिं जक छँ दुने सुपिला च्वनेमाःपिं जूगु जूसा थुगु म्यांमाःराष्ट्र आःस्वया नं वाय्त्य फ्वाय्त्य जुइकाच्वने मालीगु जुइ । मय्जुपिनिगु उपकारया कारणं आःयागु स्थिती च्वनेफयाच्वंगु खः ।

निगुलिं पक्ष्यं कुतःयात धाःसा – आर्थिक क्षेत्रय् मय्जुपिसं उद्योग यानाच्वंथें भाजुपिं दक्वसिनं कोशिस यानायंकूगु जूसा -भाजुपिं दक्वसिनं छगू मखु छगू पद्धतिं आर्थिक सम्पत्ति माला यंके फूगु जूसा) थुगु म्यांमाःराष्ट्र नकतिनि लुयावःगु पूर्णचन्द्रथें चचकंक ह्वया ताजा जुया अनेककथंया श्रीशोभा पिज्वया विकसितगु

राष्ट्र जुइदइगु खः ।

शिक्षाक्षेत्र – भाजुपिं आर्थिक क्षेत्रपाखे जक थातय् मलाःपिं मखु । शिक्षाक्षेत्रय् नं परीक्षा परिणामयात स्वल धाःसा विशिष्ट गुणं पासजूपिं कम जूगु जक मखु उच्च श्रेणीयागु शिक्षा विषयय् नं अन्य जातिपिं स्वया सत्प्रतिसत् कम जुयाच्वंगु दु धका न्यने दु । उकथं जुयाच्वंगु मांयागु मातृबंश क्वह्यना जक जूगु खइ मखु, महाविद्यालयय् आपलं आपलं धन सम्पत्ति खर्चयाना च्वनाच्वंगु जुया नं धनं सहयोग बियाच्वंपिं मां-बौ दाजु ततापिन्त मुलाहिजा मस्वःसे उद्योग वीर्य मदुपिं जुया अस्यःचाया लालाथें सना जुयाच्वनीपिं जूगु कारणं याना यक्व यक्व अथे जुइकाच्वंगु जुइमाः ।

महाविद्यालयय् थ्यनाच्वनीगु इलय् उमेंर नीदँति दुपिं जुयाच्वनीगु जुइमाः । उलि तकं उमेर छिपे मजूनिपिं धपिङ् स्वे थी, भयिङ् नाउँ, मिङ्ये च्योस्वाः, आदि मनुष्य जातिया श्रीशोभा धारण याइपिं नवयुवकत च्वजाया वःपिं भाजुपिं जुया नं भ्रीगु पालाय् तिनि छु कारणं याना अस्यः चाःगु जीवनय् फुसुलुपिं ह्वाज्य ग्वाज्य जुयाच्वने माःगुजुइ । वीरतय्गु अभिमान वीरतय्गु ही वीरतय्गु चित्त ब्वलंका वीरपिं आजानीतय्गु मनोवृत्तिद्वारा जाज्वल्यमानपिं जुइ योग्य जू मखुला ?

गृहस्थी पक्षय् जक शिक्षायागु आज्जु पाय्छि मजूगु मखुनि शासनिकशिक्षा नं समय अनुसार क्वह्यनाच्वंगु दु । सही खः, न्हापा न्हापायापिं स्थविर भिक्षुपिं ग्राम निगमया आपालं मनूतय् गुरु जक जुयाच्वंगु मखु शहर शहरय् नं राजपरिवार राजकुमार मन्त्री भाइ भारदारपिनि काय्मस्तय् गुरु गुरुपिं जुयाच्वंगु खः। थःथःपिसं इब्यःयात ल्वयेक शिक्षाक्षेत्रयात सुधार याना हःगु जूसा थौंकन्हेयागु इलय् नं देश राष्ट्रया नागरिकपिनि गुरुया रूपय् स्थिर जुयाच्वने फयेमाःगु खः । आःला उकथं सुधार याये मफयावंगु कारणं याना गुरुयागु स्थितिं च्वदचलावंगु जक मखु, गुलिं गुलिं गांगामय् च्वंगु विहार विहारय् भिक्षाटनय् पासा वया बीपिं मस्तसमेतं मदये धुंकल । थ्व तथ्य म्यांमाःराष्ट्रया निंतिं बुद्धशासनप्राण घितिघिति च्वनाच्वंगु हे जुल । थुकथं जुइमाःगुया मूलकारणयात स्पष्ट याना बीबले थःगु प्वः थःम्हं फ्यना क्यनेगु स्थिती थ्यनीगु जुया स्पष्ट याये मखुत । थुकथं स्वास्थ, आर्थिक, शैक्षिक इत्यादि रूपं हरेक पक्षं थलाक्वला जुइकाच्वने माःगु उद्योग वीर्य मदया अस्यःचाःगु आपाःजूगु कारणं खः ।

वीर्यया कारणं बुद्ध जुया बिज्यात – भ्री शरणस्थल जुया बिज्याःम्ह सम्यक्सम्बुद्ध स्वयं थःम्हं वीर्य पारमीयात उद्योगयाना बुद्ध जुयाबिज्यात । बुद्ध जुयाबिज्याये

धुंका लिपा नं दिपाः मदयेक उपदेश यानाबिज्यात । उगु कनाबिज्याःगु धर्म धाक्वलय् दकसिबे न्हापां सीका कायेगु अनं लिपा स्यूगु अनुसारं निगूगु तहलय् उद्योग यायेगुयात तया.....

"वायमेथेव पुरिसो, ननिब्बिन्देय्य पण्डितो"

"धात्थेंम्ह मनू खःसा कोशिस यायेबहःजू, पण्डित अलसि चायेमज्यू" धका कना बिज्यात ।

सुधार याये नु – बुद्धयात आधार भरोसा काइपिं बुद्धधर्मया अनुगमनयाइपिं बुद्धधर्मावलम्बी धका धायेकाच्वंपिं म्वन् म्यांमार्तय्सं भगवान् बुद्धया धर्मयात ल्वःल्वःकथं यःगायेका तःगुलिं अन्य धर्मावलम्बीतय्सं बुद्धधर्म अनुरूप लौकिक विषयय् अनुकरणयाना तःतःधंपिं धनवान्पिं प्रज्ञावान्पिं जुयाच्वने धुंकल । बुद्धधर्मावलम्बीत ला श्रामणेर याःबले लुँया कुसां कुइका च्वने दुगुयात तःधं तायेका त्रायत्रिंशत् पाय्जाःजुइक मनोभावना च्वछाया च्वंसानं मनू जुया च्वंम्ह ला फारया दथुं पिहाँ वये फूगु मखुनि । उकिं "भी काय् अबुपिं छपुचः मिले यानाच्वने नु" धया तःथें भीपिं छपुचः नं अलसियात चीका वीर्यदुपिं जक जुयावनी कथं सुधार याना वने नु ।

"वीरियवतो किं नाम नसिज्भति"

"उद्योग वीर्य दुम्हसित सिद्ध जुइ मफइगु विषय छुं मदु ।"

(वीर्य बल्लाकेत प्रेरणा बिया च्वंसानं कांम्ह किसी जंगलय् दुहाँ वनीगुथें जाःगु स्वभाव दुगु प्रतिफल आपाःमदुगु वीर्ययात धयाच्वंगु मखु, विवेक बुद्धि दुगु वीर्ययात जक उत्पन्न जुइकेबी मास्ति वःगु खः ।

प्रीति

छगू मखु छगू आरम्मणयात यइपु तायेगु लुधँ फुधँ तायेगु लय्ताया च्वनेगु प्रीति खः । उकिं **"लुधँ फुधँ यइपु ताइगु प्रीति स्वाका"** धका धयातल । थुगु प्रीति सुखवेदनाथें अनुभव यायेगु मखु, यइपु तायेगु लुधँ फुधँ तायेगु लय्तायेगु जक खः । लःत्वने प्याःचाःम्ह व्यक्तिं लः दुगु विषययात न्यने दइगु लःस्वये दइगु इलय् यइपु ताइगु प्रीति जुइगु खः । लःत्वने दइगु इलय् सुखवेदना जुइगु खः ।

थः यःम्हसित स्वये दया थःजु, नाप नापं खँ ल्हाये दया थजु, मे हाःगु सःतायेके दया थजु, उपदेश सः तायेके दया थजु, चिमिसँ ब्वंदना वयेक यइपु ताइगु खः । व यइपु ताइगु प्रीति हे खः । न्हापा न्हापा मय्जु छम्ह पर्वत च्वकायागु चैत्यया उत्सव जुयाच्वंगु इलय् प्याथय् दयाच्वंगु कारणं उत्सवय्

लिना वने मदुगु जुया थःगु छेँसं च्वना पर्वत च्वकायागु चैत्ययात दर्शन यानाच्वंच्वं ततःसकं यइपु तायावःगु जुया उगु प्रीतियागु बेगया कारणं म्ह छम्हं ल्यहेँपुया वना चैत्यया प्रांगणपाखे वा मचायेक हे थ्यंकवने खन हँ ।

छगू मखु छगू कुशलकर्म याना च्वंच्वं (दान प्रदान याना च्वंच्वं) थःपिनि दान दातव्यतयृत व नये त्वने यानाच्वंगुयात स्वया प्रीतित लुयावया च्वनेयः । गबलें गबलें उजोगु प्रीतियात प्रमुख याना अति तीब्ररूपं यइपु ताया वया तृष्णां अलग मजूगु सौमनस्य नं लुयावये यः । अबले ख्वाःपाः नं मुसुमुसु कया म्ह छम्हं जुरु जुरु दना वयेगु जुयाच्वने यः । स्वास्थ्य शिक्षा आर्थिक विषयय् वीर्य मुकं छ्यला सन्तुलन दुगु गतिद्वारा लगे जुया च्वनीपिसं छन्हु मखु छन्हु थःपिनिगु लक्ष्य अनुसार प्रतिफल लाभ याइगु खः । उगु अवस्थाय् थःपिनिगु क्रियाकलापयात स्वया प्रीति लुयावया च्वनेयः ।

भगवान् बुद्धं स्वयं नं महाबोधि पल्लंकं दना बिज्याये धुंका सम्पूर्ण क्लेशयात हनन याना बुद्ध जुयाबिज्याःगु महाबोधि मण्डप क्षेत्र खना सन्तोष तायेका बिज्याःगु लक्षण अनुसार अतिकं यइपुताया बिज्याःगु प्रीतिद्वारा न्हेनुयंकं मिखा फुति मयासे स्वयाबिज्यात । भावनाधर्म उद्योग याइपिं योगीपिन्त नं धर्मयात यः तायेका फेतुनाच्वंगु आशनं दनावने मंमदइगु रूपं प्रीतिं सात्तुसाला तयेयः । थुगुरूपं वीर्यवान्पिंके श्रेष्ठ पवित्रगु प्रीतित नं आपालं लुयावइगु अवसर दयाच्वन ।

छन्द

छगू मखु छगू आलम्बनयात याये मास्तिवइगु (उपलब्धयाना काये मास्ति वइगु) स्वभाव छन्द खः । "**याये मास्तिवइगु उपलब्धयाना काये मास्तिवइगु**" धयागुली लोभथें आशक्तजुइगु तासय्जुइगु मखु, मात्र याये मास्तिवइगु, मात्र उपलब्ध याना काये मास्तिवइगु जक खः । उकिं "**खालि आलम्बन याये मास्तिवइगु मात्र छन्द स्वभाव खः ।**" धका धयातल । थ्व छन्द स्वभाव नं सत्त्वपिंके तःसकं स्पष्ट जू । मचां अबुया ल्हातं मांया ल्हाती वने मास्ति वया ल्हाः न्ह्याका बी, थुकथं वने मास्तिवयेकेगु छन्द खः । उखे वने मास्तिवइगु थुखे वये मास्तिवइगु सुं छम्हलिसे नापलाये मास्तिवइगु, स्वये मास्तिवइगु, तायेके मास्तिवइगु, न्यने मास्तिवइगु, नंतुने मास्तिवइगु, नये मास्तिवइगु, ज्वने मास्तिवइगु, थी मास्तिवइगु, सयेके सीके थुइके मास्तिवइगु थीथी मुकं छन्द खः ।

निर्वाण प्राप्त याये मास्तिवइगु, अग्रश्रावक महाश्रावक जुइ मास्ति

वइगु, बुद्ध जुइ मास्तिवइगु, जुजु जुइ मास्तिवइगु, साहु जुइ मास्तिवइगु, देवता जुइ मास्तिवइगु, ब्रह्मा जुइ मास्तिवइगु, ऋषी श्रमण जुइ मास्तिवइगु, दान बी मास्तिवइगु, उपोसथ ब्रत च्वने मास्तिवइगु, कुशल लाभ याये मास्तिवइगु आदित नं छन्द हे खः । सामान्यकथं चाहना जुइगुली छन्द कमजोर जुयाच्वनीगु खः । जबरजस्तिं मयासे मजीकथं जुइके मास्तिवइगुली ला छन्द क्वातुसे च्वनीगु खः । थुगु छन्दयात प्रमुख याना मुक्कं वीर्यद्वारा पारमी पूर्णयाना बिज्याःगु कारणं याना अन्तिमय् छन्द अनुसारं बुद्ध जुयाबिज्यात ।

उच्चश्रेणी थ्यंकेत प्राथमिक छन्द तक्कं मदया च्वनतिनिसा प्रबलगु वीर्ययात सुना नं यानायंकी मखु । अथे जुया छगू मखु छगू गुण उपकार उपलब्ध याना काये मास्तिवइगु छन्दयात दकसिबे न्हापां उत्पन्न जुइकेमाः । थुजोगु छन्दयात "**आसा**" धका नं धाः । (**आसा** = चाहनायायेगु प्रार्थनायायेगु ।) अनं लिपा आशा छन्द दये मात्रं जक (प्रार्थना याना च्वने मात्रं जक) जुइफइ मखुगु विषययात वाचायेका शरीरं नं मनं नं उद्योग यायेमाः । **स्पष्ट याये -** यलं येँ वने मास्तिवइगु छन्द खः । उगु छन्द दये मात्रं जक येँ थ्यंकवने फइ मखु । येँ वने फयेक ध्येबा माले मानि/कारं वने मास्ति वःसा कारयात खर्च गाक्क माले मानि/बसं वने मास्ति वःसा बसया खर्च गाक्क माले मानि/ उकथं मालाजुइगु ला वीर्यया स्वभाव खः । अथे हे निर्वाण प्राप्तयाये मास्तिवःसा थीथीकथंया बुद्धभाव श्रावकभाव लिसे ल्वयेक पारमी मालेमानि ।

थौंकन्हे गृहस्थीपक्षय् श्रमणपक्षय् उच्चश्रेणी थ्यंकवनाच्वंपिं व्यक्तिपिं भाग्य सम्भार लित्तुलिना वयाच्वंगु दुपिं जुया मन ववंथाय् शरीर नं न्ह्याना इच्छा याःगु दक्वं सिद्ध यानाकाये फुपिं आकाशं कुतुं वःपिं लुँ भ्रंगःत मखुनि । आशा छन्द अनुसार उद्योग वीर्य छ्यला तःपिं जक आपाःजुयाच्वन । उकिं तःसकं लाभ याये थाकूगु मनुष्य दुर्लभयात अतीत कुशलकर्मयात बःकया लाभ जुयाच्वने धुंकूगु जुया उन्नति याये मास्तिवःगु आशा छन्द मदयेका लाता पाक ह्वाज्यः ग्वाज्यः जुयाच्वन धाःसा पशुतय्गु जीवनलिसे फरक परे जुइ मखुगु जुया थःत थःम्हं वर्तमान जीवनय् नं उच्चश्रेणी थ्यनीकथं भविष्य संसारय् नं मार्गफल लँपुइ फ्वचायेक वने दइकथं तीव्र तीक्ष्णगु आशा छन्दयात म्हतिं म्हतिं दयेका वनाच्वनेमाल ।

"**छन्दवतो किं नाम न सिज्झति**=आशा छन्द दुम्हसिके सिद्ध जुइ फइ मखुगु विषय छुं नं मदु ।"

"**आसाफलवती सुखा**= आशा यायेगु उद्योग याना फल लुयावल धायेवं सुख लुइका कायेफु ।

निगमन

थुलि प्रमाण दुगु वचनक्रमकथं चीथें भिं मभिं निगुलीसं नं ची तक्व पतिकं चिसवावःगु चैतसिकत पूवन । थुपिं चैतसिकतयृत स्पष्ट जुइकथं च्वय् दुगु कारण भिंगु प्रतिपत्ति उत्तमाचरणया कारणं थुगु ग्रन्थयात पठन पाठन याइपिसं कुशल ज्याखँय् तीब्र तीक्ष्णगु छन्द वीर्य व तीब्र तीक्ष्णगु चेतना तया च्वनेफयेमाः । जन्म जूजूगु प्रत्येक जीवनय् जिगु निंतिं ला सम्यक् छन्द वीर्यद्वारा थीथीकथंया कुशल पुण्य यायां ई फुकाच्वने मास्ति वः । जि लिसे सम्पर्क दुपिं तःधी चीधिपिं सकलें नं विभिन्न पारमी ज्याखँय् तीक्ष्णगु चेतना व सम्यक्छन्द वीर्य दुपिं जक जुयाच्वनेमाः ।

प्रकृति स्वभाव भिं मभिं ल्वाक ज्याना, चित्त जवन
चाःचाःहीकिगु, झिस्वंगू चैतयात, विस्तृत वर्णन, याना च्वनागु,
थुगु आचरणं याना, अय् दक्व मानवपिं, छिमिगु मनोवृत्तित,
झःझः धायेक उत्साहितगु, चेतना लिसें, सम्यक् छन्द,
वीर्य धाक्व, म्हतिं म्हतिं ब्वलंका, दयेमाः प्रतिफल ।
जिगु पक्षं ला, जन्म जन्मान्तरय्, जन्म जूजूथासय्, छन्द नं क्वातुया,
वीर्य नं छिपे जुया, त नं तं झः झः धाःगु, चेतना द्वारा,
दक्वं कुशल कार्य, याये मास्ति वः । न्ह्यवः निसें मूलपिं,
जिमि पुचः नं जिथें धिसि धाया, बांला चित्त घय्सुया,
थ्यंकः वने फयेमाल, तप्यंक निर्वाण ।

भिंगु मभिंगु चित्त निथीसं दुगु
चैतसिकत क्वचाल ।

न्यागूगु द्याः

[थुगु द्यालय् चरित्र व वासना सम्बन्धी विषयवस्तुत दुथ्याः]

थुगु क्यनावये धुंगु द्याः प्यंगूद्वारा चित्त चैतसिकत उत्पन्न जुइगु पहःत थुइका काये फइताः । भिंगु चित्त मभिंगु चित्त थीथी उत्पन्न जुयाच्वनीगुली थुगु छगू जन्म लिसे जक सम्बन्धित जुयाच्वनीगु मखुनि । न्हापा न्हापायागु संस्कार वासनालिसे नं सम्बन्धित जुयाच्वन तिनि । न्हापा न्हापायागु जन्मं बांलाःगु संस्कार व वासना दयावयाच्वंम्ह व्यक्तिंयाके थुगु जन्मय् भिंगुचित्त दयाच्वने यः । न्हापा न्हापायागु जन्मं मभिंगु संस्कार व वासना दयावयाच्वंम्ह व्यक्तिं थुगु जन्मय् भिंगुचित्त दइकथं सम्हालय् याये थाकुया च्वनेयः ।

प्रज्ञावान् सत्पुरुषलिसे सत्संगत याये लाना "चित्तयात सम्हालय् यानाच्वना" धका धाःसा नं प्रज्ञावान् सत्पुरुषलिसे तापाना च्वनीबले "मिलिसे तापाना च्वंगु भौ" थें हारांगु चित्त दुष्टगु चित्तत जक हानं हानं लुयावया च्वनेयः । चाःतुगु खिचाया न्हिप्यंयात तप्यना वइकथं सम्हालय् याइम्ह व्यक्तिं भिंनिदँ तक चिकनं छाइसे च्वंका त्वाःचाय् स्वथना तःसानं त्वाःचा लिकाय् साथं हे न्हापा गथे खः, अथे हे चाःतुलातुं वनीथें खः।

खिचा धयाम्ह बांलाक नके त्वंके याना तःगुलिं ल्ह्वना च्वंसानं भ्वाथःगु लाकां नये मफुसां नं नँतुने दःसा तिनि सन्तोष जुयाच्वनीथें मभिंगु प्रतिसन्धि संस्कार लिना वया वासनाधातु कम्जोर व क्वह्यना च्वनीम्ह व्यक्तियाके सम्बन्धित प्रज्ञावान् सत्पुरुषपिसं उच्चश्रेणी थ्यनीकथं थल्ह्वना ब्यूसानं वयागु क्वह्यंगु वासना तनावने मफया च्वनेयः । उकिं थःत थःम्हं थजु, थःलिसे सम्पर्क दुम्ह व्यक्तियात थजु "गुजोगु स्वभाव दुगु संस्कार वासना दया वयाच्वंगु दइगुजुइ" धका बिचाः याये सयेकेत चरित्र सम्बन्धी विषयवस्तुयात दकसिबे न्हापां थुइकातये बहःजू ।

चरित्र – सामान्य प्रकृति अनुसार न्ह्याम्हसिकें दया वयाच्वनीगुसिबे अत्याधिकरूपं दयावया च्वनीगु स्वभावयात "चरित्र" धाइ । उगु चरित्र राग, दोष, मोह, श्रद्धा, बुद्धि व वितर्क कथं खुथी दु । (लोभयात राग धका व प्रज्ञाज्ञानयात बुद्धि धका धाइ । दोष इत्यादि क्यनावयेधुंगु चैतसिकत हे खः ।) सत्त्व छम्हसिके इपिं खुगू चरित्रत मध्यय् छगू थजु, निगू स्वंगू आदि ल्वाकज्याना थजु लुयावइगु चलन दु ।

चाल चलन स्वयेगु – "थ्व व्यक्ति छु गुजागु चरित्र दुम्ह जुइगु खःथें" धका चाल चलन स्वयेया निंतिं वये वनेगु जुइ च्वनेगुयात, वया यःगु नसायात व

अप्वः याना जुइ यःगु स्वभावयात होश तया स्वयेगु विचाःयायेगु यायेमाः । इपिं विभिन्न प्रकारया चरित्रत दुपिं मध्यय् राग व श्रद्धा चरित्र दुम्ह, दोष व बुद्धि चरित्र दुम्ह, मोह व वितर्क चरित्र दुम्हसिके वये वनेगु जुइ च्वनेगु ज्या-खँ यायेगु नसा त्वंसांनिसें कया स्वभाव मिले जुयाच्वने यः ।

रागचरित्र व श्रद्धाचरित्र दुम्ह – निम्हं ब्यक्ति वये वनेगु जुइ च्वनेगु सभ्यपिं जुयाच्वनी । वसः हीगु बँ पुइगु आदि ज्याखँय् चतकचितिक च्वंनी । चाकुगू माकुगु नस्वाः निस्वाःगु नाइसे छाइसे च्वंगु नसा त्वंसा उपभोग यायेगु चीजवस्तुत यःतायेकी । इपिं निम्हसिगु विशेषता ला-राग चरित्र दुम्ह ब्यक्ति कामगुण आलम्बनतय्के बायांबाये मफयेक आशक्त जुइ । छलकपट माया अप्वः, जाल भेल ब्यको पहः शठता अप्वः, अभिमान तच्वया, लोभ आपाः, श्रद्धा चरित्र दुम्ह ला, माया शठता व लोभ मानत आपाःमजूसे त्याग यायेगु बीगु बानि दयाच्वनी । विहार मन्दिर व संघपिन्त मान मर्यादा तया पूजा सत्कार याना धर्म उपदेश न्यनेगु बानिदइ । (वनेगु, दनेगु, फेतुइगु, गोतुलेगु थुपिं प्यंगूयात "**इर्यापथ**" धाई) ।

रागचरित्र, दुम्हसिके, प्यंगू इर्यापथ सभ्य जुयु ।
थीथी ज्याखा, धाक्वलय् नं, कथंहना, अतिकं अतिकं थातय् लायु ।
ययेकेबहःगु, नसा त्वंसालय्, चाकु नस्वाः माकुमिकु अति हे यःजू ।
काम आलम्बनय् अति प्यपुं, तासे जुयु । माया अप्वः जाली पहः,
मान तच्वःलोभी जुयु । श्रद्धा चरित्र दुम्ह जुलसां, माया आदि दोष मदुसे,
लय्ता अप्वः दानी जुयु । भिक्षु श्रमण, भिंपिं स्थविर विहार मन्दिर,
धर्म पवित्र, न्यना लुमंका, अति प्रसन्नम्ह, उत्तम ब्यक्ति जुयु जुल ।

दोषचरित्र दुम्ह व बुद्धिचरित्र दुम्ह – चरित्र निथी नं स्थूलगु कडागु छाःगु वये वनेगु जुइ च्वनेगु दयाच्वनी । वसः हीगु बँ पुइगु आदि ज्या-खँय् थीथाय् लाइमखु । चतक्क चितिक्क च्वनीमखु । चिसवाः वःगु पाउँगु पालुगु खायुगु तिखगु सवाःत यःतायेकी । बांमलाःगु वर्ण शब्द आदि लिसे ध्वःदुइबले सह याना वाकुछिना संयम यायेगु मदुसे म्हुतु ल्हाना हक्का ब्वःबिया छाक्क ब्यवहार याना भोकये जुइ । थुकथं दोष व प्रज्ञाचरित्रत लुयावइगु पहः परस्परय् मिले जुइगु कारणं उगु चरित्र दुपिं (थःपिनिगु चित्तयात सम्हालय् याना मच्वंतले) ब्वःबीगु हक्केगु छाक्क ब्यवहार यानाच्वनीगु स्वाभाविकथें जुयाच्वनी । इपिं निथी पानाच्वंगु पहःला- दोषचरित्र दुम्हसिके दागा तयेगु, आघात, नुगः मुइगु ईर्ष्या, नुगःस्याइगु मात्सर्य मेपिनिगु गुणयात स्यंके मास्तिवइगु म्रक्ष, गुणया प्रतिस्पर्धा यायेगु

पलास, अनुशासन याये थाकुइगु दुर्वचनधर्मत बढे चढे जुयावइगु बानिदइ । बुद्धिचरित्र दुम्हसिके दागातयेगु आदि स्वभावत दइमखु । अनुशासन याये अःपुइ, नसा त्वंसा धाक्वलय् सन्तुलन तया नये त्वने यायेगु बानिदइ । भविष्ययागु संसारया निंतिं स्मृति प्रज्ञाद्वारा बांलाक बिचाःयाना स्वयेगु बानि दइगु जुया पारमी कुशलतय्त उद्योगयाना यंकेगु बानिदइ ।

दोषचरित्र, दुम्हसिके ला, प्यंगू इर्यापथ, छाना च्वनी जुल ।
उगु उगु ज्या-खँ, धाक्व याइबले नं, थीथाय् मलाः, शोभा मदु ।
यइगु नसा त्वंसा, चिन्वः पाउँ, खायु पालु । मयइपुगु पञ्च, आलम्बन ध्वःदुलकि,
बारुदय् मि पुसा कुतुं वनीबलेथें, जंगे जुइगु तुरुन्त हे ।
तँगुलु, दागा तच्वः ईर्ष्यालु नंः, नुगःस्या अति हे म्रक्ष,
पलास धया खँ मन्यं, तनंतं वृद्धि, अपराध अप्वः ।
प्रज्ञाधर्म, चरित्रदुम्ह ला, च्वय् धया वयागु, दक्व द्वं विद्वं, मछ्यसे चीका,
क्रोध आदि बिल्कुल शून्य, यायेअःपु अनुशासन, धया खँ न्यं ।
नसा त्वंसा चूलाइबले नं, मात्रा प्रमाण सीका सीका,
छ्यलिगु बुद्धि विवेक न्ह्यब्वया । बारबार लिना लिना वइगु अनागत,
भव संसारयात, प्रज्ञास्मृति, गतिलाक्क त्वाय्चिना, भविष्य गति सुथं लाक्क,
सम्हाले याना मनू धाक्वलय्, जुइ जुल सत्पुरुष ।

मोह व वितर्कचरित्र दुम्ह - मोहचरित्र दुम्ह प्रमादी जुया छ्वासु फ्यासुगु पहः दयाच्वनी । थीथी ज्या-खँत नं घाराघुरु जुइगु जुयाच्वनी । छु गुजागु नसा त्वंसा यःता जू धका न्ह्याबलें दइमखु । कारण फल भिं मभिंतय्त छुटे याना सीके मसःगुलिं हरेक ज्या-खँय् कतपिनि न्हिप्यं जक जुइगु जुयाच्वनी । मेपिसं प्रशंसा याःम्हसित थःमंनं ल्यू ल्यू वना प्रशंसा याःजुइ । मेपिसं निन्दा याःम्हसित नं लिना निन्दा याःजुइ । स्मृति प्रज्ञा मदुम्ह जुया भुगलुं भागलुं च्वने यःगु थिनमिद्ध, चिल्लाय् मिल्लाय् दनिगु (औधृत्य) उद्धच्चत लिसे जक ई फुकाच्वनी ।

वितर्कचरित्र दुम्ह नं मोहचरित्र दुम्हलिसे छुं फरक मजू । उगु उगु ज्या-खँय् खँ अप्वः ल्हाना ज्याखँ तालय्मलासे ल्यहँल्यहँ पुयाच्वनीगु जक अप्वः जुइ । भिंगु ज्या-खँय् जक शक्ति सामर्थ्य मदया अलसि जुयाच्वनी । थःथें तुं जापिं फुसुलुपिं दुमधंपिं भान्तांभुन्तुत लिसे न्ह्याइपुका दुइमदु सुइमदु तर्कना अप्वयेका छुँ ज्या मदुम्ह फुसुलुम्ह मनू जक जुइगु जुयाच्वनी ।

मोहचरित्र दुम्हसिके ला, प्यंगू इर्यापथ थासय् मलाः,
उगु उगु ज्याखँ नं भताभुंग, नसा त्वंसा नये त्वने याःसां,

थ्व हे नसा धयागु मदु । थःगु सामर्थ्य बुझे याना सीकाः,
सामान्य असामान्य, कारण फल, भिं मभिं च्वन्ह्या, क्वन्ह्या सीके मसया,
न्ह्याथायसनं न्हिप्यं जक जुयु । स्मृति प्रज्ञा हीन जुइगुलिं,
भुग्लुंभाग्लुं च्वना जुयु; मन थातय् मला चिल्लाय् मलाय् दंका व्यर्थय् समय फुका जुयु ।
उलि जक मखुसे, तर्कना अप्वयेका, खँगुलु ज्यामदु फुसुलु जुइका,
भिंगु कुशल ज्या-खँ यायेगुली, शक्तिहीन सामर्थ्य मदु, अलसी जुयु ।
थःथेंतुं जाःपिं फान्तां फुन्तुं, भान्तां भुन्तुं ल्हाः हुसुलु प्वाः फुसुलुपिं
संगत याना व्यर्थ तर्कनाय् लुकु बिना, समय सित्तिं छ्वइगु जुल ।
बेकारयाम्ह मनू जुयु जुल ।

चरित्र उत्पत्ति जुइगुया मूल कारण – "मनू परस्परय् उत्थें जुया नं छु कारणं याना विभिन्न चरित्रत पानाच्वंगु जुइगु खः लय् ?" धका विचाः यायेथाय् दयाच्वन । न्हापा न्हापायागु जन्मय् कुशलकर्म याःबले भवसम्पत्तियात चाहना व प्रार्थना याइगु लोभं चाहुइका याना वःगु जुल धाःसा उगु कर्मं फल बीगु जन्मय् रागचरित्र दुम्ह जुइ । दोषं चाहुइका याना वःगु जुल धाःसा दोषचरित्र दुम्ह जुइ । ज्ञानबुद्धि कम् जुइका मोह अप्वयेका याना वःगु जुल धाःसा मोहचरित्र दुम्ह जुइ । प्रज्ञाद्वारा थजु, प्रज्ञावान् जुइया निंतिं प्रार्थना याना थजु, प्रज्ञा सम्बन्धी कुशलत याना वःगु जुल धाःसा उगु कर्मं फल बीगु जन्मय् बुद्धिचरित्र दुम्ह जुइ । श्रद्धा क्वातुसे च्वंका याना वःगु जुल धाःसा श्रद्धा चरित्र दुम्ह जुइ । कामवितर्क आदि मभिंगु वितर्कतय्सं चाहुइका कर्म याना वःगु जुल धाःसा वितर्कचरित्र दुम्ह जुइ । थुकथं विभिन्न चरित्र पानाच्वनीगु कारणय् अतीतकर्म हे जक प्रधान जुया लिपा लिपायाःगु जन्म जन्मान्तरय् मभिंगु चरित्रत लिना मवइकथं श्रद्धा व प्रज्ञां चाहुइका क्वातुसेच्वंगु बल्लागु कुशलकर्मतय्त जक स्थापनायाना उद्योग यायेबहः जू ।

वासनाया क्वातुगु अंशभाग जन्म जन्म पतिकं लिना वइ – मभिंगु क्षेत्रय् वासना धयागु क्लेशयागु शक्ति खः । भिंगु क्षेत्रय् वासना धयागु सम्यक्छन्द हे खः। उगु वासना सत्त्वपिनिगु जीवन जीवनय् जन्म जन्म पतिकं तासय् जुइक प्यपुनाच्वनीगु खः। उकिं अतीतकर्म अनुरूप रागचरित्र प्रबल जुयाच्वन धाःसा उगु रागया निंतिं लिमलाका जुइयःगु वासना चित्तसन्तती छापलगे जुयाच्वनीगु जुया उगु मभिंगु चरित्रयात थुगु जन्मय् धर्मद्वारा क्वत्यला छ्वये मफुतकि उगु वासना छाप तासय् जुया लिपा लिपायागु उगु उगु जन्मय् लित्तुलिना वनेयः । दोष मोह वितर्कत नं थ्व विधिकथं हे जुयाच्वन । प्रज्ञाचरित्र दुम्ह व्यक्ति नं

चरित्र अनुरूप अवसरं ब्युक्व उद्योग यात धाःसा उगु प्रज्ञाया वासना छाप थःके क्वातुक छाप च्वनाच्वनीगु जुया लिपा लिपायागु इलय् संसार ज्वःछिं हे प्रज्ञायागु ग्वारा हे जुयाच्वने यःगु जुल । बुद्धत्व प्रार्थना यात धाःसा, प्रज्ञाधिक श्रावकत्वयात प्रार्थना यात धाःसा, आयुष्मान सारिपुत्रथें प्रज्ञापक्षय् एतदग्ग पद प्राप्तजुयाच्वंगुली उगु वासनाया क्वातुगु अंश स्वाकंतुं दयेकावंःगु कारणं खः। उकिं वर्तमान जीवनय् मभिंगु चरित्रत तनावना छगू मखु छगू भिंगु बांलाःगु चरित्र सिद्ध जुइकथं निर्माण यायेगु विषय बिचाः याक्व पत्तिकं महान जुयाच्वंगु दु ।

रागचरित्र दुम्हसिनं राग कम याना यंकेया निंतिं ध्वःदुइक वइगु आलम्बनय् अशुभ धका भाविता यायेगु बानि दयेका तयेमाः । अलेतिनि रागया छाप तनावनी । दोषचरित्र दुम्हसिनं दोष पाःजुइकेया निंतिं मैत्रीधर्मयात उद्योग यायेमाली । मैत्रीधातु स्वभाव सिचुसेच्वंगु धातु जुया दोषयागु पूगु धातुयात शान्त यायेफु । मोहचरित्र दुम्हसिनं मोह पाःयाना यंकेया निंतिं प्रज्ञावानयाथाय् लिक्कवना न्यने क्यनेगु यायेमाली । आनपान कर्मस्थानयात नं भावना यायेमाली । न्यने क्यनेगु अप्वः जुल धाःसा ज्ञानबुद्धि विकाश जुया मोहया छाप तनावनी । श्रद्धा प्रज्ञा धयागु बांलाःगु चरित्र दुम्हसिनं ला थःके दयाच्वंगु उगु उगु चरित्रतय्त लय्लय्तातां सन्तोष व खुशी जुया झन्झन् विकाश जुइकथं उद्योगयाना वनेमाली ।

थुलि प्रमाणगु वचनक्रमद्वारा वासना चरित्रतय्गु विषयत क्वचाये धुंकल । थुकथं च्वयेदुगु कारण कुशल प्रतिपत्ति उत्तम आचरणया कारणं आपालं मनूतय्सं भिंगु चरित्र दयेका काये फयेमाः । जिमि सहधर्मी पासाभाइ धाक्वसिनं नं थुगु जन्मंनिसें शुरु याना भिंगु चरित्र दयाच्वनीकथं मभिंगु चरित्रतय्त फयांफक्व मदयेका चीकाछ्वये फयेमाः ।

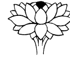
प्रज्ञा सम्बन्धी साहित्ययात न्हिथं स्यने कने याना च्वया वनाच्वनेदुम्ह जिगु निंतिं ला, मूल्यवान्गु प्रज्ञाचरित्र जिगु सन्तती सामान्यकथं जक मखुसे अमृत समानं दृढजुया स्थिरजुया च्वनेमाः । उगु प्रज्ञाया कारणं हे सत्य तथ्ययात जक विश्वास यायेसःगु श्रद्धाचरित्र नं द्वनीगु च्वद्यलीगुयात हटेयाना चीका तप्यंगु सत्ययात जक विश्वास यायेगु बानि दइकथं समर्थवान्म्ह जुइफयेमाः ।

स्मरणिका :-

चरित्र वासना, विषयवस्तुयात, बांलाक च्वयागु,
प्रतिपत्तिया कारणं, उत्तम चरित्र, मनूधाक्वसिके थ्यना,

झःझःधाःपिं जुयेमाल। जिगु पक्षं ला, जन्म जन्मान्तरय्, जन्म जूजूथासय्,
राग-दोष मोह वितर्क, चरित्रतय्गु कारणं याना, इतःमितः कना लोभी जुइगु,
आशाकुति जुइगु दक्वं मदया, शुद्ध निर्मल चक्कना ह्वइगु, चेतनालिसें,
प्रभासित श्रद्धा प्रकाशित प्रज्ञा जहाँ थिना, गबलें हिला मवंसे,
झंझं बां जक बांलाना च्वनेमाः। जि लिसे स्वाःपिं पुचःत नं
तःधि चीधि भेद मदयेका, सकलें सकलें जिथें तुं हे,
शुद्ध चरित्रगु निर्वाणमार्गय्, तःतःप्यंक, थ्यंक वने दयेमाः।

वासना चरित्र क्वचाल।

खुगूगु द्याः

(थुगु द्यालय् दुश्चरित्र १०-गू, सुचरित्र १०-गू, पुण्यक्रिया वस्तु१०-गू, विस्तृतं थुइके बहःजू। उकीमध्यय् दुश्चरित्र व सुचरित्रतय्त उगु उगु ग्रन्थय् च्वयातःगु जक मखुसे "रत्न गुण प्रभाव" य् नं च्वयावये धुनागु कारणं दुश्चरित्र व सुचरित्रतय्त क्यना मच्वंसे पुण्यक्रिया वस्तुतय्त जक विस्तृतं क्यनेगु याये।)

पुण्यक्रिया वस्तु-१०-गू

थःगु चित्तक्रमयात यचुसे पिचुसे च्वंका बीसःगु धर्मयात पालि भाषं **"पुञ्ञ"** थःगु भाषं "पुण्य=बांलागु ज्या" धाइ। उगु पुण्य पुचःयात निश्चितरूपं याये बहः जूगुया कारणं पालि भाषं "क्रिया" थःगु भाषं "याये बहःगु धर्म" धाइ।

(**वत्थु** = भिंगु प्रतिफल सुखया आधार) थुगु वचनक्रमद्वारा भिंगु प्रतिफल सुख मङ्गलया आधार जुयाच्वंगु कारणं निश्चितरूपं यायेबहःगु कुशलकर्मतय्त "पुण्यक्रियावस्तु" धाइ धका सीकी। उगु पुण्य क्रियावस्तु झिगू दु......

१) दान	६) पत्तिदान (प्राप्तिदान)
२) शील	७) पत्तानुमोदन (प्राप्तानुमोदन)
३) भावना	८) धम्मसवन (धर्मश्रवण)
४) अपचायन	९) धम्मदेसना (धर्मदेशना)
५) वेय्यावच्च	१०) दिट्ठिजुकम्म (दृष्टिऋजुकर्म)

दान

परित्याग यायेगु, दान प्रदान यायेगुयात “दान” धाइ । थुगु दान चेतनादान वस्तुदान धका निथी दु । भोजन चीवरवस्त्र विहार आदि बीबहःगु चीजवस्तुतयृत “वस्तुदान” धाइ । उगु उगु चीजवस्तुतयृत परित्याग याना दान प्रदान यानाच्वनेबले थःगु मनय् दुने चित्तचेतना लुयावयाच्वनीगु खः। उगु चेतनायात “चेतनादान” धाइ । लिपायागु भवसंसारय् प्रतिफल बीगु अवस्थाय् भोजन चीवरबस्त्र विहार आदि वस्तुदानतय्सं प्रतिफल बियाच्वनीगु मखु । अध्यात्म सन्तानय् लुयावयाच्वनीगु चेतनादानतय्सं जक प्रतिफल बियाच्वनीगु खः। दातव्यवस्तुदान पुचः, चेतना उत्पन्न जुइकेया निंतिं , आलम्बनत जक खः । उकिं दातव्यवस्तु उत्तमगु भिंगु जुल धाःसा चेतना नं भिंभिंगु उत्तम उत्तमगु जुयाच्वने यः ।

स्वाका यंके - भोजन दान प्रदान यायेबले उगु भोजनयात आलम्बन याना जूसां, भोजन सेवन याना बिज्याःपिं संघपिन्त आलम्बन याना जूसां अध्यात्म सन्तानय् आपालं आपालं चित्तचेतनात स्वात्तुस्वास्वां लुयावयाच्वनीगु खः। उगु उगु चित्तचेतनात लुयावये धुंका तना मदया वनीगु जूसां बिल्कुल हे पुसा हे मल्यंक तना मदयावनीगु मखु । लिपायागु अवस्थाय् प्रतिफल बीत थःथःपिनिगु शक्तियात गारय्याना स्वथना तना मदयावनीगु जुयाच्वन । (कर्मया शक्तित स्कन्धक्रमय् ल्यनाच्वनीगु पहःयात कर्मखण्डय् क्यने तिनि) उगु भोजनदान कुशलकर्म यानाच्वनागु ई ३-घण्टा (स्वघौ) बिते जुल धाःसा उकिया दुने चेतनापुचःत गुलि तक्क बृद्धि जुइगु जुइलय् धयागुयात अनुमानयाना स्वः । (छगू चुट्किभरयागु ईया दुने एकलाख कोटीं मयाक चित्तपुचः उत्पत्तिविनाश जुयाच्वने फु ।)

चेतना क्वातुइ कथं सहयोग बीगु पहः - चीजवस्तु व दानप्रतिग्राहकं भोजन आदि दातब्यवस्तु व भिक्षुसंघ आदि प्रतिग्राहक पुद्गलपिसं लिपायागु जन्मय् लिनावया प्रतिफल बीमफुसा नं चेतना सबल सक्षम जुइकथं सहयोग बीफु । सामान्यकथंयागु भोजनदान यायेगु अवस्थाय् व विशेषरूपं व्यवस्थायाना दानयायेगु अवस्था निगुली सामान्य भोजनयात आलम्बनयाइगु चेतना अप्वः सबल सक्षम मजू । विशेषरूपं ब्यवस्थायाना जोरजाम यायेमाःगु भोजनयात आलम्बनयाइगु चेतना ला अतिकं सबल व सक्षम जू । दानप्रतिग्राहक पुद्गलया निंतिं नं ज्युंत्युं चलेजूम्ह प्रतिग्राहकयात दानयायेगु अवस्थाय् चेतना उलि सबल सक्षम मजू । तःसकं प्रबल व पवित्रम्ह पुद्गलयात दानयायेगु अवस्थाय्, आपालं

संघपिन्त दानयायेगु अवस्थाय् चेतना अतिकं सबल व सक्षम जू । थुगुरूपं दातव्यवस्तु व प्रतिग्राहक पुद्गलपिसं नं चेतनायात सबल सक्षम उत्तम व पवित्र जुइकथं सहयोग यायेफु धका सीकी ।

भति भति दान व आपाःआपाःदान - भति भति चीजवस्तुतय्त दानयाये निंतिं व आपालं आपालं चीजवस्तुतय्त (भव्य व विशालरूपं) दानयाये निंतिं उद्योग यायेबले नं उद्योग व प्रयास उत्तें मजू । भति भति दानयायेया निंतिं उद्योगयायेबले तुरुन्त हे ज्या सिधया वनीगु खः । आपालं आपालं तःतःधंक उद्योगयायेगुली ला दानवस्तुत गुलि गुलि आपाः व भव्य जुल, उलि उलि समय ताउमालीगु खः । दान प्रदान याये निंतिं चीजवस्तु माला मुंका च्वनेबले नं (दानयाये न्ह्यवः पूर्वचेतनात) यक्व यक्व हे लुयावयाच्वने धुंकीगु खः, उकिं भति भति दानयायेगुली व आपाः आपाः दानयायेगु निगुली परस्परयागु पूर्वचेतनात दाजेयाना स्वतः धाःसा यक्व यक्व दानयायेगु दान च्वन्ह्यानाच्वंगु विषय स्पष्ट जू । दान यानाच्वनीगु इलय् नं यक्व यक्व दानयाना च्वनीम्हसिके आलम्बन गुलि गुलि भव्य व विशाल जुल उलि उलि चित्तचेतना नं भव्य व विशाल जुइफु । उकिं दान यानावंच्वंगु मुञ्चचेतनाया अवस्थाय् नं भव्य व विशाल जुया तःसकं तःसकं भ्रःभ्रःधायेक दानयाइगु दान जक चेतना सबल व सक्षम जुइगु पहः च्वन्ह्याइगु सम्भावना दु । दानयाये धुंका लिपा लय्लय्ताइगु अपरचेतना उत्पन्न जुइकेया निंतिं नं विशाल व भव्यगु थःगु महादानयात हाकनं लुमंका यंकेबले तःसकं तःसकं लय्ताये दइगु जुयाच्वन । अथेजुया अपरचेतना लुयावइगु क्षणय् नं विशाल व भव्यगु महादानयात आलम्बनयाइगु चेतना भ्रं जक सबल व सक्षम जुइफु । थ्व सर्वसाधारण घटना जुल ।

बिशाल जूथें लय्मताइगु चेतना जक प्रमुख खः - गुलिं गुलिं दानयायेगु यक्वदया विशाल व भव्यरूपं दान प्रदानयाये दःसा नं अपाय्सकं लय्मताः, चेतना नं अपाय्सकं क्वातुमजू, अथें अथें हे दान प्रदानयाना छ्वइगु जुयाच्वन । इमिगु निंतिं दातव्यवस्तुत यक्व यक्व हे दःसां चेतना सबल व सक्षम जुया विकासजुइ धका धायेफइमखु । दुष्टगामिणि अभय जुजु मरणासन्न अवस्थाय् महाचैत्य स्थापना यानागु दानकार्य स्वयानं युद्धय् बूबले जंगलय् भोजन छछाः दान यानावयेनंगु कुशल खना भ्रं अप्वः लय्ताःगु जुया उगु भोजन कुशलया कारणं हे तुषित देवलोकय् थ्यंक वनेदत । **सारांशकथं** दातव्यवस्तु स्वया चेतना सबल व सक्षम जुइगु भ्रं अप्वः महत्वपूर्ण जूगु विषययात ख्यालतये माल ।

दान बीगु अवस्थाय् पुसा पीगु प्रक्रिया लिसे
समान जूगु पहः
प्रतिग्राहक बुँथें खःसा दाता जूपिं कृषकथें जुल ।
दातब्यवस्तु पुसाथें जुया, भविष्यय् प्रतिफल दइगु जुल ।

प्रेतवस्तु पाली "दान प्रतिग्राहक व्यक्ति बुँ समान जुयाच्वन । दान बीपिं उपासक उपासिकापिं बुंज्या याइपिं कृषकथें जुयाच्वन । दान बीबहःगु दातब्यवस्तुत पुसा समान जुयाच्वन । भविष्य संसारय् दयेफइगु प्रतिफलत उगु पुसाया कारणं मा बुयावया फल सइगुथें जुयाच्वन ।" धका उपमा बियातल । थुपिं उपमातय्त दुग्येक दुग्येक बिचाःयायेगु अवस्थाय् बुँज्या यायेगुली....

१) बुँ बाली चा भिं मभिं स्वया मा व फल फरक फरक जुइथें दानप्रतिग्राहक व्यक्ति भिं मभिं स्वया फलबीगु फरक फरक जुइगु सम्भावना दु ।

२) पुसा बांलाः बांमलाः स्वया मा व फल फरक फरक जुइथें दातब्यचीजवस्तु धार्मिकपूर्वक दुगु खःमखु आपाःभति स्वया फल बीगु फरक जुइगु सम्भावना दु ।

३) बुँ ज्याइम्ह व्यक्ति सः मसः उद्योग वीर्य दु मदु स्वया मा व फल फरक फरक जुयाच्वनीथें दाता जूम्ह ज्ञांदु मदु उत्साहित जू मजू व लय्ता लय् मताः स्वया प्रतिफल बीगु फरक जुइगु सम्भावना दु ।

४) पुसा पी न्ह्यवः पुसातय्त व्यवस्थितरूपं सम्हालय् याः मयाः स्वया मा व फल फरक फरक जुयाच्वनीथें थःथःगु पूर्वचेतनायात सबल व सक्षम जुइकथं याः मयाः स्वया नं फल बीगु फरक जुइगु सम्भावना दु ।

५) बुँ बालि पुसा पी धुंका लःबीगु घाँय् पुइगु आदि याः मयाः स्वया मा व फल फरक फरक जुयाच्वनीथें दान प्रदानयाये धुंका लिपा उगु कुशलयात हाकनं लुमंकेगु, लुमंकु पतिकं लय्तायेगु (अपरचेतना क्वातु जू क्वातु मजू) स्वया फल बीगु फरक जुइगु सम्भावना दु ।

६) पुसा पी धुंका लिपा मनमिन स्यंका बुँ बालि स्यंका बीथें दान प्रदानयाये धुंका "जिं दान बियागु द्वन का" आदि धका चित्त स्यनीगु (अपरचेतना भङ्ग जुइगु) जुल धाःसा उगु दान हे फल मदयेक (फल दःसा नं बांलाक मखुसे) स्यना वनीगु सम्भावना दु ।

७) पुसा बुँ बालित दक्व तयार जुया नं पुसा पी माःगु इलय् पुसा प्यूसातिनि मा फल विकाश जुइथें दान प्रतिग्राहक व दातब्यवस्तुत तयार जुया

नं दान बीबहःगु इलय् (आवश्यक जुयाच्वंगु थासय्) दान याःसा तिनि तःतःजीक फलत दइगु सम्भावना दु ।

थुगुरूपं प्रेतवस्तु पालीयात दुग्येक दुग्येक चिन्तन मनन यायेगु अवस्थाय् निर्देशित यानावयागु तथ्यत खुलस्त खुलस्तरूपं स्पष्ट जुइक लुयावइगु जुल । उकिं दान बीबले दानप्रतिग्राहकयात नं ल्यये योग्य जू । आवश्यक जुयाच्वंगु थासय् जक दानयाये योग्य जू । थःथःपिनिगु चित्तयात प्रसन्न जुइके बहःजू । भौतिक सुख ऐश्वर्ययात ल्वःवंके यःगु तृष्णा स्वभाव ल्वाकमज्याइकथं नं शुद्ध जुइके बहःजू ।

दानप्रतिग्राहक ब्यक्ति स्वया फलबीगु फरक जुइगु पहः- "दानप्रतिग्राहक व्यक्ति बुँ बालिथें च्वं"धका धयावये धुन । अथेजुया बुँ बालि प्रथम श्रेणी द्वितीयश्रेणी तृतीयश्रेणी दुथेंतुं दानप्रतिग्राहक धयापिं बुँ बालित नं विभिन्न प्रकारयागु श्रेणीत दुपिं जुयाच्वन । बुँ बाली घाँय् आदि पंगलत मदुलिसे मा क्वातुया बःलाना च्वनीथें, अथे हे प्रतिग्राहकयाके नं राग दोष मोह कम् जूलिसे दान बीम्हसिके प्रतिफल भ्रंभ्रं आपाःजुइगु जुयाच्वन । बुँ बाली सा द्वहँ आदितय्गु मल साःआपाःजुया लःकथंहँ लिसे वामा छ्वमा क्वातुसे बःलाइथें प्रतिग्राहक व्यक्तिपिंके नं शील, समाधि, प्रज्ञा च्वन्ह्याःलिसे दाताजूम्हसिके प्रतिफल आपाःदइगु जुयाच्वन ।

सांघिकदान – पालि भाषं "**संघ**,"भ्रीगु भाषं संगठन पुचःयात "संघ" धाइ । उगु संघ संगठन पुचःयात लक्ष्ययाना बीगु दानयात "सांघिकदान" धाइ । संस्था छगुली छतका दां तल धाःसा उगु छतका दां संस्थाय् दुथ्याःपिं सकलेंलिसें (धनी गरीब ल्यंपुल्यं मदयेक) सरोकार दइगुथें, भोजन छथल थजु, चीवरवस्त्र छपु थजु, बुद्धशासनय् दक्व संघ संगठन पुचःयात लक्ष्यतया दान बिल धाःसा सम्पूर्ण बुद्धशासनलिसे (अरहन्तनिसें निम्न श्रेणीया पृथग्जन तकं ल्यंपुल्यं मदयेक) सरोकार दइगु जुल । उगु संघ दक्वयात लक्ष्यतया दान ब्यूगु चीजवस्तु प्रत्यययात विश्व न्यंकभनं दुपिं संघपिन्त लिना लिना ब्वथला बियाच्वनेमाःगु मदुः, उगु संस्थाय् तयाब्यूगु छतका दाँयात संस्थाया सदस्य न्ह्याम्हसिनं थजु प्रयोग यायेगु अधिकार दुथें सांघिक चीजवस्तु प्रत्यययात नं न्ह्योनेदुपिं ध्वःदुयाच्वंपिं संघपिसं ब्वथला इनाचना नये त्वने याना उपभोग यायेफु ।

संघय् मन वंसातिनि सांघिकदान सिद्ध जुइगु पहः - उकथं सांघिकदान जुइकथं दान प्रदान यायेबले मन नं संघपाखे भ्रुकेजुइ फुसातिनि धात्थेंगु

सांघिकदान जुइफइगु खः । म्हुतुं "**संघस्स देमि**=संघयात दान बियाच्वना ।" धका धया च्वंसानं मनं थःपिसं श्रद्धा तयाच्वनागु विहार, आराम,संघ, थःपिसं श्रद्धा तयाच्वनाम्ह भिक्षु, स्थविरयात जक दानयाये मास्ति वयेकाच्वन धाःसा धात्थेंगु सांघिकदान जुइफइमखुः धात्थें हे (व्यक्ति छुटे मयासे) दक्व संघयात लक्ष्य तये फत धाःसा न्हिथं भिक्षादान बीबले नं संघपाखें निर्देशितयाना बिया दुम्ह व्यक्ति छम्हसित भोजनदान बीबले नं धात्थेंगु सांघिकदान जुइफु ।

भिक्षादान बीबले संघपाखे भ्रुके जुइगु पहः - भगवान् बुद्धप्रति प्रशन्न जूगुलिं वस्पोल तथागतं स्थापना यानाबिज्याःगु बुद्धशासनयात व शासनभारवाहक भिंपिं भिक्षुपिं तनंतं उत्पादन जुयावया बुद्धशासन उन्नति व अभिवृद्धि जुइगुयात दूरदर्शितापूर्वक बिचाःयाये लाःपिं कुलपुत्र कुलपुत्रीपिसं भिक्षादान बीया निंतिं व्यवस्थायाये धुंका लिपा (जिमि स्थविरपिं जिमि उपसम्पन्न भिक्षुपिं धयागु आदि आशक्तियात चीका) थुगु भोजनयात (थुगु भोजन व व्यञ्जनयात) "**संघस्स देमि, संघस्स देमि**=संघयात दान यानाच्वना, संघयात दान यानाच्वना" धका म्हुतुं नं धया मनं नं भ्रुकेजुइका च्वनेमाः । थुकथं दान यायेफत धाःसा न्हिथं संघदान बियाच्वनेगुली नं सांघिकदान जुयाच्वनेफु । व्यक्तिप्रति आशक्त जुया, विहार, आरामप्रति आशक्त जुया भिक्षादान बियाच्वन धाःसा सांघिकदान मजू, पुद्गलिक (आपालं व्यक्तिपिंलिसे स्वापु दुगु) दान जक जुयाच्वनीगु जुल ।

निमन्त्रणा याना भोजन याकेबले सांघिकदान - ससतिक दुगु विहार आरामय् वना "कन्हे सुथय् भोजन दान याये मास्तिवःगु जुया संघ मध्यय् छम्ह (मती दुकथं निम्ह स्वम्ह आदि) सुथय् ६ -बजे अनुकम्पा तया बिज्याहुँ ।) धका प्रार्थना यायेमाः । ("स्थविर सहितं, महास्थविर सहितं" धका दुथ्याके मज्यू ।) उकथं प्रार्थना यायेधुंका कन्हेखुनु सुथय् भोजन व्यञ्जनत थुया खुना च्वंसांनिसें हे लुमंकु पत्तिकं "**सघस्स देमि, संघस्स देमि**" धका मन नं भ्रुके याना म्हुतुं नं ब्वनाच्वनेमाः । ई त्यया थ्यंक बिज्याःम्ह व्यक्ति जसोतसोम्ह क्वह्यंम्ह जुयाच्वंसा नं मन स्यंके मत्यः, "जिं वयात दान यानाच्वनागु मखु, संघयात दानयानाच्वनागु खः" धका होशतया संघयात गौरब तयेबलेथें उम्ह भिक्षुयात गौरबपूर्वक भोजनदान याः, महास्थविर बिज्याःसा नं विशेषं लय्ताना च्वनेमत्यः, "महास्थविरयात भोजनदान यानाच्वनागु मखु, महास्थविर दुथ्याःगु दक्व संघयात दान यानाच्वनागु खः" धका होश ति । उकथं संघय् मन भ्रुके यायेफत धाःसा संघं निर्देशितयाना क्यना दुम्ह छम्ह भिक्षुयात दानयायेगुली नं धात्थेंगु सांघिकदान जुइफु ।

दाता छम्हसिनं मनतये सःगु पहः - न्हापा दाता छम्हसिनं भोजनदान यायेमास्तिवया संघपाखें भिक्षु छम्हसित प्रार्थना याःबले आपालं मनूतय्सं श्रद्धातये मफयेक हे नां दंम्ह दुःशीलम्ह भिक्षु छम्ह प्राप्त जुल । तर संघयात लक्ष्यतयातःम्ह जूगु जुया मन मस्यंकु । फयतुइगु आशन बांलाक लाये धुंका छ्यौं फुसे च्वय् इलां प्यना स्वाँ श्रीखण्डतय्सं बांलाक छाय्पिया तल । छैं बिज्याःबले थःम्हं हे तुति सिला बिया भगवान् बुद्धयात महत्व बीथें हे महत्व बिया दातव्य वस्तुतय्त दान प्रदान यात । थुलि तक महत्व बी फूगु ला संघयात हे जक आलम्बनयाना तयेफूगुलिं खः। उकिं उम्ह दातायागु दान दुःशीलयात बीलाःगु दान जूसानं सांघिकदान जूगु जुल ।

स्वाका यंके - उकथं विशेष महत्वबिया सेवायाना छ्वःगुलिं याना दुःशीलम्ह भिक्षुं "थःत तःसकं हे श्रद्धातःम्ह दाता" धका तःधंक बिचाः जूवंथें च्वं । बहनी पाखे वया थःगु विहार मर्मत यायेमास्तिवया उम्ह भोजन दातायाथाय् थःस्वयं वया कू न्ययेकाः वबले दाता जूम्हं तुति पतिचां का काः ना धका बिया छ्वत हँ । उगु आकार प्रकारयात छैंया जला खलापिसं खना न्हाचःसुथय् गौरब तःगु पहः व आः अगौरव याःगु पहः पानाच्वंगुलिं उम्ह दातायागु मनोभावनायात न्यना स्वःबले "न्हाचः सुथय् थ्व भिक्षुयात आदर गौरब तयागु मखु, संघयात जक गौरब तयागु खः । आः ला थुम्ह भिक्षुयात अगौरब यानागु खः," धका स्पष्टिकरण बिल । थुगु कथावस्तुयात बःकया सांघिकदान जुइकथं दानयायेगु इलय् संघय् मन भुके जुइफइकथं मनयात सम्हालय् याः ।

दान निथी प्रतिफल बीगु पाःगु पहः - छम्ह निम्ह स्वम्ह आदि व्यक्तिपिन्त अलग ल्यया बीगु दान जुल धाःसा दानप्रतिग्राहकपिं द्वःछिं मयाक यक्व दःसा नं पुद्गलयात लक्ष्यतःगुलिं याना पुद्गलिकदान जक जुइगु खः । उगु पुद्गलिक दानय् सम्यक्सम्बुद्ध व प्रत्येकबुद्धपिं बाहेक मेमेगु पुद्गलिकदान स्वया सांघिकदानं बीगु प्रतिफल च्वन्ह्या धका ग्रन्थय् धयातल । स्वभाव युक्तियात बिचाःयाना स्वत धाःसा नं सांघिकदान बीगु अवस्थाय् अरहन्त आयुष्मानपिं नं उगु संघ संगठनय् दुने दुथ्याः । पुद्गलिकदान बीगु अवस्थाय् ला उकथं अरहन्तपिं दुमथ्याये नं फु, दु हे थ्याःसां सांघिकदान ति अप्वःजुइफइमखु । सांघिकदान बीगु अवस्थाय् सर्बोच्च भिंगु आचरण दुपिं व्यक्तिपिन्त नं दान ब्यूगु जू वनीगु खः । पुद्गलिक दान ला तःसकं ल्ययेसःसातिनि उचितम्ह पुद्गलयात प्राप्त याये फइगु स्थिति दु । उकिं न्ह्याथिंजाःगु इलय् थजु पुद्गलिकदान स्वया सांघिकदानं प्रतिफल बीगु च्वन्ह्याः धयागु खँ बालाक हे युक्तिसंगत जुयाच्वन ।

भगवान् बुद्धयात लक्ष्यतया दानयायेगु पहः - जीवमान जुया बिज्याःबले भगवान् बुद्धयात तप्यंक दानयायेफया च्वंसा नं थौंकन्हे वस्पोल दया बिमज्याये धुंकूगु जुया भगवान् बुद्धयात लक्ष्यतया दानबीगु पहःयात ग्रन्थय् दुथे सीकातये बहःजू । धात्थेंयाम्ह बुद्धयात लक्ष्यतया भोजन दान बीमास्तिवल धाःसा भिक्षु छम्हसित भोजन दानबीबले व्यवस्था यायेथें छम्हसित गाइकथं व्यवस्थायाना मूर्तिया न्ह्योने जूसां, लिक्कसं मूर्ति मन्त धाःसा मूर्तियात लक्ष्यतया जूसां दानबीमाः । न्ह्यवः भगवान् बुद्धया सेवा (बँ पुइगु धू सफा यायेगु आदियात) यानाच्वंम्ह दत धाःसा भगवान् बुद्धयात दानबीगु भोजन उम्ह सेवक जुयाच्वंम्हं नये योग्य जू । उकथं न्ह्याबलें सेवा याइम्ह मन्त धाःसा आः वर्तमान अवस्थाय् सेवा याना (भिक्षुं जूसां गृहस्थीं जूसां) नये योग्य जू । उपोसथशील धारणयानाच्वंम्हसिनं १२-बजे जुइथें च्वन धाःसा नये धुंका नं सेवा याःवनेफु । महादानबीगु अवस्थाय् बुद्ध प्रमुख संघयात भोजनदान बीमास्तिवल धाःसा नं थ्व हे विधि कथं भगवान बुद्धया निंतिं व्यवस्थायाना दानबीमाः ।

भगवान् बुद्धयात लक्ष्यतया चीवरवस्त्र दानबीगु अवस्थाय् नं उकथं सेवा याइपिं भिक्षुसंघपिसं पुनेज्यू । उगु चीवरयात कप्पियकारक दातां मेमेगु चीजवस्तुलिसे हिलाबुला याना नं बुद्धया निंतिं आवश्यक जुयाच्वंगु थासय् प्रयोगयाये योग्य जू । स्वाँ चिकँमत धुँ धुपाँय् आदि थौंकन्हे पूजा याइगु अनुसारं हे उचित जू । तर मूर्ति चैत्य प्राङ्गणय् प्यानाच्वनीकथं लखं पूजा यायेगु स्वाँ धुँत छ्यालबिछ्याल जुइकथं पूजा यायेगु चिकँमत मैनबत्तिया दागत प्याता प्याता किनाच्वनीकथं पूजा यायेगु (थःगु छेँ भिक्षुपिनि विहारय् उकथं वया पूजा यात धाःसा छेँ थुवा व विहाराधिपतिपिं चित्तबुभ्हे जुइमखुथें) चित्तबुभ्हे जुइ बहःमजूगु पूजा यायेगु जुल । उकिं थःपिनि लः, स्वाँ, चिकँमत बुद्धया न्ह्योने फोहोर मजुइकथं पूजा याये फूसा तिनि लोक नं संसार नं यचुसे पिचुसे सफाजुया निर्दोषगु पूजायायेगु धका धाये मास्ति वः ।

तापाक च्वना पूजायायेगु विधि - थौंकन्हे मूर्ति चैत्य दुगु थासय् थ्यंकवनेगु अवसर मदयाच्वंगु कारणं छेँ हे बुद्धयात लक्ष्यतया स्वाँ आदिं पूजा यानाच्वनीगु खः । उकथं पूजा यायेगुली फल दु मदु न्ह्यवः हे बिचाःयाये ननाच्वने धुंकल । फल दइगु मदइगुली पूजा याइपिनिगु चेतना हे प्रमुख जुयाच्वन । थःपिनि चित्त चेतना बुद्धयात लक्ष्यतया दान पूजा यात धाःसा कुशलचेतना जुयाच्वंगु कारणं फल मदुसे गनच्वनी धका ? अवश्य हे फल दयेफूगु जुल ।

थुगु कल्पं लिकथं ल्याःचाःयायेबले सच्छि व भिंच्यागू कल्प न्हापा

अर्थदर्शी तथागत उदयजुया बिज्यात । छन्हुया दिनय् छम्ह कुलपुत्रं आकाशय् संघपिसं चाहुइका बिज्यानाच्वंम्ह तथागतयात दर्शन यायेखंगु जुल । अनं लिपा मेगु थाय् छथाय् थ्यंकः बिज्यानाच्वंम्ह तथागतयात लक्ष्यतया स्वाँ श्रीखण्ड आदिं तापाकंनिसें दान पूजा याःगुजुल । उगु कुशलकर्मया कारणं दुर्गतिभवय् जन्म जुइम्वाक झी तथागतया पालाय् "देशपूजक स्थविर" धका नां दंम्ह छम्ह अरहन्त जुयाबिज्यात ।

पूर्व मुञ्च अपर चेतना

पूर्वचेतना - छथीकथंया दानयात दानप्रदान यायेबले पूर्वचेतना, मुञ्चचेतना व अपरचेतना धका स्वथी दयेफु । इपिं मध्यय् दानबी धका चिन्तनायाना उगु दानलिसे सम्बन्ध दुगु चीजवस्तुतय्त माला मुंकाच्वनीगु इलंनिसें दानबी न्ह्यवः लुयावक्व कुशलचेतनात "पूर्वचेतना" खः । उकथं पूर्वचेतनाया क्षेत्र दुने थुगु दानयात कारण याना दान, दानदाता उपासक उपासिकापिं विहारदाता विहारदायिका आदिकथं नां दंके मास्ति वःगु चित्त, थःपिसं दान यायेफूगु विषयय् बराय्चाये मास्तिवःगु चित्तत लुइकेमज्यू, दान प्रदान यायेत चीजवस्तुत मुंकाच्वनीगु इलय् परिवार परस्परय् दानलिसे स्वापुतया चित्त बुझेमजुइगु दोष मान आदि अकुशलत, दानबी धका चिन्तन याये धुंका लिपा खितिक छुं जुया वःगु कारणं मनस्यंका लिज्यांवनीगु दानबी मास्ति मवइगु चित्तत लुइके बीमज्यू: उकथं लुइके मब्युसे न्ह्याइपु तायेका लय्लय्तातां हरेक विषयय् चित्तबुझे जुइका विभिन्न प्रकारया दातब्यवस्तुतय्त व्यवस्था यायेफत धाःसा "पूर्वचेतना अतिकं परिशुद्ध जुयाच्वने धुंकीगु जुल" धका सीकी ।

मुञ्चचेतना - मुञ्च शब्दं "त्याग याइगु" धयागु अर्थयात कनिगु खः। उकिं त्यागयाना दानबियाच्वनीगु क्षणय् लुयावइगु चेतना (भोजन दान बीबले भोजनयात दानप्रतिग्राहक पुद्गलयात दानयानाच्वनीगु इलय् उत्पन्न जुइगु चेतना व थःथःम्हं लःल्हाना मब्युसे बचनं निवेदनयाना दानबीबले "दान बियाच्वना" धका धयाच्वनीगु क्षणय् उत्पन्न जुइगु चेतना) "**मुञ्चचेतना**" खः। थुगु मुञ्चचेतनाया क्षणय् नं क्यनावये धुनागु अकुशलचित्तत लुइके मब्युसे दानप्रतिग्राहक जुइम्ह पुद्गलप्रति नं प्यपुनिगु तासेजुइगु तृष्णा लोभचित्त लुइके मब्युसे आः दान बियाच्वनागु कारणं जिगु ज्या-खँतय्त सहयोगबिया याना बीतिनि धका छुं छगू लौकिक प्रतिफलयात आशा मयासे खुलस्तगु मनं दान बीफत धाःसा" मुञ्चचेतनात परिशुद्धरूपं लुयाच्वने धुंकल" धका सीकी ।

अपरचेतना - दानकार्य सिद्ध जुइधुंका उगु कुशल लिसे सम्बन्धतया लुयावइगु धाक्व चेतनायात "**अपरचेतना**" धाई । उकिं दान बी धुंका लिपा उगु दानयात लुमंकु पतिकं दानकार्य सिद्धजुइ धुंकल, लय्ताये बहःजू, हानं दान यायेमास्तिवःनि" धका लय्लय् तायाच्वन धाःसा अपरचेतनाया क्षेत्रय् नं कुशलत हानं हानं वृद्धि जुयाच्वनीगु जुल । दान बी धुंका लिपा सम्पत्ति विनाश जुयावना थजु, विहार दयेका माने याये धुंका लिपा विहार निवासी स्थविरप्रति चित्तबुझे मजुया थजु "जिं दान बीलाःगु द्वन" धका अपरचेतना स्यन धाःसा चित्तबुझे मजुइगु धयागु दोष अकुशलत लुयाच्वनीतिनिगु जुल ।

होश तये बहः - दान बीबले विहार निमार्ण यायेगु चैत्य स्थापना यायेगु महादान यायेगु आदिकथं विशालगु व भव्यगु दान नं दु । भोजन चीवरवस्त्र वासः आदि धका व दीन दुःखितय्त परित्यागयाना बीगु आदि धका चिचीधंगु दान नं दु । उकीमध्यय् विशाल व भव्यगु दानय् दानप्रतिग्राहक पुद्गलया निंतिं थजु, मेमेपिं वया विध्नबाधा ब्यू वःगु कारणं थजु चेतना स्यनेबहःगु विषयत (मन खःथाय् तये मसःपिं ज्ञां मदुपिंके) यक्व दयाच्वनेयः । उकिं उकथं ततःधंक दान बीबले थःस्वयं शक्तिं भ्यावय् जुक्क विचाःयायेगु जक मखुसे कल्याणमित्र भिंपिं गुरुपिंलिसे सल्लाह साहुति याना भिंभिंपिं ब्यक्तिपिन्त ल्यया ल्यया बी बहःजू । चिचीधंक बीगु दानय् ला खिचाथें जाःपिं पशुतय्त नके त्वंके यायेगु समेतं आपालं प्रतिफल दयेधुंकीगु जूयानिंतिं दानप्रतिग्राहक पुद्गलयात मल्यःसा नं उलि ल्याःमदु । गुलिं थासय् सांघिकदान सिद्ध जुइकथं मनतये सयेका, गुलिं थासय् दातव्य चीजवस्तुइ प्यपुना मच्वंसे **मुत्तचागी**=मुक्तत्यागी जुइक परित्याग यायेगु दान प्रदान यायेगु यायेमाः । (**मुत्त**=प्यमपुसे स्वतन्त्ररूपं+**चागी**=परित्याग यायेगु बीगु बानि दुम्ह ।) "प्रतिग्राहक पुद्गलप्रति नं प्यमपुं, दातव्य चीजवस्तुली नं प्यमपुं, भविष्य जन्मय् देव मनुष्य ऐश्वर्य सम्पत्ती नं प्यमपुं, प्रार्थना मयासे निर्वाणयात लक्ष्यतया स्वतन्त्ररूपं दान बीम्ह" धयागु मतलब खः ।

द्विहेतुक त्रिहेतुककुशल भेद

चैतसिक खण्डय् क्यना वयागु अलोभ अदोष अमोह स्वंगूयात पालिभाषं व भ्रीगु भाषं नं "**हेतु**" हे धाइ । थुगु क्षेत्रय् हेतु शब्दं "हा" धयागु अर्थयात कनाच्वंगु दु । सिमाय् मूहां सिमा छमां क्वातुसे च्वंकेबिया भ्वाम्मच्वंक तःमां जुइकथं यानाबीथें उगु हेतु धर्मतय्सं नं थःपिंलिसे सम्प्रयुक्त जुयाच्वंगु चित्तयात क्वातुका बृद्धियाना फल आपाः दइकथं यानाबी फु । उकिं कुशलचित्तयात निगू हेतुलिसे सम्प्रयुक्त जुयाच्वंगु द्विहेतुक कुशलचित्त, स्वंगू हेतुलिसे सम्प्रयुक्त

जुयाच्वंगु त्रिहेतुक कुशलचित्त धका छुटेयाना सीका तयेमाली ।

द्विहेतुककुशलचित्त - अलोभ अदोष निगू हेतुलिसे जक सम्प्रयुक्तगु कुशलचित्त द्विहेतुककुशलचित्त खः । १०-सुचरित्र मध्यय् सम्यक्दृष्टि "कर्म, कर्मया फल निश्चितरूपं दु" धका विश्वास याइगु प्रज्ञाज्ञान खः । उगु ज्ञानयात हे कर्मस्वकत्वज्ञान धका धाइ । मचायाके थजु, कर्म, कर्मफलयात मस्यू मथूम्ह जंगलीयाके थजु, छुं छगू चीजवस्तु दान प्रदान याइबले लय्लय् ताइगु कुशलचित्त ला लुयावयेयः । तर "आः यानागु कुशलकर्म थःगु सन्तानय् ल्यनाच्वनीगु जुल, लिपा लिपायागु अवस्थाय् प्रतिफल अनुभव याये खनितिनि" धका स्यूगु सम्यक्दृष्टि (कर्मस्वकत्वज्ञान) अमोह दुमथ्याः, अलोभ अदोष निगू हेतु जक दुथ्याः । उकिं उजोगु कुशलचित्तयात "द्विहेतुककुशलचित्त" धायेमाःगु जुयाच्वन ।

थौंकन्हे गुलिं गुलिं बुद्धधर्मानुयायीपिं कर्म, कर्मया फलयात मस्यू मथूपिं जुया कतपिनिगु हाहालय् वना मेपिसं दान याःगुलिं लगलगय् वना दान यायेमाःपिं आपालं दयाच्वन । इमिगु कुशलचित्त नं द्विहेतुक कुशल हे खः । स्वाभाविक ज्ञान दुम्ह (स्यूम्ह थूम्ह) जुयाच्वंसानं बिचाःवाचाः मयासे दान प्रदान याइगुली द्विहेतुक कुशलचित्त हे जुयाच्वनी । **सारांश कथं**-कुशलकर्म यानावं च्वनीबले प्रज्ञाज्ञान दुमथ्यात धायेवं द्विहेतुककुशल हे जक जुइगु खः धका सीकी ।

त्रिहेतुक कुशलचित्त - अलोभ अदोष अमोह स्वंगू हेतुलिसे सम्प्रयुक्तगु कुशलचित्त "त्रिहेतुक कुशलचित्त" खः । कुशलकर्म यानावं च्वनीगु इलय् कर्मयात व कर्मया फलयात थ्वाःथुगु कर्मस्वकत्वज्ञान दुथ्यात धाःसा त्रिहेतुक कुशलचित्त लुयावइगु खः । थौंकन्हे पाय्छिजुइक ज्ञान दुपिं कुलपुत्र कुलपुत्रीपिसं बुद्धसम्बन्धी ज्या-खँ धर्मसम्बन्धी ज्याखँ संघसम्बन्धी ज्या खँ, मां-बौ सम्बन्धी ज्याखँ थजी सम्बन्धी ज्या-खँयात शुद्ध स्वच्छगु चित्तचेतनाद्वारा याइगु जुयाच्वन । उगु उगु कुशलचित्तय् संसारयागु प्रतिफलयात थ्वाःथुगु ज्ञान दुथ्यानाच्वंगु जुया त्रिहेतुकथेंजाःगु कुशलचित्त लुयाच्वनीगु खः। छुं छगू चीजवस्तु दानबीगु इलय् "उगु चीजवस्तु रूपकलाप पुचः जक खः । उगु कलाप ला अनित्य दुःख अनात्म खनिसा" धका विपश्यना द्यतना दान बीसःम्हसिया निंतिं ज्ञानधातु दुथ्यागु त्रिहेतुक कुशलचित्त जुयाच्वंगु विषय धायेमाःगु आवश्यक मदु, अतिकं बांलाःगु त्रिहेतुककुशल जुल । उकिं थौंकन्हे मां-बौ गुरु आचार्यपिसं दान बीत्ययेका, पुण्य अनुमोदन यायेत्ययेका कर्म व कर्म फलयात अले अनित्य दुःख अनात्म विषययात थ्वाःथुइकथं धया क्यने योग्य जू ।

च्वन्ह्याःगु व क्वन्ह्याःगु भेद- (**उक्कट्ठ**=उत्कृष्ट च्वन्ह्याःगु,

ओमक=क्वन्त्याःगु, कमसलगु) क्यना वये धुनागु द्विहेतुक त्रिहेतुक कुशलचित्तय् न्ह्यवःयागु पूर्वचेतनाया क्षणय् थजु, दान प्रदान याये धुंका अपरचेतनाया क्षणय् थजु, कुशलचेतनां चाहुइका तल धाःसा (अकुशल लुया मवःसे कुशलचित्तत न्ह्यः ल्यु दुथ्यानाच्वन धाःसा) श्रेष्ठ उत्तमगु उत्कृष्ट कुशल लुयावइगु खः। दान बी न्ह्यवः व दान बी धुंका लिपायागु भागय् अकुशलतय्सं चाहुइका तल धाःसा क्वह्यंगु कमसलगु ओमक कुशल लुयावइगु खः।

"न्ह्योने लिउने कुशल अकुशलं चाहुइकीगु" धयागुली उगु कुशललिसे स्वापुतया पूर्वचेतना अपरचेतनात लुयाच्वनीगु क्षणय् कुशलचित्त लुयाच्वनीगु अकुशलचित्त लुयाच्वनीगुयात "चाहुइकीगु" धका धायेत्यंगु खः। उगु कुशललिसे स्वापु मदुसे मुक्कं अलग जुयाच्वंगु कुशल अकुशलतयृत "चाहुइकीगु" धका धाये मज्यू । उदाहरण- दान बीत्ययेका न्ह्यवःयागु भागय् ऋण फ्वना काये मदया ऋणीयात मुद्दा यात धाःसा दोष अकुशल लुयाच्वनीगु खः, तर दान बीगु ज्या-खँय् ला मन मस्यं । दान बी सिधयेका दान याये खना लय्ता । अपरचेतना क्वातुसे च्वं । तर उगु दानकार्यलिसे सम्बन्ध मदुगु ज्या-खँय् धाःसा लोभ दोष लुयाच्वनीगु खः। उकथं दानकार्यलिसे सम्बन्ध मदुगु विषयय् लुयावक्व अकुशलं दान कुशलयात क्वह्यनी कथं बाधा मब्यू ।

थुगु वचनक्रम अनुसार सारांश - पूर्वचेतना अपरचेतना क्वातुसेच्वंगु त्रिहेतुक कुशल "त्रिहेतुक उत्कृष्ट कुशल" खः । पूर्वचेतना थजु अपर-चेतना थजु छगू मखु छगू भङ्ग जुल धाःसा "त्रिहेतुक ओमक कुशल" खः । निगुलिं भङ्ग जुल धाःसा भन दकले "त्रिहेतुक ओमक" खः । द्विहेतुकउत्कृष्ट द्विहेतुकओमक जुइगु प्रक्रियायात नं थ्व हे विधि अनुसारं सीकी । (पूर्व-मुञ्च-अपरचेतना स्वथी, त्रिहेतुक द्विहेतुक कुशल निथी, उत्कृष्ट ओमक कुशल निथी भेद, शील आदि उगु उगु कुशलय् नं उपलब्ध जुइफु ।)

स्मरणिकाः-

१) कुशल याना च्वनेबले, कर्मफल खं स्यू,
ज्ञान दुथ्याः, त्रिहेतुक कुशल धाः ।
२) कुशल याना च्वनेबले, कर्मफल खं स्यू,
ज्ञान दुमथ्याः, द्विहेतुक कुशल धाः ।
३) न्ह्यो ल्यू निथाय्, कुशल स्वचा, उत्कृष्ट उत्तम धाः ।
४) निथासं, अकुशल चाह्यु, हीन ओमक धाः ।

हीन मध्यस्त उत्तम छथीकथं भेद - हीनदान मध्यमदान प्रणीतदान धका दान स्वथी दु । थःपिसं प्रयोग याइगु चीजवस्तुति मभिंगु नसा त्वंसा पुंसातय्त

दान यात धाःसा हीन (क्वह्यंगु) दान खः । थःपिसं प्रयोग याइगु चीजवस्तुलिसे उतेंग्यंगु चीजवस्तुयात दान यात धाःसा मध्यम (दथुयागु) दान खः। थःपिसं प्रयोग याइगु चीजवस्तु स्वया च्वन्ह्यागु भिंगु उत्तमगु चीजवस्तुयात दान यात धाःसा प्रणीत (दकसिबे उत्तमगु) दान खः ।

मेकथं - दासदान, सहायदान, सामीदान स्वथी दु । उकी मध्यय् च्वय्क्यनावये धुनागु हीनदानयात "दासदान" धाई, "च्योया स्थिती दुगु निम्न कोटियागु दान" धायेत्यंगु खः। क्यनावये धुनागु मध्यमदानयात **"सहायदान"** धाई । "पासायागु स्थिती दुगु दथुयागु दान" धायेत्यंगु खः । क्यनावये धुनागु प्रणीतदानयात **"सामिदान"** धाइ । "मालिकया स्थिती दुगु च्वह्यागु दान" धायेत्यंगु खः ।

मेकथं-दान बियाच्वंगु इलय् चित्तछन्द उद्योग वीर्य श्रद्धा धर्मत क्वह्यन धाःसा "हीनदान" खः । चित्त छन्द उद्योग वीर्य श्रद्धाधर्मत सामान्यकथंयागु जुल धाःसा "मध्यमदान" खः । चित्त छन्द उद्योग वीर्य श्रद्धाधर्मत क्वात्तुसे च्वन धाःसा "प्रणीतदान" खः ।

मेकथं – विहारदाता, चैत्यदाता, दानदाता आदि गुणप्रशंसा, "तःसकं भिंम्ह सत्पुरुष खः" आदि प्रशंसायात चाहनातया बीगु दान "**हीनदान**" खः । भविष्य संसारय् छगू नं मखु छगू भिंगु प्रतिफल दइतिनि धका प्रतिफलयागु आशातया बीगु दान "**मध्यमदान**" खः । भविष्य संसारय् प्रतिफल दइ मदइयागु च्यूता मतःसे (प्रतिफल मदुसां थजु) "प्रज्ञावान् सत्पुरुष" धयाम्हसिनं मेपिन्त दान प्रदानयाइगु संग्रहयाइगु रीति हे खः धका मतीतया मेपिन्त नके त्वंके पुंके बीमास्तिवःगु चेतनामात्रद्वारा दान प्रदान यायेगु "प्रणीतदान" खः ।

टिप्पणी- थुगु विधी प्रतिफलयागु चाहनातया बीगु दान स्वया प्रतिफलयात अपेक्षा मतसे बीगु दान उत्तम जुयाच्वंगु पहःयात होशयाये बहःजू। थःगु हितयात चाहना मयासे "मेपिं सुखी जुल धायेवं गात" धयागु चेतनात अतिकं श्रेष्ठ उत्तमगु मनोभावना दुम्ह बोधिसत्त्वयागु मनोभावनाथें जुल ।

मेकथं - भव ऐश्वर्ययात उपभोग यायेमास्तिवया बीगु दान हीनदान खः । थःगु संसार मुक्तजुयावनेगुयात चाहनायाना (थ्व दान मार्गफलया पृष्ठभूमि जुइमाः धका प्रार्थना याना) बीगु दान मध्यमदान खः । सत्त्वपिनि संसारं मुक्तजुइगुयात आशातया बोधिसत्त्वपिसं पूर्णयाना बीगु दानपारमी हे जक दकसिबे उत्तमगु प्रणीतदान खः । थ्व जुल छगू स्वया मेगु (चित्तबृत्ति थातय् तये सया) उत्तम जूगु पहः । (शील इत्यादिलय् नं थुकथं चित्तबृत्ति अनुसार हीन,

मध्यम, उत्तम भेदजुइफु ।)

दानया प्रतिफल - दानया प्रतिफलयात विशेष विस्तृतयाना छाय्‌पिया च्वनेमाःगु मदु । पशुप्राणी छम्हसित प्वाःफुदंक जा छछा नकेगु चीधंगु दानं हे सच्छिगू जन्म तक "आयु वर्ण सुख बल प्रतिभान" (दीर्घायु जुइगु, रूपवर्ण बांलाइगु, शरीर व मन याउँसे च्वनीगु, बलशक्ति दइगु, प्रज्ञाज्ञान बृद्धि जुइगु" धयागु न्यागू प्रतिफल प्राप्तजुइफु । मेमेगु कुशलकर्मया कारणं देव मनुष्य जुइगु उत्तें जूसां नं दानदातापिं अप्वः च्वय्‌लाःपिं व उत्तमपिं जुइगु जुयाच्वन ।

काश्यप तथागतया पालाय्‌ पासा भिक्षुपिं निम्ह दयाच्वंगुली छम्ह दानदाता, छम्ह दानदाता मखुम्ह जुयाच्वन । निम्हं हे शीलं सम्पन्नपिं जुयाच्वंगुलिं भ्मी तथागतया पालाय्‌ तकं मनुष्यलोक देवलोकय्‌ चाःचाःहिला जन्मकया वःगुली दानदाता जूम्ह जक उच्च श्रेणीम्ह जुयावल । दकसिबे अन्तिमगु जन्मय्‌ कोशल जुजुया राजदर्वारय्‌ इपिं निम्ह घनिष्टपिं पासापिं हाकनं ध्वःदुबले दानदाता जूम्ह राजकुमार-दानदाता मखुम्ह सुसारेया काय्‌ जुया मचाकथि निगू दुगुली दानदाता जुम्ह स्वेतछत्र धारण याना लुँयागु मचाकथी, दानदाता मखुम्ह सिँयागु मचाकथी च्वना उकथं स्थिति पाक पाक हे भिक्षु जुया जीवनमुक्त अवस्थाय्‌ थ्यंकवन ।

दानं संसारयात ताहाकः याये यःला - थौं कन्हे "दानं संसार ताहाक यायेयः" धका धारणा क्वातुयाच्वन । क्यनावये धुंगु कथावस्तुइ दानदाता जूम्ह मुक्त अवस्थाय्‌ थ्यंगु लिपा लाःमवं । उकिं संसार ताहाः पतिहाः जुइगुली दानयात दोषबी योग्यमजू । दान ब्यूबले इमिगु चित्त अपरिशुद्ध जूगुकारणं जक "मनूतय्‌ दुने लाना द्वहँयात धुँ न्याका" च्वनेमाःगु खः । धात्थें ला दानं संसार ताहाक मजुइकु । "थुगु दानया कारणं मनुष्यसुख देवसुख उपभोग याये दइतिनि" धका लक्ष्यतइगु तृष्णाजवनं संसारयागु लःया धारय्‌ चुइका च्वनेमाःगु जक खः ।

गुलिंसिनं "भगवान्‌ बुद्ध समेत दानत प्रबल जूगुकारणं संसार ताहा जुइका च्वनेमाःगु खः" धका इमिगु चिधंचागु बुद्धिं बिचाःयाना च्वनीतिनिगु जुयाच्वन । वस्पोल दान प्रबल जुया बिज्याःकपिं तथागतपिनि पुचः असंख्य व अनन्त (गंगायागु फिग्वःप्रमाणं मयाक मुक्त जुया बिज्याये धुंकूपिं जुया नं भ्मीपिं आःतक्कं मुक्तजुया वने मफया च्वनतिनिगु वस्पोल तथागतपिं स्वया नं दान प्रबल जुयाच्वंगुलिं खःलालय्‌ ? विश्वन्तर जुजुं बुद्ध जुइ न्ह्यवः निगूगु जन्मय्‌ भव्य व विशालरूपं दान बियाबिज्यात । उगु दानतय्‌सं छु जुया संसार ताहाक मजुइकूगु लय्‌ ?

उकिं दानं उकियागु स्वभाव अनुसारं संसार ताहाक जुइकूगु मखु ।

अपरिशुद्धगु तृष्णाजवनया कारणं संसारय् चुइका च्वनेमाःगु खः धका सीकी । बोधिसत्त्वपिं संसारय् ताहाक जुइक च्वना बिज्यायेमाःगु नं मूललक्ष्य अनुसार सर्वज्ञताज्ञान विशेषयात लाभ यायेया निंतिं जुया उगु ज्ञानलिसे योग्यता दुगु पारमी पृष्ठभूमि परिपूर्ण मजूनिबले तक उगु ज्ञान प्राप्त मजूनिगु कारणं जक खः । उदाहरण-छिपे जूसातिनि पाके जुइफइगु अँया फलयात छिपे मजूवं क्यातुसे च्वंबले स्वःथना त्वःपुया तःसा नं पाके जुइफइमखुथें खः ।

वर्तनिश्रित विवर्तनिश्रित - कुशलकर्म यानाच्वनेबले मनुष्यसुख देवसुखयात उपभोग यायेमास्तिवया याइगु कुशल "वर्तनिश्रितकुशल" खः ।(**वट्ट**=संसार वर्तयात; **निस्सित**=आधार काइगु कुशल) "संसारवर्त मुक्तजुइगु अपेक्षा मतः, संसारवर्त दुने उपभोग यायेगुयात जक अपेक्षा तइगु कुशल" धका धायेत्यंगु खः । निर्वाणयात लक्ष्यतया यायेमाःगु कुशल "विवर्तनिश्रित कुशल" खः । (**विवट्ट**=वर्त रहितगु निर्वाण; **निस्सित**=आधार काइगु कुशल) थुपिं कुशल निथी मध्यय् (दानं हे थजु, शील, आदिं हे थजु) वर्तनिश्रित खत धाःसा संसारय् ताउ मायेका बीगु खः । विवर्तनिश्रित खत धाःसा संसारं याकनं मुक्तजुइकथं हे मूललक्ष्य अनुसारयागु प्रार्थनायात पूर्णजुइका बीअःपुइगु हे जुयाच्वन ।

दानया कारणं पारमीत पूर्णजुइ अःपुइगु पहः- दान दुम्ह व्यक्ति उत्पन्न जूजूगु जन्मय् सम्पत्तिं परिपूर्ण जुइ । सम्पत्तिं परिपूर्ण जुल धायेवं (स्वाभाविकरूपं भिंगु चित्त दुम्ह-विवर्तनिश्रित दानयाना वःम्हसिया निंतिं) शील संरक्षण जुइगु खः । यक्व यक्व उपोसथ शील पालन यायेगु अवसर दइगु जुल । सम्पत्ति मन्त धायेवं नसा त्वंसाया निंतिं धन्दासूर्ता कायेमालीगुलिं प्वाः फुमदना शील पालन याये मफइगु जक मखु पञ्चशील तकं सुरक्षित जुइकेत थाकुइगु जुल । दान दःसातिनि शील पालन अःपुइगु खः । प्रज्ञाज्ञान् माला जुइगुली नं दानदातापिसं जक अःपुसेच्वंक मालेफु । थौंकन्हे भौतिक स्कूलय् शिक्षा मालाजुइगु पहःयात सो । ध्येबा पुलेम्वाक शिक्षाबीगु गुलिं गुलिं भिक्षुपिनिगु विहारय् समेतं साहु महाजनपिनि काय्म्ह्याय्पिसं जक अप्वः शिक्षा काये खँ । थुकथं दान दत धाःसा शिक्षा मालेगुली नं अःपुसेच्वनीगु जुयाच्वन ।

दान दातापिसं मेपिसं अपमान याःवइबले वास्तायाये बहःमजुया थजु मनोवृत्ति चकना थजु सहयाये अःपु । धनसम्पत्ति मन्त धाःसा "जित धनसम्पत्ति मदुगु जुया अपमान याःगु का" धका मतीतया सहयाये मास्तिमवः । दानदातापिसं मेपिनिगु गौरवयात न्ह्याथाय्सनं अनुभवयाये दइगुलिं आदर गौरब तइपिनिप्रति मैत्री करूणा लुइके अःपु । सम्पत्ति मन्त धाःसा उकथं गौरब तइपिं नं कम् जुइगु

जूगुलिं थःत वास्ता मयाइपिन्त घरिघरि तँपिकया मैत्री करूणा लुइकेगुया पलेसा दोष मानत जक बढेयानाच्वने यःगु जुयाच्वन । थुकथं दानया कारणं क्षान्ती मैत्री पारमीत नं लुइके अःपुइगु जुयाच्वन ।

"सम्पत्ति मदु वचन स्थिर मजू" थुजोगु लोकय् सत्यपारमी पूर्णयायेगु विषयय् नं दानं सहयोग बीगु जुयाच्वन । इत्यादि रूपं दान मन्त धाःसा दक्वं पारमी पूर्णयायेगु क्षेत्रय् बिध्नबाधा बीयःगु जुया बोधिसत्त्व धाक्वसिनं दानयात जक दकसिबे न्हापां खनाच्वना बिज्याइगु खः । झी तथागतं न्हापां शुरुयाना बिज्याबले सुमेधयागु जन्मय् दानयात जक न्हापां शुरुयाना बिश्वन्तरया जन्मय् दानं इतिश्री याना दक्व पारमीयात अन्तयाना बिज्याःगु जुल ।

दान बीमाःगु मदुम्ह - दान बीमाःगु मदुम्ह व्यक्ति छथी दयाच्वन तिनि । उजोम्ह व्यक्ति ला थुगु जन्मय् हे स्कन्धभारयात अन्तयाना शान्तशीतल जुइकथं ध्यानभावना उद्योग व अभ्यास यानाच्वनीम्ह महान व्यक्ति खः । उजोम्ह व्यक्तिया दान बियाच्वन धाःसा उगु दान बियाच्वनाया दुने कर्मस्थान उद्योग व अभ्यास यायेगु पाःजुयाच्वनीगु जुल । उकिं थौंकन्हें धयाथें धर्मविशेष लाभ जुइकथं उद्योग व अभ्यास यानाच्वनीम्ह व्यक्तिया निंतिं दान यानाच्वनेगु आवश्यकता मदु । जिमि उपाध्याय गुरु महागन्धाराम महास्थविर सयादोयाथाय् मण्डलय् नं दान यायेगु वासना दुम्ह महास्थविर छम्हसिनं कर्मस्थानभावना उद्योग व अभ्यास यानाच्वना बिज्याबले सुथन्हापनं भगवानयात दानयाये निंतिं स्वाँ मुकाच्वना बिज्याःगु सयादो नं खना "स्वाँ लिपा जक दान यानाबिज्याहुँ, भावनाधर्म उद्योग व अभ्यास याना च्वनेबले भावनायात जक प्रयत्नपूर्वक उद्योग व अभ्यास यानाच्वना बिज्याहुँ" धका प्रार्थना याये नंगु जुल ।

महागन्धाराम सयादो स्वयं स्कन्धभार अन्तयाना बिज्याःबिमज्याः सीके मदुसां नं उद्योग व अभ्यास याना बिज्यानाच्वंगु इलय् धात्थें हे अन्त जुइकथं उद्योग व अभ्यास याना बिज्याःगु जुयाच्वन । उलि तकं उद्योग व अभ्यास याना बिज्याम्ह सयादो नं समेत गुफाय् च्वनेगाका पिहाँबिज्याये धुंका लिपा प्राप्त जुक्व लाभयात विभाजनयाना दान बियाबिज्यात तिनि । उकिं विशिष्टधर्म सिद्ध जुइकथं उद्योग व अभ्यास यानाच्वनेगु क्षणय् दान बीमाःगु आवश्यकता मदु । मेमेगु इलय् व मेमेपिसं ला न्ह्याबलें न्ह्याबलें हे दान बियाच्वने योग्यजू ।

दान न्ह्याइपु–त्याग परित्याग याना दान बियाच्वनेगु तःसकं न्ह्याइपुसे च्वं । धात्थेंगु चेतनाद्वारा धात्थें दानवासना दयाच्वंम्ह व्यक्ति दुःखी दरिद्रपिन्त खनेवं माया वनीगु करूणा मूहाकथं दयाच्वनीगु कारणं दक्व प्राणीपिनिप्रति

यःताइगु मैत्री सुखी जुयाच्वने धुंकूपिनिप्रति यइपु ताइगु मुदितात बरोबर लुयावयाच्वनीगु जुया दानदाताया ख्वाःपाः चन्द्रमाथें न्ह्याबलें यचुसे पिचुसे च्वना श्रीशोभा मङ्गल दया अतिकं न्ह्याइपु यइपु पहः दया च्वनीगुजुल । उम्ह दानदातायागु दानयात ग्रहण यानाकाइपिसं नं दानदातायात लक्षतया विशेष मैत्री बियाच्वनिगु जक मखु दानदाता सुखी जूलिसे दान काइपिंके मुदिता अभिवृद्धि जुइगु जुया दान छगुलिं हे मनुष्य सत्त्वपिंके ब्रह्मविहारधर्म विकाश जुइकथं याना बीफु । उकिं दान उत्पन्न जुइगुलिं जक मयाः मैत्री करूणा मुदितातलिसे नं अनुकूल जुया भावना स्वभावय् दुथ्याःवनीगु जुयाच्वन ।

दानदातां याना धनपति - धनपति धका प्रशंसा याकाच्वनेदुपिं थौंकन्हे मनुष्यलोकय् नसा त्वंसा पुंसाया निंतिं धन्दासूर्ता कायेम्वाःपिं म्हो जुयाच्वन । इपिं सिसि कक जुइक जीवन हनाच्वने माःपिं दुःखीपिनि ल्याखय् दुहाँवना च्वनेमाःपिं न्हापा न्हापायागु जन्मय् दान भङ्गजुइकावःपिं जक खः । धनपति ल्याखय्वंपिं ला थुगु जन्मय् धनपति जुइदयेक न्हापा न्हापायागु जन्मय् दानपति जुयावये धुंकुपिं नं जुल । इपिं धनपतिपिं थुगु जन्मय् धनपति जुइवं तुं सन्तोष तायेका च्वनेबहःपिं जुइ जी ला ? थुगु छगू जन्मय् मिखा तिसि धुनेवं तुं छकोलनं आः दयाच्वंगु धनत निष्क्रिय जुयावना न्हूगु जन्मय् न्हूगु धनं ज्याचले यानावने मालीतिनि ।

उकिं सत्पुरुष धनपतिपिसं आः दया वयाच्वंगु धनयात (अंशभागी जुयाच्वंपिनि निंतिं उचितकथं ल्यंका) दुःखी दरिद्रपिन्त इनाचना बीफूसातिनि "न्हापायागु जन्मय् दानपति, थुगु जन्मय् धनपतिः थुगु जन्मय् दानपति, लिपायागु जन्म जन्म पतिकं धनपति" धका परिनिर्वाण जूवनेथाय् तक्क न्ह्याबलें धनपतिपिं जुयाच्वनेफइ । उकिं छगू जन्मय् पलख अधिकारय् दयाच्वनीगु धनयात "जिगु अधीनय्" धका मतिमतःसे "दुःखीपिं आपालंलिसे स्वापुदुगु जिगु सम्पत्ति" धका मतितया दुःखीपिन्त इनाचना बीफयेकेमाः ।

खुसी आदिलिसे ज्वःलाःम्ह धनपति - लोकनीति आदि उगु उगु ग्रन्थय् नं सत्पुरुष धनपति खुसी, सिमा, वर्षालिसे ज्वःलाः धका धयातल । खुसी लःदःसानं उगु लः खुसीं मत्वं:, लः आवश्यक जूपिन्त मोल्हुइत त्वनेत लः मुंकातइगु खः । सिमातय्सं फलफुलत थःपिसं मनः, आवश्यक जूपिसं नयेत सेवन यायेत फलफुलत सयेका बियाच्वनीगु खः । वर्षा तुंथी पुखुली जक वर्षाजुइगु मखु, लःमदुगु जमीनय् नं वर्षा जुइगु खः।

अथे हे धनपति सत्पुरुषपिसं नं थःथःपिनि छ्यलेया निंतिं जक

धनसम्पत्तितय्‌त माला मुंकातइगु मखु, दुःखी दरिद्रपिनि निंतिं नं दुगु सम्पत्ति संग्रह यानातइगु खः। दान बीबले नं सुखीपि समृद्धिपिं जुया लःदुगु तुंथें जाःपिन्त जक (भाग्यमानीपिं महास्थविरपिन्त जक) ल्यया ल्यया दान मब्यूसे, जमिन समान जुयाच्वंपिं दुःखी दरिद्रपिन्त नं दानबीमाः धका धायेत्यंगु खः।

महानदी न्यागू, चीचीधंगु खुसी न्यासलं बाःवया न्ह्यानाच्वनीगु लःधाःतय्‌त, थःपिसं मत्वं। तःतःमा जुइक, बुया वयाच्वनीगु, सिमातय्‌सं नं, फलफूल सयेका, थःपिसं तुं नयेगु मयाः। भल बावयेक जुइगु वर्षा नं, लःमुनाच्वनीगु तुँगालय्‌ जक, वा वयेकीगु मखु, गुणवान्‌ जुया दूरदर्शीपिं, धनपति सत्पुरुषपिनि, अधीनय्‌ दुगु, रत्न धन सम्पत्तित नं, दुःखी दरिद्र, आपालंसिगु, हितसुखया निंतिं, अवश्यं जुइमाःगु निश्चित जुल। ....नीति,

थ्व क्यनावये धुंगु क्रमअनुसारं धनपति जीवनय्‌ मैत्री करूणा मुदिता ब्रह्मविहारधर्म न्ह्याबलें अभिवृद्धि जुइकेगुद्वारा न्हियान्हिथं ख्वाःपाः यचुसे पिचुसे च्वना कुशल लाभयाना च्वनेगुलिं जक मगाःसे लिपा लिपायागु जन्मय्‌ धनपति जुइ फयेकेत हानं हानं कारण बांलाका यंकेबीगुलिं अतिरिक्त ताहाकगु संसारयागु लँ नं तःतःप्यना न्ह्याइपुसेच्वंक भय मदुगु निर्वाणय्‌ थ्यंका बीफूगु दानयात गनं जक ल्वमंके बहःजुइ धका !

उकिं भगवान्‌ बुद्धयागु धर्म अनुसार अष्टशील, दशशील, आजीव अष्टमकशील पालन याना यचुसे शुद्धगु बस्त्रं पुना बांलाक मोमिल्हुइसिधयेका मैत्री करूणा मुदिता ब्रह्मविहार स्वंगू अभिवृद्धियाना "**अद्धा इमाय पटिपत्तिया जरा मरणम्हा परिमुञ्चिस्सामि**=थुगु दान आचरणद्वारा जराव्याधिमरण दुःखभयं निश्चियनं मुक्तजुयावने दइन" धका स्थिरगु मनोभावनाद्वारा निर्वाणयात लक्ष्यतया सत्पुरुष असत्पुरुष वःवःपिं धाक्व दानप्रतिग्राहक समूहयात हर्षोल्लासपूर्वक इनाचना दान बियाच्वने दत धाःसा गुलि तक जक न्ह्याइपुसे च्वनीगु जुइ ? गनथाय्‌तक संसारयागु लःया धारय्‌ तातक्क वाःवनाच्वनीकथं साला तइगु जुइ ? निर्वाणपाखे द्रुतगतिं थाहाँ वने फयेक च्वात्तुच्वां थ्यंका बीतिनि मखुला ?

दानयात वांछ्वल धायेवं लुयावयेफूगु दोष - आःक्यनावये धुंगु खँपुद्वारा दानया उपकार फलत फुइन जुइ धका मती तये मज्यू। दानया ज्या मुक्कं उपकार विषयय्‌ सफू छगू च्वया पिकासा नं फुनावनी धका धाये फइमखु। उकिं दानयात छुं गुगुं कथं नं वांछ्वये योग्यमजू। गुलिं गुलिं मनूतय्‌गु वादद्वारा दानयात वांछ्वये धुन धायेनुः उकथं वांछ्वया छ्वत धाःसा छम्हं मेम्हसित बिया संग्रहयायेगु दइमखुतगु जुया परस्परय्‌ मैत्री मथ्यंसे थःथःगना वनी। गरीब

गुरुवातय्‌त मबिल त्याग मयात धाःसा इपिं मनूतय्‌प्रति गुकथं चित्तचेतनात तया स्वयेमालीगु खःलय्‌ ? "थुपिं मनूत द्यांलाना हे सिना वंसां थवं" धका मतीतये मालीगु जुल । अथे जुइबले दानयात वांछ्‌वये मात्रं मनोभावना कडा जुया वं हे वननि ।

स्वाका यंके - भ्री भगवान बुद्धं राजपाट परित्यागयाना बिज्याःगुनिसें शुरूयाना दानपतिपिनिगु सहयोगं हे जक बुद्ध जुयाबिज्याये दुगु खः । बुद्ध जुयाबिज्याये धुंका नं अनाथपिण्डिक विशाखा बिम्बिसार जुजु आदि दानपतिपिनिगु सहयोग दया हे जक बुद्धशासनयात स्थापना यानाबिज्याये फूगु खः । उगु युगंनिसें शुरुयाना दानयात तिरस्कार याइपिं बिकास जुयाच्वंगु दुसा भगवान बुद्ध नं प्रादुर्भाव जुया बिज्याये मफइगु जुइमाः, बुद्धशासन भ्रं जक तापाना वनीगु जुइमाः । भ्री भगवान बुद्धया पालाय्‌यागु खँयात अथें तयेनु, कल्प कल्पयागु संसारय्‌ दान धयागु भिंगु आचरण छथी जक मदुगु जूसा गंगायागु फिग्वलं मयाकपिं तथागतपिं निश्चय नं प्रादुर्भाव जुयाबिज्यायेगु अवसर दइगु मखु जुइ । "फू, छलय्‌ जुइमाः, चिला वनेमाः ।" थुगु इलंनिसें शुरुयाना लिपा लिपायागु न्हुन्हूगु कल्प कल्प पतिकं दानयात तिरस्कार यायेगु आकांक्षादुपिं गबलें लुया हे थःमवयेमाः ।

दान सामर्थ्य, प्रदर्शनार्थः, ल्हाःथःथः छ्‌वया क्यनेया निंतिं,
अन्तय्‌ थ्यनीकथं, थुगु क्षुद्रगु सफुति दुने, गुकथं दुथ्याका
च्वये फइलय्‌ ? ज्ञां मगाःपिं चिन्तन कल्पीतय्‌ मनय्‌
द्वन्द संशय, थःमजुइमाः । छम्हं ल्यू मेम्ह, बुद्ध बुद्धपिं
दानं सहयोग, ब्यूगु जुया जक, त्रिभुवनया मुकुट जुया
धात्थें, न्हूगु धर्म उपदेश बिया, वेनेय्यसत्त्व, आपालं
सित, मुक्त जुइका बिज्याःगु जुल । थीथीकथंया दान दुसा,
प्वाला प्वालां जःथिना, च्वन्ह्याय्‌ दइजुलः , थुगु हे
दान, मदयाच्वंपिं, दुःखित सत्त्वपिं, ध्वःदुक पतिकं
बिचाःवंका, मनूतय्‌ भरोसा, दान पुसा, न्हूगु चुलिथें
न्हिथं चंगा व हराभरा जुइकथं, मुक्ति कामनाः भ्रः
भ्रः मभ्रः धायेका, ताजा जुया, ह्वया वना च्वनेमाः ।

शील

"दान स्वया शील पवित्र खः" धका धापु दयेका तःगुली सामान्यकथं बिचाः यात धाःसा उगु खँयात स्वीकारयाये थाकुसेच्वं; तर दुथ्यंक दुथ्यंक बिचाः

यायेगु इलय् बांबांलाक क्वःक्वःजीगु कारण ध्वःदुइके दु । संसारय् दयाच्वंक ज्या-खँत मध्यय् कतपिन्त दुःख मजुइकथं आरक्षा यायेगु ज्या व कतपिन्त सुख जुइकथं सहयोग बीगु ज्या-खँत भिंगु-ज्या उपकार आपाः दुगु ज्याखँत खः ।

दानकार्य व शीलकार्य निथी दुगुली दान कतपिन्त सुख जुइकथं यायेफूगु कार्य जुया शीलकार्य कतपिन्त दुःख मजुइकथं आरक्षायाइगु कार्य खः। (शीलकार्य धयागुली पञ्चशील, आजीवअष्टमकशीलतय्त धायेमास्ति वःगु खः । अष्टशील दशशीलतय् निंतिं ला कारण छथी क्यनेमाःगु दनि ।

दानकार्य-विस्तृत याये - "सुनां मयाःसां थःगु ज्याः" धका धयातःगु अनुसार सुं छम्ह सत्त्व वयागु थःगु कर्मअनुसार दुःखीजुयाच्वन धायेनु, उम्ह दुःखी जुयाच्वंम्हसित सहयोग बीगु भरोसा बीगु, दानबीगु परित्याग यायेगु दानकार्य खः । **दोहरे याना क्यना यंके**....थौंकन्हेयापिं भिक्षुसंघ आदि व्यक्तिपिं धात्थें दुःखी जुयाच्वंपिं मखु, अथे नं इपिं व्यक्तिपिंके थःगु निजी धायेमायेक फुदंक नसा त्वंसा सामाग्रीत मदु । अथेजुया छथीकथं दुःखीपिं हे जुल । उकिं दुःखीपिनि पुचलय् दुहाँवंपिं इपिं भिक्षुसंघपिन्त दान प्रदान यायेगु नं तरेयाना बीगु हे खः ।

भाग्यमानी जुया सुखी जुयाच्वंपिं सयादो महास्थविरपिन्त दान प्रदान यायेगुथेंजाःगु दयाच्वन तिनि । उकथं दान प्रदान यायेगुली नं महास्थविर सयादोयात आवश्यक जुयाच्वंगु (सयादोलिसे ल्वइगुकथं मगाना च्वनतिनिगु) चीजवस्तुयात दान यायेगु जुल धाःसा दुःखीयात सहयोगबीगुथेंजाःगु हे जुइगु जुल । सयादोयाके दक्वदिक्वं सम्पन्न जुयाच्वने धुंकूगु जुया तपंतया दान प्रदान यायेगुली ला सयादो महास्थविरपाखें छतं अभाव जुयाच्वंपिं चेला चेलीतय्त इनाचना बीया निंतिं महास्थविर सयादोयाथाय् लःल्हाना जिम्मा बिया दान यायेगुथेंजाःगु हे जुयाच्वंगु कारणं दुःखीदरिद्रपिन्त ग्वाहालि बीगुलिसे एकसमान हे जुयाच्वन । उकिं दानकार्य धाक्व छम्ह निम्हलिसें शुरु याना विश्वय्च्वंपिं दुःखीपिं सत्त्वपिन्त आरक्षायाये दुगु छथीकथंया भिंगु-ज्या जुयाच्वंगुजुया दानया प्रतिफल ध्वाःथूपिं सकसिनं अतिकं यायेबहःगु भिंगु-ज्या खः ।

प्राणातिपात विरति - शीलकार्य ला कतपिन्त दुःख मजुइकथं संरक्षणयायेगु कार्य खः । **विस्तृत याये**-"पाणातिपाता वेरमणी" आदि शिक्षापद शीलतय्त संरक्षण मयाःसे ध्वःदुक्वसित स्यानाच्वन धाःसा स्याकाच्वनेमाःम्ह सत्त्वयात गुलि तक दुःख जुइगुजुइ धयागुयात बिचाःयाना स्वः । उगु शिक्षापद शीलछगू, संयम मयाःसे स्याये मास्ति वक्वपतिकं स्यानाच्वंगुलिं याना खुसी

न्यात गुलि, गामय् शहरय् साःद्वंहँ मे दुगु फा खा भ्रंगःत आदि सत्त्वत गुलि स्याकाच्वने माला स्याये त्ययेका गुलि तक्क दुःखी जुइका च्वनीगु जुइ धयागुयात व परस्परय् निर्दयतापूर्वक स्यायेगु निसें शुरूयाना भयंकरगु युद्ध न्यायेका ही ही जुइक ही बा न्ह्याका स्यानाच्वंगुली विश्वया थाय्थासय् युद्ध जुइन धका सः तासेंनिसें गुलि तक दुःख जुइकाच्वनीगु जुइ, दृष्टान्त खंका तायेका बिचाःयाना स्वयेगु अवस्थाय् प्राणातिपात शील छगूयात संयम यायेमफइगु मात्रं छम्ह निम्हनिसें कया विश्वय्च्वंपिं सत्त्वपिन्त दुःख आपाःजुयाच्वंगु पहःयात खनाच्वंगु दु मखु ला ?

प्राणातिपातं विरत जुया प्राणातिपात विरति शीलयात पालन यात धाःसा स्यायेगु पालेगु दायेगु पीडा कष्टबीगु सास्तियाइगु भोगे याये माला मिखाय्दंक ख्वबितया निरुत्साहित जुइमाला दुःख जुइकेमाःगु सहयाये मजीक मफयेक भोगय् यायेमाःगु दुःखं तरेयाना ब्यूगु स्थिती थ्यनीगु कारणं थुगु शीलयात छम्हसिनं पालन यात धाःसा छम्हसिया निंतिं विश्वया सकल नर नारी सिंह धुँ भालु मल्यंक दक्वसिनं पालन यात धाःसा विश्वया सकसिया निंतिं उजोगु दुःख भोगय् याये म्वाला ध्वःदुक्व खनेदक्व सत्त्वपिनिप्रति मैत्री करूणा मुदिताधर्मत स्निग्ध स्निग्धमय जुया अतिकं श्रीशोभा दया तःसकं न्ह्याइपुसेच्वंगु विश्व जुयाच्वनीगु जुइ ।

तुलना-थुगु प्राणातिपातशील छगू हे दानलिसे तुलनायाना स्वल धाःसा शील यक्व हे च्वय्लाःगु उत्तम जुयाच्वंगु विषय स्पष्ट जुयाच्वने धुंकल । थुगु थासय् मेपिसं छुं छगू बिया मन सुखी जुयाच्वंम्ह छम्ह व स्याइथे स्याइथे जुयाच्वंगु अवस्थां मुक्तजुया मनसुखी जुयाच्वंम्ह छम्हसिया सुखी जुयाच्वंगु पहःयात तुलनायाना स्वयेबले छुं छगू (चीजवस्तु) लाभजुया सुखी जुयाच्वंम्हसिगु सुख जूगु पहःस्वया प्राणभयं मुक्तजुया च्वंम्हसिया सुखजूगु पहः गुलिखे गुलिखे सच्छि दुगं द्वःछि दुगं मयाक च्वन्ह्याना च्वनीगुयात बिचाः यायेसःपिं न्ह्याम्हसिनं स्वीकार याना काइ । नये मदया सीथे सीथे च्वनाच्वंम्हसित नसा नकेगुद्वारा मनसुखी जूम्ह व्यक्तियागु स्वया नं स्याइथें स्याइथें जुइकाच्वंगु भयं मुक्तजुइगु अवसर लाभजूम्ह व्यक्तियागु मनसुखी जुइगुयात ध्वयेफइमखु ।

अदिन्नादान विरति - कतपिनिगु सम्पत्तियात खुयाकया डाका मारेयाना कया लाकाकया यंकीगु कारणं धनपतिपिं दुःखी जुइकाच्वनीगु जुयाच्वन । देश छगुलिं हमलायाना लुटेयाना काइगु कारणं राष्ट्रया अधिपति जुजु महारानी थःथिति इष्टमित्रपिंलिसें नागरिकपिं सहयानां सहयाये मफयेक

मनदुःखी जुइकाच्वनीगु जुल । यायेबहःगु यायेमाःगु देशय् च्वंगु ज्या-खँतय्त यायेमफइगु जुयाच्वन । यायेगु अवसर नं मदया च्वनीगुलिं धनसम्पत्ति म्होजुया वना शरीरय् नं दुःखज्वीगु जुयाच्वन । उकिं अदिन्नादानकार्य धनपति जुया च्वंपिन्त स्वात्तुस्वां दनावये मफयेक दबय् याना शास्तियाइगु कार्य खः । उगु अदिन्नादानं विरत जुया अदिन्नादान विरतिशीलयात पालनयाना यंकल धाःसा उजोगु दुःख विश्वय् ध्वःदुइका च्वनेमाली मखुगुलिं अदिन्नादान विरतिशील विश्वनिवासीपिन्त दुःखं निश्चितरूपं स्वतन्त्र जुइगु अवसर बीकेफूगु, शरीर व मन नितां सुखी जुइकेफूगु शील खः।

कामेसु मिच्छाचार विरति-कामगुण स्पर्श पृथक्जनपिनि निंतिं विशिष्टगु छता प्रकारया आलम्बनजुया उगु स्पर्श जुइगु वस्तुयात मेमेगु वस्तुयात स्वया नं ययेकिगु जुयाच्वन । थःगु अधीनय् दुगु (थःत तःसकं ल्वःवनापुसेच्वंगु) उगु कामस्पर्शयात मेपिन्त (वँ उँइ मखुत धाःसा) ग्वःछिं बीगु ला छखे हे ति, पलख जक तक नं बीमफइगु जक मखु, छगू मखु छगू तरीकां बिध्नबाधा बिया लाकाकाइम्हसित हे धात्थेंम्ह शत्रु धका सुनिश्चितरूपं लुमंकातयेगु स्वभाव दयाच्वन । उकिं थःगु अधीनय् दुगु कामयात खुया लुटे याना काल धाःसा अधिकारी जुयाच्वंम्ह व्यक्तियात मेमेगु चीजवस्तु लुटेयाना यंकीबले स्वया नं दुने दुने थ्यंक दुःखजुइगु जुयाच्वन । धात्थें प्रतिकार यायेफु खः धयागु जूसा प्राणलिसे तकं हिला बुला याइपिं जक आपाः जुयाच्वन । उकिं उगु मिथ्याचारं अलगजुइगु शील नं मेपिं दुःखी जुइगु विषययात गम्भीररूपं हे विरतयायेगु जू वनीगुलिं विश्वया आपालं नरनारीपिन्त सुख जुइके फूगु छता प्रकारया शील जुयाच्वन ।

मुसावाद विरति - संसारय् छले याकाच्वने मालीगु दुःख नं "द्वाच्या द्वाच्या च्वना नं नवः" धाःथें तुं तःसकं सहयाये थाकूगु छता प्रकारया दुःख खः। उगु छलय् याकाच्वने माःगु कारणं लाभ विनाश जुइकाच्वनेमाःगु प्रक्रियात दृष्टान्तरूपं स्पष्ट जुयाच्वंगु जक मखु, छलय् याइम्ह सामर्थ्य दुम्ह जुल धाःसा देश छगुलिं हे दइकथं छलय् यायेफइगु जूगुलिं गुलि तक हानिकारक जू बिचाःयाना स्वः । थौंकन्हेयागु युगय् विभिन्न वादया विभिन्न गुरुपिनिगु धर्मया कारणं (बुद्धधर्म अनुसार धाये माल धाःसा) तापाक अनुमान यानां फुना वनेफइ मखुगु दुःखयात नं द्वंगु लँपुइ वनेलाःपिं न्ह्याम्हसिनं नं ध्वःदुयाच्वनी । अथे जुया मुसावादं विरत जुइगु शील नं छम्ह निम्हनिसें शुरुयाना विश्वया नरनारीपिनिगु दुःखयात निश्चितरूपं संरक्षण यायेगु जू वनीगु खः । (थुगु थासय्

बुद्धधर्मालम्बीपिनिगु पुचलं वःपिं गुलिं गुलिं उपदेशक गुरुपिसं ध्वँलानाच्वंगु पहः, बुद्धिमगाःपिं आपालंसिनं हे इपिं ध्वँलाइपिं गुरुपिन्त तःधं तायेकाच्वनीगु पहःतकं विचाःयाना स्वः) ।

सुरापान विरति - अय्‌ला थ्वँ त्वनीम्ह व्यक्तिं थः याकचां जक त्वनीगु जुल धाःसा थःम्हं भविष्ययागु भवसंसारय् मभिंगु दुष्परिणाम भोगे याये मालीगुलिं बाहेक मेपिन्त अप्वः धक्का लगे मजू । तर उकथं त्वना मात्रं न्ह्याबलें सन्तोष जुइमखु । अय्‌लाखं कानावइगु इलय् न्ह्योनेयागु शिक्षापदतय्‌त उल्लंघनयाये निंतिं पृष्ठभूमि जुयाबीगु खः। संसारय् तःसकं चलाखम्ह मनू छम्हसिनं स्यायेगु खुयेगु व्यभिचारकर्म यायेगु छुं छगू कर्मतय्‌त नं थःथःम्हं मयाः, तर थःगु पक्षयापिं पासा भाइपिन्त बांबांलाक विधिबिया लँ क्यनेगु स्वभाव दयाच्वन । उम्ह चलाखम्ह व्यक्ति (वं थःथःम्हं छुं मयाःसा नं) दक्व ज्या-खँय् विधि बीम्ह लँ क्यनीम्ह नायःजुयाच्वंम्ह जुया थःथःम्हं ज्यायाइपिं स्वया नं ग्यानापुसेच्वंनि । थःथःम्हं ज्या याइम्ह व्यक्ति स्वया नं आपालं मनूतय्‌त दुःख बीकेयःनि । अथे हे सुरापान धयागु नं बुलुंहुँ बुलुहुँ क्व स्यु स्युं वना अय्‌लागुलुयागु अवस्थाय् थ्यनीगु बखते प्राणातिपातक्रिया आदि स्वया नं भयंकर जुइगु जुया प्राणतिपातक्रिया आदितय्‌सं स्वया नं आपालं सत्त्वपिन्त दुःख जुइकेफूगु जुयाच्वन । उकिं सुरापानविरति नं थःपरिवारं निसें शुरुयाना विश्वया नरनारीपिं थ्यंकं दुःखी जुइगु स्थितिं धात्थें पारतरे यानाब्यूगु जूवनीगु खः।

थुगु विधिकथं मेमेगु आजीव अष्टमक शीलआदियागु प्रतिफलयात बिचाःयाना स्वः । थुकथं सुपरिणाम दुष्परिणामयात परीक्षणयाना स्वयेबले विश्व छगुलिसं हे पञ्चशील सुरक्षित जुयाच्वन धाःसा विश्व छगुलिं हे सुखी जुयाच्वनीगु विषय बांबांलाक हे स्पष्ट जुयाच्वंगु जुया पञ्चशील छथी हे दान स्वया च्वन्ह्याना श्रेष्ठोत्तम जुयाच्वंगु स्पष्ट जुयाच्वने धुंकल । अथे जुया थःस्वयंलिसे सम्बन्ध दुगु दक्व क्षेत्रय् पञ्चशीलं सम्पन्नजुया सुरक्षितपिं जक जुइ फयेक होशतया आपालं सत्त्वपिन्त मैत्री करूणातया च्वनेफयेमाः ।

उपोसथ शील - ब्रह्मचरिय-विकाल भोजन आदि उपोसथशीलत क्यनावये धुंगु पञ्चशील आदितथें कतःपिं दुःखी मजुइक पालन यायेमाःगु शील मखु । थःगु मनोवृत्तियात श्रेष्ठ उत्तम जुइकथं पालन यायेमाःगु शील खः। **विस्तृत याये** - थौंकन्हेया युगय् आपाःसिनं पालन यानाच्वंगु जला खलापिन्त गौरब तयेगु मात्रकथंयागु उपोसथ मखुसे-धात्थें पालन याये माःगुथेंजाःगु उपोसथयात **"आर्य उपोसथ"** धाइ । (इपिं विभिन्न प्रकारया उपोसथ व उपोसथ पालन यायेगु

प्रक्रियाक्रमयात "रत्न गुणया महत्व" सफुति बिस्तृत याना क्यनावये धुन ।) उगु आर्य उपोसथयात पालन याइम्ह व्यक्तिं शील धारणयाये धुंका भगवान् बुद्धयागु गुणयात थजु, अथवा धर्मगुण, संघगुण थ:गु शीलगुण दानगुण छगू मखु छगूयात थजु आलम्बनयाना कर्मस्थान भावनायात बृद्धियाना च्वनेमा: । उकथं बृद्धि यानाच्वनेगु अवस्थाय् थ:गु मनय् लोभ द्वेष मान आदि अकुशलत भ्रंभ्रं पा: जुयावना मनोभावना नं भ्रंभ्रं त:जी जुयावइ । उकिं उपोसथ शीलत शील जक नां दयाच्वनीगु मात्र मखुसे भावना लिसे जोडे जुयाच्वंगुलिं अतिरिक्त पृष्ठभूमि जुयाच्वंगु प्राणातिपात आदि पाखें नं विरत जुयाच्वने धुंकीगु जुया सामान्य पञ्चशील स्वया नं अतिकं श्रेष्ठ व उत्तम जुयाच्वंगु दु ।

भावना

"**भावना**" धयागुली "बृद्धि जुइकीगु फिनातयेगु" धयागु अभिप्राय दयाच्वन । थ:गु चित्तयात उच्च पवित्र व निर्मल जुइकथं उद्योग यायेमा:गु छता प्रकारया मनोकर्म ख: । उकिं ध्व:दुपिं खने दयेक:व:पिं सत्त्वपिनिप्रति हित सुख मङ्गलयात धात्थें चाहनातया मैत्रीतयेगु मैत्रीभावना ख: । मैत्रीचित्तयात थ:गु सन्तती अभिबृद्धि जुइकेबीगु, मैत्री चित्तयात थ:गु सन्तती भिजेजुइकेगु धयागु मतलब ख: । उगु मैत्रीभावनायात अभ्यास याइम्ह व्यक्तियाके उगु मैत्रीचित्तधातुत त:सकं त:सकं बृद्धि जुयाच्वनीगु ख:। उम्हसिगु म्ह छम्हं मैत्री चित्तद्वारा भिजे यानात:गुथें जुयाच्वनीगु ख: ।

उकथं मैत्रीयागु प्रभाव दयाच्वंम्ह व्यक्तियाके दु:खीपिं खनेसाथं उम्ह व्यक्तियात दु:खं तरेयाना बीमास्तिवइगु करूणा भावना नं तुरुन्त हे लुयावइगु जुल । सत्त्वपिनिगुप्रति अर्थ हित सुखयात चाहनायाइगु मैत्रीस्वभाव दयाच्वंगुलिं धनीपिं सुखीपिन्त खनेवं लय्ताइगु मुदिताभावना नं तुरुन्त लुयावयेफूगु जुयाच्वन । थुकथं क्यनावयेधुंगु भावना स्वथी ध्यानयाना च्वनीबले जक लुयावये फइगु मखु । मनोभावना उच्च पवित्रम्ह (ईर्ष्या मात्सर्य मदुम्ह) जुल धा:सा न्ह्याथाय् न्ह्यागु थासय् वयेवने जुइ च्वने याना च्वनेबले नं लुयावये फइगु जुयाच्वन । बुद्धानुस्मृति आदि कर्मस्थानत मध्यय् भगवान बुद्धयागु गुणयात आलम्बन याइगु बुद्धानुस्मृति कर्मस्थान भाविता यायेबले भगवान बुद्धयागु अतीत कारण बांलानाच्वंगु पह:, फल बांलानाच्वंगु पह: सत्त्वपिनि निंतिं यक्व उपकार जुइफूगु: पह:, थुपिं स्वंगू तथ्ययात दुगययेक दुगययेक बिचा:याना आलम्बन यायेमा: ।

कारण बांलाःगु पहः - कारण धयागु बुद्धजुइया निंतिं कारण जुयाच्वंगु पारमीत खः । उगु भिंगु पारमीतय्त पूर्णयाना बिज्याबले अप्वःसत्त्वपिसंथें हलुका छातं मखु तःसकं तीब्र व तीक्ष्णजुया बिज्याःगु जुल । उकथं तीब्र व तीक्ष्णरूपं पारमी पूर्णयाना बिज्यागुली नं भव संसारय् थःपिं सुख जुइगु आकांक्षातया पूर्ण यानाबिज्यागु मखु । आपालं सत्त्वपिनि सुख ऐश्वर्य वहनयाये फयेकेया निंतिं आकांक्षातया जक पूर्णयाना बिज्याःगु खः । थुपिं तथ्यत स्पष्ट जुइकथं विश्वन्तर जुजुयागु जीवनय् दानपारमीयात बिचाःयाना स्वः ।

आपालं मनूतय्सं दान बीबले थःतथःम्हं "दानदाता" धका सकसिनं सीके बी मास्ति वः, दान प्रतिग्राहकपिसं हाकनं धन्यवाद बीके मास्ति वः, ज्यू जक ज्यूसा हानं हे प्रत्युपकार याके बीमास्ति वःनि । थुगु दानया कारणं लिपा लिपायागु जन्मजन्मपतिकं सुख ऐश्वर्य प्राप्त यायेमास्ति वः । दक्वदिक्वं पूर्णजूसातिनि यःसां मयाःसां निर्वाण प्रार्थना याइगु खः । बोधिसत्त्व विश्वन्तर जुजु ला उकथं मखुः, जन्म जुइसाथं गुलिचां मदुवं माँम्हसिके ल्हाः चकंका दानबीगु वस्तु फ्वनाकाल । उगु इलय् नां दंकेगु आदितय्त बिचाःयाये मसःनि । वासना अनुसार मेपिन्त बीमास्तिवःगु छन्दया तीव्रता जक खः ।

थुकथं तीब्रगु छन्दद्वारा तिसावसःतय्त तोता तोता बारबार दानबिया राज्य प्राप्तजूगु अवस्थाय् न्हियान्हिथं लखंलख फुका दानशालात दयेका दानप्रदान यानाबिज्यात । दान मण्डपय् नये त्वनेयाना पुने पानेयाना च्वंपिन्त स्वया यंकूबले इपिं व्यक्तिपिं न्ह्याइपु तायेकाच्वंगु पहःयात स्वयाच्वने दया थःस्वयं नं तःसकं हर्ष प्रसन्न जुयाच्वन । थ्व थासय् नं थःपिनिगु भविष्य संसार सुखी जुइकेगु व नां दंकेगु विषययात बिचाःयाये मलाः । इपिं दुःखी दरिद्रपिं नये मखना त्वने मखनाच्वंपिं दुःखीतय्त तरेयाना बियाच्वनेगुयात हे "धनपति सत्पुरुषपिनिगु उत्तम पवित्रगु दायित्व खः ।" धका धारणा दया इपिं दुःखीपिन्त तरेयाना बी मास्तिवःगु छन्दया तीब्रता हे जक उत्पन्न जुयाच्वन ।

शहर छगुलिं हे होहल्ला मचये जुइक तुयुम्ह किसी प्रत्यययात दान ब्यूबले नं भव ऐश्वर्ययात बिचाःमयासे हे "थुगु कुशलकर्मया कारणं सर्वज्ञताज्ञान प्राप्तजुइमाल" धका प्रार्थना याःगुजुल । थुगु थासय् सर्वज्ञताज्ञान प्राप्त जुइगुयात वस्पोलया थःगु अर्थहित धका बिचाःयाना च्वनेफुः, अथे बिचाःयाःथें मखु । सर्वज्ञताज्ञान लाभ जुइगु कारणं वस्पोलयात भनं जक सास्ति जुइगु स्थिती दु । उगु प्रज्ञाज्ञान लाभ जूगुलिं याना दिपामदयेक क्यना कना उपदेश बियाजुइमाःगु, देशचारिकाय् बिज्याना च्वनेमाःगुद्वारा फुर्सत कायेगु अवसर हे प्राप्त मजुइगु

पहःयात अनुमान याना स्वयायंकी । सर्वज्ञताज्ञानयात प्रार्थनायाना बिज्याःगु वस्पोलया थःगु निंतिं मखु, आपालं प्राणीपिनि सुखया निंतिं जक खः।

अन्तिमय् तःसकं यःपिं काय् म्ह्याय् निम्ह व मद्दिदेवी महारानीयात दानयाये छाःगु नं "थःछम्हसिगु निंतिं जक मखु सत्त्वपिनिगु अर्थहितया निंतिं जक खः।" धयागु विषय बांबांलाक हे स्पष्ट जू । **विस्तृत याये** – मनुष्य ऐश्वर्य हे थजु, दिब्य ऐश्वर्य हे थजु, ज्ञानीपिं बांलाःपिं थःगु इच्छा अनुसार च्वनेन्ह्यापिं मिसापिं व अमूल्यपिं काय्म्ह्याय्‌पिं जक मुख्य खः। इपिं विषयत मन्त धाःसा चक्रवर्ती जुजु हे जूसां न्ह्याइपुइ फइमखु । विश्वन्तर जुजुया जन्मय् ला मद्दिमहारानी व काय्म्ह्याय्‌पिं निम्ह विश्वभरीया ख्वाःपाः धायेमायेक हे च्वन्ह्यानाच्वंपिं खः। उकिं लौकिक ऐश्वर्यय् दकसिबे च्वन्ह्याःगु काय्म्ह्याय् व महारानीरत्न दानयाये छाःगु गुगु हालतय् नं नां व भव ऐश्वर्यया निंतिं जुइफइमखु । सर्वज्ञताज्ञान प्राप्तयाना दुःखीत सत्त्वपिन्त सुखी जुइकेगु अर्थया निंतिं जक खः।

थुजोगु छन्दद्वारा बोधिसत्त्वं आपालं आपालं कल्प तक पारमी पूर्णयाना बिज्याःगु कारणं भगवान् बुद्धयात मूलकारण पारमीया हिसाबं श्रद्धा तयेगु अवस्थाय् तःसकं बांलाःगु कारणतय्‌त ध्वःदुइके दु । थ्व भगवान बुद्धया कारण बांलाःगु पहःखः ।

फल बांलाःगु पहः – क्यनावये धुनागु पारमीकुशल कारण पुचलं याना बुद्धजुया बिज्याइगु जन्मय् प्राप्त जूगु प्रतिफलत उच्चश्रेणी थ्यनाच्वंगुयात "बांलाःगु फल" धायेत्यंगु खः । उगु प्रतिफलत ला रूपलावण्य शोभायमान जुयाच्वंगु, ज्ञान विशाल जुयाच्वंगु, ऋद्धि आनुभाव तच्वयाच्वंगु हे खः । इपिं प्रतिफलतय्‌त थःपिसं न्यनातयेनंगु कथं हे विस्तृत याना आलम्बन याना स्वः ।

सत्त्वपिन्त उपकार अप्वःगु पहः - उगु क्यनावये धुनागु प्रत्ययया कारणं भव्य विशाल शोभायमानगु प्रतिफल प्राप्तयाना कयाबिज्याये धुंगु अवस्थाय् याउँक आनन्दं च्वना बिमज्याःसे सत्त्वपिनि अर्थ हित अभिवृद्धिया लागी उपदेशयाना बिज्याना पीन्यादँयागु ई बिते याना बिज्यात । अनं लिपा परिनिर्वाण जुया बिज्याये त्यंगु इलय् हे...

"हन्ददानि भिक्खवे आमन्तयामि वो ।

वयधम्मा सङ्खारा अप्पमादेन सम्पादेथ" धका अववाद उपदेश बिया बिज्यात तिनि । उकथं दिपाः मदयेक कना क्यना बिज्याःगु कारणं कोटान् कोटीं मयाक सत्त्वपिं संसारचक्र फ्वचायेका शान्त शीतल जुइका च्वनेदत ।

थुकथं कारण बांलाःगु पहः, फल बांलाःगु पहः,उद्योग वीर्य महानजुया सत्त्वपिनि उपकार तच्वःगु पहःयात आस्था व विश्वासतया आलम्बन यायेबले "**बुद्धो मे सरणं अञ्ञं नत्थि**=भगवान बुद्ध जिगु शरण खः, बुद्ध बाहेक मेपिं शरण मदु".....धका बुद्धया शरण वनेगु शरणगमन प्रज्ञाज्ञानं सहितजुया प्रबल सक्षमगु श्रद्धाधर्म समेत थःगु सन्तती स्थापित जुइगुजुल। थ्व **बुद्धानुस्सति** कर्मस्थानभावना बृद्धियायेगु संक्षिप्त पहःखः । इत्यादि रूपं मैत्रीयात थजु, बुद्धानुस्मृति आदि छता मखु छतायात थजुः, थःगु सन्तानय् उत्पन्न जुइकेगु भिजे जुइका तयेगुयात "**भावना**" धका धायेमाल । थ्व वंवं च्वंच्वं बुद्धवन्दना यायां उत्पन्न जुइके फूगु गुलिं गुलिं भावनात खः । आपाःसिनं बृद्धि यानाच्वनीगु भावनायात उगु उगु ग्रन्थय् स्वयेमाल ।

अपचायन

आदर गौरब तयेगुयात "**अपचायन**" धाइ। उकिं थःस्वया उमेरं थकालिम्ह, शीलगुण, समाधिगुण, प्रज्ञागुण छता मखु छता शिक्षागुण तःजि जुयाच्वंम्हसित थजु, मां बौ तःमां चिमां (तःनिनी चिनिनी तःधिभोत चिधि भोत) तब्बा चिब्बा (कका) तःधिपाजु चिधिपाजु आदिपिन्त थःजु गौरब तयेगु "**अपचायन**" खः । "गौरब" धयागु गौरब तये ल्वःम्ह व्यक्ति वल धाःसा आसनं दना बीगु लँय् ध्वःदुल धाःसा लं चिला बीगु, उम्ह व्यक्तिया न्ह्योने धःधःस्वाना मवंसे गौरब तयेगु आकार प्रकारकथं छ्यौँ क्वछुना थजु, म्ह क्वछुना भ्रुकेजुया थजु, वनेगु, भिक्षुसंघपिनि न्ह्योने जुल धाःसा ल्हाःबिन्तियायेगु आदि खः। थःथःपिनिगु रीति अनुसार तपुलि त्वःतेगु सलाम यायेगु आदित नं गौरब तयेगु हे खः। उकथं गौरब तयेगुली साधारणगु चित्तचेतनाद्वारा गौरब तःसा तिनि अपचायनकुशल जुइगु खः। मन मदयेक थःस्वया स्थिती च्वन्ह्याम्हसित ग्याना वा छुं छगू लाभयात आशा तया गौरब तःथेंच्वंक पहःकायेगु कुशल मखुगु जक मखु, छलछाम् यायेगु छताप्रकारया माया समेतं जूवने यःनि ।

बिचाःयाये बहः - छ्यौँ क्वछुइगु म्ह क्वछुइगु नमस्कार यायेगुयात गौरब तयेगु धका आपालंसिनं धारणा दयेकातये धुंकल । गुलिं गुलिं बौद्धपिसं छयँनय् द्योने भ्यातुसेच्वंगु प्वः कुबियां तुं भिक्षुसंघयात ध्वःदुइगु इलय् उगु प्वःयात थाकुसेच्वंक क्वकया वन्दना याइगु जुयाच्वन । गुलिंसिनं नकतिनि न्हूगुतिनिगु वसतं पुना बँय् फेतुना वन्दना याइगु जुयाच्वन । गुलिंसिनं जहाज, रेल मनूत आपालं हुलहुल जुयाच्वनीगु थासय् लाकां तोता वन्दना याइगु जुयाच्वन । उकथं गौरब तइगुयात दोष दु धका धाये त्यनागु ला मखु, सहीढंगं

चित्तचेतनातया गौरब तइगु जुल धाःसा धात्थें प्रतिफल दयाच्वंगु दु । अथे नं समय परिस्थिति अनुसार धायेगु खःसा उजोगु थासय् मिजंम्ह जूसां मिसाम्ह जूसां ल्हाःबिन्तियाना छ्यौं क्वछुइगु छगू मखु छगूद्वारा वा "वने त्यना नमस्कार भन्ते !" आदि खँपुद्वारा गौरब तयेगु आकार प्रकार क्यन धायेवं गाःधका मतीवं । गबलें गबलें मनूत तःसकं हुल जुयाच्वनीगु रेलय् जहाजय् भिक्षु जुयाच्वंम्हसिया नं लिमला फमला वयाच्वंपिसं नं मान सम्मान अप्वः तया विदेशीत च्वय्च्वय् तःजा थासय् फेतुना च्वनीबले वन्दना यानाच्वनीगुयात स्वया च्वनेगु कथंमहंथें मिले मजूथें ताः ।

वेय्यावच्च

कतपिनि कुशलकर्म ज्याखँयात सहयोगबिया ज्या याना बीगु "**वेय्यावच्च**" खः । उकिं मेपिसं दानधर्म याइगु अवस्थाय् थःपिसं नं तन मन बिया दानपतियागु मन प्रसन्न जुइकथं याउँया वनीकथं दानकार्य चत्तचित्त च्वनीकथं मतीतया सहयोग बीमाः । रोगी जुयाच्वंम्ह, बुढाबुढी जुया अशक्त जुयाच्वंम्ह, निरोगी जूसां बलं मफयेक भार कुबिया च्वनेमाःम्ह निरोगी जुया शक्तिदुम्ह जूसां नं मां-बौ थकालिपिं थःथिति पासा भाइ आदिपिनिगु (अकुशललिसे स्वापु मदुगु) तःधं चीधंगु ज्याखँतय्त सहयोगयाना भारवहनयाना बीगु नं वेय्यावच्चकुशल हे जुल ।

थुगु वेय्यावच्चकुशल मन थासय् तयेसःपिनि निंतिं गुलिं गुलिं दानपतिपिन्त सिबे नं प्रतिफल अप्वः दइगु जुयाच्वनतिनि । आयुष्मान कुमारकाश्यपयागु उपदेशया कारणं मिथ्यादृष्टिभावं मुक्तजुया वंम्ह पायासि राजन्यं निरन्तररूपं दान प्रदान यानाच्वंसां नं थःम्हं स्वयं मयाःसे उत्तर नां दुम्ह माणवक छम्हसित थःपिनि प्रतिनिधियाना दान प्रदान याये निंतिं जिम्मा बियातल । उत्तरमाणवकं मेपिनिगु चीजवस्तुं दान प्रदान यायेमाःगु जूसां नं तःसकं तन मन बिया बांबांलाक व्यवस्थायाना दानयाइगु जुयाच्वन । उम्ह दानपति व वेय्यावच्च यानाब्यूम्ह माणवकपिं च्यूतजुयावंगु अवस्थाय् दानपति जूम्ह क्वय्यागु चातुमहाराजिक देवभूमी जक उत्पन्न जुया उत्तर माणवक उगु वेय्यावच्चकर्मया कारणं उच्चश्रेणी थ्यनाच्वंगु त्रयश्त्रिंशत देवभूमी उत्पन्नजू वंगु जुल ।

पत्तिदान

थःत प्राप्तजूगु कुशलभागयात मेपिन्त इना बीगुयात "**पत्तिदान**" धाइ। (**पत्ति**=थःत प्राप्त जुइबहःगु भागयात+**दान**=मेपिन्त बीगु) दान यायेबले उगु दानया लागी दान दातायात प्राप्तजुइल्वःगु प्राप्तजुइबहःगु कुशलत प्राप्त जुइधुंकीगु खः,उगु थःत प्राप्तजूगु कुशल भागयात थःत प्राप्तजूथें समानरूपं मेपिन्त नं प्राप्तजुइके बीमास्तिवःगु छन्द अतिकं यचुसे उत्तम पवित्रगु मनोभावना हे खः। उजोगु छन्दद्वारा "जिमिसं यानागु कुशलभागयात ताक्व ताक्व सत्त्वसमूहपिन्त पुण्य इनाबियाच्वना, जिपिंलिसे समानरूपं कुशलभाग प्राप्तजुइमाः" धका सामानरूपं पुण्य इनाबीगुयात "**पत्तिदान**" कुशल धका सीकी।

होश तये बहः - उकथं मेपिन्त थःतथें कुशल प्राप्तजुइके मास्तिवःगु चित्त मदुम्ह "मेपिं बरबरे जूथें बरबरे जुया, मां दक्षिणय् नं मस्यू उत्तरय् नं मस्यू" धाःथें मेपिसं पुण्य इना बीगु दया जक थःगु म्हुतुं "पुण्य समानरूपं ग्रहण यानाबिज्याहुँ" धाःसा नं पत्तिदान सही कुशल जुइथाकुयाच्वनी। न्हापा न्हापा नां दंम्ह दानदाता छम्हसिनं ऋण कया महादान बिल। मती तःथें दान सहयोग मदुगु कारणं बहनि लःधाः हायेकुं हायेकुं (भिक्षुं पुण्यदान वाक्य धायेका च्वंबले) थःगु कल्पना अनुसारं ऋणयागु ऋणपत्र मिलेयानाच्वन। अबले यक्व हे ऋण पुलेबाकिदइगु विषययात सियावया लःधाः हायेकेगु नं अन्त जुल। मन नं बुलुसे च्वना च्वंबले लिक्कच्वंपिं महानुभावपिसं "पुण्य तोता ब्यु, पुण्य तोता ब्यु" धका धासेंलि तिनि आकाभ्काकां होश दयावया "समानरूपं पुण्य ग्रहण याना बिज्याहुँ" धका धाये माःथाय् "महाफसाद जुल का छिं" धका धायेगु द्वंकल हँ !

पुण्य इनाब्यूसांनं प्रतिफल पाःमजू - थःत प्राप्तजूगु कुशलभागयात समानरूपं इना बीबले "थःके पुण्य लाभजुइगु पाःजुया मवंला" धका बिचाःयायेथाय् दु। कुशल धयागु चित्तचेतना जक मुख्य खः। थःम्हं न्हापां यानागु दानकुशलया लागी भिंगु चित्तचेतना लुयावये धुंकल, थःके दानकुशल लुयावःथें मेपिन्त नं लुयावयेके बीमास्ति वइबले "लुँया दयोने माणिक थुनातये" थें मूल दानकुशलया दयोने पत्तिदानकुशल तपंतया बीगु जू वनीगु खः। उकिं पुण्य इनाबीगु कारणय् कुशल प्राप्तजुइगु पाःजुया मवनीगु जक मखु,भ्कं अप्वः कुशल दयाच्वनीगु जुल। देसलाई फुका न्हापां चिकँमत च्याके धुंका लिपा उगु मतपाखें त नं तं मत च्याके बीबले न्हापांगु मत चीप्वाः जुया मवनीगु जक मखु, लिपा लिपायागु मतया सहयोगं भ्कं जक मत तःप्वाः जुयावइगुथें खः। (शीलकुशल भावनाकुशल आदिलय् नं पुण्य इनाबीबले पत्तिदानकुशल जुयाच्वनीगु हे जुल।)

पत्तानुमोदन

कुशलकर्म याइपिसं पुण्य इनाबीबले लय्लय्तातां साधु धायेगुयात "**पत्तानुमोदन**" कुशल धाइ । (**पत्त**=पुण्य इनाबीगुद्वारा थःपाखे थ्यंक वःगु कुशलयात+**अनुमोदना**=लय्तायेगु, साधु धायेगु ।) मेपिसं कुशलकर्म यायेफूगुयात थः लय्लय्तायाच्वनेगु अतिकं उत्तम पवित्रगु (मुदिता स्वभाव दुगु) मनोवृत्ति खः । उकिं थ्व लय्तायेगुयात छता प्रकारया कुशल धका निर्धारण यानातयेमाः । लय्लय्तायेगु मखुसे परम्परागत धायेगु चलनचल्ति (मती लुथे कल्पना याना) अनुसार साधु धायेगुली पत्तानुमोदन सही कुशल जुइथाकु । (गुलिं गुलिंसिया मेपिसं दान प्रदान याये फूगुयात लय्तायेगु मदइगु जक मखु ईर्ष्यासमेतं जुइका च्वने यःनि ।)

पत्तानुमोदनकुशलया प्रत्यक्ष फल - परलोक जुयावने धुंकुपिं मां-बौ थःथितिपिन्त लक्ष्य याना ल्यनाच्वंपिं थःथितिपिसं भोजन दानयाना उपदेश न्यने धुंका लिपा पुण्य इनाब्यूगुयात परलोक जुयावंपिं थःथितिपिसं साधु धया लय् ताइगुली परलोक जुयावंपिं थःथितिपिन्त दृष्टान्तफल प्राप्तजुइगु खः। भोजन दान बिया पुण्य इनाब्यूगुयात साधु धाल धाःसा नये मखना च्वंपिन्त साःसाःगु नसा त्वंसा प्राप्त जुइगु खः। बस्त्र दानबिया पुण्यइना बिल धाःसा वस्त्र मदुम्हसित भिंभिंगु बस्त्रत प्राप्तजुइगुः खः । धयागु खँ उगु उगु ग्रन्थय् खने दु । उकथं परलोक जूम्हसित लक्ष्यतया ल्यंदुपिं थःथितिपिसं दान प्रदान याइगुली दान ग्रहणयाइम्ह व्यक्ति शीलवान जुइगु नं आवश्यक जू । न्हापा न्हापा दुःशीलम्ह शीलमदुम्ह भिक्षु छम्हसित दानबिया पुण्य तोता ब्यूबले स्वको स्वको तक दानबिया पुण्य तोता बिलं नं पुण्यभाग प्राप्त मजूगुलिं "जिगु भागयागु सम्पत्ति दुःशीलम्हसिनं लुटेयाना कयाच्वन" धका प्रेत जुयाच्वंम्ह थःथितिं चिच्चेयाना हालाच्वन । अनं लिपा शील दुम्ह भिक्षु छम्हसित निमन्त्रणायाना दानबिया पुण्य तोता ब्यूबले तिनि कुशलया भाग प्राप्त जुल । (उपरिपण्णास-दक्खिणविभङ्ग सुत्त अ.ट्ठ.)

थ्व खँपु अनुसार परलोक जूम्हसित लक्ष्यतया पुण्य इनाबीगुलि दकसिबे न्हापां थःगु चित्तय् शोकयायेगु विलापयायेगु अकुशलतय्त छखे चीकेबिया शुद्ध विशुद्धगु कुशलद्वारा भोजन चीवर लाकां कुसा विहारथेंजाःगु दानकुशल यायेमाली (विहार तोता वंम्ह च्वनेया निंतिं खः) । उगु दानयात नं दकसिबे परिशुद्धगु शील दुम्ह व्यक्तियात ल्यया (अथवा) सांघिकदान जुइके बिया(याये माली) । उगु कुशलकर्म याये त्ययेका परलोकजुया वंम्हसित आमन्त्रण यानातल

धाःसा भः बांलाः। (वये फूसा वइ)। अनं लिपा परलोक जुयावंम्हसिगु नां कया सःता तायेे दइकथं तिस्सलं पुण्य इनाबीमाः।

थौंकन्हेयागु घटना पहः -थौंकन्हे ला व्यक्ति भिंमभिंयात नं ल्ययेमलाः- थःगु चित्तयात शुद्ध जुइकथं (कुशल उत्पन्न जुइकथं) होशतये मफुसे, मेपिनिगु उपहासं मुक्त जुइकथं प्रशंसा याइकथं जक भावनातया न्हिले ला ख्वये ला याना शम्शानय् दातब्यवस्तुयात (गुलिंसिनं दां ध्येवायात) दान प्रदान याना पुण्य इनाबीगु खः। उगु दानतय्‌गु कारणं याना परलोक जुयावंम्हसित फल दइगु खःला मखुलायात धाःसा बिचाःयाइ मखुगु जुल। उकथं शोकयाना विलापयाना शम्शानय् दान यायेगु पलेसा शोकयायेगु विलापयायेगु मदयेका मनमिन यचुसेच्वंका थःथःपिनिगु छैं बांबांलाक कुशलकर्म यायेगु पुण्य इनाबीगु हे जक कथंहनीगु सम्भावना दु। शोकं अलगजुया मनमिन चक्कंका दानयाये फत धाःसा शम्शानय् दान याःसां फल पाःमजू। (थुगु ज्याखँतलिसे सम्बन्धतया होश बीमाःगु खँतय्‌त अनागत शासन ग्रन्थय् होश बियातयागु दु)

इनाब्यूगु पुण्य प्राप्तयाना कायेफूम्ह - थुकथं पुण्य इनाबीबले परलोक जुयावंम्ह व्यक्ति छैंया आसपास आदि थासय् प्रेत जुयाच्वंसा तिनि साधु धाये फया पुण्य प्राप्तजुइगु खः। मनुष्य, देवता,पशु, पहाड पर्वतय् प्रेत जुयाच्वन धाःसा ला पुण्य इनाब्यूसा नं साधु धाये फइमखुगु जुया पुण्य प्राप्तमजू। तर न्हापा न्हापायापिं पुलांपिं थःथिति प्रेतत दयाच्वन धाःसा इमिसं पुण्य प्राप्तयाना काये फइतिनिगु जूगुलिं संुछम्ह परलोक जुइबले कुशलकर्म याना पुण्य तोताबीगु चलन बांलाःगु चलन हे खः।

धर्मश्रवण

उपदेश न्यनेगुयात "**धम्मसवन**" धाइ। उपदेश न्यनेबले -

१. न्यने मनंनिगु विषयवस्तुत न्यने दइगु,
२. न्यने नंगु विषय वस्तुतय्‌त हाकनं स्पष्ट जुइक ध्वाथुइके दइगु।
३. द्वन्द संशय जुयाच्वनीगु तथ्यय् संशय मदयेके दइगु,
४. सही धारणा सम्यक्‌दृष्टि लाभ जुइगु,
५. श्रद्धा प्रज्ञा बृद्धि जुयावया मन यचुसे च्वनीगु धयागु प्रतिफल न्यागू दयेफु।

स्मरणिका :– **सत्पुरुष धर्म न्यने दत धाःसा,**
न्यने मनंगु न्यने दइ जुल।
न्यने नंगु दोहरय् जुइबले,

भ्कं जक हाकनं स्पष्ट जुइ जुल ।
संशय चिला वना, दृष्टि तप्यंनिगु
चित्त यचुया निर्मल जुइगु
न्याता प्रतिफल दइगु जुल ।

नकलि उपदेश न्यनेगु - थुपिं प्रतिफलत प्राप्तयायेगु लक्ष्यतया उपदेश न्यनेबले जक धात्थेंगु धर्मश्रवणकुशल लुयावयेफइगु खः । धर्मकथिकलिसे हेमखेम दया थजु, न्हिले न्ह्याले दइगु हास्यखँत दया न्ह्याइपुताया थजु "उपदेश हे न्यनेत मदुम्ह, अल्सिया दांग्रा" धका उपहास याइ धाइ धका ग्याना थजु, मेपिसं तःधं तायेके बीत थजु, धर्मकथिकयागु सामर्थ्ययात चिवाकया उपहास याये माःसा उपहास यायेत थजु, उपदेश न्यनेगुली पाउफोचिगु खँथें "फुले जुइ" धका धन्दा कायेमाः ।

न्हापा न्हापा पाउफो छम्ह नांचाय् च्वनावंबले माभ्कीं "अय् पाउफो....नांचा ज्वंः, होश तया फेतु" धका सचेत यात । पाउफो नं "नांचाय् दुने दुगु लःज्वलं छु फिक्रि यायेमाःगु दु" धका थथे मतीतया धिसिमिसि धायेक फयेतुत । भतिचा ई बिते जुइवं खम्पाय् ख्वाउँसे ख्वाउँसे च्वनावया क्वछुना स्वःबले लःखना "हा...मज्वःगु जक मखु फुले जुया तकं वलतिनि का" धका धाल हँ । अथे हे मभिंगु चित्त ज्वयेका छ्वयेत न्यने माःगुली ज्वया मवंसे फुले जुयावइ धका धन्दा कायेमाः ।

सफू ब्वनेगुया फल - थौंकन्हेयागु युगय् ला ज्ञानबुद्धि बांलाक बीफूगु ग्रन्थत यक्व दु । उजोगु ग्रन्थतय्‌त स्वयेगु न्वये वयेकेगु, ब्वनेगु यानाच्वन धाःसा नं उपदेश न्यनेगुया फल दयेका कायेफु । उकिं गुलिं गुलिं आधुनिक तालयागु उपदेश न्यनेगुया पलेसा ग्रन्थ स्वया च्वनेगु, स्पष्ट जुइक ब्वनीम्हसित ब्वना क्यनेया निंतिं प्रार्थनायाना न्यनेगु भ्कंजक फल अप्वःजुइगु सम्भावना दयाच्वनतिनि ।

(गुगु ग्रन्थ थःलिसें उपयुक्त जुइ धका ल्यये मसल धाःसा जिनत्थपकासनी, बुद्धवंश, संवेगवत्थुदीपनी, न्यासः व न्यय्‌पु जातकत व पुलांपि सयादो महास्थविरपिसं व्यवस्था याना च्वयातयाबिज्याःगु ग्रन्थत धात्थें उपकार आपाःदुगु ग्रन्थत खः।)

धर्मदेशना

धर्मउपदेश बीगुयात "**धम्मदेसना**" कुशल धाइ । सिदा साधागु

यचुसेच्वंगु उत्तम पवित्रगु मनोभावनाद्वारा उपदेश बिया कना क्यना अनुशासन यात धाःसा "**सब्बदानं धम्मदानं जिनाति**=दान धाक्वयात धर्मदानं त्याकिगु खः, धर्मदानं फल बीगु च्वन्त्याः" धका उपदेशबिया बिज्याना तःगु अनुसार अतिकं महानगु फलबीगु खः। उकिं धात्थेंगु धर्मदेशना कुशल उत्पन्न जुइके यःसा उगु उपदेश बीगुया कारणं प्राप्तजुइगु प्रत्यय लाभ व नां दनिगु गुण प्रकाशनयात आशायानाच्वने योग्यमजू। आशायाना च्वन धाःसा उगु लाभ व गुण प्रकाशनयात चाहना याइगु लोभं धर्मदेशना महान कुशलया बीगु प्रतिफलयात हीन व निकृष्ट जुइकथं विध्नबाधा ब्यूवनीगु जुया कोशल जुजुयागु म्हंगसय् वयाच्वंथें लाख मूवंगु श्रीखण्डयात ध्वग्गीगु पाउँतिलिसे हिलाबुला याना नये त्वने याइम्ह व्यक्तिथें जूवनी।

स्मरणिका :– **लाख मू वंगु श्री खण्ड नापं**
भ्याःभति मूमदुगु पाउँतिलिसे
हिला बुला याना सेवन याइथें
बुद्ध तथागत अचिन्तेय्यं,
कना बिज्याःगु अनर्घ अमूल्य,
उपदेश नाप, प्यंगू प्रत्यय तुच्छलाभलिसें,
हिला बुला याना, सेवन याइ जुल।

धर्मकथिक गुणप्रभाव - अनं अतिरिक्त उपदेश कने क्यने फूगु सामर्थ्य दुम्ह व्यक्ति साधारणम्ह व्यक्ति मखु। यइपुसेच्वंगु सः स्पष्टगु वचनं थःम्ह धायेमास्तिवःगु मुख्य अभिप्राययात श्रोतागणपिसं ध्वाथुइकथं धायेफूम्ह व्यक्ति "द्वःच्छि मय्जुपिसं बुइकुम्ह छम्ह मात्र काय्मचा खः" जुइगु खः। थ्व खँ सही खः, द्वहँतय्गु गोथय् सात द्वःच्छि कुना तःसा नं हर्ता कर्ता दुम्ह धिसिमिसि धाःगु ब्वहः ग्वारादुम्ह जन्तं कन्तं लाःम्ह बृषभ जुइकथं मचा बुइके फुम्ह सा छम्हं छम्ह हे दये थाकुइथें धर्मकथिक छम्ह बुइके फुम्ह मां नं अतिकं दुर्लभ जुयाच्वन।

सःदयेकेगुया दोष - उकिं धर्मकथिक पुद्गलपिसं नं थःपिनिगु उत्तम पवित्रगु न्हापा न्हापायागु कर्मयात चिन्तन मनन याना सम्यक्सम्बुद्ध तथागतयागु उत्तम धर्मयात थःम्हतुसिं पिज्वःयेके बीबले आलपं सःबांलाइकथं यायेगु, मिजं सः, मिसा सः, पतिहाः सः, ताहा सः, सालेगुयात बिल्कुल छखे चिइका विशुद्धम्हमिजं जुया स्थिरगु सलं उपदेश कने क्यनेगु अनुशासन यायेगु योग्यजू। सःयात आलपं ताहा चीहा याना सःदयेका उपदेश बीगुली भगवानं बुद्धं न्यागू दोषयात कना बिज्याना तःगु गथे धाःसा...

"भिक्षुपिं, म्ये हाःगु सः पिज्वइकथं ताःहाक जुइक सःसाला उपदेश बीगुली न्यागू दोष दु ।

१ - थःगु सःयात थःथःम्हं हानं मज्जा ताइगु तृष्णा लुयावइगु जुयाच्वन ।

२ - श्रोतागणपिंके नं अथे हे तृष्णा लुयावइगु जुयाच्वन ।

३ - भलादमी मनूतय्सं "जिमिसं म्येहालेथें बुद्धपुत्र धायेकाच्वंपिं भिक्षुपिसं नं म्ये हालिगु जुयाच्वन का ।" धका दोषारोपण याइगु जुयाच्वन । (थौं कन्हे उमेरदारपिसं जक मखु आपालं युवकतय्सं नं उपहास यानाच्वने धुंकल ।)

४ - उपदेश ब्युब्युं सःदयेके मास्तिवइगु जोशया कारणं थःगु समाधि नं भंग जुइगु जुयाच्वन ।

५ - भविष्ययापिं बुद्धिमगाःपिं ल्यायम्हचातय्सं नं "सःदयेका उपदेश कनेमा खनि" धका लिना नकल याना च्वनेयः ।

स्मरणिकाः- **सःदयेका उपदेश बीबले, थःगु सलं थःततुं कया,**
तृष्णाय् प्यपुने यःगु जुल ।
न्यनीपिं, श्रोतागण पुचः नं, तृष्णाय् प्यपुं ,
ज्ञानदृष्टिक सत्पुरुषपिसं दोष बीयःगु जुल ।
अनं हानं समाधि नं, थातय् मलाः, ह्वःगनी जुल,
भविष्यया ज्ञां म्हो जूपिसं नं, नक्कल कया लिना वनी जुल
चायेकी न्यागू थुपिं दोषत उपदेशकं न्ह्याबलें नं ।

उगु कना बिज्यानातःगु दोषत थौंकन्हे प्रशस्तरूपं पिज्वयाच्वने धुंकल । लिपा लिपायापिं मनूतय्सं धात्थें हे नकलकया तालतालं उपदेश बीगु तरीकायात सयेकाच्वने धुंकल । इमिगु उपदेशं उत्सबय् दूरदर्शिता ज्ञानदुपिं भलादमी मनूत पाःजुया वंगु जक मखु मजिमगाना न्यनाच्वने माःपिं भलादमीपिसं नं इमिगु उपदेशय् दिलचस्पी मकाः । आधुनिक शिक्षा दुपिसं ला (सहीधर्म उपदेश न्यने मास्तिवःसा नं) उजोगु उपदेश न्यनेमालीगुयात ला मछालापुसे च्वं धका भाःपिया च्वंच्वन । अथेजुया सःदयेका उपदेश बीबले "थःगु किचः खना थःमछाः" धयाथें मछालापुसे च्वं ।

खँ ल्हायेगु नं उपदेश बीगु हे खः - परिषद्या दथ्वी फेतुना भःभः धायेक उपदेश बीगुयात जक धर्मदेशना धका भाःपी मज्यू । थःथाय् थ्यंकवइपिं

उपासक उपासिका छम्ह निम्हसित हे जूसां प्रत्यय लाभयागु आशा मतःसे यचुसेच्वंगु चित्तं कने क्यने यायेगु ओवाद अनुशासन बीगु नं धर्मदेशना हे खः । थकालिपिसं क्वकालिपिन्त स्यने कने याइगु अनुशासन याइगु नीति नियम क्यनीगु निर्दोषगु हस्तकला यन्त्रकला स्यना बीगु आखः ब्वंकेगु धर्म खँ ब्वना क्यनेगु नं धर्मदेशना हे खः । उकिं थौंकन्हेयागु उपदेशबीगु बिधि जक मखु युग अनुसार इन्द्रियसंवर याना ठोससार दुगु खँ ल्हायेगु विधि लेख च्वयेगु ब्वनेगु बिधियात नं अन्वेषण याना अभ्यासयाये बहःजू ।

दृष्टिऋजुकर्म

धारणा तप्यनिगुयात "**दिट्ठिजुकम्म**" धाइ। (**दिट्ठि**=दृष्टि+**उजुकम्म**=तप्यंनिगु) दृष्टि धयागु प्रज्ञाज्ञान खः । उगु प्रज्ञाज्ञान सही जुयाच्वन धाःसा **सम्मादिट्ठि** (सम्यक्दृष्टि) जुइगु खः । उगु प्रज्ञाज्ञान द्वनाच्वन धाःसा **मिच्छादिट्ठि** (मिथ्यादृष्टि) जुइगु खः। निम्न तथ्यलय् थःगु प्रज्ञाज्ञान गुकथं उत्पन्न जुइगु खःलय् धका बिचाःया ।-

१) कुशलकर्म, अकुशलकर्म
२) उगु कर्मतय्गु भिंगु फल, मभिंगु फल ।
३) उगु उगु कर्मतय्गु कारणं थ्यंकवनेमाःगु थुगु भव-लिपायागु भव ।
४) देवतापिं, ब्रह्मापिं
५) बांलाक आचरणयाना ध्यान अभिज्ञा प्राप्तजूपिं अथवा अरहन्तजूपिं ।

उक्त तथ्य न्यागू दुग्ययेक दुग्ययेक बिचाः यायेगु अवस्थाय् "दयेफु, दयेल्वः, दयेमाः" धका प्रज्ञाज्ञान दयावल धाःसा सम्यक्दृष्टि खः । उगु सम्यक् दृष्टियात हे "**दिट्ठिजुकम्म**" वा "**कम्मसकताञाण**" धाइ । (**कम्म**=कर्म+**सक**=थःगु सम्पत्ति+**ता**=जुयाच्वंगु पहःयात+**ञाण**=स्यूगुः, थःम्हं यानागु कुशलकर्म अकुशलकर्म हे थःल्युल्यु लिनावइगु निजी सम्पत्ति जुयाच्वन धका सीकेसःगु ज्ञानयात "**कम्मसकताञाण**" धाइ ।)

थ्व क्यनावये धुनागु तथ्य न्यागूयात दुग्ययेक विचाः यायेगु अवस्थाय् "दयेफइमखु, दयेमल्वः" धका ग्रहण यानाच्वन धाःसा मिथ्यादृष्टि जुइगु जुल । उकथं "कर्म, कर्मया फल मदु" धका ग्रहण याइगु मिथ्यादृष्टिया कारणं हे तिरश्चीन सत्त्वपिन्त कर्मया कारणं उत्पन्न जुइमाःपिं छता प्रकारया सत्त्व धका धारणा मदुसे निर्भिकरूपं स्याये पाले यानाच्वने फूगु खः । कर्मया कारणं थ्यंकवनेमाःगु थुगु भव लिपायागु भव मदु धका ग्रहण यानाच्वंगु कारणं हे

विश्वयात व सत्त्वपिन्त सुं छम्ह ऋद्धिवानम्हं निर्माण यानातःगु खः धका धारणा दयाच्वन । "भ्री भगवान बुद्धयात इतिहास सहित प्रकट रूपं सीके दुथें, उम्ह ऋद्धिवान् धाःम्ह व्यक्तियात थौंकन्हे मनूतय्सं सीकाकाये फूगु दु ला ?"

बौद्ध जुइगु क्रिया - दृष्टिऋजुकर्मयात सम्यक्दृष्टि धका धयावयेधुन । उगु सम्यक्दष्टि धारणादुपि धाक्व नं बौद्ध जुइफइमखुनि, हिन्दू जातितय्सं कर्म, कर्मया फलयात विश्वास यानाच्वंगु दु । तर इपिं बौद्ध मखु । बुद्ध, धर्म,संघयात विश्वास याना **"बुद्धं सरणं गच्छामि, धम्मं सरणं गच्छामि, संघं सरणं गच्छामि"** धका पालि भाषंथजु "बुद्धया शरणय् वनाच्वना, धर्मया शरणय् वनाच्वना, संघया शरणय् वनाच्वना, " धका थःगु भाषं थजु,वचनं प्रकट याःसा तिनि "बौद्ध जूम्ह शरणगमणय् प्रतिष्ठित जूम्ह" धायेफइगु खः । थुकथं त्रिरत्नया शरणय् वनेगुली गुणयात मसीकुसे (मचातय्संथें) परम्परागतकथं विश्वास मात्र जक यायेगु याना शरणय् वन धाःसा नं बौद्ध जुइ फुनि । (त्रिरत्नयागु गुण व शरणगमणया अभिप्राययात "रत्नगुण प्रभाव"य् च्वयातये धुन ।)

दृष्टिऋजुकर्म उत्पन्न जुइगु तथ्य - सम्यक्दृष्टि धका वा कर्मस्वकत्वज्ञान धका धयातःगु थुगु दृष्टिऋजुकर्म, कर्म, कर्मया फल , थुगु भव, लिपायागु भव आदितय्त थःथःम्हं चिन्तन मनन यानाच्वंगु अवस्था नं जुयाच्वन । दान यायेत्ययेका, शील धारण यायेत्ययेका "थुगु दान थुगु शील कुशलकर्म खः, थुगु कुशलकर्म लिपा लिपायागु भवय् भिंगु सुख प्रतिफल बीफु ।" धका लुमंसे वइगु अवस्थाय् नं थुगु दृष्टिऋजुकर्म कुशल उत्पन्नजुइगु खः । कर्म, कर्मया फलयात क्वात्तुक विश्वासयाना दान शील आदि कुशलतय्त याना च्वनेगु क्षणय् नं थुगु दृष्टिऋजुकर्मकुशल उत्पन्नजुइगु खः । यथिंजाःगु कुशल थजु, थुगु दृष्टिऋजुकर्मकुशल दःसातिनि भ्रं अप्वः महानफल दइगु खः ।

पुण्यक्रिया-४० गू थ्व क्यनावयेधुंगु दान आदियात थःथःम्हं याःसा तिनि जक कुशल जुइगु मखु, मेपिन्त याना बीया निंतिं तप्यंक अह्वे यायेगु, याये मास्ति वइकथं उपकार गुणयात कने क्यनेगु मेपिसं यानाच्वंगुयात स्वये दया न्यने दया लय्तायेगु नं कुशल जुइगु खः । उकिं पुण्यक्रियावस्तु १०-गुयात न्ह्योनेतया १) थःथःम्हं यायेगु, २) याना बीया निंतिं अह्वे यायेगु ३) गुणयात कनाक्यना बीगु ४) लय्तायेगु थुपिं प्यंगुलिं गुणेयात धाःसा पुण्यक्रियावस्तु ४० जुइगु खः ।

स्मरणिकाः- **कुशल भिंगू, न्ह्यचिका न्ह्यब्वया,**
स्वयं थःमं यायेगु, लिसें, मेपिन्त नं
प्रेरणा बिया याकेबीगु, गुण प्रशंसा न्ह्यब्वया

क्यनेगु कनेगु अले हानं लय्लय्तायेगुः
प्यीगू थ्यंकं बृद्धि जुइगु, पुण्य वस्तु खः।

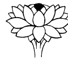
निगमन

थुलि प्रमाणगु वचनक्रमद्वारा भिंगु चित्त भिंगु चेतना तया यायेमाःगु पुण्यक्रियावस्तुत पूवन । थुपिं पुण्यक्रियावस्तुतय्त स्पष्ट स्पष्ट जुइक च्वयागु कुशलप्रतिपत्ति उत्तमाचरणया कारणं थुगु ग्रन्थयात ब्वंपिं स्वःपिं धाक्वसिके पुण्यक्रियावस्तुतय्त दयेके मास्तिवःगु छन्द चित्त न्हापा स्वया गुलिखे वृद्धि जुयावनेमाः। (जिलिसे सम्बन्धदुपिं दक्वसिनं नं थुगु कुशल १०-गूयात निर्वाणथ्यंकं अभिलाषा तया न्ह्याइपुसेच्वंक कुतःयाना यंकाच्वने फयेमाः ।

जिगु निंतिं ला दान शील भावनायात जगस्वना निर्वाण नगरस थ्यंकेया निंतिं थीथी कुशलकर्मयात यानाच्वंक पत्तिकं चिलावनेगु दिकाच्वनेगु लिज्यांवनेगु चित्ततय्त चीका छ्वया तीब्र तीक्ष्णगु श्रद्धा वीर्य समाधिलिसें स्मृति प्रज्ञा न्याता बलतय्सं बांलाक अभिभूत याना सिद्धजुइथाय् तक आचरण यायेफयेमाः ।

पुण्यक्रिया भिंगू, ठोस सारयात, स्पष्ट जुइक,
च्वया च्वनागु, उच्च पुण्याचरणया कारणं,
चिकनं थ्यूगु कपाय्थेंतुं, प्रीति फिजे जूगु, चेतनाद्वारा,
तनंतं जाहाँ थिना, भिंगु धर्माचरणत, बृद्धि जुया व
बांबांलाक, सकलें भिनिपिं जुया वनेमाः ।
जिगु पक्षं ला, जन्म जूजूगु भवाभवपत्तिकं,
भिंगू पुण्य दक्वदिक्वं, फयेमाल आचरण यानावं यंके ।
जिलिसे घनिष्ट सम्बन्धदुपिं, दुनेयापिं सकलें पुण्यकामीपिं,
थ्यनेमाल तप्यंक निर्वाण नगरस याना व आचरण भिंगुलिं दक्व ।

पुण्यक्रियावस्तु भिंगू क्वचाल

न्हेगूगु द्याः

(कर्मलिसे स्वापु तया थीथी लुमंके बहःगु विषयत दुथ्याः)

कर्म धयागु छु ? **“कम्म”** धयागु पालि खँपुयात भ्कीसं “कर्म” धाइ । उगु कर्म धयागु खँपुयात मेकथं छथी भाय् हिला धाःसा “ज्या” धका हानं धाइगु खः । उगु ज्या शरीरं याइगु ज्या, वचनं याइगु ज्या, चित्तं याइगु ज्याकथं स्वथी दयाच्वंगु दु । शरीरं याइगु ज्या धयागु ल्हातुति आदि शरीरयागु अंगद्वारा यायेमाःगु ज्याखँ पुचःत खः । उदाहरण-परप्राणीयात थःथःम्हं स्यायेगु, दान कार्ययात थःथःम्हं बीगु आदित खः ।

“वाचिकक्रिया” धयागु म्हुतुं धया ल्हाना यायेमाःगु ज्या खः । उदाहरण- “व प्राणीयात स्याना छ्वः, भिक्षा दान या” आदि धका अह्रे यायेगु प्रेरणा बीगु, भ्कूठ खँ ल्हायेगु, उपदेश कनेगु आदित खः । ‘मानसिक क्रिया’ धयागु म्ह नं मसंसे म्हुतु नं दुमथ्याकुसे मनय् जक विचाःयायेगु चिन्तनयायेगु कल्पनायायेगु खः। उदाहरण-‘उम्ह व्यक्तियागु चीजवस्तुत जिगु चीजवस्तुत जूगु जूसा गुलिखे बांलाइगु खः आदि धका मभिंगु चिन्तना याइगु, कतपिन्त दया माया तयेगु, सुखी जुइके मास्ति वइगु,भावना कर्मस्थान अभ्यास व वृद्धि यायेगु आदित खः।

कर्तायात माले बहः - उगु कायिकक्रिया वाचिकक्रिया मानसिकक्रियात चित्तयात प्रेरणा मब्यूसे अथें अथें उत्पन्न जुयाच्वंगु मखु, परप्राण हत्या यायेगुली ल्हातं शस्त्र ज्वनीकथं उगु शस्त्र मनू छम्हसिया पाखें थ्यनीकथं यायेफूम्ह कर्ता धर्ता धर्म ला दयाच्वनेमानी । म्हुतुं धाये ल्हायेबले नं छगू शब्द पिज्वया वइकथं यायेसःम्ह कर्ता धर्ता धर्म दयेमानी । न्ह्योवयाच्वनीगु इलय् चित्तत आपालं लुयावयाच्वंसानं गुगुं नं मानसिकक्रिया तकं उत्पन्न मजू । उकिं कायिकक्रिया वाचिकक्रिया मानसिकक्रियातय्के प्रकृति चित्तं अलग जुया शक्ति तीक्ष्णगु शक्तिधर्मथें जाःगु दइतिनि । संसारय् छुं छगू ज्याखँ लुयावल धाःसा कर्ता माले माःथें, अथे हे थुगु कायिकक्रिया वाचिकक्रिया मानसिकक्रियातय्त लुयावइकथं यायेफूम्ह कर्ता धर्तायात माले बहःजू ।

चेतना कर्ता चेतना कर्म – उगु कायिकक्रिया वाचिकक्रिया मानसिकक्रियात लुयावइकथं प्रेरणा बीगु धर्म ला अध्यात्मसन्तानय् उत्पन्नजुयाच्वंगु चित्त चैतसिक दुने हे व्यापार अत्याधिकगु चेतना चैतसिक खः । उकिं चेतना चैतसिक उगु उगु कायिकक्रिया वाचिकक्रिया मानसिकक्रियात लुयावइकथं प्रेरणा बीसःगु कर्ता धर्ता खः । उगु क्रिया (कर्म) तय्त सिद्ध जुइकथं श्रृष्टि यायेसःगु कारणं

(फलक्रियाया कर्म धयागु नांयात मूल कारण जुयाच्वंगु चेतनाया द्योने द्यतना) चेतना चैतसिकयात हे "कर्मधर्म" धायेमाःगु खः । (आपालं चित्त चैतसिकत मध्यय् चेतनाशक्ति अत्याधिक जुयाच्वंगु पहः, उगु चेतनायात हे कर्ता धर्ताधर्म धका आरोपित यायेमाःगु पहःयात चेतना चैतसिक खण्डया, इलय् नं क्यने धुंगु जुया उगु खण्डलिसे मिले याना स्वः ।)

स्पष्ट मजूगु चित्तत - थःगु चित्त उत्पन्नजूगु पहःयात स्वयं थःम्हं विचाःयाना स्वयेगु इलय् गुलिं गुलिं चित्त उत्पन्न जुइगु पहः स्पष्ट जू । गुलिं चित्त उत्पन्न जुइगु पहः ला स्पष्ट मजू । न्ह्योवयाच्वनीगु इलय् चित्तक्रम यथावत् हे उत्पन्न जुयाच्वंगु दु, तर उत्पन्न जूगु पहः स्पष्ट मजू । न्ह्यलंचाइगु इलय् नं आकाभ्काकां स्वयेमालीगु न्यनेमालीगु नंतुनेमालीगु थीमालीगु इलय् चित्त उत्पन्नजूगु पहः स्पष्ट मजू । चित्तं ध्वःदुगु कल्पनायाना विना उद्देश्यं भ्कुलय् जुयाच्वनीगु इलय् नं चित्त उत्पन्नजूगु पहः स्पष्ट मजू । उकथं अस्पष्ट जुयाच्वनीगु इलय् कुशलजवन अकुशलजवन चित्तचेतनात लुयावयाच्वंसां नं उगु जवनचेतनातय्गु कारणं छुं गुगुं कर्म छगू तकं सिद्ध मजू । थुगुरूपं छुं गुगुं कर्म छगू तकं सिद्ध मजूसे आकाभ्काकां सीमदयेक उत्पन्नजूगु जवनचेतनात नं न्हिच्छिलाछिं यक्व यक्व हे लुयावयाच्वनीगु खः ।

स्पष्टगु अकुशल चेतनात - परप्राण हत्या यायेत कल्पनायाइगु इलय् दोषजवनचित्तचेतना तःसकं स्पष्ट जू । स्यायेया निंतिं अतिकं व्यापार अप्वःया च्वनीगु खः। कामक्रियायात अधार्मिकपूर्वक चिन्तना यायेमास्तिवइगु इलय् नं लोभजवनचेतना अतिकं व्यापार अप्वःया च्वनीगु खः । दुनेयागु जवनचेतना व्यापार अप्वःया च्वनीगु कारणं हे पिनेयागु स्कन्धशरीर नं ब्वंब्वं दना हलचल जुया व्यापार अप्वःया च्वनेमाःगु जुल । थुगुरूपं कायिकक्रिया वाचिकक्रिया मानसिकक्रिया छगू मखु छगू मभिंगुक्रिया प्रकटरूपं लुयावइगुली नं दुने लिसे सम्बन्ध दुगु अकुशलचेतनात व्यापार अप्वःयाच्वंगु पहः, सामान्य इलय् लुयाच्वनीगु जवनचित्ततलिसे उत्तें मजूसे तीक्ष्ण तीव्र जुयाच्वनीगु पहःयात होश तया बिचाः यात धाःसा अकुशलजवन चेतनातय्गु उत्पत्ति पहः तःसकं स्पष्ट जू ।

स्पष्टगु कुशल चेतनात - दान प्रदान यानाच्वनेगु इलय्, उपोसथशील धारणयाना च्वनेगु इलय् उमेरगाःपिं थजिपिन्त सेवायाना पालन पोषणयाना च्वनेगु इलय् धर्म उपदेश न्यने कनेयाना च्वनेगु इलय् भावना कर्मस्थान भाविता यानाच्वनेगु इलय् मभिंगु अकुशलं विरत जुयाच्वनेगु इलय् भिंगु

कुशलजवन चेतनात तःसकं उत्तेजित जुयाच्वनीगु खः । उगु कुशलत सिद्ध जुइकेत अतिकं ब्यापार अप्वःयाच्वनीगु खः । इपिं जवनचेतनात ब्यापार अप्वःया च्वंगु कारणं म्ह ल्हाः म्हुतुत नं गुलिं गुलिं कुशल ज्याखँय् गतिशील जुया ब्यापार अप्वःयाच्वंगुजुल ।

स्कन्धक्रमय् कर्मशक्ति ल्यनाच्वनीगु पहः - उगुरूपं प्रकटजुइक उत्पन्नजुइगु कुशल अकुशलजवन चेतनायात "कर्म" धाइ । इपिं कर्मधर्मत साबिक बमोजिम निरोधजुया लोपजुयावंसानं बिल्कुल ल्यंपुल्यं मदयेक लोपजुयावनीगु मखु, थःथःपिनिगु कर्म सामर्थ्यशक्तियात स्कन्धक्रमय् गाडेयाना निरोध जुयावनीगु खः । मुख्य मतलब खः-स्कन्धशरीरय् छगुलिं ल्यु मेगु चित्त लुयावयाच्वनीगुली शक्ति कमजोरगु चित्तत निरोध जुइधुंका लिपा इमिगु सामर्थ्यशक्ति छुं छगू ल्यनामच्वं । शक्ति तीक्ष्णगु जवन चेतनातय्गु शक्ति ला स्कन्धक्रमय् ल्यनाच्वनीगु खः । उदाहरण-तीक्ष्ण मजूपिं प्रकट मजूपिं मां-बौपिं परलोक जुइगु इलय् इमिगु प्रभाव कायम्ह्यायपिनिप्रति सीदयेक ल्यना मच्वंसे तीक्ष्णपिं ख्यातिदुपिं मां-बौपिं परलोकजुइगु इलय् जक इमिगु प्रभाव कायम्ह्यायपिनिप्रति सीदयेक ल्यनाच्वनीथें खः ।

स्कन्धक्रमय् कर्मशक्तित लिनावइगु पहः - फलसइगु जातयागु सिमाय् फलसयेके बीसःगु धातुशक्ति न्ह्याबलें दयाच्वंगु दु । नकतिनि माचा बुयावइगु इलय् नं दयाच्वंगु दु । चुलि कच्चा हः पिहाँवइगु इलय् मा छमालिसें उगु फल नापं फलया पुइनं दयाच्वंगु दु । उगु पु छिपे जुया बँय् तया पीगु इलय् नं फल सयेकेबीसःगु धातुशक्ति दयाच्वंगु दु । उगु धातुशक्ति "गजागु विषय खः" धका छुटे याये मज्यूसा नं इपिं सिमाजातितय्गु परम्पराय् फल सयेकेबीसःगु छता प्रकारया धातुशक्ति निश्चितरूपं दयाच्वनीथें अथे हे रूप छगूयां ल्यु मेगु नाम छगूयां ल्यु मेगु स्वात्तुस्वाना उत्पत्ति विनाश जुयाच्वनीगुली न्हू उत्पन्न जूगु नामरूप स्कन्धक्रमय् निरोध जुयावने धुंकूगु उगु चेतनाकर्मधर्मया शक्ति नं लिना वयाच्वनीगु दयाच्वन । च्यूतिचित्तया क्षणय् नं कर्मया शक्तित आपालं आपाः दयाच्वंगु दु । च्यूतिजुइ धुंका लिपा न्हूगु भव प्रतिसन्धि क्षणय् नं कर्मया शक्तित दयाच्वंगु दु । अनं लिपा भव छगुलिं व उगु भवया च्यूति, अनं लिपा हाकनं प्रतिसन्धि क्षणय् नं नामरूप स्कन्धक्रमय् (छु गुजोगु विषय धका स्पष्टरूपं द्रब्य पदार्थयात छुटे याये मज्यूसां नं) फल बी मधुंनिगु कर्मया शक्तित लिनावया च्वनाच्वंगु दु । (कर्मया शक्ति धयागु पदार्थ स्वरूपप्रकट जुयाच्वंगु मखु । शक्ति मात्र जक जुयाच्वंगु विषयय् ख्यालतयेमाः ।)

कर्म दयेकिम्हसिके कर्मफल तप्यंक उपलब्ध जूगु पहः -क्यनावये धुनागु वचनक्रम अनुसार सत्त्वपिं छगू भवं मेगु भवय् हिलावने माःसा न्हापायागु जन्मया थःगु अविद्या तृष्णा कर्म सामर्थ्यं याना लिपायागु न्हूगु भवय् उत्पन्न जुइमाःगु कारणं पुनर्भव जूम्ह मेम्ह मखु थः हे खः । न्हापा यानावक्व चेतना कर्मधर्मत निरोधजुया तनावंसां नं उगु कर्मया प्रभाव शक्तित फल बी मधुंनिबले तक तना स्यना मवंसे लिनावयाच्वनीगु जूयानिंतिं थःम्हं यानागु कुशलकर्मया शक्ति थःगु सन्तानय् (मनू वंथाय् मनूया किचः लिनावइथें) थःतः संरक्षण यायेत सदां लिनावइगु खः । थःम्हं यानावयागु अकुशलकर्म शक्तित नं (गाडाय् चिना तःम्ह द्वहँया ल्यूल्यू घःचाः लिनावइथें) थःत सास्ति यायेत न्ह्याबलें लिनावइगु खः । थःम्हं यानावयागु अकुशलकर्मया विपाकयात थःम्हं जक तप्यंक भोगय् यायेमाःगु जूयानिंतिं "थुगु जन्मय् थुगु शरीरं उपभोग याः, लिपायागु जन्मय् लिपायागु शरीरं भोगय् याइ" धका गुलिंसिनं धाःसा नं लिपायागु भवया लिपायागु शरीर मेपिं मखु । थः हे जुयाच्वंगु विषययात बांबांलाक ध्वाथुइका का ।

कुशलकर्म समानगु फल बीगु - उगु उगु जातकय् कर्मसमानगु फलबीगु पहःत आपालं दयाच्वन, न्हापा न्हापा मन नं शरीर नं समान जुइक यानावये धुंगु कर्मतय्सं लिपायागु इलय् नं समानरूपं फल बीयः । नापनापं दानबीगु नापनापं शील पालनयायेगु उजोगु कथं नापनापं ज्या-खँ याये मदइगु इलय् नं छम्हसिनं यानाच्वंगुयात मेम्हसिनं यःतायेका च्वनेगु (गृहपतिं सम्पत्ति माला गृहपतिनी नं उगु सम्पत्तिद्वारा कुशल यानाच्वंगुयात लय्तायेगु) आदिकथंयागु कुशलतय्त "कर्मसमानगु धका धायेत्यंगु खः। थुकथं कर्मसमानगु ज्या-खँ यायेबले प्रज्ञावान् सत्पुरुष परस्परय् जुल धाःसा छम्हसिगु खँ मेम्हसिनं न्यना बाय्मास्ति मवःगु सम्यक्छन्दद्वारा छम्हं मेम्हलिसे मुलाहिजा स्वयेगु तृष्णाछन्दत नं कुशलया न्ह्योनेयागु भागय् व लिउनेयागु भागय् अलग्ग मजूसे दयाच्वनेयः । उगु कुशलकर्म फलबीगु इलय् सम्यक्छन्दतृष्णाछन्द चाहना उत्तें जुइक इपिं निम्ह नापनापं ध्वःदुयाच्वनेयः । नाप नापं फल उपभोग यायेदयाच्वनेयः । थुजोगु कथंयागु विषययात "कर्मसमान फलबीगु"धाइ ।

उकथं छम्हं मेम्हसित मुलाहिजा स्वयेगु प्रबल जुयाच्वंपिं कुशलकर्मित संसारय् पारमी पूर्णयायेगुली सहभागीकथं विचरणयाना न्ह्याइपुसेच्वंक बोधिसत्त्वपिं जुयाच्वनेयःगु पहःयात नं बोधिसत्त्व व यशोधरा, आयुष्मान महाकाश्यप व मय्जु भद्रा, महाकप्पिन व अनोजापिं बाहेक छुटे यानां याये मज्यूपिं जुया लिपा वयाच्वंपिं आयुष्मान सारिपुत्र आयुष्मान मौद्गल्यायन

आयुष्मान अनुरुद्ध आयुष्मान राहुल, खेमा स्थविरा उत्पलवण्णा स्थविरा चमाजु गौतमी शुद्धोदन महाराजपिनिगु कथावस्तुद्वारा बांबांलाक विश्वास यायेबहः जुयाच्वन ।

अकुशलकर्म समान फल बीगु - अकुशल विषयय् नं मन नं बिचाः नं समानयाना ज्याः-खँ यात धाःसा कर्मसमानगु फल बीगु हे जुल । न्हापा कलाःभात निम्ह नांचा स्यना मनूत मदुगु द्वीपचा छगुली थ्यंकःवन । उगु थासय् नसा त्वंसा प्राप्त मजूगुलिं भ्रंगःचातय्त बिचाः ज्वःलाका स्याना नल । उगु मभिंगु कर्म याना नर्कय् कुतुंवने धुंका लिपा भगवान बुद्धया पालाय् उदेन जुजुया काय् बोधिराज कुमार व राजकुमारी जू वःबले न्हापा न्हापा भ्रंगःचातय्त स्याना नयावयेनंगु कर्मया कारणं काय्म्ह्याय्पिं मदयाच्वन ।

भ्रंगःचातय्त स्याना नःबले कलाःम्हसिनं समर्थन मयाःगु जूसा मिसाया पाखें काय्म्ह्याय्पिं दयेल्वःगु खः । मिजंया चित्तबुभ्रे मजूगु जूसा मिजंया पाखें काय्म्ह्याय्पिं दये ल्वःजू । इपिं निम्हसियां शरीर नं मन नं ज्वःलाका स्यानावःगु कारणं काय्म्ह्याय्पिं मदयेका च्वनेमाःगु जुल । इत्यादि रूपं मन नं शरीर नं ज्वःलाका यानावःगु अकुशलकर्मतय्गु कर्मसमानं फल बीयःगु पहःयात ख्यालतया छम्हसिनं अकुशल यायेमास्ति वयेकल धाःसा सहमत मजूसे रोके यायेत होशतये योग्यजू ।

स्मरणिकाः- "अकुशल व कुशल, कर्मधर्म ला, कलातं याइबले
मन दुमथ्यासा, भातयात दइ मखु । भातं याइबले नं,
कलातं सहमति मब्यूसा, सहीकथं सीकी, कलाःयात दइमखु ।...मधदेव पद्य ।

कुशलकर्म फल बीगु आनिशंस - लोकय् गुरु शिष्य छपुचः, परिवार छपुचः, थःथिति छपुचः आदिरूपं समूह संगठन दयाच्वने यःगु जुया छम्हं छम्हसिगु कुशलफलयात समूह संगठनय् दुथ्याःपिसं योग्यतानुसार उपभोग यायेदु । श्रीलंकाया भातिक जुजुया पालाय् द्वहँया ला नःपिन्त ज्वना दण्ड ब्यूबले दण्डया ध्येबा पुले मफूगुलिं दरवारय् दुने धू सफा याइपिं दयेका बियातल । इमि पुचलय् रूपलावण्य बांलाम्ह मिसामचा छम्हसित जुजुं खना वयात दरवारय् दुने "सामादेवी" धयागु नामं घनिष्ठता बढे जुइकथं तयातये धुंका वयात कारण याना वयाथःथितिपिन्त नं दोषं मुक्त जुइके धुंका सुखं जीवन हने फयेक थःल्स्वना संग्रह यानातल । थ्व छम्हसिगु कुशलया कारणं थःथितिपिंके फल दयावःगु पहः खः । (थुगु थासय् "थःथितिपिंके नं कुशल दुगुलिं का") धका धायेथाय् दयाच्वन, तर इपिं थःथितिपिंके दुगु कुशलकर्म सामादेवी दुमथ्यात धाःसा फलबी फइथाय् तक्कयागु स्थिति मदु ।

अकुशलकर्म फलबीगु न्हिप्यंकाःगु पहः - अकुशलकर्मया फलत नं कुशलथें न्हिप्यं कानाच्वने यःनि । काश्यप तथागतया पालाय् गृहपति छम्हसिया विहारया नायःजुयाच्वंम्ह भिक्षु शीलबानम्ह छम्ह सत्पुरुष हे खः । तर आगन्तुक अरहन्तयात विहारदाता गृहपतिं प्रशन्न तायेकूगुयात सहयाये मफूगु कुलमात्सर्यया कारणं सुथन्हापानं गृहपतिया छेँ भोजन वने त्यंबले आगन्तुक भिक्षु दना मवइकथं वन । छेँ पतिंच्वकाचां गंयात त्वाक् त्वाक् याना वन । छेँ थ्यंका गृहपतिं आगन्तुक भिक्षुया बारे न्यंबले "दाताया भिक्षु तःसकं न्ह्योगुलु, गं थाना नापं दना मवःगुलिं जि वया का" धका धाल । (थ्व खँपु मात्सर्य सः दुथ्याःगु खँपु खः ।)

चलाखम्ह विहारदातां थःभिक्षुयागु मनोवृत्तियात वातयेकल । उकिं विहारया नायःभिक्षुयात भोजन दान याये धुंका "आगन्तुक भिक्षुयात दान यानाबिज्याहुँ" धका जिम्मा बिया पात्रय् भोजन तयाबियाछ्वत । विहारया नायः भिक्षु चित्तबुझे मजू । "थुजोगु सासाःगु भोजन नयाच्वने दत धाःसा जिगु विहारं तुतिज्वना क्वफासानं वनी मखुत" धका विहारय् स्वाकंच्वनी खना सुर्ता जूगु **आवासमच्छरिय**, थःस्वया च्वन्ह्यागुयात नुगःमूगु ईर्ष्यातय्गु कारणं तयाबियाहःगु भोजनयात लँय् हे वांछ्वया बिल । (थुगु थासय् ईर्ष्या मात्सर्य जक जूगुलिं मयाः, भोजन वांछ्वया ब्यूगुयात समेतं ख्याल ति ।)

आगन्तुक आयुष्मानं नं विहारया नायः भिक्षुयागु मनोवृत्तियात सीका बिज्याना न्ह्यवःनिसें हे आकाशमार्ग बिज्यायेमाःथाय् बिज्याये धुंकूगुलिं विहारय् थ्यंका मालास्वःगु इलय् आगन्तुक भिक्षुयात मखंसेलि तिनि पश्चाताप चायेगु कुक्कुच्चद्वारा मनय् पुना च्वंगुलिं मन नं शरीर नं गनावना गुलिचामदुवं च्यूत जुया नरकय् थ्यंकवंगु जुल ।

उगु नरकं थहाँवये धुंका न्यासःगू राक्षस जन्मय् न्यासःगू खिचाया जन्मय् प्वाःजायेक नसा नये मखंगु हे आपाःजुल । उगुरूपं अतिदुःख सिया चाःचाःहिला वया, झी तथागतया पालाय् छेँखा द्वःछि दुगु पोतय्गु गाँमय् पोह्लीं छम्हसिगु गर्भय् प्रतिसन्धि च्वंवनेमाःगु जुल । उम्ह व्यक्ति प्रतिसन्धि च्वंवःगु दिनंनिसें शुरुयाना पोतय् न्या लाना कायेगु कम जुजुं वंगु जक मखु, गाँ छगुलिं न्हेक्व तक राजदण्ड फयेमाल, न्हेक्वतक मि नयेका च्वनेमाल ।

अनं लिपा बिचाः यायेसःपिं मनूतय्सं "झीगु गाँमय् कर्मखोट्टा छम्ह दयेमाल । गाँयात बच्छि बच्छि भाग थलेमाल" धका धया बच्छि बच्छि भागथला ब्यूबले उगु गर्भय् च्वंम्ह दुथ्याःगु पक्षय् न्हापाथें तुं हानं दुःख जूबले हानं हानं

भाग थला यंकुसेंलि, दकसिबे लिपा व गर्भय् दुम्ह मांबौपिनि छँछखा जक अलग जुइका च्वनेमाल । उकथं अलग जुइका च्वने धुंका लिपा अतिदुःख सिया मचा बुइके धुंका जुइच्वने फूगु अवस्थाय् थ्यंसेंलि मांम्हसिनं मचाया ल्हातय् थलचा छगः ज्वंकेबिया मांम्ह बिस्युंवन । उम्ह मचां नं उगु थलचा छगलं फ्वना फ्वना नया न्हेदँया उमेरय् थ्यंगुइलय् आयुष्मान सारिपुत्रलिसे ध्वःदुगुलिं श्रामणेर जुइ धुंका लिपा "लोसकतिस्स नां दुम्ह भिक्षु जुया भावनाधर्म अभ्यासयाके व्यूबले (न्हापायागु भिक्षुजीवनय् शील दुम्ह व्यक्ति जुयावःगु कारणं) अरहन्त जुयावन ।

उकथं अरहन्त जूसां नं छन्हु धका हे प्वाःजायेक भोजन यायेखंगु मखु । परिनिर्वाण जुइगु दिन खुनु आयुष्मान सारिपुत्रं सःता नापं भिक्षाटनय् बिज्याःबले आयुष्मान सारिपुत्रं तकं भिक्षा प्राप्त यायेमखं । अनं लिपा उम्ह भिक्षुयात लित छ्वया याकचा जक भिक्षाटन यायेवं तिनि भिक्षा प्राप्तजुल । आयुष्मान सारिपुत्रं नं छखाछँ भोजन भपाःबिज्याये धुंका उम्ह भिक्षुया निंतिं छँच्वंपिं मनूतय्त उम्ह भिक्षुयाथाय् भोजन बीकेछ्वया बिज्याःबले बिइके छ्वःपिं मनूतय्सं ल्वमंका लँय्संतुं च्वना नयाछ्वत । उम्ह भिक्षुयाथाय् भोजन मथ्यंगु खँ आयुष्मान सारिपुत्र लिहाँ बिज्याःबलेतिनि सीके दुगु जुया कोशल जुजुयाथाय् चतुमधु दान कया बिज्याना (पात्र तोता बिल धायेवं पात्रसमेतं लोप जुयावनी धका धन्दा जूगुलिं) पात्रयात आयुष्मान सारिपुत्रं ज्वना बिज्याना नकुबले तिनि उगु चतुमधु प्वाःजायेक नया परिनिर्वाण जुयावन ।

टिप्पणी-थुगु कथावस्तुइ काश्यप तथागतयागु शासन दुबले यानावःगु मभिंगु कर्मया कारणं व छम्हसिनं जक मखु, गाँ छगुलिं दुष्परिणाम भोगे यायेमाःगु पहः, आयुष्मान सारिपुत्रं समेत व लिसेजाना भिक्षाटन बिज्याःबले भोजन प्राप्तयायेमखंगु पहःत छम्हसिगु मभिंगु कर्म मेमेपिं सम्बन्धित व्यक्तिपिन्त समेतं कर्मयागु प्रभाव लावनीगु विषय निर्देशित याना क्यनीगु नमूना साधकत हे खः । उकिं थःगु संसारयागु दिपु तप्यंका तयेमाःगु विषययात तापाकंनिसें बिचाःयायेसःपिं धाक्वसिनं थुगु जन्मय् ध्वःदुपिं दुष्टतय्त थःथिति हे जूसां अलग जुइ मजिया वांछ्वये मफुनिसां उजोपिं मनूतय्त चित्तया हिसाबं फयांफक्व तापाकेफइकथं छले जूसा तिनि जन्म जन्म पत्तिकं उम्ह व्यक्तिलिसे अलग्ग छुटेजुया स्वतन्त्रपिं सत्पुरुषपिं जुयाच्वनेफइ ।

दण्ड भोगे याये मालीगु पहः - गुलिं गुलिं अकुशलकर्मतय्सं नं कर्मयाःम्ह व्यक्ति सुरक्षा याइपिं बांलाना जुइ च्वनेगु कथंहना उम्ह व्यक्तियात तप्यंक विध्नबाधा जुइकथं याये मफुत धाःसा व व्यक्तिलिसे सम्बन्धदुपिं मांबौ गुरु काय्

म्ह्याय् दास दासी व चेला चेली उपासक उपासिकापिन्त बिध्नबाधा जुइका बीयः। उकथं सुं छम्हसित विध्नबाधा जुयावन धायेवं "दण्ड भोगय्याना वनेमाल का" धका धायेगु चलन दु । उकथं सम्बन्धित व्यक्तिं दण्ड भोगय्याना वनीबले अकुशलकर्मया कर्ताधर्ता जूम्हसिनं नं मानसिकदुःख जुइका च्वनेमाःगु कारणं छथीकथं कर्मयाम्हसित नं सास्तियाये धुंकीगु जुल । -जन्म=उत्पत्ति पहः; पापग्रह=मभिंगु ग्रहदशा)

स्मरणिकाः- **लिधंसा पुण्य, दया च्वंम्हसित, मूलजन्म जातलय्, पापग्रहं**
क्वचीका तःसां, थःछम्ह तोता, परिवारपिंलिसें,
सा द्वहँ म्येत जक विनाश जुइगु खः ।
थःत शान्त शीतल जुया, भयं मथ्यु, चिला वनीजुल । .....

कर्म परस्परय् उत्तें जूसां ख्वाःपालिना वनीगु पहः - संसारय् तःसकं निर्मलपिं सत्पुरुषपिं छथी, दुष्टपिं छथी धका निथी छुटेयायेमाः । इपिं निखलसिनं सामान्य अकुशलकर्म छगू म्हतिं म्हतिं यायेलाःसां नं सत्पुरुषयाके उगु कर्मफल बीगु अवसर मदुः, आपालं कुशलकर्म उगु कर्मयात त्वःपुया छ्वइगु जुयाच्वन । दुष्टयाके ला उकथं रक्षायाना बीत भरोसा कायेबहःगु कुशलकर्म मदुगु जुया उगु भतिचाजकगु अकुशलकर्मं समेत स्पष्टरूपं फल बीफइगु जुयाच्वन । उदाहरण-छन्हु बहनी साहुया कायं छखाछेँय् खा खुयाकाल । गजिगुलुं नं खा छम्ह खुयाकाल । खाचिया थुवालं सिया माला स्वःगु बखते खा छम्ह साहुया काय्याथाय् ध्वःदुल, साहुया काय्यात खुँ धका द्वपं बीमछाःगु जक मखु थःम्हं खाचा लितकाये दयेक ह्ययेका ह्ययेका फ्वना कायेमाःगु जुल । गजिगुलुयात ला पुलिस ठानाय् जाहेरयाना जेलय् तया बीगुथें खः ।

मेगु उदाहरण-छधानि चियात अचिरवती खुसी तयाबिल धाःसा लःया सवाः स्यना मवंथें यक्व कुशलकर्म दुम्हसिके चिधंचागु अकुशलया निंतिं मभिंगु फलया सवाः लुयावये फइमखुत । उगु छधानी चियात छगःत्वनेगु लःघलय् तयाबिल धाःसा त्वनेगु लः दक्वं स्यना वनीगु जुल । अथे हे भतिचा कुशल दुम्हसिके पाय्छिकथं अकुशल उत्पन्नजुल धाःसा उगु दयाच्वंगु चीधंचागु मूल कुशलतय्गु शक्ति हे स्यना वनेयःगु जुल ।

थुगुरूपं कामावचरकुशल अकुशलकर्म "ख्वाःपाः तपाः स्वया तरकारी कःलिनावने" सःगु जुया आपालं कुशलतय्त भतिचागु अकुशलं बाधाबी मफुसा नं भतिचागु कुशलयात भतिचागु अकुशलं समेतं बाधा बीफूगु कारणं सत्पुरुषपक्षय् नकतिनि दुथ्याकवनेगु शुरुयाना तये धुंकूपिसं तःसकं अप्वःगु प्रथमश्रेणीयागु कुशल लुयावइकथं जग स्वनायंके फयेकाच्वनेमाल ।

सम्पत्ति प्यंगू विपत्ति प्यंगू

सम्बन्धित कारणतय्‌सं सम्पन्नजुइगुयात "**सम्पत्ति**" धाइ । सम्बन्धित कारणत भंग जुयाच्वनीगुयात "विपत्ति" धाइ। सत्त्वपिनि सन्तानय् न्हापा न्हापायागु आपालं आपालं जन्मय् यानावये धुंगु कर्मत तःसकं तःसकं अप्वःयाच्वनीगु जुया फलबीत अवसर चूमलाना फल बी मधुंतल्ले तक स्कन्धक्रमय् न्त्याबलें दयाच्वनीगु कारणं सम्पत्ति चूलानाच्वनीगु इलय् कुशलकर्मतय्‌सं फलबीगु अवसर च्वन्त्यानाच्वनीथें विपत्तिलिसे चूलानाच्वनीबले अकुशलकर्मतय्‌सं फलबीगु अवसर च्वन्त्यानाच्वनीगु खः । उकिं फलबीगुलिसे स्वापुतया सम्पत्ति विपत्ति निगूयात नं लुमंकातये बहःजू ।

१) **गतिसम्पत्ति**=प्राप्त जुयाच्वंगु भव बांलाना च्वनीगु ।
२) **उपधिसम्पत्ति**= रूपलावण्य बांलाना च्वनीगु ।
३) **कालसम्पत्ति**= ई ब्यः बांलाना च्वनीगु ।
४) **प्रयोगसम्पत्ति**= स्मृति, वीर्य, ज्ञान धयागु प्रयोग दयाच्वनीगु ।

१) **गतिविपत्ति**= प्राप्त जुयाच्वंगु भव बांमलाइगु ।
२) **उपधिविपत्ति**= रूपलावण्य बांमलाइगु ।
३) **कालविपत्ति**= ई ब्यः बांमलाइगु ।
४) **प्रयोगविपत्ति**= स्मृति, वीर्य, ज्ञान मदइगु ।

गतिसम्पत्ति उत्पत्ति पहः - मनुष्यलोक देवलोक ब्रह्मलोकयात "गतिसम्पत्ति" धाइ । उगु गतिसम्पत्तिलय् उत्पन्नजुइ दइगु इलय् आपालं कुशलकर्मतय्‌सं फलबीगु अवसर दयाच्वन । मनुष्यलोकय् दुःख दयाच्वनतिनिसां नं देवलोक व ब्रह्मलोकय् दुःख मदु धाये मायेक कम जुयाच्वन । कुशलकर्मतय्‌सं अवसर दयेका फलबियाच्वंगु जूयानिंतिं नसा त्वंसा बसोबास अनुभव यायेगु आलम्बनत नं भिंभिंगु मुक्कं जुयाच्वन । उकथं गतिसम्पत्ति चूलानाच्वंपिंके अकुशलकर्मत लिनावयाच्वंगु दसा नं उगु अकुशलकर्मतय्‌सं फलबीगु अवसर यक्व दयामच्वं । मनुष्यलोकय् "दुःख मप्वं" धाये माःसा नं अपाय प्यंगूलिसे दाजय् याना स्वयेबले यक्व हे याउँसे च्वंनि । कुशलकर्मतय्‌सं योग्यता अनुसार फलबीगु अवसर दनिगु कारणं मभिंगु आलम्बनतपाखें छले जुइ फुनिगु चिला वने फुनिगु जुया भिंगु आलम्बनतय्‌त ध्वःदुइके फु ।

गतिविपत्ति उत्पत्ति पहः -अपाय प्यंगू यात "**गतिविपत्ति**" धाइ ।

उगु गतिविपत्तिलय् उत्पन्न जुइमालीगु इलय् अकुशलकर्मतय् अवसर आपाः, नरकय् कुतुंवंपिं प्रेत जुयाच्वंपिंके न्ह्याबलें दुःख जुयाच्वनीगु, न्ह्याबलें सास्ति फयाच्वनीगु, न्ह्याबलें दाहजुइका च्वनेमालिगुलिं अकुशलकर्मतय्सं घेरेयाका गुलि फलबी मास्तिवल उलि फलबीत अवसर आपाः जुयाच्वनीगु पहःया बारे धायेथाय् मदु । छुं भति याउँसे च्वंनि धका धाये दुगु पशुतय्के समेतं द्यांलाना च्वनेत, पित्याका च्वनेत तांन्वया वावया तःसकं दुःख सीत कथि चुपि आदिद्वारा दायेकापायेकाच्वंगु भोगयायेत छम्हं मेम्हसित सास्तियाना नइगु त्वनीगु थुपिं दुःख पुचःतय्त भोगय् यायेत अकुशलकर्मतय्सं फलबीगु अवसर आपाः जुयाच्वन । तःसकं चिचीधिकःपिं कीचात पशुतय्के ला लँय् वये वने यायां वं न्हुइका थ्वं न्हुइका ग्यानपुसेच्वंक सिना वनेत अकुशलकर्मत अत्याधिकरूपं हे अवसर आपाः जुयाच्वन । उगु गतिविपत्ति चूलाःवयाच्वनीगु इलय् न्हापा न्हापायागु जन्मया कुशलकर्मत लिनावयाच्वंगु दयाच्वंसां नं तरेयाना बीत अवसर मदुगु जुल ।

उपधिसम्पत्ति उत्पत्ति पहः - गतिसम्पत्ति थ्यना च्वंसानं (विशेषरूपं मनुष्यलोकय्) रूपलावण्य बांलाइगु धयागु **उपधिसम्पत्ति** महत्वपूर्ण जू । उपधिसम्पत्ति दयाच्वन धाःसा थःथिति धनसम्पत्ति क्वन्ह्यानाच्वंसानं धनसम्पत्ति थूपिं उच्चकुलयापिसं लःलः धायेका गौरब तयाच्वनीगुलिं उच्चश्रेणी थ्यंका कुशलकर्मतय्सं अवसर अप्वःयेका च्वनीगुजुल । छम्हसिगु कुशलं सम्पर्कदुपिन्त आनिशंसफल बीफूगु पहलय् क्यना वयाम्ह सामादेवी उपधिसम्पत्तिया कारणं जुजुया घनिष्टम्ह जुइदत । छुं समय न्ह्यवः मिशिस् सिम्पशन्यात एड्वोर्ड जुजुं लःलः धायेकूगुलीनं मिशिस् सिम्पशन्यागु उपधिसम्पत्तिया कारणं हे मखुला ? मनूयात अथें ति, गतिविपत्ति थ्यनाच्वंपिं तिरश्चीनतय्के हे नं रूपलावण्य बांलाना उपधिसम्पत्ति दयाच्वन धाःसा (बांलाःम्ह खिचा, बांलाःम्ह द्वहँ, बांलाम्ह सल आदि जुयाच्वन धाःसा) साहु महाजनतय्सं विशेषं लहिका च्वनेदुपिं जुया कुशलकर्मतय्सं फलबीगु अवसर अप्वःयेकाच्वनीगु जुल । रूपलावण्य बांलाइगु धयागु उपधिसम्पत्ति थुलि तकं हे उपकार अप्वःदुगु जुयाच्वन ।

उपधिविपत्ति - गतिविपत्तिस थ्यनाच्वंपिं पशुतय्के रूपलावण्य बांमलाइगु धयागु उपधिविपत्तिया कारणं कुशलकर्मया अवसर मदइगुली छुं धायेथाय् मदु । गतिसम्पत्ति दयाच्वंगु मनुष्यलोकय् नं उपधिविपत्ति दयाच्वन धाःसा कुशलकर्मया प्रतिफल दयाच्वने माक्व मदया च्वनेयः । उच्च कुलयाम्ह धनपति हे जूसां समानकुलयापिं उलि हे सम्पत्ति थूपिसं लःलःधायेके मफु । बोधिसत्त्व कुशराजयात पभावतिं गुलिखे तक्क लःलःधायेके मफयाच्वंगु नं अतिकं स्पष्टगु

साधक नमूना हे खः । उकथं उपधिविपत्ति दयाच्वनीगु इलय् अकुशलकर्मतय्सं गुलि फत उलि प्रतिफल बियाच्वनीगु कारणं बोधिसत्त्व कुशराजं कुम्हाःजुया ज्या याये माःगु सुकू थाय्माःगु, भान्छे जुइमाःगु रूपं चाःचाःतुइक दुःख भोगे यायेमाःगु जुइका च्वनतिनि । कलाःभात निम्ह परस्परय् रूपलावण्य न्ह्योल्यु असमान जुल धाःसा उपधिविपत्ति जुइकाच्वंम्हसित च्यो धका तकं भाःपीका च्वनेमालेयः । रूपलावण्य बांमलाइगु धयागु उपधिविपत्ति थुलि तकं हे मभिंगु जुयाच्वन ।

कालसम्पत्ति - भिंपिं जुजुपिं भिंपिं मनूतय्सं नेतृत्वयाना शासन संचालन यानाच्वनीगु ईयात "**कालसम्पत्ति**" धाइ । देशया जनतापिन्त न्ह्याइपुक लय् ताये दयेक, शिक्षा सयेके दयेक, स्वास्थ्य बांलाक इत्यादिरूपं व्यवस्था यायेसःपिं भिंपिं जुजुपिं भिंपिं नेतातय्गु पालाय् कुशलकर्मतय् अवसर बांलानाच्वनीगु खः। उगु कुशलकर्मया अवसर चूलागुलिं भिंभिंगु आलम्बनत ध्वःदुइकाच्वने दु । शोक सन्ताप रहित जुया थःथिति ज्ञाति परिवार टोल निवासी गाँछिं सकलें सुखी जुयाच्वनीगु जुल । बृद्धिकल्पया ई नं कालसम्पत्ति हे खः । उकथं कालसम्पत्ति चूलानाच्वनीबले बिल्कुल दरिद्र नये त्वने मखं जुइक फलबीगु अकुशलकर्म लिनावयाच्वंसानं अवसर मदइगुलिं फल बीमफयाच्वनीगु जुल ।

कालविपत्ति - मभिंपिं दुष्टपिं जुजुपिं हीनपिं नेतातय्सं नेतृत्वयाना शासन संचालन यानाच्वनीगु ईयात "कालविपत्ति"धाइ । राष्ट्र विनाश जुइबले थःपिनिगु राष्ट्रय् युद्ध जुयाच्वनीगु ईत नं कालविपत्ति हे खः । उकथं कालविपत्तिलिसे ध्वःदुयाच्वनीबले न्हापा न्हापानिसें लिनावयाच्वनीगु अकुशलकर्मतय् अवसर अप्वःयाच्वनीगु खः । आपालं मनूत दुःखी दरिद्र जुया बिल्कुल नये त्वने मखनाच्वनीगु खः । कुशलकर्म आपाःदुपिं हे नं उगु कुशलकर्मया अवसर मदुसे दयाच्वंक्व अकुशलकर्मतय्गु दण्ड फयाच्वनेमाः ।

प्रयोगसम्पत्ति - स्मृति वीर्य ज्ञानयात "प्रयोग" धाइ । ज्ञान धाःसा नं निर्दोषगु थासय् दुगु प्रज्ञा जक मखु, अकुशल सम्बन्धी थासय् दुगु **वञ्चना** (ह्ययेकेगु) प्रज्ञा व बांलाःगु बिचाः वितर्कतय्त नं ज्ञान धका हे धायेत्यंगु खः । उकिं हरेक थासय् होश दइगु, उद्योग वीर्य बांलाना चल्तापूर्जा जुया उत्साहित जुइगु, दक्षता दइगु, चलाख जुइगु, सीके सइगु, बेहोशी मजुइगु प्रयोगसम्पत्ति जक खः । देवलोक ब्रह्मलोकय् प्रयोगसम्पत्ति प्रष्ट मजूसा नं थुगु मनुष्यलोकय् प्रयोगसम्पत्तिया फल प्रष्ट जू । थौंकन्हेयापिं मनूतय्के फल मब्यूसें च्वनेमफइ कथंयागु विशालगु कुशलकर्म दयाच्वंपिं तःसकं कम । छुं

भति क्वातुसेच्वंगु कर्मतय्सं प्रयोगसम्पत्ति दुमदु स्वया फलबीगु जुयाच्वन । प्रयोगसम्पत्ति दयाच्वंसानं उगु प्रयोगसम्पत्ति तीक्ष्ण जूमजू स्वया फल बीमा:गु जुयाच्वन ।

सारांश – थौंकन्हेयापिं मनूतय्सं भिंगुफल प्राप्तयायेगु विषयय् न्हापायागु कर्म छगूयात जक ब:काये मल्व: । थुगु जन्मय् यायेमा:गु प्रयोगयात नं ब:कायेमा: । प्रयोगसम्पत्तिं न्हापायागु कुशलकर्मयात अवसर अप्व:दइ कथं ल:यंकेगु ध:ज्यानाक्यनेगु लिसे उत्तेंजुयाच्वन । उकिं (आका भ्काकां चिट्ठां लाइगु, लुँघ: ध्व:दुइगुथें जा:गुलिं बाहेक) ब्यापार यायेगु, न्यायेमि यायेगु आदिया कारणं भिंगु फल उपभोग याये दइगुली छतोलाय् न्हापायागु कर्मयागु शक्ति चकंछिति जक दुथ्याना थुगु जन्मयागु स्मृति, वीर्य, ज्ञान धयागु प्रयोगसम्पत्ति स्वचकंति दुथ्यानाच्वंगु विषययात बांबांलाक ध्वाथुइका का: ।

प्रयोगसम्पत्तिद्वारा अकुशलकर्मतय्त रोकेयानात:गु पह: – अकुशल कर्मतय्त अतिकं त:धंगु कर्म, उलि त:धं मजूगु कर्म धका निथी छुटेयायेगु ख: । फल मब्यूसें च्वनेमफइगु कथं त:धंगु कर्मयात प्रयोगसम्पत्तिद्वारा रोकेया:सां नं बिल्कुल मुक्तजुइगु अवसर दइगु खइमखु । तर याउँसे च्वनीगुकथं याये फयेफु । जुजु अजातशत्रुं अबुजुयात स्यायेगु धयागु अतिकं त:धंगु पाणातिपातकर्म यायेलात । उगु कर्मया कारणं निश्चितरूपं अवीचि पतन जुइमालीगु ख: । प्रयोगसम्पत्ति न्ह्याक्व हे बांला:सा नं बिल्कुल मुक्तजुइगु अवसर दयेमफु । तर अबुजु मदया वने धुंकातिनि पश्चाताप जुया भगवान् बुद्धयात त:सकं श्रद्धा त:गु प्रयोगसम्पत्तिया कारणं अवीचिनरकय् कुतुंमवंसे अवीचिनरकया परिवार जुयाच्वंगु उस्सदनरकय् कुतुंवंगुलिं छुं भति सास:ल्हायेगु अवसर प्राप्तजुल । थुगु खँपुद्वारा अतिकं त:धंगु अकुशलकर्मतय्त समेतं प्रयोगसम्पत्तिं याउँका बीफु धका लुमंके माल ।

उलि तक त:धं मजूगु अकुशलकर्मतय्त ला बिल्कुल फलबीकथं रोकेयाना बीफु । मां-बौपिन्त ब्व:बीगु, गुरुजनपिन्त दोषारोपण यायेगु, थकालिपिन्त अपशब्द छचलेगु, गुणवान्पिं शील समाधि च्वन्ह्यापिन्त निन्दा यायेगु, अपराध यायेगु थुपिं छुं भति त:धंगु अकुशलकर्मत हे जुयाच्वन । तर दोष खना ग्याना (होश वया) अपराध याकाच्वनेमा:म्ह दयावंच्वन तिनिसा वयाथाय् उम्ह ब्यक्तियाथाय् वना थजु, उम्ह ब्यक्ति मदये धुंकलसा उम्ह व्यक्तियागु शम्शानय् वना थजु, उकथं वनेमफुत धा:सा अभिमानयात क्वत्यला धायेवं चेतनाद्वार तापाकंनिसें थजु, प्रार्थनायाना क्षमाफ्वन धा:सा (उगु क्षमाफ्वनेगु

प्रयोगसम्पत्तिया कारणं) इपिं अकुशलकर्मतय्सं फल बीमफइगु जुल ।

अथे हे मेमेगु चिचीधंगु अकुशलकर्मत नं कुशलकर्म ब:लानाच्वन धा:सा तनावनीगु जुयाच्वन । (कर्मसमान जूसां नं व्यक्तियागु ख्वा:पा: लिनावनीगु पहः धयागु खण्डय् क्यनावये धुंगु खाखुं उदाहरण व चि उदाहरणयात होशतयेमाल) । भगवान बुद्धं प्रज्ञप्तयाना त:गु प्रज्ञप्तियात उल्लंघनयाना आपत्ती ला:म्ह भिक्षु नं भगवान् बुद्धयागु आज्ञा अनुसार उपचार यात धा:सा गुलिंगुलिं आपत्तितय्गु मभिंगु फलत तनावनीगु खः; इत्यादिद्वारा छुं भति त:धंगु अकुशलकर्मत नं प्रयोगसम्पत्तिद्वारा रोकेयात धा:सा फलमब्यूसे हे तनावनेमा:गु जुयाच्वन ।

प्रयोगसम्पत्तिया कारणं आर्थिक श्रेणी च्वन्ह्या:गु पहः - "मिथ्यादृष्टि मनूत" धका धायेमा:पिं विदेशीतय्गु सन्तानय् न्हापा न्हापा यानावये धुंकूगु कुशलकर्मत निश्चितरूपं दयाच्वन । इमिगु स्मृति, वीर्य, कार्यकुशलताज्ञान तीब्र तीक्ष्ण जुयाच्वंगु पहः नं प्रशंसा हे यायेबहः जुयाच्वन । छम्हसिगु स्वास्थ्ययात छखे ति, छगू देशं मेगु देशय् लुयावइगु भययात बिचा:याना युद्ध सामाग्रीतय्त अनेतनेकथंयागु बुद्धिं कल्पनायाना क्वातुसेच्वंगु वीर्यद्वारा नियमितरूपं निर्माण यानाच्वंच्वन । इपिं ज्याखँतय्त (बौद्ध धा:पिसं अकुशल ज्या धका न्हाय् कय्कुंका च्वंसानं) भौतिक विश्वासया कारणं श्रीशोभा मङ्गल बृद्धिकारण बांला:गु लँ मखु धका सुं नं बौद्धपिसं तकं विवाद व जिद्दि याना च्वनेफइमखु ।

थुगु म्यांमा:राष्ट्रय् वया आर्थिकमाला आर्जनयाना जुयाच्वंपिं विदेशीत नं अतिकं होशियारपिं जुयाच्वन । उद्योग वीर्य नं धायेथाय् मदु । कार्यकुशलता व चतुरताय् नं बेजोड हे जुयाच्वन । आर्थिकमाला आर्जनयाना जियावइगु प्रदेशयात (प्रतिरूप देशयात) ल्यये स:गु नं इमिगु बुद्धि हे जुयाच्वन । उलि तकं प्रयोगसम्पत्ति दयाच्वंगु जुया इमिगु सन्तानय् इमिके न्हापा न्हापानिसें लिनावयाच्वंगु कुशलकर्मतय्सं फलबीत निश्चितरूपं अवसर चूलानाच्वंगु कारणं भिंगु प्रतिफल सुख मङ्गलं सम्पन्न जुयाच्वन । बौद्ध धायेकाच्वंपिं मोन्त म्यांमार्तय्के नं स्मृति, वीर्य व ज्ञानबुद्धि दक्षता प्रज्ञा विचारशक्ति दूरदर्शिता धयागु प्रयोगसम्पत्ति दयाच्वंपिं उन्नति प्रगति जुयाच्वंगु हे दु ।

प्रयोगसम्पत्तिया कारणं स्वस्थ जुयाच्वंगु पहः - आपालं मनूतय्के स्वस्थ जुइत कुशल व अस्वस्थ जुइत अकुशलकर्मत योग्यतानुसार लिनावयाच्वंगु दु । वये वने जुइ च्वने नसा त्वंसांनिसें कया हरेक क्षेत्रय् अयोग्य अनुचितयात होशतया चीकाच्वनेगु नियमितरूपं द्यनेगु नियमितरूपं नये त्वनेगु नियमितरूपं मोमिल्हुइगु नियमितरूपं चाह्युवनेगु आदिद्वारा नियमित समयया दुने यायेया

निंतिं अलसि मचाःसे उद्योगी जुइगु; गुजागु मौसमय् गुजागु नसा त्वंसा ल्वःजू, गुगु इलय् मोल्हुइज्यू, छु वासः सेवन यायेज्यू न्हिछन्हु कम्तिनि ६-घौति दचने ल्वःजू । स्वास्थ्य विषययात गुकथं अध्ययन यायेज्यू इत्यादिरूपं सयेका सीका थुइका कायेगु स्वस्थ जुइयानिंतिं सही लँपु प्रयोगसम्पत्तित हे जुल । थुगु प्रयोगसम्पत्ति दुपिंके स्वस्थ जुइया निंतिं लिनावयाच्वनीगु कर्मया नं अवसर अप्वःयाच्वनीगु खः ।

इत्यादिरूपं प्रयोगसम्पत्ति कुशलकर्मं फलबीया निंतिं प्रमुख जूगु जुया प्रयोगसम्पत्ति दुम्हसिनं विद्या नं सयेकेफइ। वैवाहिक सम्बन्ध नं बांलाक दयेकेफइ। भिंपिं पासापिं नं दयेकेफइ। भिंपिं गुरुपिं नं ध्वःदुइके फइ। प्रज्ञा धन मान पदवि ख्याति ऐश्वर्यत नं बृद्धि जुइ। लिपा लिपायागु भविष्यजन्मय् निर्वाण प्राप्तजुइथाय् तक्क उच्चश्रेणी थ्यंकेया निंतिं थुगु वर्तमानजन्मय् पृष्ठभूमि जुयाच्वंगु पारमीत नं प्राप्तजुइफु । उगु प्रयोगसम्पत्ती विभिन्न विषयय् सइगु सीगु थुइगु न्हापां महत्वपूर्णजू; अनं ल्यू विभिन्न क्षेत्रय् होशतयेगु आवश्यकजू । अनं ल्यू वःगु ज्याखँय् अलसि मजूसे उद्योगीजुइगु आवश्यक जू ।

प्रयोगविपत्ति- प्रज्ञाज्ञान रहितजुया लाता पाकः ग्वाज्य जुइगु, स्मृति विहीन जुया प्रमादी जुइगु, वीर्यहीन जुया अलसि जुइगु, प्रयोगविपत्ति जक खः । अनं मेगु छम्हं मेम्हसियाप्रति ईर्ष्या मात्सर्य प्रबलजुइगु विभिन्न विषयय् तँपिकया द्वेष बृद्धिजुइगु, अभिमान चढेजुइगु नं उन्नति बृद्धि जुइगुयात, आर्थिक क्षेत्रयात, विघ्नबाधा बीसइगुलिं प्रयोगविपत्तित हे खः । थौंकन्हे मनूतय्गु सन्तानय् (मनूतय्के) फलमब्यूसें च्वनेमफइगुकथं ततःधंगु अकुशलकर्मतय्सं फलबिया वयेधुंकल । उगु उगु अकुशलकर्मत मनूत धाक्वसिके दयाच्वंगु मखु तर प्रयोगविपत्ति जुयाच्वन धाःसा मभिंगु फलबीगु चिचीधंगु अकुशलकर्मत म्हतिं म्हतिं लिनावयाच्वनिगु दु ।

उदाहरण - भिंगु कुलयापिं काय्म्ह्याय्पिं जुयाच्वंगु अनुसार विद्या सइकथं सयेके सीकेगु, धनसम्पत्तियात धर्मानुकूल जुइक प्राप्तजुइकथं मालेगु, न्यागू कर्मयात उल्लंघन मयायेगु आदिद्वारा निर्दोष जुइकथं च्वनीपिंके अकुशलकर्म लिनावयाच्वंगु दःसानं उगु अकुशलकर्म फलबीगु अवसर मदइगु जुल । मचाबले विद्या नं मसयेकु, सम्पत्ति मालेमाःगु इलय् नं अधार्मिकपूर्वक मालीगु जुयाच्वन। अथवा विल्कुल ममाःसे हे च्वनीगु जुयाच्वन। कर्म न्यागूयात नं अवसर चूला वःकथं उल्लंघनयाइगु जुयाच्वन। उम्ह व्यक्तियाके प्रयोगविपत्ति

थ्यंकवयाच्वनीगु जुया छन्हु मखु छन्हु अकुशलकर्मतय्सं सुनिश्चितरूपं फलबीगु अवसर दयेका काइतिनिगु जुल ।

सारांश- तःसकं तःधंगु तःजिगु कुशल अकुशलकर्मत छखेतया आपालं कुशल अकुशलकर्मतय्गु फलबीगु अवसर दइगु मदइगु प्रयोगय् द्योने हाःकया च्वनीगुजुया प्रयोगसम्पत्ति न्ह्याबलें दयाच्वंपिंके (दशा मभिनाच्वंगु क्षणय् हे जूसां) अकुशलकर्म अवसर प्राप्तमयासे कुशलकर्मतय्सं जक अवसर प्राप्तयानाच्वनीगु जुयाच्वन । प्रयोगविपत्ति दयाच्वंम्हसिके ला (कर्म दशा च्वन्ह्याना च्वनीबले "वेँचा खिचा भिना वःसां बान्हि जक" धयातःथें भिना वयाच्वंसां) छन्हु मखु छन्हु अकुशल अवसर च्वन्ह्याना आइँ आइँ प्याइँ प्याइँ कवंचाजुया क्वन्ह्याना वनाच्वनेमालीतिनिगु हे जुल । थुगु क्षेत्रय् प्रयोग जुयाच्वंगु कारणं अकुशलकर्म अवसर प्राप्तयाना विनाश जुयावंपिन्त थःथःपिनि टोल गाँया लिक्क हे दन्त्यकथा समानं ध्वःदुइका कायेफु ।

मरम्मत यानां ज्यू मज्यू - क्यनावयेधुंगु विपत्तित थ्यंकःवयाच्वंपिंके मरम्मत याना जुइफइगु नं दु, जुइमफइगु तथ्य नं दु । प्राप्तजुइ धुंकूगु गति व भवयात मरम्मतयाना मजी धुंकल । तर थःपिं जन्मजूगु प्रदेश क्वह्यना तःसकं चुट्टा जुयाच्वन धाःसा स्वास्थ्य, शिक्षा, आर्थिक अवस्था बांलाना प्रतिरूप धयागु भिंगु प्रदेशय् थाय्बाय् हिलावनेगुद्वारा मरम्मत यायेफुनि । विदेशीत म्यांमारय् वया आर्थिकमाला आर्जनयाना जुयाच्वंगु पहः, न्हापायागु युगय् च्वय् पाखे थन्ह्याथाय्च्वंपिं क्वय्पाखे क्वन्ह्याथाय् वया आर्थिकमाला आर्जनयाना जूगु पहः, शिक्षा बांलाःगु स्कूलय् वना शिक्षा सयेकेगु पहःथें जाःगु खः । उकथं थाय्बाय् हिलावने ल्वःजूसां नं थःके शक्ति सामर्थ्य दक्षता दुसा तिनि ल्वःजू । दक्षता दुपिनि निंतिं "छगू गामय् सरे जुया मवंकं सुथंलाम्ह मनू मजू" धका धायेगु याना तल । क्षमता मदुपिं थाय्बाय् हिलावन धायेवं "थाय्बाय् हिलावंम्ह मनू भंजक क्वह्यना वन" धका व "फेतुना च्वंबले ठिक हे जुयाच्वंगु खः, दना वनातिनि खुत्यां धका सिल" धका नं धायेगु यानातल ।

रूपलावण्य उपधि नं यक्व यक्व मरम्मतयाना ज्यूगु मखु । तर "मनूया वसः पर्वतया फुसः" धका धायेगु यानातःथें वस्त्र अलंकार छाय्पिया मरम्मत यायेसल धाःसा न्ह्यवः रूपलावण्य बांमलाःसा नं थिथाय् लायेयःनि । पहाड पर्वत वासी मनूत व नगर शहरय् च्वंपिं मनूत पानाच्वंगु होश तयेमाल । अनं हानं-नकतिनि जन्मजूपिं लाबला तिनिदुपिं ह्याउँमचातय्गु ल्हाः तुति अंग प्रत्यङ्गत कथं-हनिकथं रूपलावण्य उपधियात मरम्मत यायेफुनि । थौंकन्हें मांजूपिसं

मिलेमाले याना मब्यूपिं छखेपाखें जक चुया ह्यनेगु बानिदुपिं ह्याउँमचातय् छयाँ तमप्यंसे छखेपाखेबकुलाना च्वनेयः । नकतिनि जन्म जूम्ह ह्याउँमचाया जँ चाःतुलाच्वन धाःसा जनुफा क्वय् सिपौतिं न्वका मरम्मत यायेफुसां नं मरम्मत यानामब्यू, च्वय्यागु भाग भ्यातुया त्वाःना खम्पायागु क्वँय् बःमलानिवं "दनेफत अय् दनेफत अय्" धका दनेगु स्यना ब्यूगुलिं मचातय्गु तुति चाःतुला ब्यक्वया लंगडा जुया च्वनेयः ।

निपाःल्हातिं याकुप्वालय् ल्हाःतया बुया काइगु कारणं छाति चिफाः जुया ब्वहनिखें नं चीधंचा जुयाच्वनेयः । थसः पायेका बुया काइबले नं प्यंपाचं च्वय् कमरय् ज्वना बुया काइगु कारणं प्यंपाँय् थाहाँ वयाच्वने यः । छाइसे नाइसेच्वंगु ल्हाःतुति अङ्गत न्हाय्तय्त न्ह्यवः बांमलाःसा नं मरम्मतयाना बिल धाःसा योग्यता अनुसार तप्यना बांलाये फुसां नं मरम्मत यानामब्यू । अनुकूलगु नसा दुरु त्वंके मसया रोग अप्वःजुया मचातय्गु रूपलावण्य बांमलाका च्वनेमाः । थुपिं तथ्यत मां-बौ थःथितिपिनि प्रयोगसम्पत्ति मदुगु कारणं मचायाके अकुशलकर्म फलबीगु अवसर अप्वःयावंगुलिं याना उकथं मजुइकेत मां-बौ जुयाच्वंपिसं (ध्वाःथुगु ज्ञान अलसि मचायेगु) प्रयोगसम्पत्तिद्वारा मरम्मतयाना बील्वः जू ।

कालसम्पत्ति चूलाना लुयावइकथं नेतावर्ग जुजु आदिपिसं मरम्मत यानाब्यूसा तिनि जुइफइगु कारणं थः याकचां मरम्मतयानां जुइफइ मखु; तर तःसकं मभिना विश्व छगुलिं नष्ट भ्रष्ट जुयाच्वनीगु इलय् मखुत धाःसा भिंपिं जुजुपिं भिंपिं नेतृत्ववर्गत दुगु थासय् सरे जुया हिलावनेफु । गाँयापिं नायःत, गुरु आचार्यपिं, महास्थविरपिसं ला थःपिनिगु क्षेत्र गाँ गाँमय् कथंहंक कालसम्पत्ति चूलाना लुयावइकथं मरम्मतयाना बीफु । थुगुखँपु अनुसार गति, उपधि, काल फुकंयात मरम्मतयाये फइमखुसा नं सलसिल थुल धाःसा छुं छुं कथंहंक मरम्मत यायेफु धका सीका कायेज्यू ।

प्रयोगयात ला मरम्मतयाये अःपुजू । ल्वःमने यःसा कोशिसयाना स्मृतितया होश दुम्ह जुइफु । न्ह्यवः वीर्य स्थिल जुयाच्वन धाःसा "जि अलसि जुइमखु" धका मरम्मत यात धाःसा वीर्य बलाम्ह जुइफु । तँगुलु जुल धाःसा तँपिहाँ मवइकथं तन मन बिया संयम यानावन धाःसा अतिकं शान्तदान्तम्ह जुयावनेफु । अभिमानीम्ह जुल धाःसा अभिमानयात मरम्मत यायेफु । बुद्धि कुशलता प्रज्ञाज्ञान मन्त धाःसा सः स्यू थूपिनिगु खँन्यना आःया आः हे मरम्मतयात धासा आःया आः हे कुशलता बृद्धि जुइगु खः । छुं समय लिपा छगू जुनि फेरेजूथें बुद्धि कुशलतात बृद्धि जुयावइगु खः । कण्ठ याये मफया स्मृति बःमलाःम्ह धका

धयाच्वंसां नं, आःयागु समयय् बुद्धि मगाःम्ह धया च्वंसां नं) कुशलता दुगु विधिलय् कण्ठ मयाःसां नं जुइफु। थुगु कुशलतायात मरम्मत यायेगु बानि दुम्ह व्यक्ति थुगु जन्मय् जक ज्ञानिम्ह जुइगु मखु; भविष्य संसारय् नं पारमी कुशलता लिनावया संसारभरय् ज्ञानया खानीदुम्ह जुयावनेफु।

मभिंसां कर्म, भिंसां कर्म धका, कर्मयात जक लिधंसा कायेमज्यू

विश्वय् बुद्धधर्म, हिन्दूधर्म, क्रिश्चियनधर्म, मुस्लिमधर्म धका ततःधंगु धर्मत प्यथी दु। क्रिश्चियनधर्म व मुश्लिमधर्मय् सत्त्वप्राणीपिनिगु भिंगुफल मभिंगुफलतय्त परमेश्वर आदिपिसं निर्माण यानाबीगु खः धका निर्माण याना बीम्हसिगुप्रति आशक्त जुयाच्वनीगु खः। बुद्धधर्मी व हिन्दूधर्मीपिसं "भिंगु फल मभिंगु फलयात न्हापा यानावये धुंकूगु कर्म व्यवस्था याइगु खः" धका न्हापा न्हापायागु कर्मप्रति आशक्त जुयाच्वनीगु खः। निर्माण याइम्हसिगुप्रति आशक्त जुइगुया द्वनाच्वंगु पहःथुगु ग्रन्थ ब्वमीपिसं अनुमानयाये धुनिगुजुया च्वयाच्वने मखुत। विभिन्न विषयय् कर्मप्रति जक आशक्त जुइपिं नं "पूर्बेकृतहेतुदृष्टि" धयागु छता प्रकारया मिथ्यादृष्टिपाखें मुक्त मजू। उगु दृष्टिया द्वनाच्वंगु पहःला "आः प्रत्यक्ष दुपिं सत्त्वपिसं भिंगु थजु मभिंगु थजु थीथीकथंयागु गुगु फल भोगेयाना च्वनेमाःगु दु, उगु उगु फलत दक्वं दक्वं न्हापा न्हापा यानावगु कर्मया कारणं जक लुया वयाच्वन" इत्यादि कथं ग्रहणयाइगु जुयाच्वन।

थुगु मिथ्यादृष्टियात बिचाःयाना यंकल धाःसा थौंकन्हे "मभिंसां कर्म, भिंसां नं कर्म" धका कर्म छगुली जक आशक्त जुयाच्वंपिं बौद्धत नं उगु पूर्वेकृतहेतुदृष्टिपाखें मुक्त मजूगु खने दु। उकिं न्ह्योने क्यनावयेधुंगु सम्पत्ति प्यंगू विपत्ति प्यंगूयात बिचाःयाना यंके धुंका जिमिगु सन्तानय् फलबी मधुंकूनिगु कुशलकर्म अकुशलकर्मत छसिकथं लिनावयाच्वंगु ला सही खः। तर इपिं कर्मत मध्यय् अकुशलकर्मतय्सं थीथी विपत्तित लिनावयाच्वनीगु इलय् जक फलबीगु अवसर दयाच्वन। कुशलकर्मतय्सं नं थीथीकथंयागु सम्पत्तित दःसा तिनि फल बीगु अवसर अप्वःयाच्वनीगु खः धका विश्वास यायेमाल।

स्वाका यंके - अकुशलकर्मं फलबीया लागी (कर्म दशा कमजोर जुयाच्वंगु क्षणलिसे) ध्वःदुसां नं स्मृति, वीर्य, ज्ञान धयागु प्रयोगसम्पत्ति दयाच्वंम्हसिके अकुशलतय्सं मभिंगु फल मब्युसे छले जुयावने मालीगु जक जुयाच्वन। यदि थुगु जन्मय् सत्पुरुषधर्म पारमीतय्त उद्योगयाना सृजनायाना यंकल धाःसा लिपा लिपायागु संसारय् भिंगु उत्तमगु गति निश्चितरूपं प्राप्तजुइगु हे जुल। उकथं

गतिसम्पत्ति आदिलिसे तनंतं ध्वःदुयाच्वन धाःसा न्हापा न्हापा यानावयेधुंकूगु अकुशलकर्मतय्सं निर्वाण प्राप्तजुइगु जन्म तक्कं हे फल बीगु अवसर दयेके फइमखुत । उकिं थःम्हं खंके फइमखुगु कर्मयात कल्पना व बिचाःयाना ग्यानामच्वंसे थुगु जन्मय् नं आर्थिकश्रेणी च्वन्ह्याना भविष्य संसारय् नं तनंतं श्रेष्ठ उत्तम जुइकथं आःथथें हे मरम्मतयाना दयेके फूगु प्रयोगसम्पत्तियात जक विशेष विशेष रूपं प्रयत्नयाना मरम्मतयाना यंकेमाल ।

समानगु फल बीसःगु पहः - कुशलकर्म थजु अकुशलकर्म थजु समानगु फल बी सः । कतपिन्त स्यायेगु प्राणातिपातया कारणं जन्म जूजूगु भवय् स्याकाच्वने मालेयः । रोग आपाः जुइ यः इत्यादि रूपं रत्नगुण प्रभाव पंचशील व कर्म कर्मया फल वर्णनय् क्यनावये धुन ।

दानया समानगु फल - परित्याग याना दान प्रदान यायेबले दान ग्रहण याइम्हसित नके त्वंके मास्ति वइगु बांबांलाक तयेमास्ति वइगु चेतना दान खः। उगु दानया कारणं जन्म जूजूगु भवय् नये दु, पुने दु, बांबांलाक जुइ च्वने दइकथं ऐश्वर्य सम्पत्तिं परिपूर्णपिं धनपतिपिं जूवये दइगु खः । तर दान प्रदान यानाच्वंगु इलय् अपरचेतना भङ्ग जुल धाःसा (दान बी धुंका नुगःस्याथें जुइका मन सुख मन्त धाःसा) उगु दानया कारणं प्राप्तजूगु ऐश्वर्य अनुभव यायेगु मन मदुसे धनपति जुया नं दुःखी दरिद्रपिं मनूतथें दरिद्र पहलं च्वनेमाले यः।

साहु छम्हसिगु घटना - भी भगवान् बुद्ध प्रादुर्भावजुया बिमज्यानिगु बुद्धशासनं पिनेयाःगु इलय् साहु छम्हसिनं छैं लुखाय् भिक्षाटन दँ बिज्याःम्ह आयुष्मान प्रत्येकबुद्धयात "भिक्षा दान याः वा" धका धया ज्या छगू यायेत थासं दना वना "भिक्षा दान बीके बियागु द्रन का, उगु भोजनत ज्यामितय्सं नःसां हे बांलानिका" धका बिचाःयाना मन म्हाइपुसेच्वंका अपरचेतना भङ्ग जुइकाच्वन ।

फलब्यूगु पहः - उगु भिक्षादान बीके बियावःगु कुशलया कारणं भी तथागतया पालाय् साहु जूवल । तर अपरचेतना भंग जुइका वःगु कारणं साहु लसिवयेक च्वने मंमदु । गुँ खिपतं थाना तःगु क्वाचूगु वस्त्रयात स्वंगू स्वापु जोडेयाना पुनेगु बानि दयाच्वन । च्वकियागु जाः पाउँतिलिसे नयेगु बानि दया च्वन । थुकथं दुःखी दरिद्र पहलं जीवन हना गुलिचामदुवं मरण जुया सम्पत्ति दक्वं राजसम्पत्ति जुइका च्वनेमाल ।

कथावस्तु टिप्पणी - थुगु कथावस्तुयात क्वथीक बिचाःयाये बहःजू । थौंकन्हे थःत ल्वयेक बस्त्र नसा त्वंसा पुने मास्ति मवःपिं नये त्वंने मास्ति मवःपिं थःत मिले जुइक जुइ च्वने मास्ति मवःपिं स्वये खने दु । इमित धर्मस्वभाव

दुबिना नये त्वने पुनेया पलेसा दान याये परित्याग याये धाल धाःसा सत्पुरुष स्वभाव जुया दोष बीथाय् मदु । उजोगुकथंयागु मन मखुसे नुगःस्याना कय्कुंगु मन दया नये मछाः, पुने मछाः जुइकाच्वन धाःसा साहुजी कर्मखोट्टा जूथें कर्मखोट्टाम्ह धका धायेमाली ।

दकसिबे बांलाःगु - हरेक विषययात निष्कर्ष पिकया यंकल धाःसा थःत ल्वइकथं नयेगु त्वनेगु पुनेगु थःमस्तय् निंतिं नं अंशभाग ल्यंकेगु थःत ल्वयेक नं परित्याग दान प्रदान यायेगु याना जुइ च्वनेगु याःसा तिनि धनसम्पत्तिलिसे सम्बन्ध दुगु विषय थुगु लोक परलोक निगू लोकेसं लाभ दयेक च्वनेसःम्ह धका धायेमाली । उकिं दीपय् येङ सयादो महास्थविरं "नये त्वने नं या, अंशभाग नं ति, भविष्य संसारया निंतिं कुशल धयागु कल्पवृक्ष नं प्यु" धका प्रेरणा बीकथं निम्न स्मरणिका आज्ञा दयेका बिज्याना तल ।

"नयेगु धाक्व मल जुइगु खः , सी न्ह्यवः मुंका तक्क दक्वं,
याना तक्व कुशल धाक्व, थौं यागु भिंगु भवय्,
न नं न, मु नं मुंकि, द नं दयेकुसा तिनि कथंहनि"

शीलया समान फल – धात्थें धारण व पालन याये माःगु उपोसथशील व पञ्चशील धारण व पालन यायेबले सत्त्वपिन्त नं सुखबीगु जुयाच्वन । स्वयं थःमं नं अलमल जुइगु ज्या-खँ तोता शान्त शीतलगु चित्तं धारण व पालन यायेमाः । उकिं शीलं फलबीगु अवस्थाय् (धनसम्पत्ति उलाय् फुलाय् मजूसानं) निरोगीजुया मानसिकसुख शारीरिकसुख दया याउँक अःपुक च्वनेदयेक फलबीगु खः । अथेजुया **"दानतो भोगवा, सीलतो सुखितो"** धका धायेगु चलन यानाच्वंगु खः। (**दानतो**=दानया कारणं, **भोगवा**=ऐश्वर्य सम्पत्ति थूम्हजुया धनी जुइदइगु खः। **सीलतो**=शीलया कारणं, **सुखितो**=काय चित्त निथी सुखदुम्ह जुइदइगु खः।

भावनाया समान फल - कर्मस्थानभावना बृद्धि यायेमास्ति वःम्हसिनं प्रकृतिरूपं हे मनू मिनू मदुगु हराभरा जुयाच्वंगु झरना झिरना न्ह्यानाच्वंगु वन जंगलय् याउँक न्ह्याइपुक याकचाच्वना भावनावृद्धि यायेमाः । भावना बृद्धि यायेबले नं ध्यान लाभ जुइकथं उद्योग व अभ्यास यात धाःसा लौकिक आलम्बन कामगुणयात फयांफक्वः दोष खंके फुसा तिनी ध्यान लाभ जुइगु खः । मार्ग फल लाभ जुइकथं उद्योग व अभ्यास यात धाःसा नामरूपस्कन्ध संसार छगुलिंयात उद्विग्न तायेके फुसा तिनि मार्गफल लाभ जुइगु खः।

कविता

"मातंगऋषि, वनवास च्वंथें, याकचा च्वना,
ब्रह्मविहारद्वारा, पूवंककामना, पूर्ण यायेमाल ।
जि ल्यू, सुं नं मयंकुसे, पासा मदयेक, थःयाकचा,
मुक्क च्वने सयेमाल ।"

धयागु मघदेव कविता अनुसार याकचां उद्योग व अभ्यास यायेमाःगु निता प्रकारया भावनाकार्य मध्यय् नं ध्यान लाभ जुया ब्रह्मलोकय् थ्यनीबले श्रीमती देवी महारानी ब्रह्मा धका माले म्वाला याकचा याउँसेच्वंक सुखपूर्वक मैत्री, करूणा, मुदिता भाविता याना भव्यगु भूमि विमानय् योगी भिक्षुया रूपय् तःजिगु शिक्षाद्वारा शान्त दान्तपूर्वक च्वनेदइगु जुयाच्वन । मार्गफल सिद्धजूम्ह जुल धाःसा स्वाभाविकरूपं नामरूप दक्वयात तःतःसकं धृणा तायेका ततःसकं उद्विग्न चायेका वःगु अनुसार निर्वाण थ्यनीबले भूमि विमान धयागु रूपधर्मयात छखे हे ति, थःगु रूप थःगु नाम तकं ल्यंपुल्यं मदुसे रूप व नाम स्वापु मदुगु छताप्रकारया धातुया रूपय् जक स्थित जुयाच्वनीगु जुल ।

थुगुरूपं दान, शील, भावना आदि कुशल दक्वं हे कारणलिसे ज्वःलाःगु प्रतिफलयात धारण यायेसःगु कारणं भविष्य संसारयागु विषययात क्वाःक्वातुक गम्भीररूपं चिन्तन यायेलाःपिं धाक्वसिनं थःत थःमं ययेका माया याना निर्वाण थ्यनीथाय् तकं संसारमार्ग भिंकेया निंतिं मभिंगु मनोवृत्तियात दक्व सामर्थ्यद्वारा चीका भिंगु कर्मयात जक उद्योगयाये बहःजू ।

कविता

"कुशल अकुशल, कर्मस्वकत्व लक्षणयात,
क्वात्तुक नुगलय् थनेमाल ।
मचाः अलसि, कुशल ज्या-खँय्, उम्ह व्यक्ति,
थःत यःम्ह धाइ जुल ।
दृष्टि मद्वंक, धारण यायेगुलिं, मूलकर्म वीर्यलिसें,
ज्ञान लिधंसा, दुम्ह व्यक्ति तिनि, मनू पुचलय्,
उत्तमम्ह मनू, ध्वजा समानं, छम्हं छम्ह, धायेबहः जुइक,
ज्वःमदयेक, स्वर्ण अवसर दुम्ह जुइजुल ।

- मघदेव कविता

निगमन

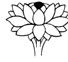
थुलि प्रमाण दुगु वचनक्रमद्वारा कर्म व कर्मशक्ति, कर्मया फलबीगु पहःत पूवन। थुकथं कर्मलिसे स्वापुतया थीथीकथं लुमंका तयेबहःगु विषयतय्‌त च्वयाच्वनागु कारण कुशल प्रतिपत्ति उत्तमाचरणया कारणं थुगु ग्रन्थयात ब्वनीपिं सकलें कर्मस्वकत्वज्ञान क्वातुया छिपेजुया धात्थेंपिं सम्यक्‌दृष्टिदुपिं बुद्धधर्मावलम्बीपिं जुइफयेमाः । जि लिसे लिसें जिमि घनिष्टपिं मनूत धाक्व नं उत्पन्न जूजूगु भवय्‌ धात्थेंपिं मुक्कं सम्यक्‌दृष्टिपिं जुया निर्वाणगामी कारणधर्मयात जक उद्योग यायेदुपिं जुयाच्वने दयेमाः ।

स्मरणिकाः-

"कर्म सम्बन्धय्‌, विभिन्न विषय, बांलाक भेदयाना,
च्वयाच्वनागु कारणं याना, थुगु ग्रन्थ स्वकुमि धाक्व,
कर्मस्वकत्व, ज्ञान छिपेजुया, सम्यक्‌दृष्टिदुपिं जुयेमाल ।
जिगु पक्षं ला सम्यक्‌दृष्टि लिधंसा क्वातुका, संगठन मबासे,
सहृदयपिं दक्वं थःसमानं, सम्यक्‌धारणा दया,
तप्यंक निर्वाणय्‌, थ्यंकवने दयेमाः ।"

कर्मलिसे स्वापुतया

विभिन्न मननीय खँत क्वचाल

च्यागूगु द्याः

[थुगु द्यालय् मरणासन्न अवस्थाय् घटेजुइगु घटनात दुथ्याः]

क्यनावयेधुंगु उगु उगु द्यालय् मनुष्य सत्त्वपिंके लुया वयेबहःगु मनोवृत्ति व यायेबहःगु कर्मतयृत क्यनावयेधुन । उकथं भिंगुचित्त मभिंगुचित्त थीथी लुया ववं हे धनसम्पत्ति, यःपिंलिसे बायाच्वने निंतिं यमराजं साला यंकिगुलिं सीमंमदयेक हे सीमाःगु विश्वनियाम स्वभाव अनुसार सी ध्वाखापाखे सीया निंतिं थ्यंकवनेमालीगु जुल । अथेजुया मरणासन्न अवस्था महत्वपूर्ण जुयाच्वंगु पहःयात म्हतिं म्हतिं होशयायेया लागी स्वाकं निर्देशन यानाक्यने ।

सीगु कारण प्यंगू - १) आयु फुना वनीगु, २) कर्म शक्ति फुना वनीगु ३) आयु व कर्म शक्ति निता फुना वनीगु ४) उपच्छेदककर्म स्याना बीगु । थुकथं सत्त्वपिं सीमाःगु कारण प्यथी दु । **उदाहरणः -** चिकँमत सिना वनीगुली १.चिकँ फुनावनीगु । २. इता फुनावनीगु । ३. चिकँ व इता नितां फुना वनीगु । ४.चिकं व इता दयाच्वनतिनिसा नं तःसकं फय् वइगु अथवा आलपं सिनावनीगु धका कारण प्यथी दयाच्वथें हे खः ।

आयु फुनावना सी माःगु पहः- उगु उगु भवभूमी निर्धारित यानातःगु आयु दु । थुगु मनुष्यभूमी बृद्धिकल्प इलय् बुलुंहुँ बुलुंहुँ थहाँ वना असंखेय्यतक आयु दु । हानिकल्पय् बुलुँहुँ बुलुँहुँ पाःजुया झिदँतक आयु दु । भगवान् बुद्धया पालाय् सच्छिदँ आयु दु धाइ । थौं कन्हे ७५-दँ आयु दु धका अनुमान यानातल । उचितगु कर्म, लिनावःगुकर्म दुपिसं निर्धारित याना तःगु आयुयात उल्लंघन याये मफु । अतिकं विशिष्टगु कर्मदुपिं "रसायन" आदि भिंभिंगु वासःदुपिसं जक आयुयात उल्लंघन यानावनेफु ।

भगवान् बुद्धया पालाय् आयुष्मान महाकाश्यप, आयुष्मान आनन्द, विहारदायिका विशाखापिं नं सच्छि व नीदँ आयुदुपिं जुयाच्वन । आयुष्मान बाकुल सच्छि व ख्वीदँ आयु दुम्ह जुयाबिज्यात । थुपिं पुद्गलपिं ला अतिकं विशिष्टगु कर्मदुपिं हे जुयाबिज्यात । उकथं विशिष्टगु कर्ममदु सामान्यकथंयागु कर्म नं आयुयात उल्लंघनयाना मयंकुसे ७५-दँ उमेरय् ७५-दँ पूवना मरण जुइगुयात "आयुफुना सिनावनेमाःगु खः" धका धाई । इता दयाच्वनतिनिसा नं चिकँफुना मतसीमाःगु समान जुल ।

कर्मफुइगु कारणं सी माःगु पहः - छगू भवयात व्यवस्था याइगु कर्म प्रतिसन्धि च्वनाच्वंगु इलंनिसें थःगु शक्ति मफुतले भव प्यदना मवनीकथं

(सिनामवनीकथं) क्रमबद्धरूपं न्ह्याबलें निर्माण यानाच्वनीगु जुल । उगु मूलकथं व्यवस्थायाइगु कर्मयागु शक्तियात तिबःबिया सहयोगयाइगु मेमेगु कर्मत नं दयाच्वनतिनि । उगु मूलकथं व्यवस्थायाइगु कर्म व तिबःबिया सहयोगयाइगु कर्मतय्गु शक्तिसामर्थ्य फुत धायेवं आयु मफुनितिनिसा नं निश्चितरूपं सिनावनेमाःगु जुल । ७५-दँ आयु दुगुली कर्मशक्ति ५०दँ ति जक दयाच्वन धाःसा ५०-दँया उमेर हे सिनावनेमाःगु जुल धायेत्यंगु खः । **उदाहरण-** चिकँ मफुनितिनिसानं इता फुत धाःसा निश्चितरूपं मत सीमाःगुथें खः । थुकथं आयु मफुनितिनिवं हे कर्मशक्ति फुइगु कारणं सिनावनेमाःगुयात "कर्म फुनावंगु कारणं सीगु" धका धाइ ।

नितां फुनावना सिनावनेमाःगु पहः - गुलिं सत्त्वपिं ला आयु नं फुना कर्मशक्ति नं फुनावंगु कारणं सिनावनेमाःगु जुयाच्वन । चिकँ नं फूगु, इता नं फूगु कारणं मत सिनावनेमाःगुथें खः, उकिं ७५-दँया उमेरय् ७५-दँ ति म्वानाच्वने निंतिं कर्म दयाच्वंम्हसिया ७५-दँ पूवना सिनावनेमाःगुयात "आयु, कर्मशक्ति नितां फूगु कारणं सिनावनेमाःगु खः" धका धाइ । थ्व क्यनावयेधुंगु कारण स्वंगू मध्यय् छगू मखु, छगू कारणं सिना वनेमाःगुयात "**कालमरण**=सीगु ई त्यया सिनावनेगु" धका नं धाइ ।

उपच्छेदक कर्मया कारणं सिनावनेमाःगु पहः - गुलिं गुलिं सत्त्वपिं धाःसा आयु नं मफुनि, कर्मशक्ति नं मफुनि, छुं छगू बिध्नबाधा मन्त धाःसा गुलिखे तातक म्वानाच्वने फुनि । तर न्हापा न्हापायागु भवनिसें थजु, थुगु भवय् थजु, यायेलाःगु अकुशलकर्म अवसर प्राप्त याःगुलिं छगू मखु छगू, तरीकां सीमाःगु जुयाच्वन । उदाहरण-इता, चिकँ नितां मफुनिवं हे तःसकं फसंकःगु, आलपं सिनावंगु कारणं मतसिनावनेमाःगुथें खः। उकथं सिनावनेमाःगुयात "उपच्छेदककर्म स्याना ब्यूगुलिं सीमाःगु खः" धका धाइ । (**उपच्छेदक**=लिक्कच्वना स्यायेसःगु कर्म) ।

उपच्छेदककर्मद्वारा सिनावनेमाःपिं - आयुष्मान मौद्गल्यायनं न्हापा मांयात स्याना वये नं । आयुष्मान मौद्गल्यायनया जीवनय् उगु कर्म अवसर ब्यूगुलिं न्यासः खुँतय्सं स्याःगु भोगेयाना तिनि परिनिर्वाण जुयाबिज्याये माल । बिम्बिसार जुजुं चैत्यया प्रांगणय् लाकां न्ह्यानावये नं । बिम्बिसार जुजुया जीवनय् उगु कर्म अवसर ब्यूगुलिं पालितः चिरेयाका स्वर्गारोहण जुयावनेमाल । श्यामावती प्रमुखपिं दरवारया परिचारिकापिं न्हापा प्रत्येकबुद्धयात समापत्तिस च्वनाबिज्याना च्वंबले लास भाःपाः मिछ्वयेका ब्यूबले समापत्तिं दनाबिज्याःगु अवस्थाय् म्वाना बिज्यानाच्वनतिनि धयागु सीकसीकं थःपिनिगु ज्याखँ खनेदइगु

चिन्ता कया हाकनं मिछ्वयेका वये नं । उगु कर्मं अवसर ब्यूगुलिं मि पुका जीवन अन्तयाना वनेमाल । थ्व न्हापायागु भवय् यानावःगु अकुशलकर्मं अवसर प्राप्तयाःगुलिं स्याकाच्वनेमाःपिं खः।

थुगु भवय् हे गुणवान्पिन्त तःतःसकं अपमान यायेलाना उगु कर्मं घाटयाकाच्वंगु कथावस्तुत नं दयाच्वन तिनि। दुसी धयाम्ह मारं कश्यप तथागतया जवयुच्वना बिज्याइम्ह अग्रश्रावक आयुष्मानया छ्यनय् अप्पांचिना बिल, नन्द धयाम्ह देवयक्षं आयुष्मान सारिपुत्रया नकतिनि सँ खानातःगु पिचुसेच्वंगु छ्य् नय् ख्वातमलिनका बिल। कलाबु जुजुं बोधिसत्त्व क्षान्तिवादी ऋषियात सीम्वाये जुइक सास्ति याकेबिल। इपिं देवता, यक्ष, जुजुपिनिगु उगु उगु भवय् यानावःगु कर्मं उगु उगु भवय् हे अवसर प्राप्तयाना पृथ्वी दुने धसे जुइके बिल। इत्यादि रूपं मां-बौ, गुणवान् गुरु आचार्यपिन्त अपमानयाःपिं उगु कर्मया निंतिं आयुपूवंक म्वानाच्वने मदयेक हे तुरुन्तातुरुन्ति सिनावनेयःगु जुल। थुगु उपच्छेदककर्म छगू मखु छगू कारणं सिनावनेमाःगुयात **“अकालमरण**=सिनावनेया निंतिं ई मत्यनिवं हे सिनावनेमाःगु” धका धाइ ।

सिना वनेगु ई मत्यवं हे सिनावनेमाःपिं - सत्त्वपिनि सन्तानय् न्हापायागु अकुशलकर्मत म्हतिं म्हतिं आपालं आपालं दयाच्वंगु दु । उगु कर्मतय्सं मुक्कं थःपिसं जक सिनावनीकथं त्वाःल्हाये मफुसां नं स्मृति मदया-ज्ञान मदया (चिन्तन मनन यायेगु दूरदर्शिता मदया) नये मसः, वने मसः जुइ च्वने मसःपिन्त भय उपद्रवय् थ्यनीकथं उगु भयद्वारा सिना विनाश जुया वनीकथं ला यायेफुगू जुयाच्वन । न्हापा न्हापा मेपिन्त दयांलाका वयेनंगु, सर्पं न्याकेनंगु, वीष प्रयोगयायेगु शस्त्रअस्त्रत आदिद्वारा दाया स्यायेगु लखय्थुना स्यायेगु मिछ्वेका बीगु आदिद्वारा मेपिं सिनावनीकथं छगू मखु छगू विधिद्वारा यानावयेनंम्ह व्यक्तिं उगु उगु कर्मतय्सं अवसर प्राप्तयाइगु भवय् आलपं दयांलाना सीयःगु, लःत्वने प्याःचाया सीयःगु, सर्पं न्याना सीयःगु, वीष लगेजुया सीयःगु शस्त्रअस्त्रद्वारा सीयःगु, लखय् दुबिना सीयःगु, मीछ्वया सीयःगु जुयाच्वन ।

मेपिन्त छगू मखु छगू विधिद्वारा सास्तियाना स्याये पाले यानावयेनंम्ह व्यक्ति थुगु भवय् वायुरोग जुइगु, कफ्रोग जुइगु, दमरोग जुइगु कुष्टरोग जुइगु अस्वस्थजुइगु आदिद्वारा क्लान्तजुइका पीडा कष्टफया म्वानाच्वनेमालीगु जक मखु, उगु रोगद्वारा हे सिनावनेमालेयःगु जुयाच्वन । इत्यादि रूपं न्हापा न्हापायागु कर्मतय्सं (चिन्तन मनन याना होशतये फुपिनिप्रति सास्तियायेगु अवसर स्याये पालेगु अवसर प्राप्त मजूसा नं चिन्तन मनन याये मसःपिन्त

ला अस्वस्थ जुइकथं सिनावनीकथं सास्ति यायेत ताउमायेका च्वनीमखु । उकिं "जीवनयात ज्ञानं रक्षा यायेमाः, जुइ मसलकि क्षण मात्र, नये मसल कि छप्यय् जक धुँ दुःखबिया च्वंथाय् भाग्यया भरोसा मदु (धुँ दुःखबियाच्वंगु जंगलय् वन कि धुँन्याका च्वनेमाली, धुँ न्याका च्वनेमाःगुयात भाग्यंयाना धका धारणा दयेका च्वनेमत्य) कर्मया विश्वास याना मि द्वँय् क्वब्वाये मते" आदि धका बुढा पाकातय्सं धयातःगु खँपुत दयाच्वन ।

उगु उगु खँय् बुढा पाकापिनिगु मुख्य धापु ला-प्रत्येक व्यक्तियाके हे मभिंगु फल बीया निंतिं अकुशलकर्मत (न्हापा न्हापायागु आपालं आपालं जन्मंनिसें छता निता आदिकथं यानावयेनंगुलिं) म्हतिं म्हतिं दयाच्वंगु दु । तर उपिं कर्मतय्सं तःसकं शक्तिशाली मजुल धायेवं थःथःपिसंतुं फलबीगु अवसर दइकथं छुं नं यायेमफु । चिन्तन मनन यायेगु विचार बुद्धि मदुपिंके जक वये वने जुइ च्वनेगु नसा त्वंसा बसोबास यायेगु मसःगुलिंयाना उपिं कर्मतय्सं फलबीगु अवसर दयेकाच्वनीगु खः । अथेजुया दीर्घायु जुइगु ल्वय् मजुइका च्वनेगुली ध्यानतयेगु मन्त धाःसा उपच्छेदककर्मतय् अवसर चूलाना (आयु पूमवंनिवं, उगु भवयात व्यवस्था यानाच्वंगु कर्म नं मफुनिवं) सिनावनेमालीगु तथ्य ला सुं नं तापाना च्वंगु मदु धयागु खँयात भविष्ययापिं मनूतय् निंतिं दुग्ययेक होश बियातःगु खँ खः ।

सारांश ला - सत्त्वपिं मरण जुइत "आयु फुनावनीगु, कर्म फुनावनीगु, आयु कर्म नितां फुनावनीगु, उपच्छेदककर्म त्वाःल्हाना बीगु कारण प्यंगू दयाच्वन । उकी मध्यय् उपच्छेदककर्मत अवसर चूलाना (अवसर चूलाइगु कथं बसोबास नसा त्वंसा जुइ च्वनेगु याये मसया) सीगु ई मत्यवं हे सिनावनेमाःपिं मनूत थौंकन्हे यक्व दयाच्वन । उकिं थःत थःम्हं आयुपूवंक च्वने फयेकेत आयुयात ज्ञान बुद्धिं रक्षा यानाच्वने माल धका धायेत्यंगु खः ।

मरणासन्न अवस्था महत्वपूर्ण जूगु पहः- क्यनावयेधुंगु कारणत मध्यय् छगू मखु छगूया कारणं मनू छम्ह सिनावनीगु ई सतिना वल धायेवं सी न्ह्यवः बाघौति इलंनिसें शुरू याना भिंगुचित्त भिंगुजवन लाभ जुइकेगु महत्वपूर्ण जू । सिनावनीथाय् तक्क कुशलजवनत उत्पन्न जुयाच्वन धाःसा निश्चितरूपं हे सुगतिभवय् थ्यंकवनेदइ । मरणासन्न अवस्थाय् अकुशलजवनत उत्पन्न जुयाच्वन धाःसा निश्चितरूपं अपायभूमीपाखे थ्यंकवनेमाली । अथेजुया सल ब्वाकेगु प्रतिस्पर्धाय् लक्ष्यय् दुहाँवने त्ययेका दकसिबे महत्वपूर्ण जुयाच्वनीगुथें, हाकनं छको भिंगुभव प्राप्तयायेया निंतिं सीत्ययेका महत्वपूर्ण जुयाच्वन । उगु

मरणासन्न अवस्थाय् चित्तभिं जुइगु नं उगु इलय् प्रकट जुयावइगु आलम्बन लिसे स्वापु दयाच्वंगु जुयाच्वन ।

प्रकट जुयावयेयःगु आलम्बन स्वथी - मरणासन्न अवस्थाय् कर्म, कर्मनिमित्त, गतिनिमित्त धका आलम्बन स्वथी मध्यय् छथी मखु छथी प्रकट जुयावये यः । "कर्म" धयागु नं कुशल अकुशल चेतना खः । "कर्मनिमित्त" धयागु ला उगु कुशल अकुशलकर्म याःबले ध्वःदुगु उपभोग यानावःगु विषयवस्तुत खः । "गतिनिमित्त" धयागु सिनावने धुंका लिपा थ्यंकवनेमाःगु गती (न्हूगु भवय्) ध्वःदुइके दइगु चूलावइगु विषयवस्तुत खः ।

कर्म आलम्बन प्रकट जुयावइगु पहः - सीगु ई मत्यवं छुं छुं सेकेण्डय् थजु छघौ, बाघौ आदि पानाच्वंगु इलय् थजु, गुलिखे दिं गुलिखे ला , पानाच्वंगु इलय् थजु, गुलिखें भव गलिखे कल्पत पानाच्वंगु इलय् थजु, यानावयेधुंगु थीथी कर्म लिपायागु न्हूगु भवय् प्रतिसन्धि फलबीगु अवसर चूलावल धाःसा सीत्यःगु इलय् लाक्क प्रकट जुयावये यः । उकथं प्रकट जुयावइगुली न्हापायागु दान, शील आदि कुशलकर्म जुल धाःसा उगु कर्मयात हाकनं लुमंसि वःगुकथं प्रकट जुयावइगु, आःया आः हे दान यानाच्वनाथें उपोसथ पालन यानाच्वनाथें म्हगसे म्हनिगु पहलं प्रकट जुयावइगु धका निथी दु । अकुशलकर्मत मध्यय् नं प्राणातिपातकर्म जुल धाःसा उगु कर्मयात हाकनं लुमंसिवइगु छथी, आःथथें स्याना पाला च्वनाथेंच्वंक प्रकट जुइगु छथी धका निथी दु । थ्व विधि अनुसारं हे मेमेगु कुशल अकुशलकर्मत प्रकट जुयावइगु पहःयात नं विस्तृतयाना स्वयेमाल ।

कर्मनिमित्त आलम्बन प्रकट जुयावइगु पहः - अकुशलकर्म यानावये धुंकूपिंके प्राणातिपातकर्म जुल धाःसा स्याना पालावःगु इलय् प्रयोग यानावःगु चुपि, कथि, बन्दुक, जाल, धनुषबाण, भाला आदि शस्त्रअस्त्रत प्रकट जुयावयेयः । द्वहँ स्याइम्ह छम्हसिके द्वहँतयत् स्याये धुंका लिपा लाफःपिया कया द्वँचिना तःगु क्वँयद्वँ प्रकट जुयावल धाइ । अदिन्नादानकर्म, काम मिथ्याचार आदिकर्मत यानावःपिंके नं उगु उगु मभिंगु कर्मतलिसे स्वापुदुगु आलम्बनत प्रकट जुयावइगु पहःयात विस्तृतयाना स्वयेमाल ।

कुशलकर्म यानावःपिंके नं दान यानावःबले विहार, चैत्य स्थापनायाना पूजायाना वःम्हजुल धाःसा विहार आलम्बन, चैत्य आलम्बन, विहारलिसें स्वापुतया दान यानावःगु चीवर, भोजन, वासः, आलम्बन, चैत्यलिसे स्वापुतया दान यानावःगु स्वाँ, चिकँमत, धुँ, धुपाँय् आदि आलम्बनत प्रकट जुयावये यः । उपोसथ पालन यानावःम्ह कर्मस्थानभावना यानावःम्ह जुल धाःसा उपोसथलिसे

स्वापुदुगु जपमाः यचुसेच्वंगु वसःइसःकर्मस्थान विहार जपमाः हीकावःगु सिमाकिचः आदि थायत प्रकट जुयावयेयः । अपचायन (आदरगौरव), वेय्यावच्च (सेवा) आदि कुशलतयगु आलम्बनत नं योग्यता अनुसार प्रकट जुयावयेयः ।

गतिनिमित्त आलम्बन प्रकट जुयावइगु पहः - मरणासन्न अवस्थाय् न्हूगु भवय् ध्वःदुइके चूलाकेमालीगु आलम्बनत नं न्ह्यवः हे प्रकट जुयावयेयः । देवलोकय् थ्यंकवनीम्ह ब्यक्ति जुल धाःसा देवअप्सरापिं, भूमि, विमान, उद्यान आदि प्रकट जुयावयेयः । मनुष्यलोकय् थ्यनीम्ह व्यक्ति जुल धाःसा मातृगर्भया ह्याउँसेच्वंगु वर्ण प्रकट जुयावयेयः । नरकय् वनेमाःम्ह व्यक्ति जुल धाःसा नरकया मि नरकपाल खिचा आदि प्रकट जुयावयेयः । प्रेत जूवनीम्ह व्यक्ति जुल धाःसा पहाड, पर्वत जंगल खुसी समुद्रया घाट आदिद्वारा थःपिं बसोबास यायेमालीगु थाय्बाय् अनुसार प्रकट जुयावयेयः ।

ख्वाःपाःया आकार प्रकारद्वारा गति अनुमान यायेबहः - मरणासन्न अवस्थाय् ख्वाःपाःयागु आकार प्रकार स्वया यंकी । यचुसे पिचुसे च्वनाच्वन धाःसा बांलाःगु आलम्बन प्रकट जुयाच्वने धुंकीगुजुया सुगति वनेदइन धका अनुमान यायेफु । ख्वाःयागु आकार भुलु सुलु दनाच्वन धाःसा अथवा कडागु आकार प्रकार दयाच्वन धाःसा मभिंगु आलम्बन प्रकट जुयाच्वने धुंकीगुजुया निश्चितरूपं दुर्गती वनेमालीन धका अनुमान यायेफु। [गुलिं गुलिं न्हापा अनुभव यानावये धुंगु कामगुणया कारणं मुसुहुँ न्हिलाच्वनेफु । उगु न्हिला बांलाःगु न्हिलामखु]

बरबरय् जुया हालिगुपहःद्वारा अनुमान यायेबहः- गुलिं गुलिं मरणासन्न अवस्थाय् शान्त दान्तरूपं मच्वंसे अय्थय् मदयेक हाला बरबरे जुयाच्वनेयः । न्हापा अरहन्त आयुष्मान सोणया अबुजु उमेर दुबले ब्याधा जुया बुढा जुइका तिनि भिक्षु जुल । मरणासन्न अवस्था त्यबले (गुलिखे मिनेट् तापानिबले हे) खिचातयसं वयात लिनाहइनथेंजाःगु आकार प्रकट जुयाच्वंगुलिं "अय् बाबु, ख्याना छ्वः, अय् बाबु, ख्याना छ्वः" धका चिच्चये यात ।

आयुष्मान सोणं "बृद्ध भिक्षुयाके नरकया निमित्त खने दयाच्वन खनि का" धका बिचाःयाना तुरुन्त हे स्वाँत मायेके छ्वया चैत्यस्थानय् स्वाँयागु गद्दि लाया बृद्ध भिक्षुयात खाटासहितं ल्ह्वनायंका "हे बृद्ध भिक्षु, श्रद्धा ति, श्रद्धा ति छंगु निंतिं स्वाँत दानयाना तयागु दु"धका धाःबले होश दयावया चैत्ययात आलम्बनयाना स्वाँत दानयाना च्वंबले बेहोश जुयावंसेंलि अप्सरापिं प्रकट जुयावःगुलिं "अय् बाबु, थाय् चिला ब्युः अय् बाबु, थाय् चिला ब्युः अय्

बाबु, छं चिरिमांपिं वयाच्वन" धका बरबरे जूसेंलि "अँ, देवलोक गतिनिमित्त खने दयेकवल खनिसा" धका मतीतया च्वं च्वं हे बृद्ध भिक्षु जीवन अन्तयाना देवलोक थ्यंकवन ।

मेकथं गतिनिमित्त प्रकट जुइगुपहः - गुलिं गुलिंसिनं मरणासन्न अवस्थाय् वनेमाःगु गती ध्वःदुइके दइगु विषयवस्तुतय्त तप्यंक हे मिखां खनाच्वनीगु जुल । "रेवती" धयाम्ह मय्जु बुद्ध विहारदाता नन्दिय सेंठया कलाः जुयाच्वन । नन्दिय सेंठयाके श्रद्धाधर्म दुथें रेवतीयाके श्रद्धाधर्म मदयाच्वन । बौद्ध धका तकं धाये मल्वः । भिक्षुपिन्त अपशब्द ल्हायेयः । नन्दिय सेंठ दकसिबे न्हापां परलोकजुया देवलोकय् जन्म कायेधुंका लिपा रेवती परलोक जुइत्यंगु ई थ्यंबले नरकं नरकपालत निम्ह वया जर्बजस्तिं सालायंका देवलोकय् सःता यंका नन्दिययागु सुखऐश्वर्ययात क्यने धुंकातिनि नरकपाखे बलजफ्तिं सालायंकल ।

भगवान् बुद्धया पालाय् "धम्मिक" उपासक आपालं उपासकपिन्त नेतृत्वयाना सत्पुरुषरूपय् बसोबास यानाच्वंगु जुल । मरणासन्न अवस्था त्यबले भिक्षुपिनिगु उपदेश न्यनाच्वंच्वं खुगू देवलोकं खुगू देवरथत आकाशय् च्वना "वयागु रथय् तयायंके, जिगु रथय् तयायंके" धका खँ ल्हानाच्वंगु सः उपदेश न्यनाच्वंम्ह धम्मिक उपासकं खँ नं खनाच्वन, ता नं तायाच्वन । अनं लिपा गुलिचां मदुवं परलोकजुया तुषिता देवरथय् देवपुत्रया रूपय् लिनावन ।

पृथ्वी धसय्जुया वनीपिसं अवीचियागु मिया राप मनुष्यलोकय् तक्कं कःवइगु जुया मिंपूगु स्पर्शयात सी न्ह्यवः हे अनुभव यायेंदइगु जुल । थुगुरूपं मरणासन्न अवस्थाय् गति-निमित्त प्रकट जुयावइगु पहः थीथी दयाच्वन । थौंकन्हे गुलिं गुलिं मरणासन्न अवस्थाय् बाजं सः, बाजं पूगु सः व नस्वाः निस्वाः गन्धतय्त लिक्कच्वनाच्वंपिं आपालं मनूतय्सं हे तायेके दु । नँतुने दु । थुगु गतिनिमित्तलिसें क्यनावयेधुंगु कर्म, कर्मनिमित्त प्राययाना फलबीगु अवसर दुगु कर्मशक्तिया कारणं प्रकट जुयावइगु खः धका मती ति ।

मरणासन्न अवस्थाय् मरम्मत याना बीमाःगु पहः - अस्वस्थ जुइगु आदि कारणं याउँक अःपुक सीदुपिं गुलिंगुलिं मरणासन्न अवस्थाया इलय् भिंपिं गुरु आचार्यपिं, भिंपिं थःथितिपिसं भिंगु आलम्बन प्रकट जुइकेया निंतिं मरम्मत यानाबीमाः । ल्वचं कःम्ह ब्यक्ति आः रोगं पुलावनेफइतिनि धका भाःमपिल धाःसा रोगीया लिक्कसं गुलि सफासुघर याये फत उलि सफासुघर जुइक मरम्मत यानाबीमाः । भगवान् बुद्धयात लक्ष्यतया स्वाँयात भिंभिंगु अत्तर छ्वाका दानयाना पूजा याना तयेमाः । बहनिपाखे जुल धाःसा चिकँ मतत जहाँथीक च्याकातयेमा : ।

रोगीयात नं "स्वाँत चिकँमतत (मांया निंतिं बौया निंतिं पूजा यानातया, श्रद्धा पिज्वयेका लय्तायाच्वं) धका धायेमाः । बांबांलाक्क ब्वना धर्मचक्र आदि उपदेशयात पाठ यानाबीमाः । उकथं पूजा पाठ यायेगुयात मरणासन्न अवस्थाय् छुं मिनेट ल्यंदनिगु इलय् तिनि मखुसे, छुं दिं न्ह्यवःनिसें हे यानाबियाच्वनेमाः । रोगि नं मनकम्जोर यायेमज्यू, सेवायाइपिं थःथितिपिसं नं नुगःमछिंका च्वनेमज्यू । उकथं मरम्मत याकाच्वनेदुम्ह व्यक्तियाके उगु स्वाँ चिकँमत नस्वाःधुँ धर्मशब्दयात व बुद्धशब्दयात आलम्बनयाना गुलिखे दिं न्ह्यवःनिसें गुलिंखे ई न्ह्यवःनिसें कुशलत अभ्यास दयाच्वनी ।

अनं लिपा सीगु ई न्ह्योने थ्यनावइबले स्वाँ चिकँमत नस्वांधुँ धर्मसःत नं दयावं च्वनतिनिबले मिखा न्हाय्पंतय्सं नं खनावंच्वंगु तायावंच्वंगु जुल धाःसा उगु छगू मखु छगू आलम्बनत तना मवंनिवं हे च्यूतिचित्त थ्यंकःवयेफु । अबले उगु स्वाँ चिकँमत आदितय्त पूजायाःगु कुशलकर्मं निश्चितरूपं फलबीगु जुल । सुगतिभवय् निश्चितरूपं थ्यंकवनेदइगु जुल । थुकथं आलम्बन तप्यंक दयाच्वंबले सिना वनेफइकथं स्वापुदुपिं थःथितिपिसं मरम्मत याना बीगु अभिभार दयाच्वंगुयात प्रत्येक मनूतय्सं होश तयेबहःगु जुल । आयुष्मान सोणया अबुजु बृद्ध भिक्षुयाके आयुष्मान सोण धयाम्ह सुपुत्रं मरम्मत याना ब्यूगु कारणं नरकया निमित्त लोप जुयावना देवलोकया निमित्तत प्रकट जुयावल ।

प्रतिसन्धिचित्त उत्पत्ति पहः - च्यूतिचित्त उत्पत्तिजुइ धुंका लिपा न्हूगु भवय् प्रतिसन्धिचित्त उत्पन्नजुइगु खः । च्यूतिचित्त व प्रतिसन्धिचित्तत तुरुन्त स्वाइगु जुयाच्वन । च्यूतिचित्त व प्रतिसन्धिचित्तया दथुइ समयया हिसावं छुं भतिचा खालिथाय् तकं दयामच्वं । न्हूगु भवय् थ्यंकवनेत उलि तकं हे चलाख जुयाच्वन । मनुष्यलोकं च्यूतजुया देवलोकय् थ्यंकवःम्ह हे थजु, नरकय्वंम्ह हे थजु, च्यूति जुइसाथं हे छकोलनं प्रतिसन्धिचित्त स्वाना सम्बन्धित उगु भवय् न्हूगु स्कन्ध स्थापित जुइधुनिगु जुल ।

मिथ्यादृष्टि निथी - छगू जन्मं मेगु जन्मय् हिला वनीगुली शास्वतदृष्टि व उच्छेददृष्टि निगुलिं अलग्गजुया सम्यक्दृष्टि धारणा दइकथं होशतयेमाः । इपिं निगू दृष्टित मध्यय् "पुलांगु भवया नामरूपस्कन्धगृहय् जीव आत्मा दयाच्वंगु दु । उगु जीवआत्मा हे न्हूगु स्कन्ध गृहय् फेरेयाना न्हूगु भवय् सरे जुयावनीगु खः" धका ग्रहणयाइगु धारणा शाश्वतदृष्टि खः । (**सस्सत**=निरन्तररूपं जीवित आत्मा नित्य खः धका+**दिट्ठि**=धारणाद्वनीगु) "पुलांगु भवया नामरूपस्कन्ध दक्वं (इमिसं भाःपियाच्वंगु जीवलिसे लिसे) न्हूगु भवय् बिल्कुल स्वापु मदु, सत्त्व

छम्ह सिनावन कि पुलांगु भव विषयवस्तुत दक्वंत्वाःदला वनीगु, न्हूगु भवय् परमेश्वरयागु श्रृष्टिकार्यया कारणं मेम्ह सत्त्व छम्ह न्हूगु उत्पन्नजुयावयेमाल धाःसा उत्पन्नजुयावइगु खः” धका ग्रहणयाइगु धारणा उच्छेददृष्टि खः । (**उच्छेद**= छगू जन्म अन्त जुल धायेवं उगु छगू जन्मया नामरूपत दक्वं त्वाःदलिगु खः । हाकनं स्वापुतयेगु मदु धका+**दिट्ठि**=धारणाद्वनीगु) ।

सम्यक्‌दृष्टि - सत्त्वपिंके अविद्या, तृष्णा, कर्म, थुपिं स्वंगू धर्मत न्हूगु भवय् उत्पन्नजुइया निंतिं प्रमुखधर्मत जुयाच्वन । अविद्यां (मोहं) न्हूगु भवया नामरूपस्कन्धतय्‌गु दोषयात मखनिकथं त्वःपुयातइगु जुयाच्वन । तृष्णां (लोभं) उगु न्हूगु भवयात आशक्तजुया मायायानाच्वनीगु जुयाच्वन । मभिंगु ग्यानापुगु गतिनिमित्त प्रकट जुयावःसा नं इपिं निमित्तथें मुक्तगु भव प्राप्तजुइतिनि धका भाःपियाच्वनीगु जुयाच्वन । उकथं अविद्यां त्वःपुया तःगुलिं दोष खंकेमफया तृष्णां भ्रुकेजुया आशक्त जुयाच्वनीगु न्हूगु भवय् कर्मशक्तिया कारणं प्रतिसन्धि धयागु नामरूपधर्मत दकसिबे न्हापां शुरु याना स्थापित जुइगुजुयाच्वन ।

थुगुरूपं न्हूगु भवय् प्रतिसन्धि नामरूपत पुलांगु भवया अविद्या, तृष्णा, कर्म धयागु प्रत्ययया कारणं उत्पन्नजुइगु जुया “पुलांगु भवलिसे स्वापु मतःसे न्हूगु भवय् अलग (परमेश्वर आदिपिसं श्रृष्टियाइगु कारणं) उत्पन्नजुइमाःगु खः” धयागु उच्छेददृष्टि नं असत्य जुयाच्वन । “पुलांगु भवया जीवआत्मा न्हूगु भवय् सरेजुयावइगु खः” धका धारणा याइगु शाश्वतदृष्टि नं द्वनाच्वंगु हे जुल । पुलांगु भवया नामरूपत सरेजुया वनेगुयात अथें ति; छगू भवय् दुने हे छगू थासय् उत्पन्नजूगु नामरूपत मेगु थासय् थ्यनीकथं ल्युल्यु मवःसे उत्पन्नजुइधुनेवं तुं तुरुन्त हे भंग जुयावनेमाःगु जुल । जीवआत्म धयागु विषय न्ह्यवःनिसें हे मदुगु जुल ।

उकिं उपिं उच्छेददृष्टि शाश्वतदृष्टि निथी नं उत्पन्न मजूइकुसे न्हूगु भवय् प्रतिसन्धि नामरूपत न्हापां उत्पन्नजुया वइगुली न्हापा न्हापा पुलांगु भवयागु अविद्या, तृष्णा, कर्म धयागु प्रत्ययया कारणं “प्रतिसन्धि” धयागु न्हूगु रूप न्हूगु नाम उत्पन्न जुइमाःगु खः धयागु धारणा हे जक सम्यक्‌दृष्टि(सही धारणा) जुयाच्वन धका सीकी । उदाहरण- पर्वतया लिक्क हाला छ्वःगु शब्द पर्वतया भित्तायात ठक्कर नवनीगु इलय् थ्वःसः धयागु छता प्रकारया सः लुया वइगु खः । उगु थ्वःसः धयागु न्हापां हाला छ्वम्ह मनूयागु सः नं मखु, मनूयागु सलं अलगजुया आफुखुशीं लुयावःगु सः नं मखुथें हे खः । मैनबत्ति छगुलिं मि सरे यानाकायेबले निपुगु मैनबत्तीया मि न्हापांगु मैनबत्तीया मि नं मखु, न्हापांगु मैनबत्तिया मिलिसे स्वापु अलग मजूगु पहःयात नं उदाहरण रूपय् कायेमाल ।)

निगमन

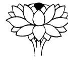
थुलि प्रमाणगु वचनक्रमद्वारा मरणासन्न अवस्थाय् घटेजुइगु घटनात क्यनावयागु पूवन। "च्यूत जुइगु" धाःसा नं च्यूतजुइवं तुं अन्तजुइतिनिगु मखुनि, न्हूगु भवय् छ्थीकथं उत्पन्नजुइया निंतिं च्यूतजुया वनेमाःगु जूगुजुया न्हूगु भवय् बांलाःगु स्थिति दयेकेगु विषय आः सीमाःगु विषय स्वया नं महत्वपूर्ण जुयाच्वन तिनि। मरणासन्न अवस्थाय् भिंगु चित्त लुयावइकथं मरम्मतयायेत नं स्वयं थःम्हं याउँसेच्वंगु रोग दयेका च्वनेदइगुलिसें लिक्क कल्याणमित्र (मरम्मत याना बी सःम्ह व्यक्ति) नं दःसातिनि मरम्मत यायेगु अवसर दयेफइ। थुगुरूपं मरणासन्न अवस्थाय् मरम्मत यानायंके धका उत्साहित जुयाच्वंसां नं कारण चूलाकेगु अःपु मजूगु कारणं सी न्ह्यवः हे वर्तमान भवय् म्वायेगु सीगुलिसे लिपायागु भव लिसे स्वाकं निर्वाण थ्यंकयागु विषययात ताकालंनिसें दूरदर्शीजुया सत्पुरुषजुया च्वंसातिनि थुगु क्षेत्रय् मन धुक्क तयाच्वनेदइगु जुल।

स्मरणिकाः -

"सीगु म्वायेगु, न्ह्याबलें याउँकेत, गम्भीरपूर्वक,
थुगु तथ्ययात, क्वक्वजीक पूपूवंक, च्वयागु कारणं,
दक्व मनुष्यपिं, बांलाक च्वनेदया, पुलांगु भव, त्वःते धुनेवं,
न्हूगु भव, बांलायेमाल।
जिगुपाखें ला, सी न्ह्यवः हे, गुलिखे गुलिखे, तापाकं निसें,
भविष्य विषयय् तनंतं, विचाःयाना, न्हूगु मुंका, निर्वाण त्याकेत,
भिंभिंगु पारमी, पूर्णयाये धुन।
थीथी बृद्धियाना, छिपे जुइधुंकुपिं नं, जिथें हे तुं, पूवंक
ग्रहणयाना, निर्वाणय् थ्यंकवने दयेमाः।

मरणासन्न अवस्थाय् घटे जुइगु घटना

प्रक्रिया क्वचाल

गुंगूगु द्याः
[थुगु द्यालय् प्रतिसन्धिलिसे स्वापुतया लुमंकेबहःगु खँत दुथ्या]

प्रतिसन्धि धाःगु पहः - च्यागूगु द्यालय् क्यनावयागु ज्याभ्वःद्वारा सिनावने धुंका लिपा कर्मअनुसार न्हूगु भवय् दकसिबे न्हापां चित्तचैतसिक व रूपत उत्पन्नजुइगु खः। उगु उगु दकसिबे न्हापां उत्पन्नजुइगु चित्तचैतसिकरूपतय्त हे "पटिसन्धि" थःगु भाषं "प्रतिसन्धि च्वनीगु" धाइ। उगु **पटिसन्धि** धयागु पालि खँपुइ "स्वापुतयेगु" धयागु अर्थ दयाच्वन। "पुलांगु भव त्वाःदलेवं स्वापुतया उत्पन्नजुइगु" धयागु मतलब खः।

प्रतिसन्धि प्यथी - उगु उगु प्रतिसन्धिचित्त चैतसिकरूपत कर्मया कारणं उत्पन्नजुइगु जुया थीथीकथंयागु कर्मत लिना ओपपातिकपटिसन्धि, संसेदजपटिसन्धि, अण्डजपटिसन्धि, जलाबुजपटिसन्धि धका प्यथी दयाच्वन।

ओपपातिकपटिसन्धि - खन्ध शरीर प्रकटरूपय् उत्पन्नजुइगु प्रतिसन्धि देव ब्रह्मा नारकीय प्राणीपिं प्रेत असुरकायपिं थुगु उपपाद प्रतिसन्धि च्वनीपिं जुया मांयागु गर्भय् च्वंवनेमाःगु मदु। प्रतिसन्धिचित्त चैतसिक रूपत उत्पन्नजुइसाथं छकोलनं इपिं च्वनेमाःगु विमान, पहाड, पर्वत, खुसी, समुद्रया घाट आदि थासय् इमिगु न्हापायागु उमेर अनुसार ततःधिक जुया प्रकटरूपं उत्पन्नजुइगु खः। आदिकल्पया मनूत नं थुगु उपपात प्रतिसन्धि च्वनीपिं हे जुयाच्वन। थुगु **ओपपातिकपटिसन्धि**यात "उपपात प्रतिसन्धि" धका नं धाः।

संसेदजपटिसन्धि - प्यपुना तासेजुया उत्पन्नजुइबहःगु थासय् प्यपुना तासेजुया उत्पन्नजुइगु प्रतिसन्धि खः। थुगु **संसेदजप्रतिसन्धि** च्वनीपिं ला तःसकं चीधिकचाःगु उमेरंनिसें बुलुँहु बुलुँहुँ बृद्धि जुयावइगु खः। उगु संसेदज जातय् त्वँ आदि सत्त्वपिं ध्वग्गीगु मलमूत्र, ध्वग्गीपिं न्या आदि ध्वग्गीनवःगु चीजवस्तुलय् प्यपुना तासेजुया उत्पन्नजुइगु खः। पद्मावती महारानी पद्मपलेस्वाँलय् प्यपुना उत्पन्नजूगु जुल। वेलुवती महारानी पँया दुने प्यपुना उत्पन्न जुइमाःगु जुल। भगवान बुद्धयात आरोप लगेयाम्ह "चिञ्चमाण" धयाम्ह चिञ्चमाणविका इमली माँय् प्यपुना उत्पन्नजूगु जुल। इत्यादि रूपं **संसेदजपटिसन्धि**च्वंपिं मनूत आपालं दयाच्वन।

अण्डजपटिसन्धि- मांयागु गर्भय् दुने ख्यँचय् उत्पन्नजुइपिं खः। भ्रंगःसत्त्वपिं अण्डजप्रतिसन्धि च्वनेमाःपिं सत्त्वपिं खः। जातकनिपात इतिहासय्

गुलिं गुलिं मनूत नं नागनीत लिसे ह्वना **अण्डजप्रतिसन्धि** च्वनेधुंका मनुष्यसत्त्व जन्मजूगु विषयय् धापु दयाच्वन ।

जलाबुजपटिसन्धि - मांया गर्भय् मचाछें उत्पन्नजुइमाःपिं मनू, सल, सा, म्ये आदि सत्त्वपिं **जलाबुजपटिसन्धी** च्वनेमाःपिं सत्त्वपिं खः । भूमिज, बृक्षज धायेमाःपिं निम्नकोटिया देवतापिं मध्यय् गुलिं गुलिं देवतापिं नं जलाबुजपटिसन्धी च्वनेमाःपिं जुयाच्वन । (अण्डज व थ्व जलाबुज निगूयात **गब्भसेय्यकपटिसन्धी** च्वनीपिं धका नं धयातल । (**गब्भ**=मांयागु गर्भय्+**सेय्य**=च्वनेमाःम्ह)

प्रतिसन्धि च्वनेगुया कारण स्वंगू - संसेदज, उपपातप्रतिसन्धि च्वनेमाःपिं मां-बौलिसे मस्वाःसे थःथःपिनिगु मुक्कं कर्मया कारणं उत्पन्नजुइमाःपिं जुया प्रतिसन्धि च्वनेमाःगु कारण मालेमाःगु मदु । गब्भसेय्यक सत्त्वपिं मांयागु गर्भय् उत्पन्नजुइमाःपिं जूगुलिं "गुजागु कारणत चूलासा तिनि मांयागु गर्भय् च्वनेफुपिं जुयाच्वन लय् ?"धका न्यने बहःजू । लिसः ला (१) भावी मांया ऋतुस्वाँ नकतिनि शुरु जुया ह्वये धुंकूगु जुइमाःगु, (२) भावी माँबौपिं निम्ह न्ह्याइपुकाः सहवास यायेमाःगु (३) प्रतिसन्धी च्वनीम्ह भावीमचा पुलांगु भवं च्यूतजुइमाःगु, थुपिं स्वंगू कारण पूवंसा तिनि प्रतिसन्धि च्वनेफइगु जुयाच्वन । थुगु विषयय् मां-बौपिं निम्ह छको छको सहवास यात धायेवं न्हेन्हुया दुने अथवा भिंन्यान्हुया दुने प्रतिसन्धि च्वनेगु अवसर दयाच्वन धका उगु उगु ग्रन्थय् धयातल । थ्व थौंकन्हे अप्वःयाना जुयाच्वंगु प्रतिसन्धिच्वनेगु सामान्य नियम खः।

तःसकं अचम्भगु गुलिं कारणत - मां-बौपिं निम्ह परस्पर स्पर्श याना सहवास यायेगु मदुसा नं प्रतिसन्धि च्वनेफु । बोधिसत्त्व सुवण्णसामया मां नकतिनि स्वाँ ह्वये धुंकूगु इलय् अबुजुम्हं त्यफुचित परामर्श यायेमात्रं प्रतिसन्धि ग्रहणजुल । चण्डप्रद्योत जुजुया मां नकतिनि ऋतुस्वाँ ह्वये धुंकूगु इलय् बिच्छे (प्वाथय्) जुनावंगुयात न्ह्याइपु तायेमात्रं प्रतिसन्धि ग्रहण जुल । न्याखुँब्वहःत वर्षायामय् दक्षिणयागु फय्वइगुयात न्ह्याइपुतायेगुद्वारा प्रतिसन्धि ग्रहणजुइगु खः। भगवान् बुद्धया पालाय् भिक्षुणी छम्ह पुलांम्ह भात भिक्षुया अन्तरवासय् किनाच्वंगु शुक्र फययाकाःगुलिं प्रतिसन्धि ग्रहणजुल । छम्ह ऋषियागु शुक्र ल्वाकज्याःगु पिसाबयात छम्ह चलां त्वनेलाःगुलिं उम्ह चलायाके प्रतिसन्धि ग्रहणजुया ऋषीसिंग कुमार जन्मजुयावन । थुपिं कारणत ला छको बको अचम्भकथं लुयावइगु घटनात खः ।

कलल प्रसादरूप - प्रतिसन्धिचित्त चैतसिक नापं रूपत दयाच्वंगु दु । उगु उगु रूपतयत "कलल प्रसादरूप" धाइ । "उगु कलल प्रसादरूप उत्तरकुरुइच्वंपिं

मयूजुपिनिगु सँयात तःसकं यइपुसेच्वंगु चिकँनय् थुना उगु सँच्वकाय् किनावःगु यचुसेच्वंगु चिकँति प्रमाण दु" धाइ । उगु प्रसादरूप न्हापायागु कर्मशक्तिया कारणं उत्पन्न जुयावइगु रूपमात्र खः । मां-बौपिनिगु शुक्र श्रोणित मखु । उगु शुक्र श्रोणितं ला उगु प्रसादरूपयात तिबः बीगु मात्र खः ।

मां-बौपिनिगु शुक्र श्रोणितं उपकार याइगु पहः - थ्व धयावयेधुंगु खँ अनुसार न्हापायागु कर्मशक्तिया कारणं मांया गर्भय् कलल प्रसादरूपं प्रतिसन्धि च्वनेमाःगु जूसां नं मां-बौपिनिगु शुक्र श्रोणितं आकाङ्क्षाकां सहयोग बियाच्वंगु दु धका सीदत । उगु कलल प्रसादरूप पुसासमान जुयाच्वन । मां-बौपिनि शुक्र श्रोणित ध्याचः, भ्यातनां:, लः, चा समान जुयाच्वन । उगु कलल प्रसादरूपयात उत्पन्नजुइकीगु न्हापायागु भवकर्म स्वभाव ला पुसा प्यूम्ह व्यक्तिसमान जुयाच्वन । अथेजुया कलल प्रसादरूप प्रतिसन्धि च्वनेया निंतिं परिशुद्धगु मचाछँ व रोग व्याधि घाःखु दोषदाषत मदुगु भिंगु शुक्र श्रोणित आकाङ्क्षाकां आवश्यक जू । मचाछँ व शुक्रश्रोणित रोगं अलग मजुल धाःसा प्रतिसन्धी च्वंम्ह व उम्ह मचाचा स्वस्थ निरोगीजुया वृद्धि जुइफइगु स्थिति मदु ।

अनं अतिरिक्त - ह्याउँचाया दुने वत्तुना च्वनेमाःम्ह इगुवानाया वर्ण ह्याउँसे च्वना हाकुचाया दुने वत्तुना च्वनेमाःम्ह इगुवानाया वर्ण हाकुसे च्वनीथें मां-बौपिनिगु शुक्र श्रोणितय् प्यपुना च्वनेमाःम्ह प्रतिसन्धि च्वंच्वंम्ह मचायाके मां-बौपिनिगु शुक्र श्रोणित पाखें ऋतुजरूपत स्वापु दयाच्वनीगु कारणं मां-बौपिनिगु वर्णलिसे मचाया वर्ण समान जुइगु स्वाभाविक हे जुयाच्वन । ल्हाः तुति आकार प्रकारत नं समान जुइयः । वर्ण आकार प्रकार जक मखु मां-बौपिनिगु मनोवृत्ति शक्तिव्यक्ति विचारबुद्धित नं काय्म्ह्याय्पिकें सरे जुया वृद्धि जुयाच्वनेयः ।

थुकथं मनोवृत्तित सरे जुयावइगु ला प्रतिसन्धि च्वंगु शुरुनिसें हे मां-बौपिनिगु चित्तप्रत्यय ऋतुजरूपत सरे जुयावःगु कारणं नं जूवनेफु । जन्म जुइ धुंका लिपा मां-बौपिनिगु मनोवृत्ति क्रियाकलापत यक्वं यक्व ध्वःदुया थानाच्वनीगु अप्वःजुइगुया कारणं नं जूवनेफु । थुगुरूपं भिंगु उत्तमगु तीक्ष्णगु कुलपाखें भिंपिं उत्तमपिं तीक्ष्णपिं काय्म्ह्याय्पिं विकाशजुया अपरिशुद्धगु कुलपाखें हीनपिं, कम्सलपिं काय्म्ह्याय् उत्पत्ति बृद्धि जुइयःगु कारणं निगू पक्षय् भिंगु कुल जुया मां-बौ निम्हसिगु विशेषं परिशुद्धगु शुक्र श्रोणितय् प्यपुना च्वनेदुगु कलल प्रसादरूप मूल्यवानपिं काय्म्ह्याय्पिं उत्पन्न जुइकेगुया कारण दकसिबे भिंगु स्कन्धकाय हे जुल ।

ब्यक्ति प्यथी भेद दुगु पहः- प्रतिसन्धिच्वनीगु इलय् गुलिं ब्यक्ति अपायभूमी च्वनीगु जुयाच्वन । इपिं अपायभूमिवासीपिन्त दुर्गति अहेतुकपुद्गल धाइ । (**दुगति**=मभिंगु गती (भवे)+**अहेतुक**=प्रतिसन्धिचित्तय् अलोभ, अदोष, अमोह धयागु हेतुत मदुम्ह पुद्गल ।) मनू व मनुष्यलोकय् दयाच्वंपिं गुलिंगुलिं चुद्वापिं देवतापिंके नं उजोपिं अहेतुकपुद्गलपिं दयाच्वन । इपिं पुद्गलपिन्त सुगति अहेतुक पुद्गल धाइ । (**सुगति**=भिंगु गती+अहेतुक=प्रतिसन्धिचित्तय् स्वंगू हेतु मदुम्ह व्यक्ति) द्विहेतुक त्रिहेतुक निथीयात लिपा क्यनेतिनि ।

सुगतिअहेतुक मनू - थ्व क्यनावयेधुंगु "सुगतिअहेतुक" मनूत तःसकं क्वह्यंगु कुशलकर्मया कारणं मनुष्यभवय् उत्पन्न जुयावःपिं जुया कांपिं बक् फुटे मजूपिं खुत्यांपिं न्हाय्पं मताःपिं पाकः ग्वाज्यपिं (पूर्व, पश्चिम, दक्षिण, उत्तर भिंगः नीगः छसुका आदियात तकं स्यनाबिया ध्वाथुइके मफुपिं व्यक्तिपिं) नपुंसक पण्डुक (मिजं अंग, मिसा अंग सीदयेक मदुपिं) उभतोव्यञ्जनक (मिजं अंग, मिसा अंग नितां दयाच्वंपिं) इत्यादि रूपं मनूया ल्याखय् मवंपिं जुइगु जुयाच्वन ।

सुगतिअहेतुक देवतापिं - इपिं देवतापिं कमसलगु न्हापायागु कुशलकर्मया कारणं उत्पन्नजुइमाःपिं खः। "देवता" धायेमाःपिं मात्र जक, ऋद्धि मदु, भूमिविमान अलग मदु, भूमिज बृक्षज धयापिं तःधंपिं देवतापिन्त बःकया इपिं देवतापिनिगु विमानया जःखः च्वनेमाःपिं खः । नसा त्वंसा नं बांबांलाक मदु, भूत प्रेततथें जाग्वः तरकारि सिना सिना नये त्वने यानाच्वनेमाः । गबलें गबलें समाधि कम्जोरपिं मिसातय्त व मचातय्त ख्याना दुबिना इमिसं बौतःगु भूत प्रेततय्गु नसा त्वंसायात हे नये त्वने यानाच्वनेमाः । जातकथं चातुर्महाराजिक देवतापिंथें खः । मनुष्यलोकय् गरीब दुःखी जूसा नं गुलिं गुलिं प्रज्ञाशक्तिदुपिं जुयाच्वनेयःथें अथे हे इपिं दुःखीपिं देवतापिनि मध्यय् नं सुगतिअहेतुक मखुसे क्यनेतिनिगु द्विहेतुक त्रिहेतुक देवतापिं दयाच्वनीगु जक मखु, भगवान् बुद्धया जीवनकालय् ला उजोपिं दुःखीपिं देवतापिसं नं मार्गफल लाभ यानाकाःगु दनि ।

द्विहेतुकपुद्गल - दान खण्डय् द्विहेतुक उत्कृष्टकुशल, त्रिहेतुक ओमककुशल धका क्यनावये धुन । उगु कुशलकर्मया कारणं मनुष्यभूमि, देवभूमी उत्पन्न जूसा नं कुशलकर्म याःबले अमोह धयागु प्रज्ञाज्ञानं सम्प्रयुक्तजुया यानामवःगु कारणं व, प्रज्ञाज्ञान दःसा नं तीक्ष्ण प्रबल मजू-तीक्ष्ण प्रबल जूसां नं थःगु कुशलयात हाकनं मन स्यंकीगु जुयाच्वन । थुपिं तथ्यतय्गु कारणंयाना प्रतिसन्धिचित्तय् अलोभ अदोष निता हेतु दुम्ह द्विहेतुकपुद्गल जुइमाःगु जुल ।

क्यनावये धुपिं अहेतुक पुद्‌गल निथी व थुपिं द्विहेतुक पुद्‌गलपिंके प्रतिसन्धिचित्त धयागु पुसा कमसल जूगु कारणं, उगु जन्मय् ध्यान मार्ग फलतय्‌त प्राप्त यायेगु अवसर मदयाच्वन । तर कर्मस्थान उद्‌योग व अभ्यास यात धाःसा लिपायागु इलय् त्रिहेतुक पुद्‌गल जुइत भिंगु उत्तमगु कारण कुशल जुइगुया अतिरिक्त वासना छाप लिनावये धुंकीगुलिं ध्यान मार्ग फल नं लाभ याये अःपुइफइगु कारणं थुगु जन्मय् प्राप्त मजूसा नं प्रयत्नपूर्वक उद्‌योग याये लाइकथं होश तयेमालीगु जुल ।

त्रिहेतुक पुद्‌गल - दान खण्डय् क्यना वये धुंगु त्रिहेतुकउत्कृष्ट कुशलया कारणं मनुष्यलोक व देवलोकय् उत्पन्न जुइदइगु इलय् प्रतिसन्धिचित्तय् (अलोभ अदोष अमोह) हेतु स्वंगू दुम्ह त्रिहेतुकपुद्‌गल जुइदइगु जुयाच्वन । उजोम्ह पुद्‌गल सःस्यू थूम्ह जुइगु जुयाच्वन । कोशिसयात धाःसा ध्यान लाभ यायेफु । पारमी पूर्णजुल धाःसा मार्गफल नं लाभ यायेफु । थौंकन्हे त्रिहेतुकपुद्‌गल यक्व दु । विधिपूर्वक उद्योग मयाःगुलिं जक विशिष्ट धर्मलाभ मजुयाच्वंगु खः । थुगुरूपं प्रतिसन्धि मूलचित्त फरक फरक जुयाच्वंगु कारणं दुर्गतिअहेतुक, सुगतिअहेतुक, द्विहेतुक, त्रिहेतुककथं पृथग्जन प्यथी पानाच्वंगु जुल ।

आर्य पुद्‌गल च्याम्ह - उम्ह त्रिहेतुकपृथग्जन हे भावनाधर्म उद्योग व अभ्यास याना श्रोतापत्तिमार्ग लाभ जुल धाःसा १) श्रोतापत्ति मार्गष्ठ पुद्‌गल जुइगु खः । श्रोतापत्तिफल लाभ जुल धाःसा (२) श्रोतापत्तिफलष्ठ (श्रोतापत्ति पुद्‌गल) जुइगु खः। थ्व विधि अनुसार च्वय् च्वय्‌च्वंगु मार्गफलत तनंतं लाभ जुल धाःसा............

३) सकृदागामिमार्ग प्राप्त पुद्‌गल

४) सकृदागामिफल प्राप्त पुद्‌गल

५) अनागामिमार्ग प्राप्त पुद्‌गल

६) अनागामिफल प्राप्त पुद्‌गल

७) अरहत्तमार्ग प्राप्त पुद्‌गल

८) अरहत्तफल प्राप्त पुद्‌गल जुइगु खः।

[(८)नम्बर व्यक्तियात “अरहन्त” धाइ । प्रत्येक बुद्ध व सम्यक्‌सम्बुद्ध नं थुपिं अरहन्तपिनि दुने दुथ्याना बिज्याःपिं खः ।]

कर्म हे माँ कर्म हे अबु - थःम्हं यानागु कर्मं थःत मूलप्रतिसन्धिचित्तंनिसें हे फरक जुइकथं याइगु जक मखु; रूपवर्ण फरक जुइकथं, कुलवंश फरक जुइकथं, सुख दुःख फरक जुइकथं नं थःगु कर्मं हे थःत व्यवस्था याइगु खः । **स्पष्ट याये** - मनू छम्हसिनं कुशलकर्मयात ज्ञानं सम्प्रयुक्तजुया सबल सक्षमरूपं

याइगु जुयाच्वन। मनू छम्हसिनं ला कुशलकर्म मयाः, याःसां नं सबल सक्षमरूपं मखु, इपिं निम्हं मनुष्य प्रतिसन्धि च्वनेमाल धाःसा कुशलकर्म याःम्ह सुखीम्ह माँया गर्भय् प्रतिसन्धि च्वनेदइगु खः । मां जूम्ह दक्षता दुम्ह थूम्ह जुया गर्भय् दुम्ह मचायात दुःख मजुइगुकथं दने फयेतु याइबले होशतइगु जुयाच्वन । तःसकं पूगु तःसकं पालुगु नसा त्वंसा व तःसकं ख्वाउँगु नसा त्वंसा बारे याइगु जुयाच्वन ।

कुशलकर्म कम्जुयाच्वंम्ह व्यक्ति ला दुःखीम्ह मांया गर्भय् प्रतिसन्धि च्वनीगु जुयाच्वन। उम्ह दुःखीम्ह मय्जु हरेक थासय् सःस्यू थूम्ह मखु। स्यूसां थूसां नं बारे यायेमाःगु धाक्वयात बारे यायेत धन सम्पत्ति मदुगु कारणं तःसकं पूगु, ख्वाउँगु, पालुगु, नसा त्वंसातय्त नं बारे यायेमफु, गर्भय् दुम्ह मचा मामं तःसकं पूगु, पालुगु नसा त्वंसा नये त्वने लाइबले नरकय् कुतुंवंम्हंथें पुका च्वनेमाः । तःसकं ख्वाउँगु नसा त्वंसा नये त्वने लाइबले नं लोकन्तरिक नरकय् कुतुंवंम्हंथें ख्वाउँका च्वनेमाः। आकाभाकां जुरुक्क जारुक्क दने फयेतुइ लाइबले नं च्वय्ल्ह्वना बस्वानाब्यूगुथें कष्टजुइगु जुयाच्वन। (थ्व ला उगु उगु ग्रन्थय् क्यनातःगु गुलिं गुलिं दुःखत तिनि। मचाचिगु कर्म बांमलाःगु कारणं मां जूम्हसिनं नं थाकुसेच्वंक गर्भ धारण यायेमाः। मचा बुइकेमाः।)

उकथं मांया गर्भय् च्वनाच्वंसेनिंसें हे दुःख सुख पायेधुंकल। अनंलिपा जन्मबीगु ई थ्यंकवल धायेवं कुशल पुण्य दुम्हसिया बांबांलाःपिं दिदिअजिपिनिपाखें गुलि अःपुके फत उलि अःपुक याउँक मचा बुइके दया, पिने पिहाँ वइबले नं नाइसे कोमलगु फलाचिन्काप: आदिद्वारा बांलाक हेरबिचार याइगु कारणं याउँसेच्वंगु अवसर दइगु जुयाच्वन। कुशलकर्म मदुम्हसिया बांबांलाःपिं दिदिअजिपिं मदइगु जूयानिंतिं तःसकं सिसिककःगु छुँप्वालं धिस्रे धिस्रे जुया छुँचा पिहाँवयेमाःथेंतुं अतिकं कष्ट पीडा सहयाना पिहाँ वयेमाःगु जक मखु, जन्म जुया पिने थ्यनीबले नं बांबांलाक हेरबिचार मदु । कोडागु कापतं ज्वनीगु कारणं याना घाःयात खाचिगु पपुं खित्तुखिनेबलेथें सहयाये मजीक दुःख भोगे यायेमालीगु जुयाच्वन।

उकथं सुख दुःख पानाच्वंगुलिं जकं मयानि, कुशलपुण्य दुम्ह मचाया भिंगु मांयागु दुरु प्रशष्ट रूपं दइगु जक मखु मेमेगु दुरुचुं व स्वास्थ्यकर भिंगु वासः, बांलाःपिं वैद्यतय्सं संरक्षण यानातइगु जूगुलिं स्वस्थ निरोगी जुयाच्वनीगु जक मखु बाज्या अजि तमां निनी तःधिचिधिपिसं ह्येका म्हितका मायायाइगुलिं माक्व धाक्व सुखं च्वनेगु अवसर दइगु जुयाच्वन । कुशलपुण्य मगाःम्ह मचा ला मांयागु दुरु नं त्वने मदु, बांबांलाःगु वासः इसः बांबांलाःपि वैद्यपिं ला छखे हे तिः; बाज्या अजि आदिपिसं तकं घनिष्टता तया मायायाये मंमदु । मां

जूम्हसिया मचाया थासं चिलावने मंमदुसां नं मचायात पित्याः तनीकथं जक दुरु त्वंका नसा त्वंसाया निंतिं बजारया दथुइ चाःचाःहिला जूसां चीजवस्तुत मीगु कुली जुया जूसां ज्या याये माःगुलिं विचरा ह्याउँमचा विचाःबाचाः मदयेक ध्वःदुथेच्वना जुइमाःगु जुल ।

निगमन

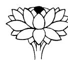
थुगुरूपं मचाचिगु उमेरय् ह्याउँमचाया जीवन ज्ञान वीर्य सहयोगकया सम्पत्ति माले मफुतल्ले न्हापायागु परस्परयागु कर्म पानाच्वंगुजुया दुःख सुख फरक जुयाच्वनेमाःगु पहःयात पूपूवंक होशतया "तःपाःगु ख्वाःपाःस्वया तरकारी ल्यया तया बीगु" थुगु लोकय् ख्वाःपाःतःपापिंथाय् तरकारी भाग तया बीगुयात दोषखंका च्वनेमज्यू । न्हापा न्हापायागु भवय् कर्म दयेका वःबले थःपिसं स्वयं ज्ञान बुद्धि मदयेका क्वह्यंगु तालं यानावयेनंगु पहःयात जक दोषबिया स्वयं थःपिसं ख्वाःपाः तपाःम्ह सत्पुरुष जुइकथं उद्योग यायेगु आवश्यक जुयाच्वन ।

उगुरूपं स्वयं थःपिसं धाःसा आचरण मयाःसे मेपिं ख्वाःपाःतःपाः जूगुयात ईर्ष्या यानाच्वन धायेवं भविष्यजन्म परस्परय् भ्रंजक दुःखयागु गाःतःगाः जुइगु जक दुगु कारणं थुगु ग्रन्थ ब्वमिपिंलिसें जिमि घनिष्ट मनूधाःपिं सकसिनं भिंगु प्रतिसन्धि लाभयाये निंतिं आवंनिसें हे कोशिसयाना यंकेफयेमाः ।

स्मरणिकाः -

"प्रतिसन्धि च्वनेगु, थुगु विषययात,
स्पष्टं छुटेयाना, च्वयागु सामर्थ्य,
आपालं मनूपुचःतय्, प्रतिसन्धि भिंकेत,
कारण बांलायेमाः । जिगु पक्षं ला, उगु उगु भवय्, जन्म जूजूथाय्,
हीन क्वह्यंगु, प्रतिसन्धि मदया, तीव्र तीक्ष्णगु वीर्यद्वारा,
ज्ञान प्रज्ञा फइले जुया, ब्रह्माण्ड स्वया च्वन्ह्यागु,
निर्वाणय् थ्यंकेत, तनंतं कारण आचरण याना,
जि लिसे स्वाःपिं, तःमि चिमि सकलें, जिथें तुं जुइक,
प्रतिसन्धि च्वना, निर्वाणय् दुचायेका,
थ्यंकवने फयेमाः।

प्रतिसन्धिलिसे स्वापुतया लुमंके बहःगु
विषय क्वचाल ।

भिगूगु द्याः

[प्रतिसन्धि च्वंसेंनिसें हे कलल प्रसादरूप धयागु रूपस्कन्धकाय दुथ्याना वयेधुंकूगु कारणं याना भव छगुलिंया निंतिं रूपस्कधकायया उत्पत्ति विनाशयात ध्वाथुइके बहःजू । उकिं थुगु द्यालय् रूपलिसे स्वापुतया लुमंकेबहःगु विषयतय्त क्यनायंके]

रूप धायेमाःगु पहः - "रूप" धयागु पालियात थःगु भाषं नं "रूप" धाइ । "विपरीत जुइसःगु स्वभाव धर्म" धयागु मतलब खः । विपरीत जुइगुया कारणत ला ख्वाउँगु क्वाःगु आदिकथं यक्व दु । उकीमध्यय् ख्वाउँगु कारणं विपरीतजुया विनाशजुइगु पहः ला चिकुलां ल्हाःतुति छ्यंगु तःज्याइगु, तःसकं ख्वाउँसे च्वनीबले ल्हाःतुति वँचुसे च्वनावनीगु, सर्दि लगे जुया ज्वरवइगु, लोकन्तरिक नरकया प्राणीपिं विश्वयात आधार बीगु लखय् कुतुंवना चुंचुं दला वनीगु आदित खः । पूगु कारणं विपरीतजुया विनाशजुइगु पहः ला- निभालय् वनेबले ल्हाः तुतिया छ्यंगु ह्याउँसे च्वनीगु, निभाजलं पुना हाकुसे च्वनीगु, निभालं पुइलाना ज्वर वइगु, मरुभूमि आदिलय् निभाजलय् लाना सीमालीगु आदित खः । अनं मेगु-भुजिं, पति आदि कारणं फ्वंफ्वं गाना वइगु सर्प बिच्छें न्याना घाःपाःजुइगु सीगु पित्याः प्याःचाः आदि कारणं गनावनीगु सीगु आदित नं रूपया विपरीत व विनाशजुइगु हे खः ।

स्मरणिकाः - तीव्र प्रबलगु तान्वः चिकु, सर्प विच्छे भुजिं पति,

पित्याःप्याःचाः थीथी कारणं, सिइदयेक हिला पाना,

जुइगु परिवर्तन, उगु उगु धर्म, सीकी "रुप" धाइजुल ।

[रूप २८-गू दःसा नं महत्वपूर्णगु १९-गूयात जक क्यनावने ।]

महाभूत-४-गू

१- पृथ्वीधातु २- आपस्धातु

३- तेजस्धातु ४- वायुधातु

प्रसादरूप-५-गू

५- चक्षुप्रसाद ६- श्रोतप्रसाद

७- घ्राणप्रसाद ८- जिह्वाप्रसाद

९- कायप्रसाद

आलम्बन-५-गू

१० - रूपालम्बन　　　११ - शब्दालम्बन

१२ - गन्धालम्बन　　　१३ - रसालम्बन

स्प्रष्टब्यालम्बन (पृथ्वी तेजस् वायु महाधातु स्वंगूयात हे स्पर्श यायेबहःगु छता प्रकारया आलम्बनजुया स्प्रष्टब्यालम्बन धका धयातःगु खः ।

१४ स्त्रीभाव　　　१५ पुरुषभाव

१६. हृदयवस्तु　　　१७ - जीवित

१८-ओजा (आहार)　　　१९ - आकाशधातु

विस्तृतं महाभूत-४-गू

पृथ्वीधातु - प्रकृतिपृथ्वी उगु उगु चीजवस्तुतय्‌त ग्रहणयाना धारणयाना तये फयेक क्वातुसे च्वंथें नापं उत्पन्नजुइगु रूपधर्म पुचःयात धारणयाना तयेफयेक क्वातुसेच्वंगु रूपयात पथवीधातु (पृथ्वीधातु) धाइ । प्रकृति बँ व ल्वहँग्वारा नँग्वारा आदि थुगु पृथ्वीधातु अप्वः जुयाच्वंगु रूपपुचःत खः ।

आपस्धातु - प्रकृति लखँ चाचुं छुचुं आदितय्‌त छधिछपाँय् जुइकीथें तुं उत्पन्नजुइगु रूपचुंतय्‌त छधिछपाँय् याकेफूगु (छपुचःयाके फूगु) रूपयात आपस्धातु (जलधातु) धाइ । थुगु आपस्धातु शक्तिप्रबल जुइबले थःलिसे नापं उत्पन्नजुइपिं रूपतय्‌त लःथें जुइका धारणयाना बा वनीगु स्वभाव नं दयाच्वनतिनि । उकिं प्रकृतिलः, पिशाव, ई, न्हि, आदित आपस्धातु अप्वःदुगु रूपपुचःत जुयाच्वन ।

तेजस्धातु - प्रकृति मियागु बाफ् निभायागु बाफ्‌तय्‌सं प्याःगु काच्याकाच्यांच्वंगुयात गंका बीथें आपस्धातुद्वारा प्यानाच्वंगु प्यपुनाच्वंगु रूपचुंतय्‌त तःसकं प्याके मब्युसे पाय्‌छिजुइक गंकाबीगु रूपयात तेजोधातु (मि) धातु धाइ । ताल्लाबले स्वस्थ जुयाच्वंपिं व्यक्तिपिनिगु शरीरय् ख्वाउँगु बाफ् दु । व बाफ् नं तेजस्धातु हे खः। उकिं उष्णतेजस् सीततेजस् धका तेजस् निथी दुगु सीके दु ।

थुगु तेजस्‌यात हे ऋतुधका नं धाइ । स्कन्धशरीरलिसे लिसें पिनेच्वंगु, पृथ्वी, लः, पर्वत धाक्वलय् ख्वाउँगु इलय् सीततेजस् (सीतऋतु) ब्रह्माण्ड छगुलिं फइलय् जुया, तान्वइगु इलय् उष्णतेजस् (उष्णऋतु) ब्रह्माण्ड छगुलिं फइले जुयाच्वनीगु जुयाच्वन । थुगु तेजस् थःगु ई स्वया स्वया पुइमाःबले पुना ख्वाउँइ

मा:बले ख्वाउँयाच्वन धा:सा स्वस्थ जुयाच्वनीगु खः । स्कन्धशरीरय् दुने दयाच्वंगु उष्णतेजस् प्रकृति स्वभाव स्वया अत्याधिक जुयावल धा:सा भति अप्व: जुइवं भति भति ज्वर वइगु खः । आपा:आपा:अप्वः जुल धायेवं अप्व: अप्व: ज्वरवइगु खः । त:सकं अप्व: जुल धायेवं सिनावनीगु जुयाच्वन । अथे हे सीततेजस् अप्व:जुल धायेवं नं रोगत दयावइगु हे जुयाच्वन ।

उकिं तेजस्यागु हिलाबुला जुइगुयात सहयाये मफुपिं त:सकं तान्व:गु इलय् यात्राय् वनेगु, त:सकं पालुगु पूगु नसा त्वंसात नये त्वने यायेगु, त:सकं ख्वाउँगु इलय् यात्राय् वनेगु, सर्दि लगे जुइगु, त:सकं ख्वाउँगु नसा त्वंसात नये त्वने यायेगुयात त:सकं, त:सकं होशतया बारे याये फुसातिनि निरोगीपिं, दीर्घायु जूपिं जुइफइगु खः । प्रकृतिमि निभात उष्णतेजस् अत्याधिकगु रूपपुच:त जुयाच्वंगुजुया ख्वाउँसेच्वंगु ल: व बरफ इत्यादि सीततेजस् अत्याधिकगु रूपपुच:त जुयाच्वन ।

पाचकतेजस् - प्वा:या क्वसं नये त्वने यायेगु नसा त्वंसा दक्वयात पचय् जुइकेफूगु "पाचकतेजस्" धयागु छता प्रकारया तेजस् दयाच्वन । उगु पाचकतेजस् प्रबलम्ह व्यक्तिया न:गु धाक्व नसात पचय्जुइगु जुयाच्वन । उगु तेजस् कम्जोर जुलधायेवं नसा पचेमजूसे धातु स्यनेय:गु जुयाच्वन । उकथं धातुस्यन धका सिल धायेवं नसा पचेजुइ अ:पुया नाइसेच्वंगु नसानये त्वने या:सा तिनि निरोगी जुइफइ ।

वायुधातु - प्रकृति फसं उगु उगु चीजवस्तुयात घ्वायेगु धिनेगु ब:बीगु यायेफुथें सम्प्रयुक्त रूपपुच:तयृत परस्परय् पतिचिंक घ्वायेगु धिनेगु ब:बीगु यायेस:गु रूपयात वायुधातु (फय्धातु) धाइ । स्कन्धशरीरय् दुने फय्धातु खुथी दु । खुथी खः-१) **उद्धंगमवायु** = च्वय् पाखे थहाँ वनीगु फय् खः । उगु फय् त:सकं अप्व: जुइबले प्वा:टम्मच्वनीगु प्वा:कसेजुइगु, हिकु वइगु, मुसु वइगु, हाछिका वइगु आदि रोगत उत्पन्नजुइकेसः । खँ ल्हायेगु अवस्थाय् थुगु वायुधातु न्त्याबलें च्वय्पाखे थहाँ वयाच्वनीगु जूयानिंतिं प्वा:फुलय्जुइगु प्वा:कसय्जुइगु रोग दुम्हसिनं उगु खँ ल्हायेगु ज्यायात विशेषरूपं म्हालेमाः । प्वाथय् छुं छुं नसा मन्त धायेवं भंजक च्वय्पाखे फय् थहाँवयाच्वनेयः।

२) **अधोगमवायु** - क्वय्पाखे कुहाँ वनीगु फय् खः । उगु फय् त:सकं अप्व:जुइबले भारा जुइगु आदि रोगतय्त उत्पन्नजुइकेयः ।

३) **कुच्छिट्ठवायु** - त:पूगु आतापति चीपुगु आतापतितय् दुनेयागु भागयात ल्यंका प्वा:थय् दुने दक्वथासय् जुइ च्वने यानाच्वनीगु फय् खः ।

४) **कोट्ठासयवायु** - चिपुगु आतापति तःपुगु आतापतितय्गु दुने चाःहिलाच्वनीगु फय् खः । नको त्वंको नसायात क्वय्पाखे छ्वयाबीगु फय् तःपूगु आतापतिया दुने दुगु जूयानिंतिं नको त्वंको नसा त्वंसात धाक्व न्हूगु नसाच्वनीगु थासं पुलांगु नसाच्वनीगुपाखे क्वहाँवना पिने पिहाँवइगु जुयाच्वन ।

५) **अङ्गमङ्गानुसारीवायु** - ल्हाःतुति आदि तःधं चीधंगु अङ्ग अङ्गय् जुयाच्वनीगु फय् खः । थ्व फय् बांलाक सञ्चालन मजुल धाःसा रोग जुयावयेयः । स्कन्धशरीरय् चीचीपुगु नसात दयाच्वन । उगु उगु नसातय् दुने फय् सञ्चालन जुयाच्वनीगु दया ताउतक्क कय्कुना फेतुना च्वनीम्ह ताउतक कोछुना वतुना च्वनीम्ह ल्हाः कय्कुंका च्वनीम्हसिके (लःपाइपयात कय्कुंका तल धायेवं लः पासजुइ मखुथें) फय् बांलाक सञ्चालन जुइमखु । उगु उगु फय्त ध्वःदुगु थासय् मुनाच्वनीगु जुल । उकिं फसं ध्वानाछ्वया तिनि वनेफइगु हित नं ध्वःदुगु थासय् मुनाच्वनीगुलिं विस्तृतरूपं छगू मखु छगू रोग जुइका च्वनेमालीगु जक मखु न्ह्यवः रोग मुक्त मजूम्हसिके रोग बढे जुयावइगु जुयाच्वन । उकिं थुजागु फय् नियमितरूपं सञ्चालन जुइकथं ताउतक कय्कुंका खम्पा त्वाना पतिचिना च्वनीकथं फय्मतुइया निंतिं व नसात फइले जुइकथं यक्व दयेक जुयामजुइगु निंतिं प्रेरणा बियाच्वनीगु खः ।

६) **अस्सासपस्सासवायु** - थ्व फय् सासः ल्हायेगु अवस्थाय् पिहाँ वनीगु दुहाँवनीगु फय्त खः। आनापान धका नं धाइ । थुगुरूपं फय्यागु आकार प्रकार खुथी दयाच्वन ।

मूलगु मुख्य रूप व सामान्य रूप - थुगु पृथ्वी, आपस्, तेजस्, वायु धयागु प्यंगू महाधातु मूलगु मुख्यगु रूपत खः । लिपा क्यनेतिनिगु प्रसादरूप आदि ला उगु प्यंगू महाधातुयात बःकया उत्पन्न जुइमाःगु सामान्यरूपत खः । **स्पष्ट जुइके** - थुपिं महाधातु प्यंगू मूलगु मुख्यगु जुया प्यंगू धातुपुचःत अप्वःजूलिसे स्कन्धशरीर तःधं जुइगु खः । भूमि, ल्वहँयागु पहाड, लःयागु फाँत, मिद्वं हुरि बतास आदि रूपं तःतःधंगु निर्जीववस्तुत तःधं धाक्वलय् व तःधिपिं मनूत, देवतापिं, न्यात, काबुलित आदिरूपं सजीव प्राणीपिं तःधी जुयाच्वंगु धाक्वलय् थुपिं प्यंगू महाधातुत पुचःचिनाच्वंगु यक्व जुयाच्वंगुलिं जक खः ।

क्यने त्यनागु चक्षु, श्रोत, रूप, शब्द आदितय् निंतिं ला विशेषरूपं चीजवस्तुत तःधना च्वनीगु मखु । **उदाहरण-** नस्वाःगु साबुन छगलय् तःसकं बास वइकथं गन्धधातु गन्धरूपत यक्व भिजेयाना तःसा नं साबुनग्वारा बढेजुया तग्वः नं जुया मवः । गन्धधातु गन्धरूपत पाःयाना छ्वयेगु आदि कारणं नं साबुन

ग्वारा भः चीग्वःचा जुया मवं । उकिं पृथ्वी आदि प्यंगू महाधातुत जक द्रब्य पदार्थ प्रकट जुयाच्वंगु मूल रूपत जुया ल्यंदुगु रूपत सामान्य मामुलि रूपत जक जुयाच्वंगु विषययात सीकी ।

विस्तृतं प्रसादरूप-५-गू

थौंकन्हे सः भरे यायेगु किपा भरे यायेगु टेप, टेप रिकर्डरत खने दुथें, अथे हे शरीरय् दुने नं सम्बन्धित आलम्बनयात भरे यायेफूगु प्रसादधातुत दयाच्वन । उगु प्रसादधातुयात हे पालिभाषं **"पसाद"** धाइगु खः ।

चक्षुप्रसाद - मिखाया दुने दुगु प्रसादधातुयात चक्षुप्रसाद धाइ । मिखाया दुने हाकुगु चक्का नानीचिया दथुइ थुगु चक्षुप्रसादधातुपुचः आपालं फिजेजुयाच्वंगु दु । विभिन्न प्रकारयागु वर्णरूप (रूपालम्बन) तय्त थुगु चक्षुप्रसादधातुं भरेयायेलाइगु इलय् उगु रूपालम्बनयात स्यूगु चक्षुविज्ञान धयागु खनास्यूगु चित्त लुयावइगु खः ।

श्रोतप्रसाद - न्हाय्पं प्वाःया दुने अंगुयागु आकार दुगु थासय् फैले जुया च्वंगु आपालं प्रसादधातुतय्त "श्रोतप्रसाद" धाइ । विभिन्न प्रकारयागु शब्द (शब्दालम्बन) यात थुगु श्रोतप्रसाद धातुं भरे यायेलाइबले श्रोतविज्ञान धयागु न्यना स्यूगु चित्त लुयावइगु खः ।

घ्राणप्रसाद – न्हाय्प्वाःया दुने दुगुचिगु पालिख्वः आकार दुगु थासय् फिजे जुयाच्वंगु प्रसादधातु पुचः आपालंयात "घ्राणप्रसाद" धाइ । विभिन्न प्रकारयागु गन्ध (गन्धालम्बन) तय्त थुगु घ्राणप्रसादधातुं भरेयाये लाइगु इलय् घ्राणविज्ञान धयागु नँतुनास्यूगु चित्त लुयावइगु खः ।

जिह्वाप्रसाद – म्येंया दथुइ ह्वयाच्वंगु पलेस्वाँहःच्वका आकार दुगु थासय् फइले जुयाच्वंगु प्रसादधातु आपालंयात "जिह्वाप्रसाद" धाइ । नक्व त्वंक्व नसा त्वंसाय् दुथ्याःगु (रसालम्बन) तय्त थुगु जिह्वाप्रसादधातुं भरेयाना कायेलाइगु इलय् जिह्वाविज्ञान धयागु सवाःयात स्यूगुचित्त लुयावइगु खः ।

कायप्रसाद – गनाच्वंगु ला छ्यंगुयात ल्यंका म्हछम्हं भिजेजुयाच्वंगु प्रसादधातुपुचः आपालंयात "कायप्रसाद" धाइ । थी लाइगु, ठक्कर नये लाइगु स्पर्श यायेबहःगु धाक्व (स्प्रष्टब्यालम्बन) तय्त थुगु कायप्रसादधातुं भरेयायेलाइगु इलय् कायविज्ञान धाइगु थियास्यूगुचित्त लुयावइगु खः । थुगुरूपं स्कन्धशरीरय् प्रसादधातु न्याथी दयाच्वन ।

विस्तृतं आलम्बन-५-गू

आलम्बन - "आरम्मण" धयागु पालियात थःगु भाषं "आलम्बन" धका भाय्‌हिला तल। "चित्तया न्ह्याइपुसे च्वनीगु" धयागु मतलब खः। यथिंजाःगु चित्त थजु, छगू मखु छगू आलम्बनं अलगजुया उत्पन्नजुइमफु। आलम्बन दःसातिनि चित्त उत्पन्नजुइफु। उकिं आलम्बन धाक्व चित्तया न्ह्याइपुसेच्वनीगु विषय खः। इपिं आलम्बनत मध्यय् वर्णरूप जुयाच्वंगु रूपधर्मयात रूपालम्बन धाइ। शब्दरूपयात शब्दालम्बन, गन्धरूपयात गन्धालम्बन, रसरूपयात रसालम्बन स्पर्शरूपयात स्प्रष्टव्यालम्बन धाइ। ["धर्मालम्बन" धयागु ला मुक्कं रूप जक मखु, गुलिं रूप व चित्त चैतसिक निर्वाण प्रज्ञप्ति दक्वं खः]

कामगुण – थुपिं आलम्बन मध्यय् यइपु तायेकेबहःगु वर्ण, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श आलम्बनतय्‌त "कामगुण" धका नं धाइ। (**काम**=चाहना यायेबहःगु यइपुताये बहःगु+**गुण**=बन्धन) पञ्चकामगुण आलम्बनधर्म धयागुली थ्व वर्ण (रूपालम्बन) आदि न्यागूयात हे धाःगु खः। अथेजुया मय्‌जुपिनिगु वर्ण, शब्द, गन्धलिसें थुइ खुने नके त्वंके याइगु रस शारीरिक स्पर्शत, भाजुपिनि दकसिबे यइपुसेच्वंगु कामगुणत खः। भाजुपिनिगु वर्ण आदित नं मय्‌जुपिनि निंतिं दकसिबे यइपुसेच्वंगु कामगुणत जुयाच्वन।

भावरूप – नकतिनि प्रतिसन्धिच्वंगु दकसिबे न्हापांगु क्षणय् हे मिसा मिजं छुटे यायेया निंतिं न्हापायागु कर्मया सामर्थ्यया कारणं थीथी रूपत दयावयाच्वंगु जुल। उगु उगु रूपत स्कन्धकाय छगुलिसं थाय्‌थासय् हे दयावयाच्वंगु दु। मिसा जुइया निंतिं उगु मूल रूपयात स्त्रीभावरूप, मिजं जुइया निंतिं उगु मूल रूपयात पुरुषभावरूप धाइ। सिमाय् पुसा अनुसार कच्चा मच्चा हः फलत पिहाँवयेमाःथें तुं, अथे हे स्त्रीभावरूप धयागु मूल पुसाया कारणं मिसायागु आकार प्रकार, मिसायागु अंग, मिसायागु हावभाव उत्पन्न जुयावया, पुरुषभाव धयागु मूल पुसाया कारणं मिजंयागु आकार प्रकार, मिजं अंग, मिजंयागु हावभावत उत्पन्न जुयावयेमाःगु जुल।

हृदयवस्तु – थुगु रूप ला दुरु निपाःया दथ्वी मुटुगालय् दुने दुगु हितय्‌के फिजे जुयाच्वंगु रूप खः। आपालं चित्तत थुगु रूपयात बःकया उत्पन्नजुइमाःगु जुल।

जीवितरूप – नामधर्मतय्‌के प्राण धयागु जीवितिन्द्रिय चैतसिक दयाच्वंथें, थुपिं रूपधर्मतय्‌के नं "प्राण" धयागु जीवितरूप दयाच्वन। तर थुगु

रूपजीवित धयागु प्राण, चित्त, ऋतु, आहारया कारणं उत्पन्न जुइमाःगु उगु उगु रूपय् दुमथ्या; कर्मया कारणं उत्पन्न जुइमाःगु रूपतय्‌के जक दुथ्याः । सत्त्वपिंके नामजीवित व रूपजीवित निगू प्रमुख जुयाच्वन । थुगु जीवित (प्राण) निथी मन्त धायेवं सीम्ह जुइगु जुयाच्वन । स्कन्धशरीरय् दुगु रूपत ध्वःमगिसे बासिमजूसे च्वनाच्वने फूगु नं थुगु जीवित धयागु प्राण दयाच्वंगु कारणं खः । सीम्हसिके दुगु रूपतय्‌के थुगु जीवित धयागु प्राण मदुगु कारणं ध्वगिना वनेमाःगु जुयाच्वन । थुगु जीवितरूप नं म्हछम्हं फिजे जुयाच्वंगु दु ।

ओजारूप – जाय् सार दुगु गम् दु । उगु सार दुगु गम्यात "ओजा" धका व "आहार" धका धाइ । स्कन्धशरीरय् नं थुपिं ठोस सारत दयाच्वंगु दु । चाकुगु, पाउँगु, पालुगु, फाकुगु, चिसवावःगु, खायुगु थुपिं खुगूयात रस (रसालम्बन) धाइ । ओजा उगु रसय् दुने दुथ्याःगु सार खः । उगु सारं स्कन्ध शरीरय् न्हूगु रूपयात बृद्धिजुइके सः । (लिपा विस्तृतं क्यनेतिनि ।)

आकाशधातु – आकाशधातु शब्दं "दथुइ" धयागु अर्थयात व्यक्तयाइगु खः । रूपत छगू जक बाया उत्पन्न जुइगु स्वभाव मदु, कम्तिनि च्यागू गुंगू आदि जोडेजुया उत्पन्नजुइगु स्वभाव दयाच्वन । उकथं जोडेजुया उत्पन्नजुइगु रूप छपुचः छपुचःयात "कलाप छथू" धाइ । (कलाप छुटेयायेगु पहः लिपा क्यने ।) पतिंचा निपतिं जोडेजुया प्यपुनाच्वंसां नं दथुइ आकाशदुथें अथे हे थुगु स्कन्धशरीरय् रूपकलापत प्यपुनाच्वंसा नं कलाप छगूलिसे मेगुलि खालि दयाच्वन । उगु खालियात हे "आकाशधातु" धका (छताप्रकारया रूपकथं) सम्मत यानातल । वास्तवय् प्रकटरूपं दयाच्वंगु धात्थेंगु रूप मखुः रूपकलाप निगू जोडे जुइलाइबले तिनि थःथःम्हं लुयावइगु छता प्रकारया प्रज्ञप्ति जक खः ।

कलाप धाःगु पहः - थौंकन्हे ततःधंगु शहर शहरय् यक्व मनूत जम्मा यानातःगु संगठन छथीयात "क्लब" धाइ । **"कलाप"** धयागु नां पुचःया नां खः । क्यनावयेधुंगु रूपत नं छगू छगू अलगजुया उत्पन्नजुइगु स्वभाव मदुः जम्मायाना उपलब्ध जुइबहःगु रूपत परस्पर पुचःचिना जोडेजुया उत्पन्न जुइगु स्वभाव दु । उकथं नापं उत्पन्नजुइगु नापं विनाश जुइगु रूपपुचःयात **"कलापछपुचः"** धका सीकी ।

न्ह्याबलें जोडे जुयाच्वंगु रूप च्यागू पृथ्वी, आपस्, तेजस्, वायु धयागु महाभूत प्यंगू व वर्ण, गन्ध, रस, ओजा थुपिं प्यंगू न्ह्याबलें जोडे जुयाच्वंगु रूपपुचः खः । गुगुं थासय् गुगुं क्षेत्रय् नं थुपिं च्यागू अलग अलग बायाच्वनीगु मदु । जमीनय् दयाच्वंक चा धूत थुपिं रूपपुचः च्यागू मुक्कं जक जुयाच्वन ।

जमीनय् वर्णरूप दयाच्वंगु दु । नंतुना स्वल धाःसा छता मखु छता प्रकारया गन्ध दु । नया स्वल धाःसा छता मखु छता प्रकारया सवाः दु । स्पर्श नं यायेज्यू । जमीनय् जक मखु लखँय् नं थुपिं रूपत च्यागू, फसय् नं थुपिं रूपत च्यागू, मिं पुइगुली नं तांन्वइगुली नं मियागु रापय् नं सूर्ययागु रापय् इत्यादिलय् नं थुपिं रूप च्यागू जोडेजुया उत्पन्न जुयाच्वनीगु खः ।

कलाप छगूया प्रमाण - उगु कलाप छगू तःसकं चीधंचा जुयाच्वन । गुलि याये फत उलि चीकूगु, गुलि चुंथले फत उलि चुंदलाच्वंगु चाचुंलय् समेतं कलापसमूह यक्व यक्व हे दुथ्यानाच्वंगु दु । प्रकृति मिखां स्वया खने मदु, तःसकं भिंगु माइक्रोस्कोपद्वारा तःधंका स्वःसातिनि खनेदइगु कीटाणुचिके कर्मया कारणं उत्पन्नजुइगु आपालं रूपकलापत, चित्तया कारणं, ऋतुया कारणं, आहारया कारणं उत्पन्नजुइगु चिचीचाधंगु रूपकलापत यक्व यक्व हे दुथ्याना च्वंगुजुया, कलाप छगूया प्रमाण “गुलि तक्क चीचीचाधं” धका धया क्यनां साध्य जुइफइमखुगुकथं हे तःसकं चिकीचाधं जुयाच्वन । (थुपिं कलाप भेदतय्गु नांत सिइके मास्तिवःसा अभिधर्मार्थसंग्रहग्रन्थत स्वयेमाल ।)

प्यंगू कारणतय्सं मरम्मतयानाच्वंगु पहः – थुगु थासय् प्यंगू महाभूत पुचः चिनाच्वंगु पहः व कर्म, चित्त, ऋतु, आहारया कारणं रूपत उत्पन्न जुइमाःगु विषययात स्पष्ट जुइकेया निंतिं हानं छको स्पष्ट यानाक्यने । दकसिबे न्हापां चां दयेकातःगु चिकिचाधिकःगु मनूयागु मूर्तियात विचाः याना स्वयेनु ।........मुक्कं चातय्सं जक मनूया मूर्ति लुयावये फइला ? फइ मखु । चा मुकं जक तयातल धायेवं फसं ब्वयेका छरे जुयावनी, थथेजुया ब्वयेकायंके मफइकथं लखँ प्याका तयेमाली । चा व लः मिले जुइ मात्रं नं मनूया मूर्ति लुयावयेकेगु ला छखे हे ति, छधिछपाँय् तक नं जुइफइ मखुनि । उकिं छधिछपाँय् जुइकथं पुचःचिना बी मालीतिनि । उलि जकं नं मनूयागु मूर्ति लुयावये फइमखुनि । लः तःगुलिं प्यानाच्वंगु चायात मूर्ति दयेके जीकथं भति भति कडाजुइक निभालय् पायेमालीतिनि । उकथं चाधातु लःधातुं ग्वाराचिना वइकथं ज्यायाना बी । फय् धातु मि धातुतद्वारा उचितकथं पायुछि जुयाच्वंगु चाःयात मूर्ति दयेके सःम्हसिनं मूर्तिदयेका ब्यूगुलिं मनूया मूर्ति दयावयेमाःगु जुल । थ्व उपमा स्वभावकथं कनावयागु जक खः ।

कर्म ब्यवस्थायाइगु पहः – अथे हे मुकं पृथ्वीधातुं जक स्कन्धशरीर उत्पन्न जुइफइमखु । पृथ्वीधातु ब्वया मवनीकथं आपोधातुं हराभरा जुइकातइगु खः । वथंगया मच्वनीकथं तेजोधातुं बाफ् बियातइगु जुयाच्वन । छपुचः छपुचः (छगू छगू कलाप) जोडे जुया च्वनीकथं वायुधातुं घ्वानाधिना प्यपुंकातइगु

जुयाच्वन। उगु प्यंगू महाधातु पुचलय् अलग जुइमज्यूगु वर्ण, गन्ध, रस, ओजात दुथ्यानाच्वंगु दु। उकथं आपालं आपालं रूपकलापत जोडेजुइलाइगु अवस्थाय् (ज्या तरेजुइकथं जक जोडेमजूसे) न्हापायागु मनुष्यरूप उत्पन्नजुइकथं यायेफूगु कर्मं व्यवस्थायाःगु अनुसार "मनूयागु शरीर" लुयावइकथं जोडेजुइलाइगु जुयाच्वन।

उकथं कर्मं व्यवस्थायाइगुली कर्म दयेकुबले चित्तयागु पहःचहः लिना मिजं आकार प्रकार, मिसा आकार प्रकार लुयावइकथं नं व्यवस्था यायेमाःगु जुयाच्वन। अकुशलकर्म अनुसार नरकया आकार प्रकार, प्रेत आकार प्रकारतय्त नं ब्यवस्था यायेमाःगु जुयाच्वन। कुशलकर्म बांला बांमला लिना बांलाःगु आकार प्रकार बांमलाःगु आकार प्रकारतय्त नं व्यवस्था यायेमाःगु जुयाच्वन। अकुशलकर्मया कारणं पशु आकार प्रकार लाभ जूसां नं न्हापायागु कुशलकर्मतय्सं अवसर चूलात धाःसा बांबांलाःपिं पशुत जुइकथं नके त्वंके मास्तिवइकथं व्यवस्थायायेमाःगु जुयाच्वन। कुशलकर्मया कारणं मनू जूवःसा नं अकुशलकर्मं वख्वाः थ्वख्वाः मदुपिं जुइकथं मेपिनि स्वये मयइकथं बी मास्तिवःपिं म्होजुइकथं व्यवस्थायाइगु जुयाच्वन। थुगु रूपं कर्मधर्मं थःगु सामर्थ्यं भ्यावेजुक्व थुगु स्कन्धशरीर (रूप) धर्मयात नकतिनि प्रतिसन्धिच्वंगु मांयागु गर्भ दुनेंनिसें शुरुयाना व्यवस्थायाना सृष्टियानातःगु जुयाच्वन। [थुगु कर्मया कारणं उत्पन्न जूगु रूपयात" कर्मजरूप" धाइ]

चित्तं मरम्मत याइगु पहः –कर्मं व्यवस्था यानातःगु उगु रूपयात चित्तं नं हाकनं छको मरम्मत याइगु जुयाच्वन। चित्तयागु चाहना अनुसार फयेतुइमाःगु, द्यनेमाःगु, दनेमाःगु, वनेमाःगु जुयाच्वन। वनेमास्तिवःगु चित्त लुयावइगु इलय् चित्तजरूपत म्ह छम्हं फइलय् जुयाच्वनीगु खः। उगु उगु चित्तज रूपतय्के वायुधातु न्हापालिपा स्वया शक्ति बःला। उगु वायुधातुयागु सामर्थ्यया कारणं म्ह छम्हं हलचल जुयाच्वनीगु खः। वायुधातु अत्याधिकरूपं दयाच्वंगु रूपकलापत झंझं अप्वः जुयावइगु इलय् सरेसरे जुयाच्वंथें जुइगु खः। उगु वायुधातुयागु सामर्थ्यया कारणं सरेसरे जुया उत्पन्नजुइगुली (ययःथे सरे मजूसे चित्तयागु चाहना अनुरूप जुइकथं) सरे जुइमाःगु जुयाच्वन।

थुगु थासय् "सरेसरे जुया उत्पन्नजुइगु" धयागु खँयात हाकनं स्पष्ट जुइके- थौंकन्हे चलचित्र खिचय् याइगुली मनू छम्हसिगु तुति ल्ह्वना वनाच्वंगु पहः लुयावइकथं चिचीधंगु चित्रत दयेक खिचय् यायेमाः। न्हापांगु चित्रय् दनाच्वंगु चित्र जक दयाच्वनीतिनि। निगूगु स्वंगूगु आदि चित्रतय्के नं विशेषता दइमखुनि। चित्रपुचः गुलिखे यक्व दये धुंका तिनि तुति ल्ह्वंगुथें लुयावइगु खः।

अनंलिपा नं चित्तपुचः गुलिखे अप्वः दयेधुंका तिनि तुतियात थल्ह्वंगुथें लुयावइगु खः । थुगुरूपं वनाच्वंगु पहः लुयावइकथं चित्रपुचः यक्व यक्व स्वाकायंकेमाः । उपिं चिचीचापाःगु चित्रत धात्थें मनूयागु आकार प्रकारयात तनंतं स्पष्ट जुइकिगु चित्रत हे जुल ।

उकिं "मनू वनाच्वन" धका धायेगुली वनेमास्तिवःगु चित्तया कारणं न्हापांगु रूपत वनीमखुनि, थिग्रिं दनाच्वनीतिनि । तर न्हापांगु रूपकलापय् दुथ्याःगु वायुधातुयागु सामर्थ्यया कारणं शान्त मजूगु पहःचहः लुयावइगु जुल । उकिं निगूगु रूपपुचः न्हापांगु रूपपुचःया थासय् हाकनं लुयामवःसे उगु थाय् लिसें स्वाकं प्यपुनाच्वंगु निगूगु थासय् लुयावइगु खः । थुगु रूपं लिपा लिपा उत्पन्नजुइगु रूपकलापपुचः थाय् सरेसरेजुया उत्पन्नजुयाच्वनीगुली (मिखा छको पतिक यायेगु क्षणया दुने एकलाखकोटिं मयाक चित्त उत्पन्न जुल धाःसा चित्तजरूपत नं एकलाख कोटिं मयाक बारबार उत्पन्नजुइगु जूयानिंतिं) मिखा छको पतिक यायेगु ति ईया दुने हे वनाच्वंगु रूप आकार प्रकार प्रकटरूपं लुयावइगु जुयाच्वन ।

अनं अतिरित्त - "चित्त ल्यायम्ह जुल धाःसा शरीर क्यातुसे च्वं" धयातःगु अनुसारं मानसिकसुख दुम्हसिके यचुसेच्वंगु चित्तजरूपत लुयावया मिलेचलेजुया ययेक खँ ल्हाना च्वनीगु इलय् ख्वाःपाःत यचुसे च्वनीगु जुल । योग्यता अनुसार स्वस्थ जुइकथं यचुसेच्वंगु चित्तं याना बी फु । "चित्त कम्जोर जुल धाःसा शरीर नं फ़ूचाया वनीगु खः ।" धका धापु दुगु अनुसारं मानसिक अशान्ति जुल धाःसा चित्तया कारणं उत्पन्न जुइगु रूपत गलय् जुयावनीगु जुयाच्वन । खँ ग्यांग् थ्यांग् मिले मजुया मन दिक्क जुइगु इलय् नं मुस्कान दुगु ख्वाः हे तुरुन्त स्यनावनीगु खः । छैं छखा मि नल धायेवं मेमेगु छैंत नं मि नया वनीथें चित्तजरूप गलय् जुया पुनाच्वन धायेवं स्वापु दयाच्वंगु कर्मज, ऋतुज, आहारज रूपत नं पुकाच्वने मालीगु जुल । उकिं तःसकं तःसकं मानसिक अशान्ति जुइकाच्वंम्ह व्यक्ति उमेरयात मल्वयेक बुढाजुया वयासिबे पुना वइगु इलय् नुगःचू तज्याना सिनावनेमालीगु जुल । थुगुरूपं स्कन्धशरीरयात प्रतिसन्धि निसें शुरुयाना चित्तं नं मरम्मत यानाच्वनीगु दयाच्वन ।

ऋतुं मरम्मत याइगु पहः – ऋतुं नं रूपयात मरम्मत यायेफु । न्ह्याइपुसे च्वंगु ऋतुइ बसोवास यात धायेवं रूप यचुसे च्वनीगु खः । स्वस्थ जुया हृष्ट पुष्ट जुइगु खः । यचुसे च्वंगु शयन आसन बस्त्रतय्त पुनेगु बानि दुम्हसिके उगु बस्त्रं स्पर्श जूगु ऋतुयागु बाफ्या कारणं सफा सुघरगु ऋतुजरूपत बृद्धिजुइगु जुया स्वस्थ जुइगु खः। यचुसेच्वनीगु खः । उकिं न्ह्याबलें सफा

सुघर जुयाच्वंगु वस्त्र शयन आसनतय्त प्रयोग याना जुइगु स्वस्थ जुइगुया कारण धात्थें भिंगु विधि खः। सफा सुग्घर मजूगु फोहरगु वस्त्र शयन आसन प्रयोग याइम्हसिके ला मभिंगु ॠतुजरूपत वृद्धिजुइगु जुया स्वास्थ्य छखे चिला स्यनावनीगु खः। वन, पर्वत, सिमात वा वइगु इलय् बांलाःगु ॠतुलिसे ध्वःदुइगु जुया वृद्धि जुइगु, बिकाश जुइगु, फैले जुइगु जुयाच्वन। ताल्ला थ्यनीगु इलय् बांमलाःगु ॠतुलिसे ध्वःदुइगु जुया गलय् जुया स्यलय् जुया गनावनीगु खः। थुगुरूपं ॠतुं नं स्कन्ध शरीरयात मांयागु गर्भय् च्वंसेंनिसें शुरुयाना मरम्मत यानाच्वनीगु जुया ॠतु अनुसार वन, जंगल, सिमा, पर्वतत परिवर्तन जुयावनीगु पहःयात स्वया थःगु शरीरय् नं ॠतु बांला बांमला लिना ॠतुजरूपत परिवर्तन जुयावनीगु पहःयात ख्यालतयेमाल।

आहारं मरम्मत याइपु पहः – नःगु धाक्व नसाय् (त्वनेगु लखँय् समेतं) दयाच्वंगु ओजां रूपयात उत्पन्न जुइकेफु। थःलिसे अनुकूलगु नसा त्वंसा व वासःतय्त जक नये त्वने याना प्रयोग यानाच्वन धाःसा बांबांलाःगु रूपत बृद्धि जुयावया हृष्ट पुष्ट यचुसे पिचुसे च्वना स्वस्थ जुइगु खः। प्रतिकूलगु नसा त्वंसा व वासःतय्त प्रयोग याना नये त्वने लात धायेवं मभिंगु रूपत बृद्धिजुया गलय्जुया स्यलय् जुया गनावना रोग जुइका च्वनेमालीगु दृष्टान्त हे जुयाच्वंथें अनुकूलगु नसा त्वंसा व वासःतय्त प्रयोग याना नये त्वनेगु बानि दुपिं दीर्घायु जुया रोग रहित जुया च्वनीपिं नं दृष्टान्त हे जुयाच्वन।

मांयागु गर्भय् प्रतिसन्धि च्वनाच्वनीबले नं स्कन्धशरीर प्रकट जूसें निसें शुरुयाना मामं नइगु धाक्व नसा मचाया शरीरया दुने भिजेजुया वनीगु खः। उगु इलय् मचाया शरीरय् आहारया कारणं रूपत वृद्धिजुइगु जुयाच्वन। उकिं थःमचायागु स्वास्थ्ययात चाहनादुपिं मां धाक्वसिनं प्वाथय् दुसेंनिसें शुरुयाना मचालिसे प्रतिकूलगु आहारतय्त विशेषरूपं म्हाला च्वनेमाः। "मामं गुजागु नसा त्वंसा नये त्वने याइगु खः, उगु नसा त्वंसाद्वारा मांयागु गर्भय् च्वना च्वंम्ह गर्भय् च्वंम्ह मचां यापन यायेमाःगु जुयाच्वन। (मामं नइगु नसा त्यपुचां भिजे जुयावना मचायागु शरीरय् फैले जुइगु खः)" धका उगु उगु ग्रन्थय् धया तल।

थौं कन्हे ला स्वास्थ्ययात बांलाक थूपिं डाक्टरपिनिगु निर्देशनद्वारा प्रतिसन्धि च्वंसेंनिसें शुरुयाना मामं बलशक्ति दइगु नसा नयेदइगु जुल। धिसी धिसी च्वंक जुइच्वनेगुयात होश यायेमाःगु जुल। बारबार गर्भयात सम्बन्धित डाक्टरयाथाय् क्यने माःगु जुल। द्यनेगु, नसा त्वंसा पाँय्छि इलय् जुइमाःगु जुल। थःपिं स्वयं रोगं रहित जुया उकथं ध्यानतयेगु दत धाःसा निरोगीपिं काय् म्ह्याय्पिं दइगु आपाः जुयाच्वनी। उकिं मां जुयाच्वंम्ह स्वयं थःमं नं मचायागु आहारत प्वाथय् दुसेंनिसें शुरुयाना मरम्मत याना बिया बियाच्वनेमाल।

निगमन

थुलि प्रमाण दुगु वचनक्रमद्वारा थुइके बहःगु धाक्व रूपतय्गु विषययात क्यनावयेधुन । थुगुरूपं रूपतय्गु उत्पत्तियात व्यवस्था यायेदुगु विषय उत्तम पवित्रगु प्रतिपत्तिया कारणं थुगु ग्रन्थ स्वइपिं ब्वनीपिं धाक्व थुगु जन्मय् स्वास्थ्य भविष्य संसारय् निर्वाण मथ्यंतले शुद्ध स्वच्छ रूपत प्राप्तिया निंतिं तीव्र तीक्ष्णगु उत्तम पवित्रगु कर्म दयेकाच्वने फयेमा; जिलिसे नापंदुपिं घनिष्टपिं दुनेयापिं मनूतय्सं उत्पन्न जूजूगु भवय् (निर्वाण लाभ मजूनि तिनिसा कुशलकर्म पारमी पूर्णयायेगुली) मनवंथाय् शरीरवना आवश्यकगु कुशलकर्मतय्त उद्योग प्रयत्न यायेफइकथं स्वस्थगु यच्चुसे पिच्चुसेच्वंगु रूपलावण्य प्राप्तजुया पारमी अभिवृद्धि जुइकथं उद्योग प्रयत्न यायेफयेमाः ।

स्मरणिकाः-

आः नं लिपा नं, रूपकाय बांलाकेत, कारण फल पूपूवंगु,
रूप उत्पत्ति स्वभावयात, व्यवस्था यानावयागु, थुगु पुण्यया कारणं,
ब्वमि धाक्व आपालं मनूत, आः विचाः गाका,
स्वस्थता लिसें, बांलाःगु रूप लिपा दयेकेत, कारण धयागु, भिंज्या यायेमाल ।
जिगु पक्षं ला, उगु उगु भवय्, जन्म जूजूथाय्, पुण्य ज्या-खँ,
कुतः यानायंका, थुगु रूपस्कन्ध, स्वस्थजुया, धिसिमिसि धाः जू ।
पासापिं धाक्व नं, कुशलवृद्धि समभावं जुया, रूपकाय
यच्चुया पिच्चुया, निर्वाण धातुइ थ्यंकवनेदयेमाः ।

रूपलिसे स्वापुतया सीकेमाःगु
खँत क्वचाल

भिंछगूगु द्याः

[थुगु द्यालय् भूमिलिसे स्वापुतया लुमंकेबहःगु खँत दुथ्या]

भूमि – सत्त्वपिनि च्वनेगु थाय्बाय्यात पालि भाषं नं थःगु भाषं नं "भूमि" धाइ । उगु भूमि अपायभूमि प्यंगू, कामसुगति भूमि न्हेगू, ब्रह्मभूमि २०-गू कथं ३१-गू भूमि दु । उकीमध्यय् अपायभूमि ४-गू धयागु नरकभूमि, तिरश्चीनभूमि, प्रेतभूमि व असुरकायभूमित खः । कामसुगतिभूमि ७-गू धयागु मनुष्यभूमि व देवभूमि ६-तं खः । देवभूमि ६-तं ला- चार्तुमहाराजिक, त्रयस्त्रिंशत्, यामा, तुषिता, निर्माणरति, परनिर्मितवशवर्ती खः । ब्रह्मभूमि २०-गू मध्यय् रूपब्रह्मभूमि १६-गू, अरूपब्रह्मभूमि ४-गू खः ।

नरक खण्ड – थौंकन्हे मनुष्यलोकय् अपराध उल्लंघनयाइपिं पतनजुया भोगय् यायेत जेलखानात दयाच्वंथें, सत्त्वपिनि थ्व निगूथाय् थुगु ब्रह्माण्ड दुने नं मभिंगु दुश्चरित्र उल्लंघनयाइपिं पतनजुया दुःख भोगेयायेत नरक जेलखानात दयाच्वंगु दु । उगु नरक जेलखाना सत्त्वपिनि कर्म हे, मूलजुया ऋतुया कारणं उत्पन्न जुयाच्वंगु कर्मप्रत्यय ऋतुजरूपधर्म खः । उगु नरक सत्त्वपिनि कर्मअनुसार थीथीकथं दयाच्वंगु जक मखु; मनुष्यभूमिलिसे सःतिनाच्वंगु पृथ्वी दुने हे लोहकुम्भी नँयागु भ्रोलनरक दयाच्वंगु खँ उगु उगु ग्रन्थय् ध्वःदुइके दु ।

तर थुगु ग्रन्थय् आपाःसिनं धायेगु यानाच्वंगु महानरक च्यागूयात जक विस्तृतं उल्लेख यानाक्यने । उगु महानरक च्यातँ धयागु..........१-संजीवनरक, २ कालसूत्रनरक, ३- संघातनरक, ४-रोरुवनरक, ५-महारोरुवनरक, ६-तापननरक, ७-महातापननरक व ८-अवीचिनरकत खः । नरक छतँ छतँलय्......१-मलमूत्रनरक २-पूगुनौनरक ३-सिम्बलिनरक ४-तलवारखङ्गनरक ५-वेतरणीनरक धयागु "क्वाःगु नँभ्रोल खुसी नरक" धका चिचीधंगु उस्सद नरक न्यातलं पंखालं चाहुइकेथें चाहुइकातःगु दु ।

यमराज – चार्तुमहाराजिक देवतापिनि पुचलय् दुथ्याःम्ह वेमानिकप्रेतराजयात हे "यमराज" धाइ । छकोबको देवऐश्वर्य अनुभवयाना छकोनिको धाःसा मभिंगु कर्मया प्रतिफलयात (साधारण प्रेततय्संथें) भोगे यायेमानीगु जुयाच्वन । उम्ह यमराज छम्ह जक मखु, यक्व हे दयाच्वन । मनुष्यभूमि सरकारी मनूत अफिसय् च्वनीथें यमराजपिसं नं नरकभूमिया ध्वाखा प्यध्वाखाय् अफिस खडायाना नरकय् थ्यंकवइपिं प्राणीपिन्त न्यने कनेयाना परीक्षणयाइगु जुयाच्वन । तर नरकय् थ्यंकःवइपिं धाक्वसिनं परीक्षण याकाच्वनेमाःगुमदु । अकुशल तच्वःजुया

अपराध प्रकटजूपिं तप्यंक छकोलनं नरकय् पतन जूवनीगु खः । अकुशल कम्पिनि निंतिं जक मुक्त यायेल्वःसा मुक्तयाना बीकथं यमराजयाथाय् जाँच बुझ याकेगु अवसरदइगु जुयाच्वन । उकिं यमराजया जाँचबुझ याइगु ज्या दोष मालेमाला मखु । मुक्तजुइ योग्य जूसा मुक्त जुयावनीगु अवसर दयेकेबी मास्तिवया खः । थौंकन्हे पुनरावेदन अदालतया अफिसरतथें हे जुल । अथे जुया "यमराज" धयाम्ह मभिंम्ह दुष्टम्ह राजा मखु, धर्मरक्षा याइम्ह भिंम्ह उत्तमम्ह राजा" धका सीकी । (उपरिपण्णास-देवदूतसुत्त ।)

नरकपाल – थुपिं नरकपालत नं चातुर्माहाराजिक देवकुलय् दुथ्याःपिं देवयक्ष देवराक्षसत खः । थुपिं नरकपालतय्गु ज्या भतिचा जकगु अकुशलद्वारा पतन जूवःपिन्त यमराजयाथाय् छ्वयेगु नरकय् थ्यनेधुंकूपिन्त स्याइपिं दण्डबीपिं ज्यानमारातय्संथें निर्दयतापूर्वक सास्तियाइपिं दाइपिं च्वाइपिं हे खः । [नरकया मि आदि अन्तरायत नं कर्मया कारणं उत्पन्न जुइमाःगु कर्मप्रत्यय ऋतुजरूपत जूगुजुया नरक भोग यायेमाःम्हसित जक पुना नरकपालतय्त पुइमखुगु जुयाच्वन ।]

यमराजया जाँचबुझ – आपाःसिनं न्यने ननीकथं देवदूत सुत्तन्तपाली वयाच्वंगु यमराजयागु जाँचबुझयात संक्षिप्तं क्यनायंके-मनुष्यलोकय् दुम्ह मचा, बुढा, रोगी, मृतक, जेलवासी न्याम्हसित यमराजं छ्वयाहःम्ह दूत मखुसां नं दूत समानम्ह जूयानिंतिं "देवदूत" धाइ । [**देव**= यमराजया + **दूत** = दूत, देवदूत पदयात विभिन्नकथं वर्णनयाना तयातःगु दनि] यमराजं थःथाय् थ्यंकःवःपिं नारकीयतय्त देवदूतपिं न्याथी उल्लेखयाना जाँचबुझ यायेगु बानि दयाच्वन ।

यमराज - अय् सत्त्व, मनुष्यलोकय् दुबले थःगु मलमूत्रयात तकं सफायाये मसःसे मलमूत्रय् ग्वाराग्वारा तुला च्वनाच्वनीपिं मचातय्त स्वयावये मनं ला ?

नारकीय प्राणी- स्वया वये नं प्रभु !

यमराज- थःस्वयं थूगु स्यूगु उमेरय् थ्यंबले इपिं मचातय्त स्वया "जि छुं हे मस्यू मथूम्ह थुजोम्ह मचाचा जुइया निंतिं भविष्यय् प्रतिसन्धि च्वनेमानिगु स्वभावयात पुलावने मफुनि खनिसा, आवंनिसें मन, वचन शरीरतय्त संयमयाना बाँबाँलाक च्वंसातिनि बांलाइ" धका बिचाः चिन्तनात लुइकावये मनं ला? अय् सत्त्व ! (तःसकं दयामाया तया न्यन) ।

नारकीय प्राणी- जिं प्रमादी जुयाच्वंगुलिं याना कुशलकर्मपाखे मनमिन वंकावये मनं ।

यमराज- अय् सत्त्व, मभिंगुकर्म थःथिति, गुरु, मां-बौ आदिपिंस यानाबीगु मखु। छं थःथःम्हं यानावःगु जुया थःगु दण्ड अपराधयात प्रमादी जूपिनिगु रीति अनुसार छं हे भोगे यायेमालीगु जुल।

थ्व विधि अनुसार बुढायात क्यना निकोखुसी न्यनी। रोगीयात क्यना स्वकोखुसी न्यनी। मृतकयात क्यना प्यकोखुसी न्यनी। जेलय् दण्ड भोगे यानाच्वंम्हसित क्यना न्याकोखुसी न्यनी। न्याको न्याको तक न्यना नं कुशलकर्मयात होश मवःनितिनिसा यमराजं स्वयं "उम्ह व्यक्तिं कुशलकर्म याःबले थःत पुण्य अनुमोदन याये नं लाथें" धका बिचाः याइगु खः। (थुगु तथ्ययात लिधंसाकया कुशलकर्म याइबले यमराजयात पुण्य अनुमोदन याइगु जुयाच्वन)। बिचाःयाना जिल धाःसा उगु कुशलयात उल्लेखयाना धाइगु खः। यमराजं धाःगु कारणं थजु आफुखुसीं होशवया थजु कुशलयात लुमनेसाथं छकोलनं नरकं मुक्तजुया स्वर्गय्थ्यंपिं नं आपालं हे दयाच्वन। थुजोगु थासय् तिनि थःगु कुशलत बःकाये बहःगु विषय स्पष्ट जुइगु जुयाच्वन। स्वयं यमराजं बिचाः याना मजीबले मौनजुया च्वनेमाःगु जुल। अबले नारकीयसत्त्वयात नरकपालतय्सं ब्वनायंका अनेतनेकथं सास्ति याइगु जुयाच्वन।

संजीवनरक - "सञ्जीव" धयागु पालियात थःगु भाषं नं "संजीव" धका परिवर्तन याइगु खः। "**सं** = बारबार+जीव= म्वानावइगु नरक" धयागु मतलब खः। उगु नरकय् पतन जूवइम्ह सत्त्वयात नरकपालतय्सं टुका टुका जुइक प्यदनिकथं पालाछ्वइगु जुयाच्वन। उकथं पालाछ्वइगु जुया छकोलनं सिना वनेबहःगु हे जुयाच्वन। तर अकुशलकर्म मफुनितल्ले पूर्णरूपं सिना तना विनाशजुया मवंसे हानं हानं म्वाना वया नरकपालतय्गु दाया पाला स्याना छ्वइगुयात जक भोगेयानाच्वनेमाःगु जुल।

> **जलितावुध हत्थेहि, खण्डितापि नेरयिका।**
> **जीवन्तायम्हि पुनोपि, सञ्जिवोति पवुच्चते॥**

यम्हि निरये = मूलकर्म दशां, श्रृष्टियाना सास्तिजुइका च्वनेगुलिं मुक्तजुइ मफयेक जबर्जस्तिं सालायंका खोरे थुनिगु गुगु महानरकय्; नेरयिका = न्ह्याबलें मद्दिक्क अनेतनेकथं, न्यनेमजीक हल्लायाना च्वनीपिं नारकीयतय्त; **जलितावुधहत्थेहि** = ज्वाला ज्वालाच्वंक तेज पिहाँवइगु शस्त्रधारी नरकपालतय्सं, **खण्डितापि** = सिना हे वनीगु स्थिती थ्यनीकथं टुका टुका दयेक कुच्चा कुच्चा याना स्याना सास्तियाःसा नं, **पुनोपि जीवन्ता** = अकुशलकर्म मफुनितिनिसा हानं

स्वाकं म्वानावइगु जुयाच्वन । **सो निरयो** = उजोगु, कर्म मफुनिसा हानं स्वाकं म्वानावइगु स्वभाव दुगु नरकया खासीयात; **सञ्जिवोति** = संजीवनरक धका; **पवुच्चते** = व्युत्पत्ति अनुसार, रूपधातुयात ल्वयेक नांछुना तःगुजुल ।

कालसूत्र नरक – सिंग्वँयात छ्याइपिं सिकःमितय्सं प्रयोगयाइगु हाकूगु काचिंयात पालि भाषं "**कालसुत्त**" थःगु भाषं "कालसूत्र"धाइ । उगु नरकय् पतन जूवइपिं नारकीय सत्त्वपिन्त नरकपालतय्सं (जंगली जीवजन्तुतय्त खिचातय्सं लिनायंकीथें) बेगं लिनायंकीगु जुयाच्वन । उकथं बेगं लिनायंका सासः फीमफया ग्वारातु वनीबले (तग्वःगु सिं ग्वँयात सिकःमितय्सं ख्वाना छ्याना काइथें तुं) थिथाय्लाक्क काचिंतया थसः पायेका छथी, क्वबसां पुइका छथी, जवय् खवय् छथी, न्ह्योने लिउने छथीकथं अनेक प्रकारं पाला छ्यानायंकीगु जुयाच्वन । तर अकुशलकर्म मफुतल्ले मुक्तजुइगु अवसर मदु, सी नं सी फूगु मखु ।

कालसुत्तेन तच्छन्ति, यम्हि निरयपालका ।

अनुबन्धा पपतन्ते, कालसुत्तो पवुच्चते ॥

यम्हि निरये = मूलकर्म दशां, श्रृष्टियाना सास्ति जुइकाच्वनेगुलिं मुक्तजुइ मफयेक जबर्जस्तिं सालायंका खोरे थुनिगु गुगु महानरकय्; **निरयपालका** = ज्वाला ज्वालाच्वंक तेज पिहाँवइगु शस्त्रधारी नरकपालतय्सं, **अनुबन्धा** = जंगली जीवजन्तुतय् पुचःयात, खिचातय्सं लिनायंकीथें दाया सास्तियाना वेगं लिनायंकीगु जुया, **पपतन्ते** = स्वांस्वां फ्वांफवांच्वंक सासःफी मफया बेहोशजुया ग्वारातु वनीपिं नारकीय सत्त्वपिन्त, **कालसुत्तेन** = सिकःमितय्सं घाना जुइगु सिँतय्त चिंतइगु हाकुगु काचिंद्वारा, **तच्छन्ति** = च्वय्क्वय् चिंतया थसः पायेका क्ववसां पुइका न्ह्योने लिउँने ल्वाकबुकः जुइक ख्वाना छ्याना काइगु जुयाच्वन । **सो निरयो** = उकथं कर्म मफुतल्ले बारबार ख्वाना छ्याना काइगु नरक खासीयात, **कालसुत्तोति** = कालसूत्र नरक धका, **पवुच्चते** = ब्युत्पत्ति अनुसार, रूपधातुयात ल्वयेक नांछुना तःगु जुल ।

संघातनरक – तीब्ररूपं नित्तुनिना स्याइगु पालिगु नरकयात "संघातनरक" धाइ । उगु नरकया क्वय्यागु जमिनया फाँतं मिया रापत दनावया गुंगू योजन ख्वातुसेच्वंगु नँपातायागु जमीन स्थापनाजुइगु जुयाच्वन । उगु नरकय् पतनजूवइपिं सत्त्वपिन्त उगु नँयागु जमिनया फाँतय् (ताडमायागु कीतय्त तानातइगुथें) कम्मरय् तक थुनातइगु जुयाच्वन । अबले पूर्वपाखें वइगु नँयागु पहाडं मारामुरुं नया छ्वये धयाच्वंथें च्वंक दिनिदिनि सःवयेक दुङ्दुङ् दिङ् दिङ् सः पिज्वेका नित्तुनिना पश्चिमपाखे वने धुनेवं दक्षिणपाखेयागु नँयागु पहाडं

उगु विधि अनुसारं नित्तुनिना उत्तरपाखे वने धुनेवं पश्चिमपाखे थ्यने धुंकूगु नँयागु पहाडं नं पूर्वपाखे नित्तुनिना लिहाँवइगु जुयाच्वन । थ्व विधि अनुसार प्यंगू दिशां नँयागु पहाततय्सं (मिस्तय्सं सियात लुसितया स्याइथें) नित्तुनिना स्याना छ्वःसा नं अकुशलकर्म मफुतल्ले तक तानातःगु की थहाँथहाँ वइथेँ थहाँथहाँवया लगातार नित्तुनिका च्वनेमाःगु जुयाच्वन ।

अयोमयपथब्यं यम्हि, कटिमत्तं पवेसिते ।
अयोसेला संघातेन्ति, संघातोति पवुच्चते ॥

यम्हि निरये = मूलकर्म दशां, श्रृष्टियाना सास्तिजुइका च्वनेगुलिं मुक्तजुइ मफयेक जर्बजस्तिं सालायंका खोरे थुनिगु गुगु महानरकय्; **अयोमयपथब्यं** = गुंगू योजन मिया राप फइले जुयाच्वंगु नँपातायागु जमिनया फाँतय्; **कटिमत्तं** = पालि तःच्वय् लाका कम्मरथ्यंक गाडे जुइकथं; **पवेसिते** = धलमलय् जुइकथं मसंकेया निंतिं गाडे यानातःपिं नारकीय प्राणीपिन्त; **अयोसेला**= जुङ् जुङ् जिङ् जिङ् दुंङ् दुंङ् दिंङ् दिंङ् न्यने मजीक सःपिकया ज्वाला ज्वाला राप वःगु नँयागु पहाडतय्सं; **संघातेन्ति** = न्ह्यो ल्यू निखें पालंपाः पिहाँवया लगातार नित्तुनिना स्याइगु जुयाच्वन । **सो निरयो** = उकथं कर्म मफुतल्ले तक बारबार नित्तुनिना सास्तियाइगु स्वभावदुगु नरकया खासीयात; **संघातोति** = संघातनरक धका; **पवुच्चते** = ब्युत्पत्ति अनुसार, रूपधातुयात ल्वयेक नां छुना तःगु जुल ।

रोरूव नरक – "रोरुव" धया पालिं "तीब्ररूपं ख्वयेगु" धयागु अर्थयात क्यनाच्वंगु दु । उगु नरकय् मिया ज्वालात ह्वाना ह्वाना छ्वयाच्वंगु दु । नरकय् पतन जूवइपिं सत्त्वपिन्त उपिं मिज्वाला मिया रापतय्सं गुंगू द्वारं बलजफि्त दुहाँवना छ्वयेका च्वनीगुजुया तःसकं करूणा चायापुसेच्वंक टुहुराचा जुया चिल्लाय्चिल्लाय् दना विशब्द विशब्दं हालिगु ख्वइगु जुयाच्वन । थुकथं मियागु ज्वाला मियागु रापं पुकाच्वनेमाःगु कारणं याना "जालरोरुवनरक" धका नं धाइ ।

जालाहि पविसित्वान, डह्यमाना दयावहं ।
महारवं रवन्तेत्थ, वुच्चते जालरोरूवो ॥

यत्थ निरये = मूलकर्म दशां, श्रृष्टि याना, सास्ति जुइका च्वनेगुलिं मुक्तजुइमफयेक जवर्जस्तिं सालायंका खोरे थुनिगु गुगु महानरकय्; **जालाहि** = नरक छगुलिं धू धू जुइकथं चुं चुं दलिकथं; डन् डन् छ्वःगु तीब्रगु मिज्वाला मिया रापं; **पविसित्वान** = गुंगू द्वार चीचीप्वाःगुह्वतं जःखःमल्यंक बलजफि्त दुहाँ वना; **डह्यमाना** = तःसकं तःसकं छ्वयेका च्वनेमाःपिं आपालं आपालं नारकीय

सत्त्व पुचःतय्सं; **दयावहं** = करूणा चाइपुसेच्वंक टुहुराचा जुया आपाःसिनं रक्षा याये मायेक; **महारवं** = रक्षा याः, ग्वाहालि याः धका चिल्लाय् चिल्लाय् दना तिःसलं; **रवन्ति** = म्हुतु हे गंक, सः हे सुक्क, विशब्द विशब्दं हालिगु जुयाच्वन । **सो निरयो** = उकथं कर्म मफुतल्ले बारबार चिच्चेयाना जोरतोरं हालिगु स्वभाव दुगु नरकया खासियात; **जालरोरूवो** = जांलरोरुव नरक धका; **पवुच्चते** = व्युत्पत्ति अनुसार रूपधातुयात ल्वयेक नां छुनातःगु जुल ।

महारोरूवनरक – थ्व नरक ला मि ज्वाला मि राप मखुसे मियागु कुँतय्सं नरकछ्गुलिं त्वःपुयाच्वनीगु जुयाच्वन । नरकय् पतन जूवःम्हसित मियागु कुँतय्सं दुनें पिनें बलजफि्तं दुहाँवना सासः ल्हाये मफयेका सासः कुंकाबीगु जुयाच्वन । नारकीय सत्त्वपिंस छुं हे याये मफयेका करूणा चायापुसेच्वंक टुहुराचा जुया चिल्लाय् चिल्लाय् दना विशब्द विशब्दं हालाच्वनीगु जुयाच्वन । थुगु नरकयात "**धुमरोरूवनरक**" धका नं धाइ ।

धूमेहि पविसित्वान, सेदमाना दयावहं ।
महारवं रवन्तेत्थ, वुच्चते धूमरोरूवो ॥

एत्थ निरये = मूलकर्म दशां, श्रृष्टि याना सास्तिजुइका च्वनेगुलिं, मुक्तजुइ मफयेक जर्वजस्तिं सालायंका खोरे थुनिगु गुगु महानरकय्; **धूमेहि** = नरक छगुलिं त्वःपुया हुरुरुरुं दुहाँ वइगु मियागु कुँतय्सं; **पविसित्वान** = गुंगू द्वार चिचीप्वाःगु ह्वतं जःखःमल्यंकं बलजफि्तं दुहाँवना तःसकं तःसकं सासःल्हाये मफयेका सासः कुंकाच्वनीपिं आपालं आपालं नारकीय सत्त्वपुचःतय्सं; **दयावहं** = करूणा चायेपुसेच्वंक तुहुराचा जुया आपाःसिनं रक्षा याये मायेक, **महारवं** = रक्षा याः गुहालि याः धका चिल्लाय् चिल्लाय् दना तिःसलं; **रवन्ति** = म्हुतु हे गंक, कथु हे सुक्क, हालिगु जुयाच्वन । **सो निरयो** = उकथं कर्म मफुतल्ले बारबार चिच्चेयाना विशब्द विशब्दं हालिगु स्वभाव दुगु नरकया खासियात; **धूमरोरूवो** = धूमरोरुवनरक धका; **पवुच्चते** = व्युत्पत्ति अनुसार, रूपधातुयात ल्वयेक नां छुनातःगु जुल ।

तापननरक – "तापन" धयागु पालिं "पुकाबी सः" धयागु अर्थयात क्यनाच्वंगु दु । उगु नरकय् पतन जूवइपिं सत्त्वपिन्त ताडमाति तःमा जुया मिज्वाला पिहाँ वयाच्वंगु नंयागु सूली सने हे मफइकथं चढेयाये धुंका उगु ताडमाति दुगु सूलिं पिहाँवइगु मियागु रापतय्सं न्ह्याबलें पुकातइगु जुयाच्वन –

जलिते अयसूलम्हि, निच्चलं निसीदापिते ।
तापेति पापके पाणे, तापनोति पवुच्चते ॥

यो निरयो – मूलकर्म दशां श्रृष्टियाना सास्ति जुइकाच्वनेगुलिं मुक्तजुइ मफयेक जबर्जस्तिं सालायंका खोरे थुनिगु गुगु महानरकय्; **जलिते** = ह्याउँसे राकेजुइक ज्वालाज्वालां तेज पिहाँवयाच्वंगु; **अयसूलम्हि** = ताडमाति प्रमाण दुगु नँयागु सूली; **निच्चलं निसीदापिते** = निश्चलरूपं फयेतुइके बिया; **पापके पाणे** = आपालं पापी नारकीय सत्त्वपिन्त; **तापेति** = म्ह छम्हं राके जुइक मिज्वालां कये का न्ह्याबलें न्ह्याबलें पुकातइगु जुयाच्वन। सो निरयो = उकथं कर्म मफुतल्ले बारबार पुइगु स्वभाव दुगु नरकया खासियात; **तापनोति** = तापननरक धका; **पवुच्चते**=ब्युत्पत्ति अनुसार रूपधातुयात ल्वयेक नां छुना तःगु जुल।

महातापननरक – तापन नरक स्वया नं अत्याधिकरूपं पुकाबीगु नरकयात "**महातापन**" धका व "पतापन" धका धाइ। उगु नरकय् मियागु राप दनावयाच्वंगु नँयागु पर्वत दु। उगु नँयागु पर्वतया क्वय् फाँतय् नँयागु सूलीत गाडय्यानातःगु दु। उगु नरकय् पतन जूवइपिं सत्त्वपिन्त नरकपालतय्सं नँयागु पर्वतय् च्वय् बलजफि्तं दाया दाया थछ्वइगु जुयाच्वन। पर्वत पर्वत च्वकाय् थ्यंकवइगु इलय् कर्मदशा अनुसार हुरीबतास चलेजुयावया उगु हुरिबतासं पर्वतया फाँतय् दुगु सूली द्योने लावनीकथं फसं पुइके यंकीगुलिं सूली च्वकाय् सुइँतमिंक धसे जूवनीगु जुयाच्वन।

अयोसेलं आरोपेत्वा, हेट्ठासूलं पतापिय।
पापके यो पतापेति, पतापनोति वुच्चते॥

यो निरयो = मूलकर्म दशां श्रृष्टियाना सास्ति जुइकाच्वनेगुलिं मुक्तजुइमफयेक जबर्जस्तिं सालायंका खोरे थुनिगु गुगु महानरक; **अयोसेलं** = ह्याउँक राकेजूगु ज्वाला ज्वालां थिनाच्वंगु नँयागु पर्वतया च्वय्; **आरोपेत्वा** = दाया दाया थछ्वये धुंका, **हेट्ठासूलं** = पर्वतया फाँतय् गाडय्यानातःगु सूली च्वकाय्; **पतापिय** = कर्मदशां कःगु हुरिबतासया कारणं; थातय् मदयेक हुत्तेयाना छ्यनं चुइक कुर्केबिया; **पापके** = पापी जुयाच्वंपिं नारकीय आपालं सत्त्वपिन्त; **पतापेति** = तापन स्वया निदुगं मयाक अनेतनेकथं सास्तिजुइका छ्वयेकाबीगु जुयाच्वन। **सो निरयो** = उकथं कर्ममफुतल्ले बारबार पुइगु स्वभाव दुगु नरकया खासियात; **पतापनोति** = पतापन नरक धका; **पवुच्चते** = ब्युत्पत्ति अनुसार रूपधातुयात ल्वयेक नां छुनातःगु जुल।

अवीचिनरक

(**अ** = मदु + **वीचि** = खाली) थुगु अवीचि नरकय् मिज्वाला मिंया रापत

नं खालि मदु । नरक छगुलिं मिया राप परस्परय् स्वानाच्वंगु दु । नारकीयसत्त्व परस्परय् नं खालि मदु, पँत्वाःचायदुने तूचात जायेकदया तम्मच्वनाच्वंथें सत्त्वपिं जायेकदया कात्तुकानाच्वंगु दु । दुःख कष्ट नं खालि मजू, दुःखं मुक्तजुया सुखतायेकेगु अवसर बिल्कुल दये मफु । थुकथं मियाराप, सत्त्वपिं, दुःखकष्ट, थुपिं स्वथी खालि मदयेक स्वात्तुस्वानाच्वंगु जूयानिंतिं अवीचिनरक धाइ ।

जालानं सत्तानं यत्थ, नत्थि दुक्खस्स अन्तरं ।
बालानं निवासो सो हि, अवीचीति पवुच्चते ॥

यत्थ निरये = मूलकर्म दशां श्रृष्टियाना सास्तिजुइका च्वनेगुलिं मुक्तजुइ मफयेक जवर्जस्तिं सालायंका खोरे थुनिगु गुगु महानरकय्; **जालानं** = जःखः न्ह्योल्यू च्वंक्वं छिरेजुया पिहाँवनाच्वंगु आपालं मिया रापतय्गु व; **सत्तानं** = पँत्वाःचा दुने हामो व तूथें दंक भरेजुया तम्मच्वंक सत्त्व समूहतय्गु; **दुक्खस्स** = शरीर व मनय् याउँ मजुइक स्वाकं सास्तियाइगु दुःखकष्टया नं; **अन्तरं नत्थि** = एक मिनेट् तक्कं फुर्सद मदया पलख विश्राम कायेत समेतं खालिथाय् ल्यंमदु । **बालानं**= विश्वय् जन्मजूपिं मूर्खतय्गु; **निवासो** = दिपाः मदयेक निरन्तर रूपं जुइच्वनेगुथाय् जुयाच्वंगु; **सो हि निरयो** = अकुशलकर्म मुख्यजुया स्वयंजात स्थावरकथं ताकाल दयेधुंकूगु उगु महानरकयात; **अवीचीति**= अवीचि नरक धका; **पवुच्चते** = व्युत्पत्ति अनुसार रूपधातुयात ल्वयेक नांछुना तःगुजुल ।

नरक दुःख दक्वं खंके फइमखु

थुपिं महानरक च्यातं लिउँने मलमूत्र नरक आदि उस्सद नरकय् दुःखसीमाःगु पहःत दयाच्वनतिनि । अनं अतिरिक्त दु.स.न. सो धका चिच्चेयाःपिं महाजनपुत्र प्यम्हसिगु दुःखभोग क्षेत्र "**लोहकुम्भी**" नँया भ्वोल खासीनरक ला राजगृहया लिक्क जमिनय् हे दु । राजगृह नगरया लिक्क दुगु तपोदा खुसी धयागु क्वालः खुसी लोहकुम्भी नरक निगूया दथुं न्ह्यानावयाच्वंगु खुसी हे खः । उकिं चिचीधंगु नरकत मनुष्यलोकया लिक्क लिक्कसं हे आपालं दयाच्वन । नरकय् भोगे यायेमाःगु अनेतनेकथंया दुःख ला "**यावञ्चिदं भिक्खवे नसुकरा अक्खानेन पापुणितुं, यावदुक्खा निरया**" अनुसार दँ ला ताकाल तक्क भगवान बुद्धं कना बिज्यात धाःसा नं फुना वनेफइगु स्थिति मदु । (**भिक्खवे** = हे भिक्षुपिं, **यावञ्चिदं** = नरकय् दुःखजूथें, **अक्खानेन** = कनेगुद्वारा; **पापुणितुं** = अन्तय् थ्यंकेगु, **नसुकरा** = अःपु मजू; **निरया** = नरकत, **याव** = ततःसकं हे; **दुक्खा** = दुःख जुइके सः, दुःख जुइगुया थाय्त खः ।)

प्रेरणा

थुगु दुःखयात बारबार बिचाःयायेलाःम्ह व्यक्तिं थःपिसं यायेलाःगु अकुशलया निंतिं हानं छको ताप मजुइकुसे न्हूगु अकुशल उत्पन्न मजुइकथं जक होशतया कुशलधर्मयात अभिवृद्धियाना उद्योग प्रयत्न यायेबहःजू । न्हापा न्हापा देवदूत सुत्तन्तयात गुरुयाथाय् अध्ययन यानाच्वंम्ह छम्ह नवयुवक भिक्षु "भन्ते, जित आखःनि ब्वंका बिमज्याःसे कर्मस्थान जक बिया बिज्याहुँ" धका गुरुयाके कर्मस्थान फ्वना भावनाधर्मयात उद्योग व अभ्यास याःबले गुलिचां मदुवं हे श्रोतापन्न जुइधुंका लिपा तिनि ग्रन्थयात हाकनं अध्ययन यानायंकल । थुगु देवदूत सुत्तन्तया अन्तय् भावनाधर्मयात उद्योगयाना अरहन्तजुयाबिज्याःपिं उत्तम पुद्गलपिं अनगिन्ति दये धुंकल । दक्व बुद्धपिसं नं थुगु देवदूत सुत्तन्तयात कना बिज्याइगु हे जुल । (तिरश्चीन, प्रेत, असुरकायपिनिगु विषययात संक्षिप्तरूपं रत्नगुण प्रभावय् क्यना वये धुंगुजुया उकी स्वयेमाल ।)

कल्पविनाश

उत्पन्न जुयाच्वंगु धाक्व थीथी चीजवस्तु छन्हुया दिने सुनिश्चितरूपं विनाश जुइमाःगु अनित्य धर्म जक खः । उकिं सत्त्वपिं बसोबास यानाच्वंगु थुगु विश्वब्रम्हाण्ड नं उगु अनित्यक्षेत्र दुने दुथ्यानाच्वंगुजुया दृढ स्थिर जुयाच्वने फइमखु, छन्हुया दिने सुनिश्चितरूपं विनाश जुइमालीतिनि । विश्व ब्रम्हाण्ड विनाश जुइत कारण ला मि, लः, फय्कथं स्वथी दयाच्वन । मिया कारणं विनाश जुइत्यनगु ब्रम्हाण्डय् विनाश जुइगु ई त्यल धायेवं दकसिबे न्हापां सूर्य निगू लुया वइगु खः । सामान्य सूर्य न्हिनेयागु इलय् पिहाँवया न्हूगु सूर्य बहनीयागु इलय् पिहाँवइगु जुया बहनीयागु ई धका मदइगु जुल । उगु न्हूगु सूर्ययागु तापया कारणं खुसीचात धःचातय्केच्वंगु लःत सुनावनेमाःगु जुल । अनं ल्यू स्वंगूगु न्हूगु सूर्य हानं लुयावइगु इलय् तःतःधंगु खुसी दुगु लःत सुनावनीगु जुल । प्यंगूगु सूर्य हानं लुयावल धायेवं हिमालय दुने दुगु महादहत न्हेगू नं सुनावनीगु जुल ।

अनं लिपा न्यागूगु सूर्य खने दयेकवल धाःसा समुद्रया लः सुनावनीगु खः । खुगूगु सूर्य लुयावइगु इलय् विश्व ब्रह्माण्डय् प्याःगु काच्या काच्यांच्वंगु धाक्व बिल्कुल दइमखुत । न्हेगूगु सूर्य लुयावइगु इलय् थुगु विश्व ब्रह्माण्डथेंजाःगु छगू लाखति, मिं ह्वाना ह्वाना दन्के जुया गुलिखे समय बिते जुइ धुंका पृथ्वी फाँतंनिसें शुरुयाना प्रथमध्यान ब्रह्माभूमि तक मिज्वाला मिया रापत छ्वयावना हिमालयपर्वत सुमेरुपर्वत चक्रवालपर्वतलिसें लुँ वह रत्न नीर, पन्ना, माणिक

विशाल विशालगु बिमानत नं चीकां चीके मजीक मिया छुसित जूवने माःगु जुल। मियाछुसित मदया मिज्वालां मि राप शान्तजुया खरानिचुं समेतं ल्यंमदइगु इलय् तिनि विश्व विनाशया ज्या क्वचालिगु जुल। (लखं विनाश याइगु, फसं विनाश याइगु पाःवइगु इलय् नं चिलखं थिया चुंचुंदयेक चुंदलावनीगु पहः हुरिबतास वया मारामुरुजुइक चुंदला वनीगुपहःयात सीकेमाल।)

विनाशया रूपय् ल्यनाच्वंगु ई

थुगु रूपं विश्वब्रह्माण्ड विनाश जुयाच्वनीगु ई "दँया ल्याखँ गुलि तक ताउमालाच्वनी"धका अनुमान हे याये मफयेक ताउमालाच्वनीगु खः। फिदँयागु उमेरंनिसे बुलुहुँ बुलुहुँ थहाँवना असंख्य तकयागु उमेरय्थ्यंका, उगु असंख्य दँया उमेरं बुलुहुँ बुलुहुँ पाःजुया फिदँ उमेर तक थ्यनीगु खः। थुगु वृद्धिकल्प ह्रासकल्प छज्वःयात अन्तरकल्प धाइ। विश्वब्रह्माण्ड मिंनया विनाश जुयाच्वनीगु ई उगु अन्तरकल्प जम्मा ६४-गू कल्पति ताउमाः धाइ। उकथं विनाश जुइ धुंका (छैं छखां मिनये धुंका न्हूगु छैं मदयेकुतले विनाशजुया गथे खः अथे ल्यनाच्वनीथें) न्हूगु विश्वस्थापना मजूतल्ले विनाशजुया गथे खः, अथे स्थिरजुयाच्वनीगु ई नं अन्तरकल्प ६४-गू कल्प तक हे ताउमालाच्वनीगु खः।

सत्त्वपिं धाक्व ब्रह्मलोकय्

उकथं कल्पविनाश जुयावं च्वंगु ई विनाशजुया गथे खः, अथे च्वनाच्वंगु इलय् सत्त्वपिं नं मि मनःगु च्वय्यागु ब्रह्मभूमी थ्यनाच्वनीगु जुल। "विश्व विनाश जुइतिनि" धका छगू लाखदँ न्हापांनिसें हे देवतापिसं उद्घोषण यानातःगु कारणं ताःताःपिं सत्त्व धाक्वसिनं प्रमादी जुयाच्वने मफुसे कुशलधर्म बृद्धियाना च्वनीगुजुया, कल्पविनाश जुइत्ययेका दक्वं हे ब्रह्मलोकय् थ्यंकवने निंतिं ज्ञानलाभ जुइगु जुयाच्वन। उकिं नियतमिथ्यादृष्टि धारणादुपिं बाहेक सत्त्वपिं धाक्व छगू कल्पपत्तिकं छको ला ब्रह्मलोकय् जन्म कायेनंपिं जुइगु जुल। (नियतमिथ्यादृष्टि धारणादुपिसं ला नरकयागु आयु पूमवंतल्ले विनाश जुइमखुगु कल्पय् सरेजुया नरकदुःख भोगयायेमाः धाइ।

कल्प स्थापना पहः

उकथं कल्पविनाश जुइ धुंका लिपा स्थापनाजुइगु ई थ्यनीबले कल्पनिर्माण महावर्षा जुइगुजुयाच्वन। दकसिबे न्हापां फुलुफुलु वा वयेगु शुरुजुइ धुंका बुलुहुँ बुलुहुँ तच्वया वया छैं पाय्ग्वःति पर्वतपाय्ग्वःति वा फुतित वर्षाजुया विनाश जूगु क्षेत्रय् ब्रह्मलोकथ्यंकं वाति लःधाःत जायावइगु जुयाच्वन। गुलिखे दँ बितेजुइ

धुंका उगु लः बुलुहुँ बुलुहुँ सुना वनीबले मिनःगु ब्रह्मभूमि देवभूमित स्थापना जुयाच्वंगु थासय् थ्यनीबले ब्रह्मभूमि देवभूमित नं स्थापना जुइधुंकीगु जुल । अनंलिपा बुलुहुँ बुलुहुँ लःपाः जुजुं वया मनुष्यभूमी स्थापना जुयाच्वंगु थासय् थ्यनेवं लःधाः पाःजुया मवंसे द्वंथ्यानाच्वंगु थासय् तःतःग्वःगु पहाडत चिचीग्वःगु पहाडत, गाः गाःवंगु थासय् ततंःधंगु चिचीधंगु खुसीत, माथंवंगु थाःसय् जमिन जुइया लागी लःया द्योने(सा दुरुइ पुइँथाना वइथें) ताकुसे ताकुसेच्वंक भति भति छाक्क छाक्क जुयावये धुंका लिपा गुलिखे ई बितेजुइधुंका ल्वहँयागु पर्वत ल्वहँफाः जमिनफाँत जुयावइगु जुयाच्वन ।

उकथं जुयावयाच्वंगु जमिनफाँत २ लाख ४० हजार योजन ख्वातुयाच्वन । उगु जमिनफाँतयात फयाच्वंगु लःतःसकं ख्वाउँसेच्वना क्वाःगु फय्, निभाःज खयेके मनंगु बरफया फाँत जुयाच्वनीगु सम्भावना दु । लःयागु फाँत जम्मा ४ लाख ८० हजार योजन ख्वातुयाच्वंगु जुया २-लाख ४० हजार ति ख्वातुगु जमिन फाँतयात ला धारण यानातयेत बोझ जुयाच्वनीगु सम्भावना मदु । उगु ४ लाख ८० हजार योजन ख्वातुगु लःयागु फाँतयात ९ लाख ६० हजार योजन ख्वातुगु फय्यागु फाँतं ल्ह्वनातःगु दु धाइ । उगु फाँतया क्वय् नं अन्त मदुगु आकाश दयाच्वनतिनि ।

थुकथं ख्वातुगु फय् ख्वातुगु लः ख्वातुगु जमिनलिसें मनुष्यभूमि देवभूमि पूर्णरूपं दयाच्वंगु विश्वब्रह्माण्ड नं झीगु बसोबास थुगु विश्व छगू जकं मयाः, ल्याखाय् मफयेक अन्त मदयेक आपालं दयाच्वन । उकिं अनन्त चकवाल(अन्त मदुगु चकवाल) धका धायेगु यानाच्वन । उपिं आपालं चकवालत मध्यय् छगू लाख कोटिति चकवालत विनाश जुइबले नं नाप नापं, लुया वइबले नं नापनापं हे जुयाच्वन । छगू चकवाललिसे मेगु चकवाल छुटे जुइकथं ल्वहँयागु चकवाल पर्वततय्सं विशालगु पखालं घेरेयानातःथें घेरेयानाच्वनाच्वंगु दु ।

लोकन्तरिक नरक

चकवाल स्वंगूया दथुइ (किस्ति ३-पाः जोडे जुयाच्वंथें) दथु छगू दयाच्वन। उगु दथुइ सूर्य चन्द्रयागु जः जहाँ थीमफया न्ह्याबलें ख्युउँसे च्वनाच्वंगु दु । उगु दथुयागु थाय्यात “लोकन्तरिकनरक” धाइ । माँ-बौ सत्पुरुषपिन्त अपमान याइपिं प्रेत, असुर जुया नयेमखं त्वनेमखंक उगु लोकन्तरिकनरकय् उत्पन्नजुया चिकँलापात सिमाय् यःगानाच्वनीथैं चकवाल अंगयात कय्पुना च्वंच्वं खिउँसे च्वंथाय् दुने छम्हं मेम्ह ध्वःदुइगु इलय् नसा धका मतीतया म्हुतु वां खायेलाइबले क्वय् फाँतय् दुगु लखय् कुतुंवना चूंचूं दयेका च्वनेमालीगु जुयाच्वन धाइ ।

सुमेरू पर्वत आदि

उगु क्यनावये धुंगु चक्रवाल विश्वब्रह्माण्डया दथुइ मथुइ एकलाख ६८ हजार योजन तःजाःगु मेरुपर्वत दयाच्वन । (उगु १,६८,००० समुन्द्रय् दुने दुबिनाच्वंगु कारणं समुद्रयागु लःया फाँतं च्वय् तःजाः जुया थहाँवनाच्वंगु च्वय् यागु भागयात जक ल्याःचाःयाना “६८,००० योजन तःजाःगु मेरूपर्वत” धका धयातल । उगु मेरुपर्वतया जःखः “सीदा” नां दुगु खुसी छगुलिं पःखालं चाहुइकेथें घेरेयाना च्वनाच्वंगु दु । उगु सीदाया पिनेपाखे युगन्धरपर्वत दयाच्वन । जाःकथं मेरूपर्वतया बच्छि जक तःजाःजुया समुद्रयागु लःया दुने नं बच्छिति दुबिनाच्वंगु दु । उगु युगन्धरपर्वतया पिनेपाखे सीदाखुसी बिच्चेलाना ईसन्धरपर्वत दयाच्वंगु दु । थुगु विधि अनुसार मेरुपर्वतयात सीदा खुसी न्हेबः व न्हेबः पर्वततय्सं घेरेयाना च्वनाच्वंगु दु ।

महाद्वीप व चिचीधंगु द्वीपत

उपिं पर्वततय्गु पिनेपाखे समुद्रया लःयागु फाँत चक्रवालया पःखाःतक्क दयाच्वंगु दु । उगु लःयागु फाँतया दथुइ महाद्वीप व विभिन्नकथंया चिचीधंगु द्वीपचात लुयावयाच्वंगु दया मेरूपर्वतया पूर्वपाखे लुयावयाच्वंगु द्वीपतय्त पूर्वद्वीप, अथे हे दक्षिण, पश्चिम, उत्तरपाखे लुयावयाच्वंगु द्वीपतय्त दक्षिणद्वीप, पश्चिमद्वीप, उत्तरद्वीप धका धायेमाःगु जुयाच्वन ।

देवलोक ब्रह्मलोक

मेरूपर्वतया बच्छि-युगन्धरपर्वतया च्वकाय् चार्तुमहाराजिक देवलोक स्थापना जुयाच्वंगु दु। आः स्वयेदयाच्वंगु चन्द्र सूर्य नक्षत्रत चतुर्माहाराजिक देवलोकय् दुथ्याःगु भूमिविमानत खः धका बुद्धधर्मयागु उगु उगु ग्रन्थय् धयातःगु दु । मेरूपर्वतया च्वकालिसे समान जुयाच्वंगु क्षेत्रय् “त्रयश्त्रिंशत” देवलोक दयाच्वंगु दु। शक्रदेवेन्द्र च्वनीगु सुदर्शन धयागु देवनगर मेरूपर्वतया च्वकाय् स्थापना जुयाच्वंगु दु धाइ । यामा, तुषिता, निर्माणरति, परनिर्मितवशवर्ती प्यतं देवलोकत जमिन लिसे जोडे मजूसे आकाशय् हे तनंतं च्वय् थहाँवना स्थापना जुयाच्वंगु दु। ब्रह्मभूमित नं अथे हे जुल। (विस्तृतं सीकेमास्ति वःसा संग्रह भासाटीका वीथिमुत्त काण्डय् स्वयेमाल ।)

मनूत उत्पत्ति जुयावःगु पह

उकथं मनुष्यभूमि देवभूमि ब्रह्मभूमित स्थापना जुइधुंगु इलय् च्वय् च्वय्च्वंगु ब्रह्मभूमीदुपिं ब्रह्मात मध्यय् आयु पूवना थजु, कर्म फुना थजु, गुलिं

गुलिं ब्रह्मापिं च्यूतजुइगु जुयाच्वन । इपिं च्यूतजूपिं मध्यय् गुलिं गुलिं क्वय् क्वय् ब्रह्मभूमी उत्पन्न जुल । गुलिंगुलिं देवभूमी उत्पन्न जुल । गुलिं गुलिं थुगु मनुष्यभूमी मनूजुया जन्मजुल । उकथं ब्रह्मलोकं च्यूतजुया मनुष्यलोकय् उत्पन्न जूवःपिं आदिकल्पया मनूतय्के माँ-बौ मदु; देवलोकय् देवता जूवनीथें मनुष्यलोकय् नं कर्मयागु सामर्थ्यया कारणं मनुष्यशरीर स्पष्टरूपं प्रकटजुया उत्पन्नजुइगु खः । उपिं आदि कल्पया मनूतय्के मिजं मिसा धका छुटे यायेत मिजं अंग मिसाअंगत नं दया मवःनि । छुं गुगुं नसा त्वंसायात नं मनः मत्वंसे च्वनेफु । सूर्य, चन्द्र, नक्षत्रत नं मदुनि । थःथःपिनिगु शरीरयागु तेजं हे जहाँथिना ब्रह्मा जुयाच्वंबलेथें तुं आकाशय् चाःचाःहिला वये वने यानाच्वनेफु ।

दकसिबे न्हापां नये त्वने यात

शरीरयागु तेज प्रकाशं आकाशय् चाःहिला जुयाच्वंबले जमिनया फाँतय् दुरूपुइँ थहाँवयेथें तःसकं म्हासुसेच्वंगु जमिनया ओजात लुयावयाच्वन । उगु जमिनया ओजायात ल्हाः सुमुक मच्वंम्ह छम्हसिनं "वर्ण ला बाँलासे च्वं, सवाः गथे च्वं जुइ" धका पतिंचा थुनाकया फ्ययास्वःबले तःसकं चाकुसे माकुसेच्वंगु सवाःदुगु कारणं "साः धका स्यूलिसे-ई चुलु चुलुवं" जुयाच्वंगुयात मेपिं मनूतय्सं खँबले "नकलयाःगु खना सयेका कया" ल्हातं तुयातुया फ्चया जक नं सन्तोष मजुया म्हू म्हू कया (म्हुतुइ) ल्वःल्वःसुल । (अबले सवालय् आशक्तजूगु तृष्णाया जलनं याना शरीरयागु तेज प्रकाश लोपजुयावना ख्युँसेच्वनावन ।

सूर्य चन्द्र लुयावःगु पहः

अथे ख्युँसे च्वनावःगु अवस्थाय् आदिकल्पयापिं मनूत तःसकं ग्यानावसेंलि इमिगु कर्मअनुसार सूरा जुइगुयात उत्पन्न जुइके सःया "सूर्य" धका धायेमाःगु ५०-योजन घेरादुगु सूर्यविमान पूर्वलोकधातुं लुयावल । उगु सूर्यचक्र न्हिने जहाँ थिना पर्वतया उखे पाखे लोप जुयावंगु अवस्थाय् "प्रकाश छगू लुयावःसा गुलि जक ज्यूथें" धका आशा छन्द लुया वःगु कारणं आशा छन्द अनुसार ४९-योजन घेरादुगु चन्द्रविमान हानं लुयावल । (छन्द अनुसार हानं लुया वःगु जूयानिंतिं चन्द्रमायात "छन्द छन्द" धका धायेगु यानावःगुली ई बिनावंलिसे "चन्द चन्द" धका छता प्रकारयागु व्यवहार फेरे जुयावल धाइ ।) उपिं सूर्य चन्द्रत लुयावःगु अवस्थाय् नक्षत्रत नं ल्यूल्यू नापं नापं दुथ्यानावल । उपिं सूर्य चन्द्र नक्षत्र चाःचाःहिला जुइच्वने याःगु दकसिबे न्हापांगु ई "मध्यम देश"या धापुकथं फागुन कृष्णपक्ष अमाई जुयाच्वन । उकिं विश्वया शुक्लपक्ष शुरु जूगु ई चैत्र महिना

जुया "न्हापां विश्वस्थापना जूगु अपूर्णचैत्रं खः" धका धायेगु यानातल ।

जा उत्पन्न जुयावःगु पहः

उकथं जमिनयागु ओजा नयेगु यानावयाच्वंगुली रसतृष्णा (अकुशलपाखें) जमिनयागु ओजात पाःजुयावना बःबः जुयाच्वंगु जमिनयागु बःतय्‌त नये त्वने यायेमाःगु जुल । उगु जमिनयागु बःत नं पाः जुयावना भीभी जुयाच्वंगु लहरातथें जुयावल । उगु जमिनयागु लहरातय्‌त चाकूगु लहरा धाइ । उगु चाकूगु लहरात लोप जुयावंबले ख्वाला मदुगु जाकि जुयावल । उगु जाकियात कसौरी तया **"जोतिपासाण"** धयागु ल्वहँग्वाराय् द्योने द्यतना बिलधायेवं स्वतः हे मिच्यानावया जा बुइगु ई त्ययेवं स्वतः हे मि सिनावनीगु जुयाच्वन ।

मिसा मिजं

जमिनयागु ओजा जमिनयागु बः जमिनयागु लहरातय्‌त नये त्वनेयाःगु इलय् शरीरय् दाः लात लुयावये धुंका लिपा कःकी भतिचा जक ल्यनाच्वंगुजुल । उगु ल्यंदुगु कःकीत पाचकतेज छ्वइगु मात्रं फुनावनेफूगु जुयाच्वन । जा नये त्वने याःबले पाचकतेज छ्वइगु मात्रं फुनावने मफया ति व कः (मलमूत्र) आपालं ल्यनाच्वंगु जुल । आदिकल्पया मनूत नकतिनि नकतिनि उत्पन्न जुयावःगु इलय् पिशाब जुइगु मार्ग दिसा जुइगु मार्गत नं लुयामवःनि । आः स्कन्ध शरीरया दुने दुगु वायु धातुं उगु ती कःतय्‌त फूफूयाना घ्वानाच्वने धुंकल । अथेजुया ती व कः पिहाँवयेत पिशाब मार्गप्वाः दिसामार्ग प्वाःत लुयावयेमाःगु जुल । उकथं लुयावःगुली ब्रह्मलोकय् थ्यंकवने न्ह्यवः मिसाजुया वये नंम्हसिके स्त्रीभावरूप लुयावया मिजं जुया वयेनंम्हसिके पुरुषभावरूप लुयावल धाइ ।

गृहस्थाश्रम बसेयाःगु पहः

शारीरिकअंग लुयावःगु पहः उथें मजूगुलिं छम्हसिगु चीजयात मेम्हसिनं क्वथीक क्वथीक स्वया चित्तयात संयम यायेमफया कामक्रिया सेवनयाःगु कारणं प्रज्ञावान् छपुचः मनुखं रोकेयानां यायेमजिया निन्दा उपहासयाना चागः कथि आदिद्वारा कंय्‌केगु याःबले सुपिला बःकायेया निंतिं बसोबास यायेगु छेँत निर्माणयाना हयेमाःगु जुल । (आदि कल्पया थुगु रीति रीवाजयात बःकया थौंकन्हे इहिपा याइगु इलय् बाकुचां कयेकेगु यानातःगु खः ।) थ्व विधि अनुसार मनूत लुयावये धुंका लिपा कर्मअनुसार तिरश्चीन सत्त्वपिं नं लुयावया न्हूगुकल्प स्थापना जूगुजुल ।

देवभूमि खण्ड

उकथं निर्माण जुइधुंका लिपा आदिकल्पय् नारकीय सत्त्वपिसं दुःख सीमाःगु पहः क्यनावये धुन। तिरश्चीन पशु व प्रेततयूसं दुःखसीमाःगु पहःयात नं दृष्टान्तरूपं नं, न्यने नंगु तायेके नंगुरूपय् नं, गुलिखे सीके अःपुगु जुल। मनूतय्गु सुख दुःख प्रत्यक्ष अनुभवजुया विशेषं च्वयाच्वने माःगुमदु। देव अवसरयात ला आपाःसियां हे सीकेमास्ति वयाच्वनी। उकिं ग्रन्थय् वयाच्वंगु तथ्यतय्त संक्षिप्तं पुचःचिना देवतापिं बसोबास यानाच्वंगु पहःया विषयय् क्यनायंके।

देवभूमि देवप्रासाद

देवऐश्वर्य मनुष्यऐश्वर्य स्वया दक्वथासय् हे अत्याधिकरूपं च्वन्ह्यानाच्वंगु दु। घाँसय् द्योनेच्वंगु सीतफुति व समुद्रय्च्वंगु लः पानाच्वंगुति हे मनुष्यऐश्वर्य व देवऐश्वर्य पानाच्वंगु दु। त्रयत्रिंशत् देवलोकया देवतापिनि “सुदर्शन” नां दुगु राजधानी मेरुपर्वतया च्वकाय् भिद्वः योजन विस्तृतगु थासय् स्थापित जुयाच्वंगु दु। उगु राजधानीया पूर्वपाखे नन्दवन उद्यान धयागु नन्दन महाउद्यानं मरणासन्न अवस्था त्यया तःसकं शोक जुइकाच्वंपिं देवतापिन्त हे मरण जुइमानीगु विषययात बिचाःयाये मलाइकथं न्ह्याइपुसे च्वंकेबहःगु अवस्थायात वहनयानाच्वन धाइ।

गनागिना मवंसे प्रकृतिरूपं हराभराजुया वाँउसे वाँउसेच्वना पन्नायागुरंगं इलातःगुथैं नच्चानच्चातिनिगु स्वाँमाःतय् दथुइ दथुइ भाजुमय्जु छज्वः छज्वः जुयाच्वंपिं देवतापिं चाःचाःहिला जुइच्वने यानाच्वनीगु जुया विशाल उद्यानया छगू हे प्रकारया शोभा बढे… जुयाच्वंगु जुल। उगु उद्यान व शहरया दथुइ महानन्द चूलनन्द नां दुगु विशालगु पुखू निगुलिं याना नं न्हापानिसें शोभायमान जुयाच्वंगु स्वया अतिरिक्त निर्मलगु लः स्वयेत दयेका तःगु पुखूसिथय् दयाच्वंगु विचित्रगु रत्नया बेञ्चतय्गु कारणं छगू हे कथं तःजिजुया बांलानाच्वन। शहरया दक्षिण, पश्चिम व उत्तरपाखे नं उकथं दयाच्वंगु जुल।

देवपुत्रदेवकन्यापिं

थःथःपिनिगु न्हापायागु कुशलकर्मया कारणं निजीकथं दयाच्वने धुंकूगु विमानत नं विचित्र विचित्रगु जुयाच्वन। दक्वं देवपुत्रपिं नीदँया उमेर दुपिं, देवकन्यापिं १६-दँया उमेरदयाच्वंपिं वा त्वःधुपिं, भ्युसँ दुपिं, न्हाय्पं ख्वाँय्पिं, मिखां मछुंपिं, छ्यंगु हय्हय्कुंपिं मदु, प्रकृतिरूपं सौन्दर्य मस्यनिकथं जीवनकाःछि यथावत् स्थिरजुयाच्वनीगु जुल। दिव्यओजा ठोस सार दुगु चीजवस्तुतय्त

जक नयेत्वने यानाच्वंगुलिं स्कन्धशरीरया दुने मलमूत्रंनिसें कया मभिंगु अनिष्ट आलम्बनत धाक्व बिल्कुल मदुगु जुया देवकन्यापिं महिनावारी जुइगु फोहरपाखें अलग जुयाच्वंगु जुल ।

१) कामसुख उपभोग कार्यत देवलोक खुतय्सनं हे मनूतलिसे पाना मच्वंसा नं फोहर मैलात उत्पन्न जुयामवःसे ला हि उत्तेजित जुइगु मात्रं ज्या सिद्ध जुइगु जुल ।

मांली सयादोया न्ह्यसः

मिङ्क्वन् अलय्तोया सयादोया लिसः

१) (न्ह्यसः) - खुगू कामभूमिच्वंपिं कुमारील्यासे मय्जुपिं, मनूतथें हे ला ? लच्छि छको ह्वया वइगु, स्वाभाविक धर्मता स्वाँ (थी मज्यू जुइगु) मनूमिसातय्थें हे ला ?

(लिसः)- खुगू कामभूमिच्वंपिं, कुमारी ल्यासे मय्जुपिं, मनूतथें हे ला मखु । लच्छि छको, ह्वया वइगु स्वाभाविक धर्मता स्वाँ (थी मजू जुइगु) मनूमिसातय्थें ला मजू ।

२) (न्ह्यसः) अप्वः खँ लिसः बी मंमदु, मन स्यंके माःगु मदु, जिं स्यूथें खुगू देवलोकय्, निम्हसिया यःत्यः जुइबले उगु ज्या मनूतय् थें हे ताः ; छल्पोलं छुकथं ताः ?

(लिसः) अप्वः खँ लिसः मबिल धका, मन स्यंगु मदु । जिं स्यूथें खुगू देवलोकय् नं, निम्हसिया यःत्यः जुइबले उगु ज्या मनूतय्थें हे जुल, छल्पोल नं थथे हे मखा !

३) (न्ह्यसः) खुगू देवलोकय् निम्ह त्यपू मनूतथें हे खः धका, छल्पोलं स्यूगु खःसेंली, देवकन्या ल्यासे मय्जुपिसं मनूतय्सं थें हे, मचा मुलेतया, दुरु त्वंकु मत्वंकु ? धया बिज्याये माल ।

(लिसः)- खुगू देवलोकय् निम्ह त्यपू, मनूतथें हे जुल, सही खत; देवकन्या ल्यासे मय्जुपिसं मनूतय्संथें मचा मुलेतया दुरु त्वंके माःगुमदु; लिसः बिया जिं जुल ।

२) देवलोकया मय्जुपिंके गर्भ धारण यायेगु लिसे सम्बन्ध दुगु ज्या खँ पुचः नं छगू धका हे मदु ।

३) कायम्ह्याय् जुइयोग्यपिं देवपुत्र देवपुत्रीपिं मुलय् जूसां खाटाय् च्वोने जूसां उत्पन्न जूवइगु जुयाच्वन । थुकथं कायम्ह्याय्यागु थासय्च्वनीपिं देवतापिं बाहेक च्यो भ्वातिं जुइपिं देवपुत्र देवपुत्रीपिं नं दयाच्वनीतिनिगु जुया गुलिं देवतापिनि निजी बिमान मदु धका सीके दु । मनुष्यलोकय्थें ल्याय्म्ह ल्यासी जुयाच्वंपिं देवपुत्र देवपुत्रीपिनि उखे थुखे चाःहिला जुइगु विषयत नं बिचाःयाये बहःगु हे जुयाच्वन । देव वाद्यवादक जुयाच्वंम्ह पञ्चसीख देवपुत्र तिम्बरु देवराजया ल्यासीम्ह म्ह्याय् सूरियवच्छसा देवकन्याप्रति अतिकं आशक्त जुयाच्वन । ल्यासी ह्ययेक वनिगुली बीणा थाना न्ह्याइपुसे यइपुसेच्वंक हालीगु बीणावादन संगीतय् निम्न गाथा नं दुथ्यानाच्वंगु जुल ।

यं मे अत्थि कतं पुञ्ञं, अरहन्तेसु तादिसु ।
तं मे सब्बङ्गकल्याणिं, तया सद्धिं विपच्चतं ॥

तादिसु = मिं मभिं निथी लोकधर्मया कारणं, विपरीत जुया कम्प मजुइगु तादिगुणं सम्पन्नजुया बिज्याःपिं; **अरहन्तेसु** = पूजायाःगु धाक्व प्रतिफल प्राप्तिया निंतिं न्हिथं निर्मलपिं आयुष्मान अरहन्तपिंके; **मे कतं** = मय्जु दुमथ्याःसे मुकं भाजुं जक थीथीकथं बांलाक यानावये धुंगु; **यं पुञ्ञं** = दान शील आदि समूह गुगु कुशलकर्म; **अत्थि** = प्रतिफल बीगुयात अप्वः ध्यान तया आःयागु घरी दयाच्वन; सब्बङ्गकल्याणि = बांलागु अंग मङ्गल गुण प्रकटरूपय् दक्वं सम्पन्नम्ह अय् देवी मय्जु ! **मे** = पञ्चसीख नां दयाच्वंम्ह छ मय्जुया भाजु जिगु; **तं पुञ्ञं** = न्हापा न्हापा सञ्चय यानातयागु विशिष्ट कुशल; दया जि भाजुया मुटु जुयाच्वंम्ह छ देवी मय्जुलिसे; **सद्धिं विपच्चतं** = नापं जोडेजुया बायाच्वने म्वाःक क्वातुसे दुग्यःगु प्रतिफल बीमाल ।

थुलि तकं हे पञ्चसीख देवपुत्र आशक्त जुयाच्वंसानं; सूरियवच्छसा देवपुत्रीं धाःसा मातलि देवराजया काय् जुयाच्वंम्ह; सिखन्ती देवपुत्रयात तातुनाच्वंगु जुयाच्वन । तर देवराज इन्द्रं पञ्चसीख देवपुत्रयात (थःगु प्रति यक्व उपकार दुगु जूयानिंतिं) सूरियवच्छसा देवपुत्रीलिसे ईहिपाः याना बिल । गुलिंगुलिं देवपुत्रीपिनि तयारी बिमान दयाच्वंसां नं विमान नापं थःपिन्त अधीनय् तइपिं देवपुत्रपिं मदयाच्वनीगुलिं अस्यचाया म्हाइपुसेच्वंका इच्छापुरे मजुइकाच्वंपि नं दयाच्वनतिनि । परस्परया कुशलकर्म पानाच्वंथें भूमिविमान व रूपलावण्य नं पानाच्वन । उद्यान पुखुली न्ह्याइपुसे च्वंका चाःचाःहिला जुयाच्वनीगु नं गुलिखे यइपुसे च्वनाच्वन ।

समानपुचः, म्हतिं म्हतिं विमानय् रमभ्रुम् फ्वःमचाः; न्ह्याइपु मब्यंकेत
दिव्य बाजं, दिब्य प्याखँ, दिव्य संगीत, घनघनय् जुया,
स्वःलिसे स्वये मगाः, दिव्य उत्सव दिब्य प्रदर्शन
न्ह्याबलें भ्रः भ्रः धाः ।
मदु ताप मदु कष्ट, देवदेवी थीथी लसकुस थीथी मुस्कान
यच्चुसे पिच्चुसे चंचं धाः ।
सिच्चुसे याउँसे, मदु बाधा, याये दु भोग, सुख ऐश्वर्य
भिं कर्मया फलं याना ।
भाजु मय्जु ययेका थीथी न्हून्हूगु रसरंगय् मन्त्रमुग्ध जुया,
सुखं बायेम्वाः प्रेम लीला रचेयायां, कामगुणय् लिप्त जुया,
प्रेम पासं चिका चिका ब्यस्त जुयाच्वन, थ्व हे खः धात्थेंगु जीवनरस धका ।

(मघदेव कविता)

थुकथं कामगुण क्षेत्रय् सामर्थ्यं भ्यावय्जुक्क न्ह्याइपुसेच्वनीगु जक मखु, न्ह्याइपुसेच्वंके बहःजुयाच्वंथें हे न्ह्याइपुकेगु बानि दयाच्वंगु कारणं कामगुणयात घृणातायेकेगु अनागामि व अरहन्तभावय् थ्यनीगु अवस्थाय् देवलोकय् ताकाल तक च्वनेमफुसे अनागामि जुयाच्वंपिं व्यक्तिपिं ब्रह्मलोकपाखे च्यूतजुया थाय् सरेजुया वना अरहन्त समूहपिं परिनिर्वाण जुयाबिज्याइगु जुयाच्वन । अथेजुया देवलोकय् थ्यंकातिनि अन्तराय मदयेक शत्रुभय छिंका धर्मपाखे उद्योगयाना योगी जूवने धका आशा कयाच्वनेमत्य । मनुष्यलोकय् ज्यूज्यान बिया ग्वःसा ग्वयावंपिं व भगवान बुद्धया पालाय् धर्मउपदेश न्यनेदुपिं ति जक देवलोकय् धर्मया प्रभाव थहाँवनीगु सम्भावना दु । यायेथें मयायेथें याना धर्म भति क्वातुपिं ला नन्दन उद्यानया ध्वाकाय् दुने धर्मत तना त्वःफिनावंपिं जुइमाली ।

देवलोकय् कर्मस्थान ध्यानयात छखे हे ति, उपोसथ भंग मजुइक संरक्षण यायेत तकं गुलिखे गुलिखे थाकुसेच्वं । देवकन्यातय्सं न्ह्यासें प्यासें संवइगु कारणं शील भंगजुइगु हे अप्वः जुयाच्वन ।

चम्पेय्य नागराजपिनि नागलोकय् बारबार उपोसथ भंग जुइका च्वनेमाःगु, विधूर जातकय् वयाच्वंगु देवराज इन्द्रपिं मनुष्यलोकय् क्वहाँवया उपोसथ पालन यायेमाःगु पहःयात बःकायेमाल । बोधिसत्त्वपिं पारमी पूर्ण यायेगु अवसर मदुगु देवलोकय् आयु पूवंक मच्वंसे छता प्रकारयागु च्यूत जुइगुद्वारा च्यूत जुइकथं अधिष्ठान याना मनुष्यलोकय् हे जक पारमी पूर्णयाना बिज्याइगु जुयाच्वन ।

देवलोकय् सत्पुरुष मनोभावना क्वातुसेच्वंपिसं आशा यायेबहःगु स्वल्पमात्र विषय दयाच्वनतिनि । थ्व विषय ला चूलामणि चैत्य व विशालगु सुधर्मा धर्मशालात हे खः । चूलामणि चैत्य छगू योजन तःजाःगु पन्नायागु महाचैत्य जुयाच्वंगुयां अतिरिक्त उगु पन्नायागु चैत्यया दुने बोधिसत्त्व अवस्थायागु केशधातु व जवय्च्वंगु धँवा धातुत विराजमान जुयाच्वंगु दयाच्वन । श्रद्धाधर्म क्वातुसे च्वनाच्वंपिं देवपुत्री देवपुत्र दम्पत्ति छज्वः छज्वः जुयाच्वंपिं देवतापिसं आयु नं ताहाकजुया मनोभावना नं यच्चुसे च्वनाच्वंगु कारणं (मेमेपिं दम्पत्ति ज्वःज्वःपिंथें उद्यानय् न्ह्याइपुका मच्वंसे) चैत्यया आसपासय् स्वाँ आदि दातव्यवस्तुद्वारा आदरगौरवपूर्वक लिक्क लिक्कवना विशिष्ट उत्तमगु वरदान धारणयाना लाभ यायेबहःजुक्क पारमी बृद्धिजुइकथं उद्योग व प्रयास यानाच्वनीगुली द्वन्दसंशय यानाच्वनेथाय् मदु ।

बिशालगु सुधर्मा धर्मशालायागु श्री शोभाया बारे च्वयाच्वनां साध्य जुइफइगु सम्भावना मदु । धर्मशालाया छेँछिँत दक्वभनं विभिन्न रत्नतय्त थःथःगु थासय् प्रयोग यानातःगु दु । उगु धर्मशालाया लिक्कसं दयाच्वंगु पारिजात सिमाय् ह्वयाच्वंगु स्वाँत नं धर्मशालाया दुने थ्यंक सिरिसिरि वयाच्वंगु फसं न्ह्याकाच्वंगुलिं ल्वःवना पुसेच्वंक शोभायमान जुया फइलय् जुयाच्वंगु दु । दथुइ मथुइलाक्क धर्मपलङ्कय् तःपाःगु श्वेतछत्र धंकातया धर्म पलङ्कया जवं खवं निसें देवराज इन्द्र, प्रजापति देवराज, वरुण देवराज, ईसान देवराज आदि (मघ माणवकया जीवनकालय् कुशलकर्म यानावंबलेया पासापिं) ३३-म्ह देवराजपिनि थाय्या व्यवस्था यानातःगु दु । अनं ल्यू नांदँपिं देवराजपिं व नां मदंपिं देवतापिनि निंतिं थाय्त व्यवस्था यानातःगु दु । (थुगु सुधर्मा देवसभा भवन त्रयत्रिंशत् देवलोकं च्वय्यागु प्यंगू देवलोकय् नं दयाच्वंगु दु ।)

मुनेगु ई थ्यंकवल धायेवं स्वयं देवराज इन्द्रं संकेत बीगु “विजयुत्तर” धयागु शंखयागु सः १०-हजार योजन तःचलायेगु सुदर्शन देवनगरयात थर्के जुइका मनूतय्गु ल्याःचाःकथं प्यला तक्क हे स्वात्तुस्वां सः न्यनाच्वनीगु जुयाच्वन धाइ । सम्बन्धित देवतापिं धर्मशालाया दुने दुहाँवने धुंकल धायेवं रत्नतय्गु तेजं व स्वाँयागु रंगतय्सं त्वःपुयातइगु जुया धर्मशाला छगुलिं हे ह्याउँसे च्वनाच्वनीगु जुयाच्वन । गबलें गबलें सनंकुमार ब्रह्मराजं ब्रह्मलोकं क्वहाँवया धर्मउपदेश कनिगु जुयाच्वन । गबलें गबलें स्वयं देवराज इन्द्रं कनिगु जुयाच्वन । गबलें उपदेश यायेसःम्ह छम्ह मखु छम्ह देवपुत्रं कनिगु जुयाच्वन । उकिं चूलामणि चैत्य दर्शन यायेदुगु सुधर्मा देवसभाय् धर्म उपदेश न्यनेदुगु

जूयानिंतिं छुं भति आशा कायेथाय् दयाच्वनतिनि । आशा कायेगु धाःसांतबि मार्गफल लाभ यायेदइकथं आशा दुगुयात धायेत्यंगु मखु । सत्पुरुष मनोभावना मतंकुसे दृढजुया कामगुणपाखें छुं भति ल्वयेक छले जुयाच्वने फइगु दयाच्वन धका धायेत्यंगु खः ।

भविष्यय् वइतिनिगु मनुष्यलोकया परिहानिकल्पया इलय् "भिक्षु श्रमण व गृहस्थीपिं धर्म परिपूर्ण जुयाच्वनीतिनि" धका आशा यायेथाय् मदुगु जुल; आः हे नं दृष्य बांमलाये धुंकल; संसार दुःखतयत धात्थें घृणाताःसा थुगु जीवनय् हे शक्तिसामर्थ्य छ्यला मार्गफल सिद्धजुइकथं धर्मय् उद्योग यायेबहःजुयाच्वन । देवलोकय् च्वना हे आर्य मैत्रेय तथागतयात प्रतिक्षायाना दर्शन यायेगुद्वारा धर्मउपदेश न्यनेधुंकातिनि मार्गफल लाभयायेगु तातुनाच्वंपिसं नं नन्दन उद् यानया ध्वाखाय् दयाच्वंक पारमी संस्कारत तना मवनीकथं गुलिखे गुलिखे क्वातुसेच्वंका तयेमानि । हुसुलुं फुसुलुं जुइका "देवलोकय् थ्यंकातिनि लुधंफुधं जुइक अनुभवयाये" धका कसेजुयाच्वंपिं, आर्य मैत्रेय तथागत प्रादुर्भाव जुया बिज्याःसा नं कामगुणया विशिष्ट स्पर्शद्वारा मन्त्रमुग्ध जुइकाच्वनीतिनिगु जुइ । उकिं थःगु सामर्थ्य थःगु धर्मद्वारा आपालंसित तरेयाइपिं व्यक्तिपिं व भावी अग्रश्रावक महाश्रावकपिन्त छखेतया मेमेपिसं ला आःया आः हे उद्योग व प्रयत्न यायेल्वःजू ।

"भय ध्वदुइका, सिचुगु नुगः कम्प जुइका,
म्हतिं म्हतिं यायेमाल, उद्योग प्रयत्न ।
गबले छु जुइगु खः, लिपायागु बिचाः याना,
दूरदर्शी जुया, छ्वये मजिल समय, ब्यर्थय् फुका;
भावनाया वृद्धि जुइके माल ।
पृथग्जन आपालं; हीन बुद्धि जूथें, निष्कृय जीवन हनेमजिल ।"

.............**छम्ह महास्थविर**

(१३२० ब.सं. बले पिदंगु सफुतितिनि तयेगु जूगु मेगु स्वापु)

देवराजशक्रं धर्म ल्वःमंकूगु :

श्रोतापन्न जुइधुंकूम्ह देवराज इन्द्र छको भव्य व विशालगु उद्यान उत्सव स्वयेयानिंतिं आपालं परिषद्पिं नापं एरावणकिसि गया पिहाँवल । उद्यानया ध्वाखाय् थ्यंबले भगवान बुद्धयाके प्रश्न न्यनेगु बिचाः लुयावल । उगु प्रश्न छु लय् धाःबले तृष्णाक्षय जुया निर्वाण प्रासादय् उन्मुक्तरूपं बिज्याये फुम्ह अरहन्तयागु आचरण यानाबिज्याःगु मार्गपद्धति सम्बन्धी प्रश्न जुयाच्वन ।

उकथं प्रश्न निवेदनयाये मास्तिवःगु बिचाः उद्यानया दुने उत्सवया दथुइ थ्यनधायेवं ल्वःमना वनीगु सम्भावना दुगु कारणं "आः हे वना प्रश्न निवेदन याःवने" धका चिन्तन याना एरावण किसिम्हं लोप जुयावना भगवान बुद्धयाथाय् थ्यंकवन । किसि नं उद्यानया ध्वाखाय् हे दनाच्वन । ल्यू ल्यू वःपिं परिषद्‌पिं नं उद्यान ध्वाखाय् ल्यनाच्वंच्वन ।

पूर्वाराम विहारय् विराजमानजुया बिज्यानाच्वंगु अवस्थाय् च्वनाबिज्याम्ह भगवान बुद्धयाथाय् थ्यंगु इलय् उद्यान उत्सव ल्यू ल्यू घानावःम्ह जूयानिंतिं "तृष्णा संक्षय निर्वाणय् उन्मुक्तरूपं आलम्बन" याये फुम्ह अरहन्तयागु आचरण यानाबिज्याःगु मार्ग पद्धतियात पतिचाहाकलं लिसः बियाःबिज्याहुँ" धका निवदेन यात । भगवान बुद्धं नं वयागु निवेदन अनुसार पतिचाहाकलं हे लिसः बियाबिज्याःगु गथे धाःसा-

देवराज, अरहन्त जुइम्ह भिक्षुं "दक्वदिक्व धर्मयात जि, जिगु सम्पत्ति धका नुगलय् थनेगु आशक्तजुइगु योग्यमजू" धयागु धर्म खँयात न्यनेकने यायेमाः । उम्ह भिक्षुं (स्कन्ध ५-गू) धर्म दक्वयात सीकथं प्रयत्नयायेमाः । सियावइबले दक्वदिक्वं दुःख मुकं खः धका हानं सियावइगु जुल । दुःख मुकं खः धका सीकाकाये धुंका लिपा यथिंजाःगु थजु अनुभव यायेधुंक्व वेदनायात अनित्यादिद्वारा भावितायाना च्वंच्वनीगु जुल । उकथं बारबार भाविता यायेधुनिबले छुं छगूयात तकं आशक्त मजूसे अन्तिमय् अरहन्तजुया तृष्णाक्षय जुयाच्वंगु निर्वाण प्रासादय् उन्मुक्तरूपं वनेफइगु जुल । (संक्षिप्तं जक भाय्‌हिला तया)

देवराज इन्द्र थुकथं संक्षिप्तं कना बिज्याःगु न्ह्यसःया लिसःयात तःसकं चित्तबुझे जुइका लय्‌लय्‌ताया "साधु साधु" धका सःपिकाकां देवलोकय् लिहाँवन । उगु साधु धाःगु सःयात भगवान बुद्धया विहारया खवेच्वंगु कोठाय् बिज्याना च्वंम्ह आयुष्मान मौद्‌गल्यायनं ताया "थ्व इन्द्रं धर्मयात सिया साधु धाःगु ला, मसीकं हे साधु धाःगु ला ?" धका बिचाः याना इन्द्रयात परीक्षा यायेमास्तिवःगु कारणं देवराज इन्द्र नापं उध्रिमय् लिनावना त्रयस्त्रिंशत् देवलोकय् थहाँ बिज्याबले भगवान बुद्धयापाखें उपदेश न्यना लिहाँवंम्ह श्रोतापन्न देवराज इन्द्र नं उद्यानय् दुने बाजं थाना बाजं पुया प्याखं हुला क्यनाच्वंगुयात यःतायेका लुदँफुदँ जुइका स्वःलिसे स्वये मगाः जुयाच्वंबले आयुष्मान मौद्‌गल्यायनयात खना(उत्सव स्वयाच्वंम्ह विहारदातां महास्थविर बिज्याःगु खनिबलेथें) मछाःपहः वःगु ख्वापालं आयुष्मान मौद्‌गल्यायनयात लःस्वया कुशलवार्ता खँ निवेदन यायेमाःगु जुल ।

उकथं ध्वदुइसाथं हे आयुष्मान मौद्‌गल्यायनं इन्द्रयात धयाबिज्यात

"भगवान बुद्धं छ देवराजयात **तण्हासङ्खयविमुत्ति** विषयय् गुकथं उपदेश बिया बिज्यात लय् ? जिमिसं नं उगु उपदेशयात छतं न्यने दयेमाल"......थथे धायेवं इन्द्रं उगु उपदेशयात बिचाः यात । लुया मवः । बार बार विचाः याना नं विल्कुल हे लुमना मवःसेंलि न्यनागु अवस्थाय् क्वातुक लुमंके फयेक न्यनावयागु जुया नं देवलोकया ज्याखँत यक्व दुगुलिंयाना ल्वःमनावंगु विषय मछा त्वःपुइकथं निवेदन यात । (मूलपण्णास, चूलतण्हासङ्खय सुत्तपाखें सारांश ।)

बिचाः याये बहःगु थीथी

थुगु उपदेश अनुसार बिचाःयात धाःसा देवलोकया आरम्मण धर्मल्वःमंक मोहित यायेफूगु विषययात ध्वाथुइका काये फूगु जुल । सही खः- देवराज इन्द्र प्रकृति स्वभावकथं स्मृति बल्लाम्ह ज्ञानतीक्ष्णम्ह तःसकं क्रियाशीलम्ह खः । उगु इलय् श्रोतापन्न नं जुयाच्वने धुंकल । न्यना वःगु उपदेश नं स्वयं थःम्हं सीके मास्तिवया निवेदन याःगु न्ह्यसःया संक्षिप्त लिसः धर्ममात्र खः । आयुष्मान मौद्गल्यायनं न्यना बिज्याःगु ई व उगु उपदेश न्यना वःगु ई १-मिनेट् ति जक पुला वने धुंकूगु जुइमाः । अथेसा नं उद्यानयागु उत्सवया मोहित याइगु प्रभावया कारणं बिचाःयानां मजीक हे ल्वमंका च्वनेमाःगु जुल ।

१) थुगु कथावस्तुयात लिधंसाकया थःथःपिनि निंतिं गम्भीररूपं बिचाःयाये ल्वःजू । थःत थःम्हं "सत्पुरुष खः" धका स्वीकार यायेफुम्ह धात्थेंम्ह सत्पुरुष खःसा लिपायागु भवय् भिंगु गति थ्यंकवनेगु ह्वःता आपालं दु । तर उगु थ्यंकवनेदइगु गति ला मनुष्यभव देवभव जक जुयाच्वन । ध्यानलाभ मदुगु जुया ब्रह्मा जूवने फइमखु । अरहन्त मखुनि तिनिगुलि निर्वाण प्राप्तयाये फइमखु । उच्चस्तरयाम्ह देवता जूवंसा नं शक्रदेवराजथें जाःम्ह आर्यपुद्गलं तंक ल्वःमंकाच्वनीगु पहःयात बःकया थःपिसं सीका तये धुंकूगु धर्मत तना ल्वःमनावनी धका च्यूताकाये म्वाल ला ?

२) धर्म ल्वःमना देवतापिनिगु रीति अनुसार तःतःसकं न्ह्याइपुकाच्वनेलाना (पृथग्जन जीवनं) मरणासन्न अवस्था थ्यनीबले थःगु सुखऐश्वर्ययात ल्वःवंका निर्बलम्ह व कमजोरम्ह जुया च्यूतजुइमाल धाःसा प्यंगू अपायय् स्वाकं वनेमालीगु विषय तापाइमखु । छको न्यासःम्ह अप्सरापिं उद्यानय् दुने स्वाँयागु सिमाय् गया स्वाँ थ्व थ्वं म्ये हाला च्वंच्वं उघ्रिमय् च्यूतजुया अवीचि थ्यंकवने नं ।

३) अले हानं, लिपा छगू मखु छगू इलय् थ्यंकवनीगु मनुष्यजीवनयात चिन्तना याःसा नं मन सिचुकातयेगु स्थिती मदु । स्पष्ट यानायंके- सत्पुरुषया

रूपय् मनुष्य जीवनयागु मूयात बिचाःयाना स्वल धाःसा- १) बुद्धशासनलिसे ध्वःदुइके दइगु २) सकलें मखुसांतबि नं बहुसंख्यक मनूत भिंपिं सत्पुरुष जुयाच्वनीगु ३) गुरु आचार्यपिं मां-बौपिं सत्पुरुष जुयाच्वनीगु ४) तःसकं दरिद्र मजूसे उचितरूपं सुखीगु कुलय् उत्पन्न जुइदइगु, थुपिं कारणत जोडे जूसा तिनि मनुष्यजीवन लाभजूगु सार्थक जूवनी ।

४) भगवान बुद्धयागु शासनया विषययात बिचाःयात धाःसा थौंकन्हेयागु इलय् हे भिंम्ह पुद्गलयात गुलिखे गुलिखे मालाजूसा तिनि लाभ याये फइगु ई जुयाच्वने धुंकल । लौकिक आलम्बनत नं उग्रताय् थ्यनाच्वने धुंकल । नां दंकेगु व लाभ दयेकेगु लिनाजूपिं नं यक्व दयेधुंकल, गृहस्थी उपासक उपासिकापिसं नं शील, समाधि, प्रज्ञा दुम्हसित स्वया नां दंम्हसित मानेयाये मास्ति वयेकाच्वने धुंकल । थःपिनि गुरु आचार्यपिनि नं नां दनिकथं उखे चाकरि या थुखे चाकरि या यानाच्वने धुंकल, मनू थवंथवय् नां दनिकथं प्रचारप्रसार याना जू, थुगु रूपं शासनया अभिभार कुबीपिनि निंतिं धुरिं वा ज्वयाच्वने धुंकल ।

५) थौंकन्हे बुद्धशासनयात मानेयानाच्वंपिं (शासनदायक धायेकाच्वंपिनि) काय् म्ह्याय्पिन्त शासनभारवाहक भिक्षुपिसं स्यनेकने यानाबीगु ज्या बुलुहुँ बुलुहुँ थःगु ल्हातं च्वद्यला वनाच्वने धुंकूगु जुया, थौं कन्हेला भिक्षुपिनि विहार विहारय् विहारया विद्यार्थी धका हे मदये धुंकल । विहारया विद्यार्थी मदयेवं न्ह्याबलें च्वनीपिं श्रामणेरपिं दये फइमखुत । श्रामणेरपिं मन्त धायेवं श्रामणेर जीवनय् विद्या अध्ययनयाना सयासिया वःम्ह भिक्षु नं दयेफइ मखुत । भविष्ययागु गुलिचां मदुगुइलय् आपालं आपालं ग्राम निगमय् बुढा जुइका गृहत्याग याना वइपिं बृद्ध प्रव्रजितपिसं जक तःतःधंगु विहार विहारय् निद्रां मग्नजुया च्वनाच्वनीतिनि ।

६) हाकनं बुद्धशासनयात चतुप्रत्ययद्वारा लिधंसा बीमाःपिं उपासक उपासिकापिनिपाखें स्वाकं बिचाःयाना स्वःसा....थौं कन्हे मस्तय्सं अध्ययन यानाच्वंगु शिक्षा लौकिक जीवन छगूया निंतिं जक प्रतिफल बीफइगु आधुनिक शिक्षा जुइ फइगु सम्भावना दु । तर उगु शिक्षा मार्गफल निर्वाण विश्वास यायेनिंतिंयागु ज्ञानयात छखे ति; कर्म कर्मया फलयात तकं थुइका कायेफइगु शिक्षा हे दइगु खःला मखुला? उकथं मदुगु जुल धाःसा देवलोक ब्रह्मलोकयात धयागु विश्वास याइतिनिगु खःला ? देवलोक ब्रह्मलोकयात विश्वास मयात धाःसा नरकलोक व प्रेतलोकयात विश्वास याइतिनिला? उकथं विश्वास मयाःम्हसिनं भिक्षुसंघपिन्त प्यंगू प्रत्यय धयागु ला अथें ति, प्वाःदंक भोजन दानयाये निंतिं तकं लुमनाच्वनीगु खइला ?

७) अनं अतिरिक्त थौंकन्हे शिक्षा अध्ययन यानाच्वंपिं मचात तःधिक जुयावइबले न्हापाथें माँ-बौपिनिगु सारअंशयात यक्व यक्व दयेक प्राप्तजूपिं जुइ मखुत । इमिगु विद्यालययागु खर्चयात समेतं आपालं माँ-बौपिसं फुसां मफुसां कोशिस यानाच्वनेमाले धुंकल । मनूतय्गु परिभोग छाय्पिगु सामानत पिने ब्वयेगु ब्वसात नं झंझं हे बढेचढे जुया जक वयाच्वने धुंकल । थौंकन्हेयापिं मचात बिद्यालयं पिहाँवया लजगाः यानाजुइबले इमिगु शिक्षां इमि परिवारपिन्त प्वाः फुदंका जँत्या बांलाइगुकथं यायेत तकं तःसकं तःसकं प्रयत्नयाये फुसातिनि सिद्धजुइ । (अथवा- अधार्मिकपूर्वक माले फुसातिनि) पाय्छिचा जक जूवनी । उलि तकं जीवन हने थाकुइगु इलय् गनं जक बुद्धशासनयात सहयोग बीफइतिनि लय् ?

८) मेखतं छथी हानं बिचाःयात धाःसा- बुद्धशासनभारवाहक भिक्षुपिसं मचातय्त धार्मिक विषयय् ध्वाथुइका लौकिक जीवन यापनयायेगु बिषयया प्राथमिक शिक्षा दइकथं स्यनेकनेयाये निंतिं इमिके अभिभार दयाच्वन । हरेक क्षेत्रय् परिवर्तन हया मरम्मतयाना यंकल धाःसा स्यनेकनेयाना बीफइगु परिस्थिति नं गाक्कं दयाच्वन । तर थौं तक नं (गुलिं गुलिं विहारतय्सं बाहेक आपाःसिनं) विचाःयाःगु मखुनि । उकथं विचाः मयाःगु जक मखु नये त्वने जुइ च्वनेनिसें शुरु याना थुगु युगयापिं मनूतय्गु चित्तयात आकर्षित यायेफइकथं प्रयास मयाःगुलिं आधुनिक शिक्षा दुपिनिगु अपहेलनायात जक आपाःसिनं फयाच्वने मालाच्वन । अथे जुल धाःसा उपिं आधुनिक शिक्षा दुपिं आपालं मनूतय्सं भगवान बुद्धयागु शासनयात आधार भरोसा बियाच्वनीतिनि ला ? थुपिं तथ्यतय्त बिचाः याना यंकेबले बुद्धशासन लोप जुया वनीगु स्थिति हे जक झन् झन् सःतिना वनाच्वनीगु लुइके दु ।

९) भविष्ययागु जीवनय् बहुसंख्यक मनूत भिंपिं सत्पुरुष जुइत नं अःपु मजुइ धुंकल । **स्पष्ट जुइके** - भिपिं सत्पुरुषपिनिगु युग मैत्री, करूणा, मुदिता थुपिं धर्मत स्वंगू जहाँ थिनाच्वंगु युग खः । थौंकन्हेयागु दृष्टान्तकथं ला छम्हसिगुप्रति मेम्हसिके भिंगु प्रतिफलया चाहनातइगु धात्थेंगु मैत्री कम् जुजुं वने धुंकल । मैत्री मन्त धायेवं दुःखीम्हसित खना दया माया तइगु करूणा व सुखीम्हसित खना लय्ताइगु मुदिता नं लुयावयेफइमखुत । थौं कन्हे जुयाच्वंगु ला छम्ह भिना वःगुयात मेम्हसिनं नुगः मुइकीगु ईर्ष्या, थःथें उन्नति प्रगति जुइ धका धन्दा जुइगु मच्छरिय उच्चश्रेणी थ्यनाच्वंम्हसिके तःधं तायेकेगु श्रेष्ठमान क्वह्यंम्हसिके नं "छु धका वास्ता तया च्वनेमाःगु दु इमित" धयागु हीनमानत

जगमगय् जुयाच्वंगु दु ।

१०) अनं अतिरिक्त ल्वःवंके मास्तिवइगु आलम्बनत अनुभव यायेमास्ति वइगु कामगुणत न्हियान्हिथं बृद्धि जुयावयाच्वंगु जुया (मि छुसी दक्व लिना छ्वयाच्वनीथें) थौंकन्हेयापिं मनूतय्के आलम्बन यक्व जुयावयाच्वंगु अनुसार लोभ तःधना वयाच्वंगु दु । लोभयागु चाहनायात पूवंका बीमफइगु इलय् स्यायेगु, पालेगु, हमला यायेगु, ल्वापु ख्यापु यायेगु, युद्धया स्थिती थ्यनीथाय् तक द्वेषत नं सुइँसुइँ फुइँफुइँ याना तयारजुया वयाच्वन । थुकथं भिंगु धर्म जहाँथिनाच्वंगु थौंकन्हेयागु युगय् तकं भिंपिं सत्पुरुषपिं, अभाव जुयाच्वने धुंकल धाःसा भविष्ययागु इलय् गनं जक आःस्वया नं स्यना मवंसे च्वनीगु जुइलय् ?

११) उकथं भिंपिं सत्पुरुषपिं तःसकं कम जुइगु लिपायागु इलय् भिंपिं माँ-बौपिं, भिपिं गुरु आचार्यपिं नं दयेफइमखुत । उकथं आधार भरोसा कायेबहःपिं भिंपिं माँ-बौपिं भिपिं गुरु आचार्यपिं मदयेक आपालं अधर्मीपिं मनूतय्गु दथ्वी थः छम्ह जक भिं मनू जुइत नं अःपु मजू । उकिं देवलोकय् गुजुहुँ च्वंकीगु यक्व आलम्बनय् जुइच्वने थाकुथें न तुं मनुष्यलोकय् नं अकुशल वृद्धि जुइत्यःगु जूयानिंतिं हाकनं मनू जूवये थाकुइगु जुल ।

१२) थुगु थासय् थःम्हं बिचाः यायेलाःगु विषय छगू न्ह्यब्वया क्यने । वने धुंकूगु (ब.सं. १३१९-दँ) पुस महीनाय् रंगून शहरय् सीमा सम्मतयायेगु ज्याय् वना लिहाँवये खुनु दिनय् रेलवे स्टेशनय् कारण अनुसार न्ह्यथ्याक थ्यंकाच्वनेमाल । रेलयागु डिब्बा झ्वःछुइहइगु थाय्पाखे जन्हुफा लाका तःबिज्याम्ह महास्थविर छम्ह नाप खँ ल्हाना च्वंच्वं रेलयागु डिब्बा झ्वःछुइ हःगुलिं आपालं मनूतय्गु घाराघुरु सःताया खँ त्वाःथला फःहिला स्वयाबले न्हिथंयागु रीति अनुसार ध्वात्तुघ्वाना थाय्कया जूपिं यक्व मनूतय्त स्वयाच्वना ।

१३) अबले बिचाः लूगु गथे धाःसा- थुपिं आपालं मनूतय् दकसिबे ताउबिक रेलय् च्वनेमालीगु ई निन्हु व चच्छि जुयाच्वन । उलि ईया दुने बांलाःगु थाय् मन्त धाःसा दुःखसीमाली धका चिन्ताकया घ्वात्तुघ्वाना थाय् कयाच्वन । गुलिंसिनं ध्येबा अप्वःबिया अलग थाय् दइकथं कोशिस याये मालाच्वन । उलि जक मखु, रेलय् विश्वास ब्याके बहःम्ह पासायात नं माला जुइमानि । कथंहंमवना बांलागु थाय् मन्त धाःसा तःसकं मन स्यनीगु दिक्क जुइगु जुयाच्वन । थःगु थाय्या लिक्कसं च्वंम्ह मनूयात स्वया सिध्दासादागु पहः मन्त धाःसा नं लँ धुच्छिं मन धुक्क च्वनीमखुत ।

१४) थुगु निन्हु व चच्छि ईया दुने दुःखसी मालीगु विषययात

चिन्तनयाना थुलि तकं बांलाःगु थाय् दयेकेत प्रयास याना जूपिसं लिपायागु जीवन- अनं हानं लिपा लिपायागु जीवनया निंतिं निर्वाण थ्यंक बांलाःगु थाय् बांलाःपिं पासापिं दइकथं छाय् जक उद्योग मयाःसे ख्वाउँ चायेका च्वनाच्वनीगु जुइलय् ? आकस्मिकरूपं च्वचिद्यला प्यंगू अपायय् थ्यंकवन धाःसा जीवनकाछिं दुःख जुइका च्वनेमालीगु जक मखु, तनंतं अकुशल बृद्धिजुया तनंतं बांलाःगु थाय् मदयेका हे नं च्वनेमाले फु । मनुष्यजीवनय् थ्यंसां नं दुःखी दरिद्र गरीबजुया जीवनकाछिं क्वह्यंका दुःख जुइका च्वनेमाले फु । अथे जुया पतिचाहाकःगु लँया निंतिं रेलय् च्वनेत प्रयास यागुति हे लिपायागु जीवनय् बांलाःगु थाय् दइकथं प्रयास मयासे च्वनाच्वंगु ला भुगुलुं भागुलुं गुजुहुँ च्वंका दूरदर्शी जुइसःगु ज्ञान बुद्धि मदयेका अतिकं अतिकं हे ह्वाज्यः ग्वाज्यः जुइकाच्वंगु हे जुल का । थुकथं बिचाः याना थ्व विषययात हे तःबिज्याम्ह महास्थविरयात कना वये लात ।

१५) क्यना वये धुंगु बिचाः यायेबहःगु खँयात थुगु ग्रन्थ ब्वमि पाठकपिसं नं गम्भीररूपं दुग्ययेक बिचाःयाना ल्हातं न्ह्यायेदुगु विशिष्ट धर्म लाभ जुइकथं जूसां उद्योग यायेल्वःजू । अतीतजन्मय् क्वातुगु संस्कार छाप वासना दयेका वःगु अनुसारं उच्चश्रेणीगु पारमीयात पूर्णयानाच्वंम्ह जुल धाःसां नं अकुशल पाःजुया वनीकथं स्मृतितया दान, शील आदि पारमीतय्‌त सार अमृत स्थिती प्रतिष्ठित जुया स्यनावने मफइकथं तःसकं उद्योग यायेल्वःजू । उकथं उद्योग यात धाःसा ला देवलोकय् नं देवसत्पुरुष, मनुष्यलोकय् नं मनुष्यसत्पुरुष जुया (न्हापा न्हापायापिं बोधिसत्त्वपिसं बुद्धशासनं पिने हे नं आपालं आपालं पारमी पूर्णयाना बिज्याःथेंतुं) छिपे जूगु स्वयानं अभ्‍ छिपे जुइक पारमी पूर्णयाना वनेफयेमाल ।

पुनश्चः स्वापु क्वचाल

ब्रह्म ऐश्वर्य

ब्रह्मलोकय् थ्यंक वनेत ध्यानया अभ्यास व उद्योग याःबले हे लौकिक आलम्बन कामगुण व मनूमिनूत ग्वाःग्वाःदुगु शहर, गां, छेँ, आरामतय्‌त छखेचीका सुनसानगु थासय् एकान्त शान्तपूर्वकं च्वना उद्योग व अभ्यास यायेमाःगु कारणं उगु ध्यानकुशलधर्म याना ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जुइमाःपिं ब्रह्मापिं नं तःसकं शान्तदान्त जुइगु जुयाच्वन । काय्, म्ह्याय्, कलाः, भात धका मदु । ब्रह्मापिं सकलें मिजं आकारप्रकार दुपिं जूसा नं मिजं अंग व मिसाअंगत मदु । अथे जुया कामगुणसुख अनुभव यायेगु मदु । ध्यान उद्योग याःगु (मनुष्य जीवन) बले हे

कामगुण दोषयात क्वाक्वातुक खंके धुंकूगु जूगुलिं काममनोवृत्तित नं बिल्कुल उत्पन्न मजुइकथं दबे जुयाच्वने धुंकल।

उकिं देवभूमि, देवप्रासादत स्वया भव्यगु विमान उद्यानय् धात्थेंपिं योगी सत्पुरुषपिं च्वनेथें गुलिंसिनं मैत्री आदि कर्मस्थानयात भाविता व बृद्धि याना, गुलिंसिनं ध्यानसमापत्ती प्रवेशयाना शान्तदान्तपूर्वक आनन्दं च्वंच्वंनीगु जुयाच्वन। तर मनुष्यलोकय् श्रेणी पानाच्वंथें ब्रह्मा परस्परय् नं ब्रह्मराज (ब्रह्मापिनि जुजु) जुया गुलिं गुलिं ब्रह्मा परस्परय् नं श्रेणी पानाच्वंगु जुया गुलिं ब्रह्मा पुरोहित (ब्रह्मराजया मन्त्री) पिं जुया गुलिं ला ब्रह्मराजया परिवार परिषद्पिं जुयाच्वन। [ब्रह्मराजयात क्वय्यागु दर्जायापिं ब्रह्मापिसं (आलपं प्रकट जुया मक्यन धाःसा) खंके मफु।]

असंज्ञासत्त्व ब्रह्मा

मनुष्यलोकय् दुबलेयागु रीति अनुसारं ध्यान लाभ जुइधुनिगु इलय् गुलिंसिनं "चित्तविज्ञान व संज्ञा दया जक स्वयेमास्तिवइगु, न्यने मास्तिवइगु, नंतुने मास्तिवइगु, नये मास्तिवइगु, थी मास्तिवइगु, सीके मास्तिवइगु, स्वभावत लुया वयाच्वनेमाःगु खः; चित्त व संज्ञा जक मन्त धाःसा तःसकं सिच्चुसे च्वनी" धका चित्त व संज्ञाप्रति आपालं दोष खनाच्वनीगु जुल। उकथं दोष खनाच्वंगु अनुसारं हे "चित्त घृणा ताये बहः, चित्त घृणा ताये बहः" धका झंझं क्वात्तुक दोष खंके लाइगु इलय् "**सञ्ञाविरागभावना**" धयागु चित्तसंज्ञा व नाम दक्वयात विरक्त तायेकिगु छथीकथंया कर्मस्थान लुयावइगु जुयाच्वन। उम्ह पुद्गल च्यूत जुल धायेवं असंज्ञासत्त्व ब्रह्मभूमी उत्पन्नजुया, न्यासःगूति कल्प तक्क छुं छुं हे सिइगु मखुत। लुँयागु मूर्तिथें गुलिं झ्वातां दना, गुलिं फेतुना, गुलिं गोतुलाच्वनीगु जुयाच्वन।

अरूपब्रह्मा

थुपिं भावी ब्रह्मापिसं ला सामान्य ध्यान प्राप्तयाये धुंका "रूपस्कन्ध दयाच्वंगुलिं जक हरेक क्षेत्रय् दोष आपाःजुइका च्वनेमाःगु, दुःख आपाःजुइका च्वनेमाःगु खः। चित्तविज्ञान नामधर्म मुकं जक दयाच्वन धाःसा तःसकं सुख दयाच्वनीगु जुइ" धका रूपयात दोष खंका भावना बृद्धियाना यंकीगु इलय् "**रूपविरागभावना**" धयागु रूपस्कन्धयात विरक्त तायेकीगु छथीकथंया कर्मस्थान लुयावइगु जुल। उम्ह व्यक्ति च्यूत जुल धायेवं अरूपभूमि धयागु आकाशय् आपालं आपालं कल्प तक रूपस्कन्ध मदयेक हे चित्तविज्ञान मुक्कं

जक दयाच्वनीगु जुल । थुगु चित्तविज्ञानक्रमयात हे अरूपब्रह्मा धका व्यवहार यायेमाःगु जुयाच्वन । (अन्य धर्मावलम्बीपिसं ला, थुपिं निताजी ब्रह्मापिन्त विश्वास याये थाकुइतिनि ।)

ब्रह्मलोकय् ज्वारारारां भ्यातनाः गालय् बुद्रुबुद्रु

ब्रह्मलोकय् ब्रह्मा जू वनाच्वंपिं आर्यभावय् थ्यन धाःसा "मार्गफल प्राप्तजूपिं जुल धाःसा" उगु ब्रह्मभूमिं क्वय् कामभूमी हानं प्रतिसन्धि च्वनेम्वाःला तनंतं परिपक्वजुया अरहन्त जुइ धुंका निर्वाणगामी जुइगुजुल । आर्य मजूतिनिसा ला इमिगु ध्यानयागु वेग फुनावनीगु इलय् मनुष्यभूमि देवभूमि धयागु क्वय्यागु कामभूमि हाकनं प्रतिसन्धि च्वनेमाःगु जुयाच्वन । तर ध्यान प्राप्तमजूनि न्ह्यवः थःपिसं उद्योग यानावये धुंगु कुशलयागु वेगया कारणं तुरन्त निम्नश्रेणी कुतुं मवंसे द्विहेतुक त्रिहेतुक पुद्‌गल (द्विहेतुक देव मनुष्य- त्रिहेतुक देव मनुष्य) पिं जुइ धुंका उपिं देव मनुष्यभावं छतं कर्मया कारण कथंमहना हानं क्वय् क्वहाँ वनीगु इलय् प्यंगू अपायय् नरकगामी, प्रेतगामी, तिरश्चीनगामीत नं जूवनीगु अवसर दयाच्वन ।

मुख्य सारांश छु धाःसा - पृथग्जनभावं श्रेणी थहाँवने मफुनितिनिपिं ब्रह्मा हे जुयाच्वंसांनं लिपा हानं तिरश्चीन आदि अपाय भूमिवासीपिं जुइफुनिगु जुया "ब्रह्मलोकय् ज्वारारारां" च्वनाच्वंसां नं छन्हुया दिने पशुया रूपय् फाँ नं जुया "भ्यातना गालय् बुद्रु बुद्रु" जुइकाच्वनेगु अवसर नं दयाच्वनतिनि । "पृथग्जनभाव ला घृणित व भयानक नं जुयाच्वन खनिसा ।" भवभूमितय्गु दकसिबे च्वय्लाःगु जुया "भवाग्र" धका धायेमाःगु ब्रह्माभूमि थहाँवनाच्वंम्ह जूसा नं छन्हुया दिनय् दुर्गतिभवय् थ्यंकवनेमालीतिनि । थौंयागु युगय् रकेट् धयागु चीजवस्तुयात च्वय् थःछ्वया छ्वइगु इलय् बेग दत्तले च्वय् थहाँवना अन्तरिक्षय् चाःहिले धुंका वेग फुनावनीगु इलय् हाकनं क्वय् कुतुंवयेमाःथेंतुं अथे हे ध्यानया बेग फुइगु इलय् हाकनं क्वय् क्वहाँ वयेमाः धयागु जुल (भवग्ग = भव + अग्ग । "**भव** = भवभूमित मध्यय् + **अग्ग** = दकसिबे च्वय् लाःगु भूमि" जूगु कारणं "**नैवसंज्ञानासंज्ञायतन**" भूमियात "भवाग्र" धाइ ।)

उक्खित्ता पुञ्ञतेजेन, कामरूपगतिं गता ।
भवग्गन्तंपि सम्पत्ता, पुन आयन्ति दुग्गतिं ॥

पुञ्ञतेजेन = कुशलपुण्ययागु तेजया आनुभावं; **उक्खित्ता** = अवसर दुबले थःल्ह्वनेमाःगु जुया, **कामरूपगतिं** = भूमिभव विमान प्रासादत भःभः

धाःगु, देवभूमि ब्रह्मभूमी; **गता** = ज्वारारांरां थिना बेगबानजुया थ्यंक वनाच्वंपिं पृथग्जनपिं धाक्व; **भवग्गन्तं** = भूमि धाक्वया उत्तमगु ज्वःमदुगु उच्चस्थस्थिती थ्यनाच्वंगु भवाग्रभूमी; **सम्पत्तापि** = आपालं आपालं कल्प तक्क; क्वय् मवंसे थहाँवने निंतिं लिधंसा दया थ्यंकवनाच्वंगु जूसां; **दुग्गतिं** = विभिन्न प्रकारया थीथी दुःखतय्‌सं जायाच्वंगु अपाय दुर्गती; **पुनआयन्ति** = कुशलपुण्य कमजोर जुया वेगरहित जुइगुलिं हाकनं छको थ्यंकवनेमाःगु जुयाच्वन ।

भूमिलिसे स्वापु तया लुमंके बहःगु

थीथी खँत क्वचाल

निर्वाण

निर्वाण विषययात च्वयेमाल धाःसा कारण फल पूपूवंक विस्तृतरूपं च्वःसातिनि दायित्व पूवनी । थुगु चीधंगु सफुती ला उलि तक्क विस्तृतरूपं च्वयेगु अवसर मदु । स्वल्प मात्र खःथें मखुथें च्वयेगु स्वया बिल्कुल मच्वयेगु हे उचित जुइतिनि धका मतीवना निर्वाण विषययात (न्हापा न्हापा पिथनेधुंगु उगु उगु सफुती) उपेक्षाभाव तया वया । तर छुं भति कथंहंक सीका तयेया निंतिं ब.सं. १३२० दँय् पिथनागु सफुती संग्रह भाषा टीकाय् दुगु **उपसमानुस्सति** खण्डयात दुथ्याका क्यनावया ।

उपसमानुस्सति

निर्वाणय् छताप्रकारया शान्तिसुख दुगु पहःयात बारबार लुमंका च्वनेगु **उपसमानुस्सति** खः । निर्वाणधर्मयात "रूपविशेष नामविशेष" धका, "स्कन्ध शरीरय् दुने सार अमृत समान दृढ स्थिरगु नित्यधर्म दयाच्वन; रूपधर्म नामधर्म निरोधजुया तनावनीगु इलय् उगु सार अमृत जक ल्यनाच्वनीगु खः । उगु सार अमृतया रूपय् स्थित जुयाच्वनीगु हे निर्वाण खः" धका व " निर्वाणय् नामरूप मदया अनुभव यायेगु अवसर मदुसा गुकथं सुख धका धाये फइलय् ?" धका मतीलूथे धयाच्वनीगु जुयाच्वन । छुं छगू आलम्बनया विषयवस्तुयात उगु आलम्बन लाभ जुइके नंम्हसिनं जक क्वक्वजीक सीके खंके फइथें, निर्वाणया विषययात नं उगु निर्वाण लाभ यायेनंपिं आर्यपिसं जक क्वक्वजीक सीकाकायेफु । पृथग्जनपिनिगु कल्पनाद्वारा गम्भीरगु निर्वाणयात धात्थें स्पर्शयाये फइमखु । तर

ग्रन्थ साधकयुक्तियात लनास्वया ज्ञानं खंक्व जक च्वयाक्यने ।

"निर्वाण" धयागु चित्त चैतसिक रूप परमार्थतय्‌पाखें अलग्गगु छगू परमार्थधर्म खः । उकिं नामरूप संस्कारत लिसे बिल्कुल सम्पर्क मदुगुजुया रूपविशेष नामविशेष जुइफइमखु, आध्यात्म व बाह्य निथी मध्यय्‌ "**बहिद्धा धम्मा**" धयागु मातिकापद स्वरूपय्‌ दुथ्याःगु बाह्यधर्म जूयानिंतिं स्कन्ध शरीरय्‌ दुने अमृत रूपय्‌ स्थित जुयाच्वंगु छता प्रकारया धातु नं जुइफइमखु । निर्वाण पुद्‌गल सत्त्वपिसं थें अनुभव यायेसःगु धर्म नं मखु, रूप शब्द आदि आलम्बन कामगुणथें अनुभव यायेबहःगु धर्म नं मखुगु जुया निर्वाणय्‌ वेदयितसुख मदुसे शान्तिसुख जक दयाच्वंगु सही जुयाच्वन ।

विस्तृत याये - अनुभव यायेगु धयागु वेदयितसुख अनुभव व उपभोग याना फुना फुना वनीगु जूगु जुया न्हूगु न्हूगु लाभ जुइकथं दयेका च्वनेमाः । उगु न्हूगु न्हूगु लाभ जुइकथं दयेका च्वनेमाःगु दुःख ला अनुभव यायेगु सुखलिसे उत्तें मग्यं । उगु दुःखद्वारा दयेका काये धुंका लुया लाभ जूगु चिधंचागु सुखं सन्तोष मजूगु कारणं अप्वः अप्वः ऋणकया अधार्मिकपूर्वक अनुभवयायेगु कारणं अपाय दुर्गती वना सुखऋणतय्‌त ब्याज सहित दुःखद्वारा ऋण पुलाच्वनेमाःगु नुगः मछिंसे च्वंकेबहःजू । उकथं अनुभव यायेगु लिसे ल्वाकबुक मजूगु शान्ति सुख स्वभाव ला नामरूप संस्कारत निरोध व शान्त जुइगुद्वारा शान्त शीतल जुइगु स्वभाव हे खः । **स्पष्ट जुइके-** लौकिक आलम्बन कामगुणत परिपूर्णजुया धनी जुयाच्वंम्ह साहु छम्हसिनं लुधँफुधँ जुइक न्ह्यो वयाच्वनीगु इलय्‌ लौकिक आलम्बनतय्‌त सजेधजे याना च्योतय्‌सं थंवइगु अवस्थाय्‌ "जिगु न्ह्यो स्यंका बीगु ला ?" धका गर्जेजुया हक्का जक छ्वइगु जुल । उम्ह व्यक्ति न्ह्योवयेका च्वंबले प्रकटरूपं अनुभवयायेगु मदु, अथेसां याउँक आनन्दं न्ह्यो वयेकाच्वनेदुगुयात हे अनुभव यायेगु सुखस्वया नं यःतायेकाच्वंगु जुल । उगु अनुभवयायेगु मदुगु न्ह्यो वयाच्वनीगु सुखयात हे "क्या मज्जां न्ह्यो वयेके दत" धका प्रशंसायाना च्वनीगुजुल । उकिं नामरूप निरोधजुया शान्तसुख जुयाच्वनीगु शान्तिसुख गुलि तक उत्तम पवित्र जुयाच्वनीगु जुइ । अनुमानयाये बहःजू ।

स्वाका यंके : अनागामि अरहन्त आयुष्मानपिसं नामरूपस्कन्धयात तःसकं झ्यातुसेच्वंगु भारीथें सम्झे जुयाच्वना बिज्याइगु जूगुजुया नामरूपस्कन्धं गुलि फत उलि अलग जुयाच्वनेया निंतिं निरोधसमापत्ती प्रवेशजुया च्वनाबिज्याइगु खः । उगु समापत्तिया दुने अनुभवयायेगु बिल्कुल हे मदु, चित्त चैतसिक धयागु नामधर्म व गुलिं गुलिं रूपत न्हूगु उत्पन्न मजूसे निरोध व शान्त जक

जुयाच्वनीगु खः । उकथं गुलिं गुलिं नामरूपत निरोध व शान्त जुयाच्वनीगुयात हे तःसकं तःधंगु सुख धका मतीतया निरोधसमापत्ती प्रवेश जुयाच्वना बिज्याइगु खः । अनं अतिरिक्त- असंज्ञासत्त्व ब्रह्मापिनिगु स्थितियात बिचाः याना स्वल धाःसां नं शान्तिसुखयागु शान्त शीतल आनन्द जुयाच्वंगु पहःत स्पष्ट जुयाच्वंगु दु । असंज्ञासत्त्व ब्रह्मापिंके नामधर्म मदुगु जुया अनुभवयायेगु नं मदु; न्यासः दँ कल्प तक नामरूप धर्मतय् पाखें शान्त जुयाच्वने दुगुजुल ।

अरूप ब्रह्मापिंके रूपधर्मतय्पाखें शान्त शीतल जुयाच्वंगु दु । दकसिबे च्वय्यागु अरूप ब्रह्माया सन्तानय् उत्पन्न जुइगु अवसर दुगु नामधर्म हे तःसकं म्हो जुयाच्वने धुंकल । अरहन्त जुल धाःसा मनोद्वारावर्ज्जन महाकिया-८, नैवसंज्ञानासंज्ञायतन विपाक-१, किया-१, अरहन्तफल चित्त-१, कथं सम्प्रयुक्त चैतसिकत लिसे १२ -गू चित्त पुचः जक उत्पन्नजुइगु अवसर दुगु जुल । उपिं १२ -गू नं छगू छगू जक उत्पन्न जुयाच्वने दुगु जुया उगु चित्त छगू हानं छको उत्पन्न मजुल धाःसा नामरूप दक्वं निरोध व शान्तजुइगु जुल । उगु इलय् शान्तिसुख धयागु निर्वाणधातु पवित्रधर्म मुख्यरूपं स्पष्ट जुइगुजुल ।

उगु शान्तिसुख निर्वाणधातु अप्वःसिया हक दुगु मंकाधर्मथें छगू जक मखु, थःथःगु निर्वाण म्हतिं म्हतिं दयाच्वन । उकिं आर्य आयुष्मानपिसं स्कन्धशरीर द्रव्य प्रकट जुयाच्वनीबले थःथःपिनि निर्वाणयात आलम्बनयाना फलसमापत्ती प्रवेशयाना बिज्याइगु खः । उगु समापत्ती प्रवेशजुयाच्वनीगु क्षणय् निर्वाणयात आलम्बनयाना चित्त झ्वःछुना च्वंच्वनीगु हे तःसकं आनन्द तायेका च्वनाबिज्याइगु खः धाइ । थीथी स्थविर स्थविरापिसं निर्वाण नगरय् प्रवेश जुइत्ययेका उदानवाक्य व्यक्तयाना व्यक्तयाना नामरूपस्कन्धयात निर्धक्करूपं परित्याग यानाबिज्याइगु नामरूपयात चिचिपापा याना हेम्खेम् दयेका च्वनापिं झीपिंथें जाःपिं पृथग्जनपिनि निंतिं मछालापुसे च्वंकेबहःजू ।

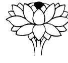
सदेवकस्स लोकस्स, एते वो सुखसम्मता ।
यत्थ चे ते निरुज्झन्ति, तं तेसं दुक्खसम्मतं ॥

सदेवकस्स = ब्रह्मा, इन्द्र आपालं देवतापिं सहितगु; **लोकस्स** = पृथग्जन धका ज्ञानदृष्टि खतं नयाच्वंगु सम्पूर्ण लोकं; **एते** = रूप, शब्द, आदि आलम्बन थुपिं कामगुणतय्त; **सुखसम्मता** = बाँलाःगु सुख दुगु धका सम्मत यानातल; **यत्थ** = आपालं आर्यपिसं अतिकं गौरव तयाच्वंगु धर्मचक्षु थिनाच्वंगु गुगु निर्वाणय्; **एते** = रूप, शब्द आदि आलम्बन थुपिं कामगुणत; **निरुज्झन्ति** = तना, लोपजुया निरोध व शान्तजुया क्वचालावनीगु खः, **तञ्च** = दक्वं कामगुण कुच्चाकुच्चा

दला धात्थें अन्त जुयाच्वंगु उगु निर्वाणयात ला; **तेसं** = उपिं ज्ञानदृष्टि खतं नःपिं दक्व पृथग्जनतय्सं; **दुक्खसम्मतं** = अनुभव यायेगु मदुगु कारणं मुक्कं क्वह्यंका दुःख धका सम्मत यानातःगु जुल । (**एते वो** - लय् वो या लागी अर्थ मदु ।)

> **सुखं दिट्ठमरियेभि, सक्कायस्स निरोधनं ।**
> **पच्चनीकमिदं होति, सब्बलोकेन पस्सतं ॥**

सक्कायस्स = परमार्थकथं प्रकट जुयाच्वंगु स्कन्ध न्यागू समूहया; **निरोधनं** = तना लोपजुया निरोध व शान्त जुया क्वचालिगु जुयाच्वंगु; **सुखं** = निर्वाणधातु उत्तमगु सुखयात; **अरियेभि** = आर्य आयुष्मान सत्पुरुषपिसं; **दिट्ठं** = ज्ञानचक्षुद्वारा क्वक्वजीक सिइके खंके धुंकल; **इदं** = आपालं पृथग्जनपिसं ज्ञानमिखाद्वारा खंके मफइगु थुगु निर्वाणयात; **पस्सतं** = क्वक्वजीक स्वयं थःपिसं खना बिज्याःपिं सत्पुरुष समूह आयुष्मानपिं; **सब्बलोकेन** = अविद्यां त्वःपुया तृष्णाग्वारा धायेकाच्वंपिं लोकधाक्व दक्वलिसे; **पच्चनीकं होति** = जनुफा जनुफा ल्वाका ब्वाँय् वनाच्वंपिंथें न्ह्याबलें न्ह्याबलें प्रतिपक्षीरूपय् च्वनाच्वनीगु जुल । (सलायतन संयुत्त, देवदह वग्ग) ।

ग्रन्थ क्वचागु इति श्री निगमन

थःगु दायित्व

थुलि प्रमाण दुगु वचनक्रमद्वारा सीकेबहःगु आचरणीय धर्मतय्त थुइके माले धुंकल । सयेका सीका थुइकेगु ग्रन्थया दायित्व खः । सयेका सीका थुया वःगु अनुसार होश तयेगु, संयम यायेगु, प्रयाश यायेगु ग्रन्थ ब्वमिपिनिगु दायित्व खः । "आः ग्रन्थया दायित्व पूवने धुंकूगुजुया ग्रन्थ ब्वमिपिनि दायित्व जक ल्यंदयाच्वनतिनि" धका धाये त्यनागु खः ।

ज्ञान व आचरण

ज्ञान ज्ञान जक खः, आचरण मखु; स्यूगु अनुसार आचरण मयात धाःसा सियाच्वने मात्रं प्रतिफल दइमखु । ग्रन्थतय्सं सीकथं जक निर्देशन बीफु, आचरण याना बीमफु । थौंकन्हे साहित्यपाखे लगे जुयाच्वंपिं, यक्व यक्व अनुशासन कयाच्वने दुपिंके ज्ञान कम मजू । तर इपिं आपालं स्यूपिं मध्यय् योग्यता अनुरूप संयमयाइपिं होश तयाजुइपिं तःसकं म्होः जुयाच्वन । उजोपिं

मनूत आपाः जुयाच्वंगु थ्व लोकय् भिंपिं मनूत बाँलाःपिं मनूतय्सं हे भिंगु चित्ततये थाकुयाच्वन ।

धात्थें खः - दान बीगुली हे ब्वयेगु दानत अप्वःजुया वयाच्वंगु जुया शुद्धगु दान यायेमास्तिवया नं जःखःयागु वातावरणं याना वया थःपिसं नं ब्वसादानयात जक यानाच्वने माःगुलिं धात्थें सत्पुरुषपिनि वनेगु लँ जुयाच्वंगु दान पारमी लँपुइ तःतःप्यंक लिनावनेमफु । उगु ब्वसा दान याइपिसं नं ब्वसा दानया फल मदुगु विषय (फल दःसां नं फल कम् जुयाच्वंगु विषय) यात सियाच्वंगु दु । अथे नं गुणप्रकाशनयात ल्वःवंका च्वनीगु तृष्णाया खेलं याना सीकं सीकं हे मस्यूपिसं याइगु ज्यायात हे यानाच्वनीगु जुयाच्वन ।

ध्वँ लाइम्ह धुँ

हितोपदेशय् बुढाम्ह धुँ जाली जूगु पहःयात बाखँ दयेका क्यना तःगुली ज्ञान व आचरण अलग अलग जुयाच्वंगु स्पष्ट जुइका तःगु दु । धुँ तःसकं बुढा जुयाच्वने धुंकल । न्हापाथें जन्तुतय्त चलाखं चलाखं ज्वने मफये धुंकल । अथेजुया छन्हु जंगलय् वये वने याइपिसं ताये दयेक चिच्चेयाःगु थथे जुयाच्वन ।-

"अय् अय् लँ जुवाःत, थुगु लुँचुरी काः भासँ" । व खँयात लँ जुवाः छम्हसिनं ताया लिक्कवया "गन गो लुँचुरी ?" धका न्यंगुलिं बुढाम्ह धुँ ल्हाः चक्कंका लुँचुरी क्यंगु अवस्थाय् लँ जुवाःनं "मेपिनि प्राणयात हत्या याना नयेत्वनेगु बानि दुम्ह छंगु लिक्क गुकथं याना घनिष्ट जुया विश्वास याना कावये छालिलय् ?" धका धाःसेंलि-

धुँ नं धाःगु गथे धाःसा- जि चीधिकचा तिनिबले धर्म मसिया मेपिन्त स्याये पाले याना वयेलात, उकथं मेपिन्त स्याना वये लाना "समयया फल लिपा भंभं बढे जुया वइगु" जूगुलिं जिमि काय् म्ह्यायुपिं व कलाः नं सिना वना संवेग उत्पन्न जुयाच्वंबले सत्पुरुषलिसे ध्वःदुया "थनिनिसें दान प्रदान याना धर्माचरण या" धका अववाद उपदेश बिया थकूगु कारणं उगु अववाद अनुसार अनुशरण याना च्वंच्वनाम्ह जि खः । जिगु ल्हाःतुतियागु लुसि व वात नं हाया वने धुंकूगु जुया गनं जक ग्यानापुसे च्वनीतिनि लय् ?

जिके लोभ धयागु नं यक्वं पाःजुयाच्वने धुंकल । जिगु ल्हाती दयाच्वंगु लुँचुरी नं सुं छम्हसित बीमास्ति वयाच्वंगु हे स्वरे । अथेजुया जिं छित गुकथं स्याये पालेगु जुइ लय् ? जिं न्यना तयेनंगु धर्म पुचलय् नं-

"मेपिनि कलाःयात थःम्ह मां धका भाःपिया, मेपिनि सम्पत्तियात ल्वहँग्वारा अपाग्वाराथें भाःपि धुंका, सत्त्व धाक्वसित थःलिसे छुटे मजुइकथं मनतये फुसातिनि प्रज्ञावान सत्पुरुष धाइ ..." धका आज्ञा दयेका तःगु दुगु

जुया जिथें धर्म स्यूम्ह सत्पुरुष छम्हसिनं गनं जक मेपिनि प्राणयात घातयाये छालितिनि लय् ? अथेजुया "थुगु पुखुली क्वहाँ वना मोल्हुइ सिधयेका शुद्धरूपं जिगु चुरी दानकया दिसँ"धका धाःसेंलि उगु खँयात विश्वासयाना मोल्हुइया निंतिं पुखुली क्वहाँ जक छु वन भ्यातनालय् स्वत्तुना वन । अबले सत्पुरुष धुँ नं "हा...हा.... भ्यातनालय् स्वतुना वन खनिका, जिं थकया बीका" धाधां लिक्कवना स्याना नया बिल ।

थुगु बाखँयात बःकया ज्ञान धयागु ज्ञान मात्र जक जुयाच्वंगु विषय, स्युक्व आचरणधर्म मन्त धाःसा बाँबाँलाक युक्ति प्रमाणसहित ध्वँलाये यःगुलिं मसिया हाँरा जुयाच्वंपिं स्वया नं ग्यानापुसे च्वनाच्वंगु विषययात ध्वाःथुइका थुगु ग्रन्थ ब्वमिपिसं सीकेगु मात्रं पूवंका मच्वंसे स्यूगु अनुसारं आचरण नं बांलाःपिं मुक्कं जुया च्वनेफयेमाः धका भिंगु प्रार्थनायाना हानं हानं होश बियाच्वनागु जुल ।

ग्रन्थ क्वचाःगु, इति श्री याना, निगमन विषय, संक्षिप्तं सीकी ।
आःयागु दृष्टान्तय्, गृहस्थ श्रमणपिं, निर्वाण नगरस,
प्रवेशया निंतिं, याना अधिष्ठान, चिन्तन न्हापलाःसां,
मूल स्वभावसार, दुनें जुया निरीक्षण,
यच्चुसे पिच्चुसे न्हूधाः मजुलसा,
क्षेम स्वर्ण नगर, तापाना च्वनीजुल ।
अथेया कारणय्, जिं स्वयं अले, जिमिपुचः व
लिपायापिं सन्ततित, न्ह्योने तयाव
सलंसः मनुखं न्ह्यवःनिसें च्वन्ह्यागु, छन्द बाँलाःकाव
आचरणीय व्यावहारिक, अभिधर्म थुगु ग्रन्थयात,
बांलाक क्वक्वजीक ध्वःदुक्व पतिकं, अध्ययन यानाव,
मानसिक कियाकलाप, दक्वं पूवंक, फुक्कं मरम्मत
यातसा तिनि जक, क्षेम नगरय् अष्टाङ्ग शुद्धिया,
अभिषेक कयाव निर्वाण प्रासादय्, विजयोत्सव न्यायेकेत,
विजयी योग्य, विजय कारण, विजीत सैन्य समूह व
विजय घण्टा विजय दुन्दुभि न्यायेका थ्वयेक,
महाविजयं विजयी जुइमाल ।

आचरणीय व्यावहारिक अभिधर्म क्वचाल

सिधःगु दिं ३ गते आश्विन २०६७

